

3 1761 04656612 J

BS
1375
B8
1886a

PURCHASED FOR THE
University of Toronto Library

FROM THE
*Joseph and Gertie Schwartz
Memorial Library Fund*

FOR THE SUPPORT OF
Jewish Studies

מדרש לקח טוב

[ג] כי מרדכי היהודי . (א) על שכפר בע"ז נקרא יהודי , שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי .
 דכתיב איתי גוברין יהודאין (ניטל ג י'): משנה למלך אחשורוש ונדול ליהודים .
 שהיה ראש עליהם: ורצוי לרוב אחיו . מלמד שאין אדם יכול להוציא ידי חובתו לכל
 העם . שהרי לא נמצא טוב לישראל כמרדכי , וכתיב בו ורצוי לרוב אחיו (ב) ולא
 לכל אחיו , והוא היה דורש טוב לעמו , וכל המטון שלקח מבית המן נתן אותו לעבודת
 בית ה' . ודובר שלום לכל זרעו . אדון השלום יפרוש שלומו על כל ישראל אמן :

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

[י] (א) על שכפר בע"ז . מנילה י"ג ס"א : (ב) ולא לכל אחיו . מנילה ס"ז ע"ב :

מדרש לקח טוב

נו

[כת] **ובבואה** לפני המלך אמר עם הספר. (י) א"ד נחמן אמרה לו אסתר למלך, אדוני המלך יאמר בפה מה שנכתב בספר, כל מה שכתב מרדכי בשם המלך צוה גם אתה מפקד לעשות כך וכך, אסר אחשוורוש ישיב מהשבתו הרעה, מהשבתו לשון נקבה, ואמר ישוב י' במקום ת' תשיב כי אותיות אות'ן משמש א' במקום נו"ן ו'ד' במקום תי"ו: ס"א ישיב עמלו ומהשבתו הרעה: [כו] **על כן** קראו לימים האלה וגו'. ישראל קראו להם פורים: ובה ראו על ככה. (יא) ובה הגיע אליהם. שנעשה גם למרדכי והמן נתלה: קיימו וקבלו היהודים. קיימו למעלה מה שקבלו למטה ישראל: ועל כל הנלוים עליהם. אלו הנלוים: ככתבם. של הלשונות:

[כת] **והימים** האלה נזכרים ונעשים. (יב) מכאן שמעודת פורים אינה נוהגת אלא ביום: משפחה ומשפחה. משפחות כדונה ולויה וישראל שמבטלים עבודתם ותורתם והולכים למקרא מגילה, (יג) ואף הנשים הייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס, שנאמר טף ונשים ביום אחד (אשה ג יג), ואינה נקראת בפחות מעשרה, ואפילו לנשים, (יד) וזריכה שרטוט בספר תורה, דכתיב דברי שלום ואמת. כאמיתה של תורה: וימי הפורים האלה לא יעברו. אפילו לימות המשיח: וזכרם לא יסוף מורעם. אפילו אבילי ציון וירושלים ששים ושמחים בהם, ורוחצים ומתכסים לבנים: [כט] **ותכתב** אסתר ומרדכי את כל תוקף. כל עיקר, למדנו שיש דרשה למגלה הוואת, שנאמר ותכתוב אסתר וגו' את כל תוקף, (טו) כלומר תוקף המעשה בלבד, אבל ריבוי דברים שהיו באותו זמן לא נכתבו כדון, כענין ההגדות (טז) שבמדרש אסתר. תקפו של אחשוורוש, ותוקף נדולת מרדכי, ותוקף הנס, ומכאן שצריך אדם לקרוא המגילה כולה ולא מקצתה, שנאמר את כל תוקף הענין כולו: השנית. מה ראשונה קיימורה בשושן, שניה קיימורה בכל המקומות:

[ל] **וישלח** ספרים וגו' דברי שלום אלו שלומה של כתבים: ואמת. קיום הבגילה:

[לא] **לקיים** את ימי הפורים האלה. י"ב פעמים נצטוו על הפורים, כנגד י"ב שבטי ישראל, שנאמר לקיים עליהם. להיות עושים. לעשות אותם. וקבל היהודים. קיימו וקבלו. ולא יעבור. נזכרים ונעשים. לא יעברו. לא יסוף מורעם. לקיים את אגרת. לקיים את ימי הפורים. קיים את ימי הפורים האלה. הרי י"ב פעמים, סלמד שכל ישראל עתידין לעשות הפורים לעתיד לבא בהקבץ כל ישראל, דברי הצומות וועקתם:

[לב] **ומאמר** אסתר. כל אלו קיימו דברי הפורים: ונכתב בספר. (יו) מכאן ארז"ל קראה על פה לא יצא, (יז) ונקראת בלילה ונשנית ביום, וסמכו הרבירים מטקרא הוה, דכתיב אלהי אקרא יוםם ולא תענה ולילה ולא דומיה ל' (הגלס כג ג):

[יז] **וישם** המלך אחשוורוש מס על הארץ ואיי הים. לתתיש כח השרים שלא ימרדו בו, שנאמר וישב עליהם את אונם (תגלס ז טג): אחשוורוש. כתיב חסר ו' כדרך שהסר בעפרון החתי, שכל הנכהל לרזן חסר יבואנו:

הערות ותקונים

ט"ז ע"ב, ושם הגי' א"ר יומתן: (יא) ומה הגיע אליהם. ככ"ל מונקען נוסף על הגליון: פי' מה ראו אחשוורוש והמן לכתוב כהנים לאבד היהודים על ככה שנתקרא המן במרדכי ומה הגיע אליהם שנעשה גם למרדכי: (יב) מכאן שסודות פורים אינה טהגת אלף ביום. עיין מגילה דף ו' ע"ב, אמר רבא סודות פורים שאלה בלילה לא יצא ידי חובתו: (יג) ואף הנשים הייבות במקרא מגילה. ערובין ג' ע"א: (יד) וזריכה שרטוט. מגילה ט"ז ע"ב: (טו) כלומר תוקף המעשה. מובא בס' מנות הלוי דף ק"ו ע"ב וז"ל מלאתי מדרש לקח טוב דברים נפלאים מורים על מעלת התלפת המגילה הוואת ראתי להעתיקם פה מפני כבוד שנים וכבוד רבותיו הקדושים את כל תוקף כו': (טז) שנמדרש אסתר. כוונתו למדרש אבא רייזן: (יז) מכאן אמרו רז"ל. מגילה י"ח ע"א: (יח) ונקראת בלילה. מגילה ד' ע"א: על

מדרש לקח טוב

לעשית אותם ימי משתה ושמה, שיו"ט הוא אסור בעשיית מלאכה, אבל כל מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אסור: ורבים מעם הארץ מתייהדים, כדרך שנאמר במצרים, ונס ערב עלה אתם (שמות יב ג), ולעיתיד לכא כתיב אשר יהיוקו עשרה אנשים (זכריה ח כג):

[טז] [א] ובשנים עשר חדש וגו' ביום אשר שברו, אשר עלה בדעתם לשלוט בהם:

[ב] נקהלו היהודים. שברחו מן הערים אל (הערים) [ההרים] ואל הכפרים:

[ג] (האהשתרנים) [והאחדרפנים]. שרים שהם השנים תדירים וראים פני המלך: מנשאים את היהודים. היו נושאים להם פנים:

[ז] ואת פרשנדתא. פסק, (א) כל האתים הללו צריך קורא את המנילה לאומרן בנשימה אחת ולומר וי"ו של ויותא בזקיפה, לכך נכתבה וי"ו ארוכה ויותא, כענין וקוף יתמחי עלוהי (שולחן יב), (ב) שכולן נתלו בעין אחד, וד' אמות לאחד עשרה גבולות, שהגוף ג' אמות מהים, ולאחר מיתה נמתח אבה, ויש לו ד' אמות, הרי לקחו גבולות עשרת בני המן ונבילת המן מ"ד אמות, נשארו ו' אמות מן העין, ונ' אמות מושקע בארץ, ונ' אמות מן הארץ עד הנבילה התהתנה: וכבוז לא שלחו את ידם. כי אם לנקום דם הצדיקים, למדנו שברוח הקודש נכתבה מנילת אסתר מהרבה ענינים, (ג) כמו שמבואר בס' מנילה:

[יב] ויאמר המלך, בשאר מדינות המלך מה עשו. (ד) זה אחד מן ק"ו שבמקרא, אם בעיר המלך כך, כ"ש בשאר מדינות: ואעפ"כ מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עוד ותעש, לפיכך אמר שלמה בהכמתו פלגי מים לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו (משלי כא ה), כמים הנוטים לכאן ולכאן, כך הקב"ה מטה לב מלכים אל רצונו יתברך וזכו:

[טז] וישאר היהודים אשר במדינות המלך. ביום שלשה עשר לחדש נקהלו. למדנו שיו"ג הוא זמן קהילה לכל, שבו הרגו בשונאיהם. ונזח בארבעה עשר בו.

הוא ימי משתה ושמה ליהודים אשר בערי הפרוות, והם הערים שאינם מוקפות חומה מימות אחשורוש, (ה) אבל המוקפות חומה מימות אחשורוש קורין המנילה במ"ו, שהיתה להם ימי נקמה ב' ימים ביו"ג וביו"ד, ונהו במ"ו, ובמקום שאין מכורין אם מוקפות חומה מימות אחשורוש ואם לאו, נוהגים ב' ימים משתה ושמה כמקופים חומה ובפרוים:

[יט] ומשלוח סנות איש לרעהו. (ו) אין פחות מב' סנות: ומתנות לאביונים, לא אמר לאביון שתי מתנות, אלא לכל אחד ואחד מתנתו:

[כ] ויכתוב מרדכי את הדברים האלה. להיות לזכרון לישראל: להיות עושים את יום י"ד ואת יום ט"ו. מוקפים במ"ו ופרוים ביו"ד:

[כב] בימים אשר נהו בהם היהודים. הוסיפו עליהם ב' ימים. (ז) כדתנן מנילה נקראת ביו"א ביו"ב ביו"ג ביו"ד במ"ו (ה) וי"ג הוא זמן קהילה לכל הוא, להולכי דרכים שאין להם מנילה נכנסים בקהל וקורין, אבל השכחה והמשתה אינם אלא בזמנם ביו"ד או במ"ו:

[כג] וקבל היהודים. (ט) כאיש אחד, כענין ויאמר עד (ש"א יב ה):

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

[טז] (א) כל האתים הללו. מנילה ס"ו ע"ב: (ב) שכולן נתלו בעין אחד וד' אמות לאחד עשרה גבולות. עיין צילקום רמו אלף כ"ט גפ' נבלש עשר במאמר נא וראה היכן היו ז' לויים צו, ומקור המאמר מהילקוט לא טרע לי: (ג) כמו שמבואר בס' מנילה. דף ו' ע"א, אסתר נרוח הקודש נאמרה: (ד) זה אחד מן ק"ו שבמקרא. ב"ר פ"ג ע"ט: (ה) אבל המוקפות חומה. מנילה ב' ע"א: (ו) אין פחות מב' מתנות. מנילה דף ו' ע"א שתי מתנות לאיש אחד, ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם: (ז) כדתנן. משנה במנילה דף ב' ע"א: (ח) וי"ג הוא זמן קהילה לכל. מנילה סס: (ט) כאיש אחד. כי כחוב גלבון יחיד, וראוי לכתוב וקבלו. ונעל מתנות הללו דף ר"א ע"ג הביא בסס ה"ר יוסף גאלק ז"ל ח"ו וקבל היהודים גלבון יחיד כי כלם נבל אחד קבלו, לפי שכבר החלו לשתות: (י) א"ר נחמן. מנילה ע"ז

מדרש לקח טוב

נה

בי, שנאמר בככורה בתאנה בראשיתה (אשע פ י), נפן אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלו ישראל, שנאמר נפן במצרים תסיע (הגלס פ ט), אנוז אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר אל גינו אנוז ירדתי (שכ"ג ו יא), אתרוז אמר ממני נמשלון ישראל למצוה, שנאמר פרי עץ הדר (ויקרא כג ז), הדס אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר בין ההדסים (זכריה א ה), זית אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר זית רענן (יחזקאל יא טו), תפוח אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר כתפוח בעצי היער (ש"ג נ ג), תמר אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר זאת קומתך דבתה לתמר (ש"ג ו ט), ערבה אמר בי גם נמשלון ישראל, שנאמר כערבים על יבלי מים (ישעיה מד ד), ארוז אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר כארוז בלבנון ישנא (הגלס כג יג), באותה שעה באה קוף לפני הקב"ה ואמר רבש"ע אין לפניך לא משוא פנים ולא מקח שוחד, אני שאין בי זכות להתלות אתן נפשי ויתלה זה טמא עלי, מיד קבל ממנו, באותה שעה נזר אותו רשע לעבדו, לעשות עין נבוה המשים אמה, כדי שיראו בני המדינה:

[ח] [א] ביום ההוא וגו' כי הגידה אסתר מה הוא לה, שהיא קרובה, שנאמר אסתר בת אביחיל דוד מרדכי:

[ב] ויסר המלך את טבעתו מהמן. העביר מהמן. ותשם אסתר את מרדכי על בית המן. המש שנים קבין המן אוצרות למרדכי, ה' שנים עמדה אסתר בדבר מרדכי, שלא הגידה מולדתה ואת עמה, משנת ז' למלכותו עד י"ב שנה למלכותו:

[ג] ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך ותבך וגו'. לעולם הנשים (א) דעתן קלה:

[ד] ויושט לה המלך. תרנום וישלח ישראל את ימינו (נבאליה מה יד), ויושב שם רעבים (הגלס קו ג), ויושט המלך לאסתר, ותאמר אם על המלך טוב, כי איככה אוכל וגו', ויאמר המלך וגו', ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם וגו'. אין להשיב, לפי שהיתה אסתר אומרת יכתב להשיב את הספרים:

[ט] ויקראו סופרי המלך בעת ההוא בהדש השלישי הוא חדש סיון. מלמד שזכות התורה עמדה להם לישראל:

[י] ויכתב בשם המלך וגו'. רוכבי הרכש. כענין שנאמר רתום המרכבה לרכש (מייכה א יג), הם הסוסים: האחשתרנים. שהם חשים וממהרין לרוץ ולתור אל ארץ שנצטוו: בני הרמכים. (ב) בלשון תלמוד רמכי רמכו, הם עיירים סוסים בחורים. ס"א רמכים אלו הרוכבים, שהם מרימים ידיהם ומכים הסוסים לרוץ:

[יג] פתשגן הכתב. שנכתב בשושן להגות על הניירה בכל מדינה ומדינה, ככל אשר כתב המן הרשע כנגדם, כתב מרדכי היהודי:

[מז] ומרדכי יצא מלפני המלך. לאחר שנאמר בו ומרדכי בא לפני המלך כי הגידה אסתר מה הוא לה, שהרי כתבו למעלה וישב מרדכי אל שער המלך,

ששב אל שכן ואל תעניתו, ונדין לא היה סביר בו המלך שהוא קרוב לאסתר המלכה, אלא לאחר שנודע לו בא לפני המלך, וילבש בגדי מלכות: והעיר שושן צהלה ושמחה. אלו היהודים שבשושן:

[מז] ליהודים היתה אורה ושמחה. (ג) א"ר יהודה אורה זו תורה, שנאמר כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו יג), ושמחה זו שמחת יו"ט, [שנאמר ושמחת

בחגך (דברים ט ז)], וששון זו מילה, שנאמר שש אנכי על אברתיך (הגלס קט קכג), ויקר אלו תפילין, וכן הוא אומר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו סמך (דברים כח י), ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש: ויקר. בעיני הנשים:

[יז] ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר שמחה וששון-ליהודים. מלמד שאמורים בהספד: משתה, מלמד שאמורים בתענית: ויום טוב קבלו עליהם, שנאמר

הערות ותקונים

[ח] (א) דעתן קלה. ככ"י מינעטן הני' דמשתיבין קרונה, וזו גירסא יסרה: (ב) נלשון תלמוד רמכי רמכי. תענית כ"ג. ועיין ערוך שפ' עדרים עדרים, והמלה סורית: (ג) א"ר יהודה. מגילה פ"ז ע"ג. וככ"י מינעטן א"ר יהודה אמר רב:

מדרש לקח טוב

[יד] **עודם** מדברים עמו וסריסי המלך וגו'. (כה) אמרה אסתר בנויו של המן איפרכין במדינות, אלכדהו קודם שישגר להם הדברים הללו וימדרו במלך, לכך נאמר ויבהילו להביא את המן:

[ז] [א] **ויבא** המלך והמן לשערות. ואסתר לא היתה אוכלת:

[ב] **ויאמר** המלך לאסתר גם כיום השני מה שאלתך, הרי לך יום ב' שאמרת ומהר אעשה כדבר המלך:

[ג] **ותען** אסתר ותאמר. כסבור היה אחשורוש שעמה אומה אחרת חוץ מישראל, והיה שותק לדעת מאי זה אומה היא:

[ד] **כי** נסכרנו אני ועמי וגו' כי אין הצר שזה בנזק המלך. כלומר הריחו שיעשה זה הצר למלך, אינו שזה כנגד היוק שיויק לך, כי הוא נותן עשרת אלפים ככר כסף, והם נותנים המס בכל שנה ושנה, וכל עבודת המלכות בידם:

[ה] **ויאמר** המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה. (א) מהו ויאמר ויאמר ב' פעמים, א"ר אברה בתחלה היה מדבר על ידי תורנמן, כיון שאמרה לו משאול המלך אני, התחיל לדבר עמה פה אל פה: מי הוא זה ואי זה הוא. כלומר מה שמו של זה האיש, ובאיזה מקום הוא עתה האיש, אשר מלאו לבו לעשות כן. כסבור היה אחשורוש שאין זה המן:

[ו] **ותאמר** אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה. ג' שמות קראה לו על שם שביקש להשמיד להרוג ולאבד: והמן נבעת. לפי שנפל עליו הדבר בפתע פתאום:

[ז] **והמלך** קם בחמתו ממשתה היין אל נינת הביתו. (ב) שנו חכמים מלמד שיצא אחשורוש אל נינת הביתו, וראה מלאכים קוצצים, כסבור היה שהם אנשים ואמר להם מה אתם עושין, אמרו לו המן צוה לנו: והמן עומד לבקש על נפשו מאסתר המלכה:

[ח] **והמלך** שב מנינת הביתו. מקיש (יציאה לישיבה) [שיבה לקימה], מה קימה בחימה, אף שיבה בחימה: והמן נופל על הבטחה. שהיה בירע ומשתחווה על הבטחה, (ד) א"ר אלעזר מלמד שבא מלאך והפילו על הבטחה: ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, (ה) אמר ווי מבראי ווי מנוואי, כבר היה ברעתו ללבוש בגדי מלכות וכתר מלכות, שנאמר ואשר נתן כתר מלכות בראשו, עתה ביקש לכבוש את המלכה: ופני המן חפו. שלא היה פתחון פה להשיב:

[ט] **ויאמר** חרבונא גם הנה העין. על כל הרעות שעשה, גם הנה העין עומד בבית המן, מלמד שעשאו מקורות ביתו, ונעין אותו לפני ביתו, נבוה ג' אמה, להראות לכל המדינה:

[י] **ויתלו** את המן על העין אשר הכין למרדכי, ישוב עמלו בראשו ועל קדקדו חמסו ירד, כן יאבדו כל אויבין ה': והמת המלך שככה. (ו) שהיה ירא ממנו שלא ימרוד עליו, להגן אומר בשוך חמת המלך, ולא שככה, וכאן שככה שככה, (ז) שתי שכיכות הללו למה, אחת לבלבו של עולם, ואחת לאחשורוש: אמרו אותו העין שנתלו בו המן קוין היה, (ח) אמרו ז"ל מאי זה עין היה, בשעת שבקש להכינו שלח השם וקרא לכל עין, ואמר להם מי נתן נפשו ויתלה רשע זה עליו, תאנה אמרה אני אתן את נפשי, שמכני מביאין ישראל בכורים, ולא עוד אלא שנמשלו ישראל

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

ר' יבדה. מנילה סס: (כה) אמרה אסתר. מדרש אבא נורין ומונא נמנות הלוי דף קס"ט ע"א נסס מדרש לקח טוב:

[ז] (א) מהו ויאמר ויאמר ב"ש א"ר אבהו. מנילה סס: (ב) שנו חכמים. מנילה סס: (ג) מקוש שיבה לקימה. כן תקתי כמו שהוא במנילה סס: (ד) א"ר אלעזר. מנילה סס: (ה) אמר ווי מבראין ווי מנוואי. כגמרא סס ווי מנינה ווי מברא: (ו) שהיה ירא ממנו שלא ימרוד. מוכא בס' מנות הלוי דף קט"ד ע"א נסס מדרש לקח טוב: (ז) שתי שכיכות הללו למה. גמרא מנילה דף ל"ו ע"א: (ח) אמרו ז"ל מאי זה עין היה. מדרש אבא נורין:

למרדכי היהודי היושב בשער המלך ההוא כני ליה בחדא דיסקרתא (יז) (פי') עיר שהיו באים שם לשחורה) או בחדא נהרא, אמר לו אל תפל דבר, באותה שעה קרא אהשורוש להתך ולחרבונא שילכו עמו, אמר להם הזהרו שלא יפול דבר מכל אשר דבר (יח) מיד הלכו, כיון שראה מרדכי שהמן בא והסוס נידו, אמר כמדומה אני שהרשע הזה למרמטני בא, אמר להם לתלמידיו ברוחו לכם, אמרו לו לא נפרד ממך בין למות ובין לחיים, מיד נתעמף במליתו ועמד להתפלל, בא אותו רשע וישב בין התלמידים, אמר להם במה אתה עוסקים, אמרו לו במצות העומר שהיו ישראל מקריבין בזמן שבית המקדש קיים, אמר להם ממה הוא זה העומר. על כסף או של זהב, אמרו לו של שעורים היה, וכמה היה שוה הרבה (הרבה) עשרה זווים, אמר להם עשרה זווים שלכם נצחו עשרת אלפים כבר כסף שלי, לאחר שסיים מרדכי תפלתו, אמר קום לבוש אלו הבגדים, ורכבעל זה הכוס שהמלך רצה לכבדך, הבין מרדכי כי בה' יצא הדבר התחיל לאמר לו אין דרך ארץ ללבוש בגדי מלכות בלא רהיצה הלך לבקש מרחץ ולא מצא, כי אסתר המלכה אכרה כל הכלנים וכל הספרים, כדי שיתעסק בו המן בעצמו, וכן היה המן חונק הציני וקשר זרועותיו והלך ונעשה לו בלן וכפר, ולקח הוא מספרים ותקנו ורחצו וסכו, עת שהוא מגלחו התחיל המן להתאנח, אמר לו מרדכי מפני מה אתה מתאנח, אמר אוי לו לאותו איש, אדם שהיה גדול מן הפרתמים, וכסאו מעל לכסאותם, ולמעלה מכל השרים ועבדי המלך, נעשה בלן וספר וגולויר, אמר לו וכי אינו מכיר את אביך, שהיה ספר של כפר קרינום כ"ב שנה, לאחר שהלבישו אמר לו רכוב על זה הסוס, אמר לו זקן אני תשש כחי מפני התענית, אמר לו ומה אעשה לך, אמר לו נהון והננע צוארך, נהן לו ובנע את צוארו ודרס עליו, ורכב עליו, כשרכב בעט בו, לקיים מה שנאמר ואתה על במותימו תדרוך, (דנניס לג נט), והיה הולך לפניו ומברזו כבה יעשה לאיש אשר המלך הפין ביקרו, והאבוקות דולקות לפניו, ומרדכי היה מקלס ואומר, ארובמך ה' כי דליתני ולא שמתה אויבי לו, ה' אלהי שועתי וגו' ה' העלית מן שאול נפשי (הגליס ל, ג, ג, ד), תלמידיו היו אומרים זמרו לה' חסדיו וגו' כי רנע באפו היום וגו' ה' העלית וגו' (סס סס יז), אסתר אמרה אליך ה' אקרא, מה בצע בדמי, (סס סס י), ישראל היו אומרים שמע ה' וחנני וגו' הפכת מספדי למחול לי וגו' (סס סס יא ט):

[יא] ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וילבש את מרדכי. הוא בעצמו: וירכיבהו כרהוב העיר וגו'. כיון מרדכי לעבור נגד בית המן, (יט) עלתה בתה של המן על הגג, כסבורה שמי שעל הסוס אביה הוא, וההולך לפניו מרדכי, נטלה עינין של בית הכסא, ושפכה על ראש אביה, הרים ראשה והכירה בו שהוא אביה, נפלה מן הגג ומתה:

[יב] וישב מרדכי אל שער המלך. (ב) שב אל שקו ואל תעניתו, קסבר כל המתענה משלים, (כא) א"ר הלכו כל הנושא שק ומתענה, אינו מעבירו מעליו עד שתעשה בקשתו: והמן גדהף אל ביתו. (כב) אבל. מן בתו: והפזי ראש. שנעשה בלנאי וכפר וגולויר וברור:

[יג] ויספר המן לזרש אשתו. שהלך לאמר למלך לתלות את מרדכי, ונעשה לו בלנאי ספר וגולויר וברור: ויאמרו לו חמיו. (ג) א"ר יוחנן כל האומר דבר חכמה אפילו מן האומות נקרא חכם: אם מורע היהודים מרדכי אשר החילות לינפול לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו. (ד) דרש ר' יהודה בר' אלעאי שני נפילות הללו למה, אמרו אומה זו משולה כעפר, ומשולה ככוכבים, כשהן יורדין ויורדין עד לעפר, ובשהן עולין עולין עד הכוכבים:

הערות ותקונים

לו המן. מגילה סס: (יז) פי' עיר שהיו באים שם לשחורה. הסכרתה, והיא פי' שמפזש רכניו מלת דיסקרתא: (יח) מיד הלכו. מדרש ח"ג: (יט) עלתה בתה של המן. מגילה ס"ז ע"א (ב) סג אל שקו. מגילה סס ומדרש ח"ג: (כא) א"ר הלכו. מדרש ח"ג: (כב) אכל מן בתו. מדרש ח"ג: ומינא בנות הלוי דף קפ"ט ע"ג כס מדרש לקח טוב: (כג) א"ר יוחנן. מגילה ס"ז ע"א: (כד) דרש

מדרש לקח טוב

עוללים ויונקים יסדת עוז (תהלים נ ז), ואין עוז אלא תורה, שנאמר ה' עוז לעמו יתן (שם כט יא), (כט) וצריכין אנו לעסוק בדברי אנדה שייסדו הראשונים, מפני שהם נאים ומיישבים דעת האדם, ומושכין לבו של אדם בדברים שהרעת מקבלן :

[ו] [א] בלילה ההוא נדה שנת המלך. (א) אמר רבא נפלה ליה לאחשורוש מילתא בדעתיה, מה דקמן דזמניתיה אסתר להמן בהריו, דילמא עצה קא שקלי לעילויה דהוא נברא למקטליה הדר אמר (היכי לא מתודע לאינש) [אי הכי דא הוה נברא דרחים לי דהוה טודע לי], הדר אמר דילמא עביד ליה אינש טיביתא ולא פרעתיה דהכי לא מגלו לי, מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות. (ב) ובמדרש אנדה כי ירד נבריא אצל אחשורוש והיה מנדה שנתו מעיניו, וחובמו בקרקע, ואמר לו כפוי טובה קום שלם טובה לבעליו, (ג) וכן אמרו ז"ל בתלמוד ורבנן אמרי נדרו עליונים נדרו תחתונים, המלאך היה מנדה אחשורוש, (ד) מיד נור אחשורוש להרוג את הנחתומים, ואת הטבחים, ואת המשקים, אמר להם סם המות נתתם לי לאבדני מן העולם, אמרו לו אדונינו המלך ממה שאכלו אסתר והמן אכלת ושתייתך אתה, כי סבורים היו שאסתר אכלה, עתה ילכו ויראו השרים אם הם במדה זו להרוגנו, ואם לאו למה אנו נהרנים, הלכו וראו את אסתר ואת המן ומצאו בלא צער, מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות: ויהיו נקראים לפני המלך. (ה) שהיו נקראין מאלהין:

[ב] וימצא כתוב. (ו) נכתב מיבעיא ליה, מלמד שהיה שמישי מוחק ונבריא כתוב :

[ג] ויאמר המלך מה נעשה וגו'. (ז) כיון שהזכיר לפניו את מרדכי, בא עליו מעט שינה, וראה בחלומו את המן, והסיף בידו להורגו, מיד נבעת המלך, ויאמר מי בחציר, והמן בא לחצר בית המלך וגו': אשר הכין לו. (ח) לעצמו הכין :

[ה] ויאמר נערי המלך אליו הנה המן עומד בחצר. שבא קודם קריאת שמע לתלות את מרדכי, אמר המלך (ט) כשאני רואה אותו חלום אמת הוא: ויאמר המלך יבא.

[ו] ויבא המן. (י) לא הספיק לדבר עד שאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר המלך הפך ביקרו, כסבור המן אין רצון המלך לכבד אלא אותו, אמר לו [ח] ויבא לבוש מלכות אשר לבש בו המלך, והסוס אשר רכב עליו, (יא) לבוש שהביאו לדריוש מסוינת הים, וכלי ירוק שהביאו לכורש: ואשר נתן כתב מלכות בראשו. (יב) כיון שהזכיר הכתר מיד נשתנו פניו של מלך, אמר ודאי זה הוא החלום שהייתי רואה, אמר אין דעתו של זה כי אם לסלוק תחתיו :

[ט] ונתון הלבוש והסוס. (יג) כיון שראה המן שנשתנו פניו של מלך, לא הזכיר עוד הכתר :

[י] ויאמר המלך להמן. אמר לו לך טול ועשה כן למרדכי היהודי, והכרו אתה בעצמך לפניו, ואמרת ככה יעשה לאיש וגו', (יד) אמר לו אדוני המלך הרבה מרדכי יש במלכותך, אמר לו היושב בשער המלך, (טו) אמר לו הלא אתה כתבת להשמיד אותו ואת כל עמו, אמר לו אל תפל דבר, (טז) אמר לו המן אם

הערות ותקונים

חלבו. מדרש ח"ג סס: (כט) וצריכין אנו לעסוק: דברי רבינו מדגפסיה :

[ו] [א] אמר רבא. מגילה ס"ו ע"ג: (ב) ובמדרש אנדה, כיון למדרש ח"ג: (ג) וכן אמרו חו"ט בתלמוד, מגילה ס"ו ע"ג, ומונח נמנות הלוי דף ק"ח ע"א בשם לקח טוב: (ד) מיד נור. מדרש ח"ג ומונח נמנות הלוי סס בשם לקח טוב: (ה) שהיו נקראין מאלהין, נמרא מגילה ס"ז ע"א: (ו) נכתב מצטיא ליה, נמרא סס, ושם הגי' כתב מצטיא ליה, ועיין שם בפירושי: (ז) כיון שהזכיר לפניו את מרדכי. מדרש ח"ג: (ח) לעצמו הכין, מגילה ס"ו ע"א: (ט) כשאני רואה אותו. מדרש ח"ג: (י) לא הספיק לדבר. מונח נמנות הלוי דף ק"ט ע"ג בשם מדרש לקח טוב: (יא) לבוש שהביא לדריוש, עיין שם במדרש ח"ג במדרש ו' ובהערה ס': (יב) כיון שהזכיר הכתר. מדרש ח"ג: (יג) כיון שהלאה. מדרש ח"ג: (יד) אמר לו אדוני המלך. נמרא מגילה ס"ו ע"א: (טו) אמר לו הלא אתה כתבת. מדרש ח"ג: (טז) אמר

נצח) [ואם נזר] לרור ודור (מפני כי נז) כגללו לנצח יאבד רואיו יאמרו איו (איו כ י):
ולא קם ולא זע ממנו. וכבר יצאו האנרות, ומה שהיה היה, ולא סלק דעתו
מן המקום, כי ידע שרצון יראיו יעשה:

[י] ויתאפק המן. שלא לשלוח בו יד:

[יא] ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו. (יה) ור"ב כתיב, מלמד שהיו לו
ר"ח בנים:

[יב] אף לא הביאה אסתר. (יט) כל שפתחו באף לא הצליחו, הנחש שאמר אף כי
אמר אלהים ונו' (נצחית ב), נתקלל ונתמעמו מונותיו, שר האופים אמר אף
אני בחלומי (כ"ג טו), ונתלה, קרה אמר אף לא הביאותנו ונו' (במדני טו יז), נשרף
וגבלע, המן אמר אף לא הביאה, נאבד הוא וזרעו:

(יג) וכל זה איננו שוה לו. מלמד שהיו כל שמות אוצרותיו חקוקים בהגורתו, והיה
מסתכל בהם, ואמר וכל זה איננו שוה לו:

[יד] ותאמר לו זרש אשתו. יעצתו לעשות עין, אשתו בשרתו כי נפול תפול לפניו,
מלמד שהיתה אשתו ערומה מכל הכסיו, (כ) שהרי היה לו להמן שס"ה

יועצים, וכולם לא היו יודעים כורש אשתו: יעצו שיעשה עין נבזה המשים אמה,
כדי שיהא נבזה ונראה לכל למרהוק: ובא עם המלך אל הכשתה שמה, ויישב הדבר
לפני המן ויעש העין. (כא) אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא כך אמרה לו, אדם זו שאתה
אומר לא תוכל לו כי אם בעין, שאם תשליכנו לתוך ככשן האש, כבר יצאו ממנו
הנניח מישאל ועזריה, ואם לנוב אריות, כבר יצא ממנו דינאל, ואם לבית האסורים
כבר יצא ממנו יוסף, (כב) ואם במולי של נהשת תשימהו ותסיק תחתיו, כבר יצא
וגצול ממנה מנשה בן הזקנה, ואם תגלהו במדבר, הרי פרו ורבו שם ישראל, ואם
תעור עיניו, הרי שמשון לאהר שעוורוהו הרג כפלשתים, אין טוב אלא צלוב אותו,
שלא מצינו שניצל אחד מהם, מיד ויישב הדבר לפני המן ויעש העין, סביתו נמלו,
הרם אכסדרה שלו, ותקנו נבזה נ' אמה, כדי שכל בני המדינה רואים אותו. (כג) ויש
אומרים שהלך וקיצין ארו מנינת הבית, ארכו נ' אמה, ורחבו י"ב אמות, (כד) ויש
אומרים פרשנותא בנו היה הגמון בקרדונייא, והביאו מתיבתו של נח. (כה) והוציאו
בלל וזומר, והביט על פתח ביתו, והיה אומר למחר בשחרית בשעת קריאת שמע
אני תולה מרדכי עליו. (כו) לאחר שהעמידו הביט והוא מדד עצמו עליו, ובת קול
אומרת לו, לך נאה העין, מתוקן היה מששת ימי בראשית, (כז) מיד הלך לבית
המדרש, ומצא את מרדכי יושב ודורש, וראשי התינוקת מפולשין באפר, ושקים
במתניהם, וסופרין וכוזבין, וצוה המן ומצאום כ"ב אלף, ונתן קולרין בצואריהם
ושלשלאות ברגליהם. והפקיד עליהם שומרים, ואמר הללו אני שוחט תחלה, ואח"כ
אני תולה את מרדכי, ואמרתם מביאות להם להם ומים, ואומרים להם אכלו קודם
שתמותו, הם מניחין יריהם על ספריהם, ונשבעין בחיי מרדכי רבן לא נאכל ולא נשתה
אלא בתעניתנו נמות עייפים, והיה כל אחד ואחד גולל ספרו ונותן לרבו, ואומרים
סבורין היינו כי בם נאריך ימים ושנים, ועכשיו לא זכינו, טול ספרך, מיד צעקו צעקה
צעקה גדולה וטרה, ואמרות נעות כפרות מכהוין, וכניהם כעגלים מבפנים, ועלתה
צעקתם כשתי שעות בלילה, כאותה שעה נתגלגלו רחמי הקב"ה, והעקיר החותמות,
וקרע את האנרות, ונדע קרן רשע, והפך עצת המן הרע. (כח) אמר ר' חלבו אין
העולם מתקיים אלא בשביל הכל פיהם של תינוקות של בית רבן, וכן הוא אומר ספי

ה ערות ותקונים

(יה) ור"ב כתיב מלמד שהיו לו ר"ח בנים. כי ור"ב צנימסרוא ר"ח, נמרח מניגס ס"ו ע"א:
(יט) כל שפתחו באף. ז"ר פ"ט ומזבאנס בלסתר רבה ובעל מנות הלוי דף ק"ד ע"ג הביא זה בנס מדרש
לקח טוב: (כ) סברי היו לו להמן סס"ב יועצים. מדרש א"ל: (כא) א"ל אליהו א"ל הניח. מדרש א"ל:
(כב) ואם צמילי של נחשת תשימהו. עיין במדרש א"ל גירסין בטרסה ו': (כג) ויש אומרים שהלך וקיצין
ארו. מדרש א"ל: (כד) וי"א פרשנותא בני. מדרש א"ל: (כה) והוציאו בלל וזומר. במדרש א"ל בחליל
וזומר: (כו) לאחר שהעמידו מדרש א"ל: סס: (כז) מיד הלך. מדרש א"ל: סס: (כח) א"ל
הללו

מדרש לקח טוב

כיון שראתה אסתר את המלך כועס, מיד תשש כחה ולא עצרה כח, והשליכה ראשה אל ראש שפחתה שבצדה, ונתעלפה, וכמעט שפרחה נשמתה, (ד) מיד נודמנו נ' מלאכי השרת, אחד שהגביה את צווארה, ואחר שמשך עליה חוט של חסד, ואחד שמתח שרכיבו, וכמה מתח, (ה) א"ר ירמיה בר אבא שתי אמות היה והעמידו על שתיים עשרה, (ו) ר' יהושע בן לוי אמר עשרים וארבע, (ז) ואמרי לה עשרים ושמונה. (ח) רבה בר עפרון אמר (ט) משום ר' אליעזר מאתים אמה, (י) מיד רחם הקב"ה ושם עליה חוט של חסד, (יא) שנאמר ויהי כראות המלך את אסתר המלכה עומדת בהצר נשאה חן בעיניו :

[ד] ותאמר אסתר אם על המלך טוב יבא המלך והמן. (יב) ארו"ל על מה זימנה אסתר את המן, ר' אליעזר אומר פחים זימנה לו ללכדו, שנאמר יהי שלחנם לפניהם לפח ולשלומים למוקש (תהלים סט ט), ר' יהושע אומר מבית אביה למדה [שנאמר] אם רעב שונאך האכילתו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה הותה ונו' (משלי כה נא כג), ר' מאיר אומר כדי שלא ימול המן עצה וימרוד בו. ר' יהודה אומר כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית, ויאמרו למלך היאך נכנסה זו בלא רשות להצר הפנימית, ר' נחמיה אומר כדי שלא יאמרו ישראל אהות יש לנו בבית המלך ויסתרו דעתם מלבקש רחמים עליהם, ר' יוסי אומר כדי שיהא מצוי לה בכל עת, (יג) שאהשורוש מלך הפכפך היה. ר' שמעון בר מנסיא אומר אולי ידגיש המקום ויעשה לנו נס. ר' יהושע בן קרחה אומר אסכרו לו פנים להמן, כדי שיהרוג הוא ויהיא, ר' אלעזר המודעי אומר קנארו במלך קנאתו בשרים, (יד) רב אמר לפני שבר נאון (משלי עו יח), אביו ורבא דאמרי תרווייהו בחומם אשית את משתיהם ונו, (ימימי נא נט), רבה בר אבהו אשכחיה לאליהו אמר ליה כמאן הוויא אסתר ועבדא, א"ל ככולהו תנאי, וככולהו אמוראי, (טו) כל אלה הדברים נתנה על לבה לזמנו, כדי לאבדו מן העולם, ו' חכמים דברו על חכמות אסתר כנגד ו' אלפים כבר כסף :

[ו] ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה שאלתך. (טז) ראה שהם היו אוכלים, והיא היתה יושבת כמו ענומה :

[ז] ותען אסתר ותאמר שאלתי ובקשתי אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי. העלתה הדבר עד מאוד להראות בעיני המלך שהיא אהבת את המן כנפשה, כדי שיתקנא בו המלך, ויאמר לא על חנם האהבה הגדולה הזאת לזמן אותו ב' ימים רצופים, ולפיכך נדדה שנת המלך : ומחר אעשה כדבר המלך. (יז) להגיד לו שאלתי ובקשתי :

[ט] ויצא המן ביום ההוא שמה וטוב לב. ולא היה יודע כי לא לעולם חוסן (ולא

הערות ותקונים

(ד) מיד נדמנו נ' מלאכי השרת. מגילה ס"ז ע"ב בשם ר' יוחנן; (ה) א"ר ירמיה בר אבא. גמרא נאמר א"ר ירמיה לבר, והמלות בר אבא ליתא טס; (ו) ר' יהושע בן לוי אמר עשרים וארבע. גמרא טס ואמרי לה על עשרים וארבע, וטס האומר חסד; (ז) ואמרי לה עשרים ושמונה. זה ליתא בגמרא וטס נוסף שמתניתא הגא על טס; (ח) רבה בר עפרון. גמרא טס בר עפרון; (ט) משום ר' אליעזר. גמרא סיים ששמע מרבו ודטו מרבו מאתים; (י) מיד רחם הקב"ה. זה סיים רבינו טוביה; (יא) שנאמר ויהי כראות המלך ונו'. בכ"י מייבטן נוסף ויאמר לה המלך למה הכחת ראשך על ראש שפחתך, מה בקשתיך כי באת אל החצר הפנימית עד חני המלכות, אמר רבא עד חני המלכות ולא דבר שהוץ במלכות, זה בנין בית המקדש שגרא עבור הארץ, טסס שהטבור בחני הנוף כך בית המקדש בחני העולם ע"כ. והנה המאמר למה הוצאת ראשך על ראש שפחתך וכו' הוא מיוספין בן גוריון, והמאמר אמר רבא הוא גמרא מגילה דף כ"ז ע"ב, וטס בגמרא חסד טס האומר, והסיוס שגרא עבור הארץ, הוא הוספת רבינו, ומונח בשמו בספר מנחת הלוי דף קמ"ה ע"ב. ועיין ברס"י מגילה ס"ז ע"ב ולא דבר שהוץ במלכות בנין הבית שהוא בחמט של עולם כו'; (יב) ארו"ל מה ראתה אסתר. מגילה ס"ז ע"ב; (יג) שאתשורוש מלך הפכפך היה. זה מונח בגמרא טס בשם רבן מנחמאל; (יד) רב אמר. גמרא טס רבה אמר; (טו) סכל אלה הדברים. הוספת רבינו; (טז) ראה שהם היו אוכלים. מונח במגמת הלוי דף ק"ז ע"ב בשם מדרש לקח טוב; (יז) להגיד לו שאלתי ובקשתי. זה מונח במגמת הלוי דף ק"ב ע"א בשם מדרש לקח טוב :

[ה] ואת פתשגן כתב הדת וגו' ולבקש מלפניו על עמה. עד עתה אין אסתר מנדת, מעתה נתן לה רשות להודיע שהיא יהודית, שנאמר על עמה, וכן אמרה אסתר כי נמכרנו אני ועמי:

[י] ותאמר אסתר להתך כל עבדי המלך וגו', וינידו למרדכי את דברי אסתר. (ט) ואילו התך לא אזיל מכאן שאין מושיבין על הקלקלה. (י) וי"א מצאו המן ודחפו ומת: [יג] ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר, שינד לה דברי תוכחות:

[יד] כי אם החרש תחרישי. לומר שלום עליך נפשי, ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, למה לא נזכר השם במגלת אסתר, לפי שנכתבה במלבי מדי ופרס, ולא רצו להטיל בה השם הנכבד והגורא, וכתבו ממקום אחר: הנעת. תגיעי:

[מז] ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי וגו', וצומו עלי, שאמצא הן בעיני המלך, שלא לסבן בעצמה: ואל תאכלו ואל תשתו. למרן עון אכילה ושתיה שאכלתם ושתיתם בסעודת אחשורוש, לפיכך לא נתחייבו שאר המדינות להתענות באותו הזמן כי אם בשושן, שהם בלבד נהנו מן הסעודה: ובכן אבא אל המלך אשר לא כדת, שדת המלך שלא לבא אל החצר הפנימי, כי אם לא יקרא ימות, ואני לא נקראתי: וכאשר אבדתי אבדתי. כשב שאבדתי ממך ונפרדתי מאצלך, אבדתי גם אני נפשי:

[יז] ויעבור מרדכי. (יא) אמר רב שהעביר יום ראשון של הג המצות בתענית, (יב) שהרי ב"ג בניסן נכתבו הכתבים, ובו ביום קרע מרדכי בגדיו, וקבעו ג' ימים תענית, אותו היום וב' ימים אחרים, הרי יום ראשון של חג המצות נתענו, הוא יום ג' לתענית אסתר, שנאמר ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות (אסתר ב, 6), הוא היום שנאמר בו יבא המלך והמן, מהרו את המן לעשות את דבר אסתר: מה שאלתך. מלמד שלא היתה אוכלת עד שאמר לה מה שאלתך, והוא אמר מהרו את המן, וביום י"ז בניסן נתלה המן, לא עמד גזירתו אלא ב' ימים, וביום ג' נצלב, כי נרדה שנת המלך לבילי שמורים, ישועת ה' כהרף עין, ויחינו מיומים ובוים השלישי יקימנו ונחיה לפניו:

[ה] [א] ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות. והיום הראשון של חג המצות: ותלבש אסתר מלכות (א) בגדי מלכות מבעיא ליה, א"ר אלעזר א"ר הנינא שלבשתה רוח הקודש, כתיב הבא ותלבש, וכתיב התם ורוה לבשה את עמשי (יה"א י"ט): ותעמוד בחצר בית המלך הפנימית, (ב) כתוב בס' יוסף בן גוריון שקורין אותו יוסיפוס, כי בלכת אסתר אל החצר הפנימית, לקחה עמה (ג) ג' נערות, אחת בימינה, ואחת בשמאלה, ואחת סובלת בגדיה מאחריה, מפני כובד אבנים טובות ומרגליות שבהן, כיון שהגיעו נוכח בית המלך, והמלך יושב על כסא מלכותו נוכח פתח הבית, הביטה אסתר וראה את פני המלך אדומים כדם, שעלתה המתו עליה, כי באה בלא קריאה,

ה ע ר ו ת ו ה ק ו נ י ם

את כל אשר קרהו, ככ"י מינענן נוסף צדדו, "את כל אשר קרהו על ידי לורר עמלק שנאמר בו אשר קרך צדדך ס"א את כל אשר קרהו" על עסק שלא כרע לע"ז: (ט) ואילו התך לא אזיל מכאן ט', מגילה ס"ו ע"א: (י) וי"א מלאו המן ודחפו ומת. מדרש ח"ג: (יא) אמר רב שהעביר יום ראשון של חג המצות בתענית. מגילה ס"ו ע"א. ולדעתו ג' ימי תענית היינו י"ז י"ד ס"ו: (יב) שהרי ב"ג בניסן נכתבו הכתבים ט', הוספת רבינו, ולדעתו ג' ימי תענית היו ביום י"ג וי"ד וט"ו, וס"א מגילה שם כתב וי"ל שהרי ב"ג בניסן נכתבו האגרות וניתן הדת צדדן וי"ד וט"ו וס"א התענו, ונכסה עשר נתלה המן נערה עכ"ל, ושיין גם כנס" דף ס"ז ע"א, אם כן לדעתו ימי התענית היו בי"ד ס"ו וט"ו, ובעל מנות הלוי דף קל"ז ע"ב הביא דברי בעל לקח טוב, וע"ש מה שהאריך בזה, וגם במדרש אסתר רבה ס"ח אות ו' איתא ג' ימים הן י"ג י"ד וט"ו:

[ה] (א) בגדי מלכות מבעיא ליה, מגילה ס"ו ע"א: (ב) כתוב בס' יוסף בן גוריון שקורין אותו יוסיפוס, המאמר הזה הביא בעל מנות הלוי דף קמ"ד ע"א בשם מדרש לקח טוב והביא בס' את דברי יוסף בן גוריון הכין, וכל המאמר: שהביא מלא ג"ס במדרש אסתר ס"ו אות א' אשר לקחו מן היוסיפון מלה במלה: (ג) נערות, ככ"י מינענן וכן מוצא במנות הלוי ג' נערות:

מדרש לקח טוב

מלחם וממים, והלביש שקים עליהם, והיו צועקים בכניה וביללה, באותה שעה אמרה בנפת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כל זמן שאומרת העולם עומדין עלי אין מבקשים ממני לא כסף ולא זהב, אלא לבלות אותי מן העולם, שנאמר ואכרות קומת ארזיו (ישעי' ל"ז), ועמד עלי נבוכדנצר הרשע וביקש לבלות אותי מן העולם, שנאמר אבלני הממני (ישעי' נ"ג), אימתי הממני, בשעה שהעמיד צלם בהיכל, קבץ עלי ע' מלכים ודן אותי לפניהם ואמר לי השתהו לצלם, אמרו חנניה מישאל ועזריה אין אנו משתתחים, אמר להם מפני מה, אמרו לו מפני שגזירותיו של הקב"ה טובים מגזירותיך, שאמר לנו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כ"ג), אמר להם ולטה מרדתם בו, אמרו לפיכך באנו לידך, ואומר להם ואין אתם מתיראין מכבשן זה שלי, אמרו לו וכי אש שלך קשה מאשו של הקב"ה שבשעה שירדו חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש, ירד גבריאל וצינן את האש, ולא היה רשות לכבשן להבעיר, ויש אש שאוכלת ושותה, זה אשו של אליהו, שנאמר ואת המים אשר בתעלה לחכה (מ"א י"ג), ויש אש שותה ואינה אוכלת, זה אשו של חמה, ויש אש אוכלת ואינו שותה, זה אש שלנו, ויש אש לא אוכלת ולא שותה, זה אש של מלאכי השרת, ולא עוד אלא שהאש שלך אינו אלא לפי שעה, אבל אשו של הקב"ה אדם נכוה בה לעולמי עד, ועוד אין מניחין נשמתו לצאת, אלא מטרפת בתוכו, וכשהאדם מרחיק ממנו ארבע מאות ושלשים פרסאות נכוה בה, ועוד ז' מדורי אש יש בנייהם, וכל מדור ומדור עמקו ק' רבוא פרסאות, ורחבו שבע רבוא פרסאות, והתחתון שבהם ארקא שכו, והוא חצי אש והצי כרד, וכשרדנין בו את הרשע, מוציאיין אותו כאש לברד, ומכרד לאש, ועוד מדה אחרת יש בה, יש עקרב אחד ויש לו מ' מאות וצ"ט הליות, וכל חוליא והחוליא יש בה מ' מאות וצ"ט חביות של דם, וכל חבית וחבית יש בו מ' מאות וצ"ט לוגין, ואדם שכופר בשם ומשתחווה לצלם דנין אותו בכלום, ואנו האיק נשתהוה לצלם דדחבא, ואלמלא שקדשו את שמך כבר אבדו מן העולם, ועכשיו עמד עלי המן הרשע ובקש לעקור את הגפן ולא נזר להניח מחצה או שליש או רביעי אלא את הגפן כולה, שנאמר להשמיר להרוג ולאבד וגו', באותה שעה נתקיים אמרתי אפאייהם אשביתה מאנוש זכרם (דניס' ל"ג), נתתם עליהם נזר דין, מיד בקשה תורה רחמים עליהם, וטלאכי שלום בר יבכיון, מיד ויקרע מרדכי את בגדיו, והלך וקבץ תיטקת של בית רבן, והלבישם שקים, ועינה אותם מלחם וממים, עד שנתמלא עליהם

[ב] **ויבא** עד לפני שער המלך. כדי שיגיע הדבר לאמתר :

[ג] **ובכל** מדינה ומדינה, הכל עמדו בצום ובכי ובשק ואפר, ושאר העם הם בצום :

[ד] **ותבאנה** נערות אמתר (וינידו לה) ותתהלחל. אחותה חלחלה, כענין שנאמר מלאו מטני הלחלה (ישעי' נ"ג), (ד) ונצרכה לנקיות, (ה) וי"א בא

לה דרך נשים :

[ה] **ותקרא** אמתר להתך. (ו) שכל דברי מלכות נחתבין על פיו: ותצוהו על מרדכי לדעת

מה זה ועל מה זה, מה זה שלבשת שק, ועל מה זה אינך מקבל, (ז) ר' יצחק נפחא אמר שליהא שלהה ליה שמא עברו ישראל על התורה שנתנה בלוחות,

שנאמר מזה ומזה הם כתובים (שמות ל"ג טו) :

[ח] **ויצא** התך אל מרדכי אל רחוב העיר. לא פנה לצורך אחרת :

[ז] (ח) **ויגד** לו מרדכי את כל אשר קרהו. על עסק שלא ברע לע"ז ואת פרשת הכסף. כענין שנאמר והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה (דניס' כ"ח סג) :

הערות ותקונים

היום המן יוצא, מדרש אבא גרין : (ד) ונלכח לנקיות. מגילה פ"ו ע"א ור' ירמיה אמר שהוצרכה לנקיות : (ה) וי"א נא לה דרך נשים. בגמרא שם אמר רב שפרסא נדה : (ו) שכל דברי מלכות, מגילה שם כשם שמאל : (ז) ר' יצחק נפחא. בגמרא שם הפרה המלה נפחא : (ח) ויגד לו מרדכי

[יג] ונשלוח ספרים ביד הרצים וגו' ביום אחד בו"ג להדוש שנים עשר. השהא נזירתו י"ב הודש עד שהשיב ה' גמולו בראשו, שאלולי כן לא נשאר פליטה לישראל:

[יד] פתשגן הכתב. העתקת הכתב:

[טז] הרצים יצאו החופים. מזורזים: והעיר שושן נבוכה, כענין שנאמר ברבות צדיקים ישמח עם (משלי כג ט), וכתוב בטוב צדיקים תעלוין קריה (משלי יא י), ובמשולל רשע יאנה עם (עז כט ט):

[ד] [א] ומרדכי ידע את כל אשר נעשה. (א) אמר רב גבה המן פאחשורוש, (ב) שהיה הסיד את טבעתו מעל ידו ונתן הממשלה בידו,

(ג) באותו היום המן יוצא מפלטרין של מלך, והאגרות בידו, וכל שרי המלך אחריו, ופגע בהם מרדכי, ראה ג' תינוקת יוצאין מבית רבן, אמר להם מרדכי פסוקי לי פסוקיכו, פתח הראשון ואמר אל הירא מפקד פתאום ומשואת רשעים כי הבא

(משלי ז כ), והשני אומר עיצו עצה ותופר וגו' (ישעי' ס י), והשלישי אמר ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול (עז מ ט), מיד שהק מרדכי, אמר לו המן מה אמרו לך

תינוקת הללו ושחקת, אמר לו בשורות טובות בשרוני, מיד כעס המן גדולה, אמר אני שולה יד תהלה לאא באלו התינוקת, א"ר יצחק נפחא בעלילה גדולה בא המן

לישראל, שנאמר ובמלאות הימים עשה האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הכורה (המג' א ט), אמר לו המן לאהשורוש אלהיהם של אלו שונא זימה הוא, העמד להם

זנות ועשה להם משתה, ונזור עליהם שיבואו וישתו ויעשו כרצונם, שנאמר לעשות כרצון איש ואיש, ומו שירצה לבוא יבא, ומו שלא ירצה לבא לא יבא, כדי שלא

יהיה להם פתחון פה לומר על כרחם הביאם, נזר המלך כן, מיד עמד מרדכי והעביר כרוז עליהם, בני הואיל והדבר תלוי ברצונכם, אל תלכו, שלא תתנו פתחון פה למדת

הדין לקטרג עליכם, הניתו דברי מרדכי, והלכו לבית המשתה, מיד קטרנה מדת הדין לפני הקב"ה, ואמרה רבנו של עולם עד מתי תדבק באומה זו, שהם מכעיסין לפניך

באין ובהוצה לארץ, אם רצונך אבד אותם, אמר לה הקב"ה תורה מה תהא עליה, אמרה לפניו תסתפק בעליונים, באותה שעה אמר הקב"ה למה לי אומה זו שבשבלה

רבו אנהותי בכל יום, שנאמר אמרתי אפאיהם אשבייתה מאנוש זכרם (דברי' לג ט), הביאו לי אגרת וכתבו עליהם כליה, מיד הלך השמן והביא מגלות וכתבו וחתמו,

כיון שראתה תורה כן יצאה כבנדי אלמנותה, ונתנה קולה בבכי, ולקול בכיתה צעקו מלאכי השרת, ואמרו אם ישראל שמיטפין דם ושמונה ימים כלים, אנו מה צריכין

בעולם, שנאמר הן אראלם צעקו הוצה (ישעי' לו י), [וכתיב] הבט לבריות (הילל עז ט), כיון ששמעו חמה ולבנה כך, חגרו שקים ונתנו קולם בבכי, שנאמר שמיש וירח קדרו (ויז' כ י),

[שמים] וארץ נתאבלו, שנאמר אלביש שמים קדרות [וגו'] (ישעי' נ:), מיד רין אליהו בבהלה

אצל אבות העולם וצדיקי עולם ונביאים הראשונים, ואמר להם שמים וארץ וצבא מרום בוכים כמר נפש, וכל העולם כולו אהותם היל כיוולדה, ואתם שוככים במנוחה, אמרו

לו על מה, אמר להם כפני שנגזר על שונאי ישראל כליה, למה מפני שנתנו בסעודתו של אחשורוש, כיון ששמע משה כך, אמר לאליהו כלום יש אדם כשר באותו הדור,

אמר לו יש אדם אחד ומרדכי שמו, אמר לו לך והודיעו, ויעמוד הוא משם, ואנו מכאן, אמר לו רועה נאמן כבר כתבו בלייה על צאנך, וכבר התומה, אמר להם לאבות

העולם, אם בטיט התומה רחמים נשמעין, ואם ברם התומה, מה שהיה היה, בא אליהו אצל מרדכי והודיעו, שנאמר ומרדכי ידע את כל אשר נעשה, ועד עכשיו לא

היה יודע, אלא דלא היה מתיירא, עד שכא אליהו ואמר שהסכימו למעלה, מיד ויקרע מרדכי את בנדיו, מה עשה, קבץ כל תינוקת של בית רבן, ועינה אותם.

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

[ד] (א) אמר רב גבה המן מאהשורוש. מגילה ס"ו ע"א: (ב) סהרייסר את סבעתו כו' סוספ רבנו ליתן טעם נזכר, ורש"י כתב גבה המן מאהשורוש שאלו לבו לדבר מה שלא עלה על לב אהבות: (ג) בלוחו סיוס

מדרש לקח טוב

הנאה מהם, מפורז ומפורד נפרדין בין האומות, ודתיים שונות מכל עם, דלא אכלו מינן, ולא שתו ולא נסכי מינן: ואת דתי המלך אינם עושים. (כה) שאינם נותנים דרונא למלכא: ולמלך אין שוה להניחם, (כו) שאפילו זבוב נופל בכוס של אחד מהם, זורק ושותהו, ואם המלך נוגע בכוס של אחד, חובטו בקרקע ואינו שותהו: (כז) באותה שעה עמד מיכאל לפני הקב"ה ולימד זכות אמר לפניו רבונו של עולם גלו וידוע לפניך שאין מקמטני עליהם לא על עסק ע"ז, ולא על גילוי עריות, ולא על שפיכות דמים, כי אם על ששומרים את תורתך, אמר לו הקב"ה לא עזבתם ולא אעזבם, שנאמר כי לא ימוש ה' את עמו (ע"ז יג כג):

[ט] **אם** על המלך טוב יכתב לאדם, אמר לו האשורוש אף אני רציתי לאבדם, אלא שירא אני מפני אלהים, שהטביע פרעה והילו בים, והרג את עמלק, ואיבד סיוחו ועינו, ול"א מלכים, וסיסרא, וכדון ועמלק והרבה כמותם, וכנחריב וכל אנפיו, אלא נקרא להכמים ולהרטומים, כיון שבאו אמר להם הטעמים האלה, וענה להם המן, הרי נכובדנצר-שרף את בית אלהים, והגלם בבבל, וכל מקדשו לקח, תדעו כי כבר הניחם אלהים, מיד קבלו ממנו, ואז אמר לו המן (כה) איני יודע שכשו כמה הם אבל בצאתם ממצרים היו שש מאות אלף רגלי הריני נותן לך ק' דינר לכל אחד ואחד, שנאמר ועשרת אלפים ככר כסף אשכול, והוא לא ידע על הקב"ה כגור מראשית אחרית, (כט) והקדים שקליו לשקלו המן, כדתנן באחד באדר משמיעין על השקלים, ולא עוד אלא שנתנית עשר גירות עמדו נגד י' אלפים ככר כסף:

[י] **ויסר** המלך את טבעתו. מנהגו של עולם הקונה נותן עירובן וכאן המוכר נותן עירובן, מפני שראה הכסף רב: האנני צורר היהודים. מעולם הם צוררים היהודים, וישמרו עשו את יעקב (כ"א טו מה), בא עמלק וגלחם עם ישראל, וכאן בא המן בן המדתא:

[יא] **ויאמר** המלך להמן הכסף נתון לך וגו'. (ל) אמר לו טול הכסף, איני מבקש לא משכרן ולא מהפסדן, (לא) ורוח הקודש אומרת לו הכסף כחשבון הע"ן, קס"ה נתון לך: (לב) א"ר אבא בר כהנא משל דאחשוורוש והמן, לשני בני אדם, אחד היה חריץ בתוך שדהו, ואחד היה לו תל בתוך שדהו, בקש בעל החריץ את התל בדמים, כדי למלאות החריץ, אמר לו טול בחנם, כדי לפנות את המקום, כך הכסף נתון לך, והעם לעשות בו כטוב בעיניך:

[יב] **ויקראו** סופרי המלך, (לג) כתב בכתבים כל עממיה אוטיא ולישינא שלמכון ישנא, תדעו כי אדם אחד בא לפנינו לא מארצנו ולא מאומתנו הוא, אלא מזרע עמלק, והמן שמו, ושאל מן המלך שאלה קטנה וקלה, להשמיד להרוג ולאבד עם בזוי מכל העמים אשר הרעו מאבותיהם מעשיהם, ומלכיהם אבדו כל אומה ולשון, ואינם מדבקים עם שאר האומות, ודתיים שונות מכל עם, וכל העמים נבזים בעיניהם, ובקללים את כל העמים, וכיוצא בדברים האלו, (לד) וסוף הענין בזמן שהאגרות הללו באות לידכם השחיתו והשמידו דלא תשאר פליטה:

הערות ותקונים

(כה) שאינם נותנים דרונא למלכא, זה חסר בנמרא, ואין ספק כי יתה גני' לפני רש"י שכתב ואת דתי המלך אינם עושים איננרות ומסים וגלגלות וברכות אינן נותנין, וזה פ"י רש"י על שאינם נותנים דרונא למלכא: (כו) שאפילו זבוב. מנילה סס. (כז) בלאתה סס, מדרש ח"ג: (כח) איני יודע עשיו כמה סס. ע"ן מדרש אבקר רבה פ"ו אות י"ט אמר ליה השתא לית אגא ידע מנייהו, כי נפק ממנריס הוו לכו סית מאה אלפינן נברא ועל כל חד חד יסיבנא לך מאה זוזי אחד דהיינו חמשים שקלים, וע"ש במ"כ מה סביבא החשונן בשם רבינו נחיי: (כט) והקדים שקליו, מנילה יג ע"ב: (ל) אמר לו טול הכסף איני מבקש, מדרש ח"ג, ובעל מנהג הלוי דף ק"ח ע"א הביא זה בשם מדרש לקח טוב: (לא) ורוח הקודש כיו, נס ורוח ח"ג, ובעל מנהג הלוי דף ק"ח ע"ב הביא זה בשם לקח טוב: (לב) א"ר אבא בר כהנא. מנילה י"ג ע"ב, ושם חסרים המלות "בר כהנא": (לג) כתב בכתבים, מדרש ח"ג והמחנר הביא נקרא: (לד) וסוף הענין. פה קצר המחנר וסיים וסוף הענין ר"ל וסוף האגרה:

העליונים לתחתונים, ואת ישראל הבללת מבין האומות, עקור רקיע ואחד כך כלה אותם: בא לפניו יום ג', גם הוא עלה לפני הקב"ה ואמר רבש"ע בי נבראו האילנות ופרי האדמה, ובניך משבחים אותך בהם, שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' (ויקרא כג ט), עקור אותם ואחר כך כלה אותם: בא יום ד' אמר בי נבראו שמש וירח וכוכבים, וישראל נמשלו בהם. שנאמר והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לה (בבב"ש טו ט), עקור המאורות ואחר כך כלה אותם: בא ליום ה' ואמר רבנו של עולם (בי נבראו דנים ולויתן), והוא שטור לישאל, ועוד שבו נבראו בהמות ועופות, וישראל מקריבין לפניך קרבן, אבד אותם הגלה ואחר כך כלה אותם: בא ליום ו' אמר רבש"ע אדם הראשון בי נברא, וישראל נקראו אדם, שנאמר ואתה צאני צאן מרעיתי אדם אתם (ויקרא יב יג), אבד כל העולם כולו, ואחר כך כלה אותם: בא לשבת אמר לפניו רבנו של עולם אמר הכתוב כיני וכוין בני ישראל אות היא לעולם (שמות לג יד), עקור שבת, ואחר כך שומריה: וכוין שלא היה יכול בימים, בא לו לחדשים, שנאמר ומהדרש לחדש (אברה ג י), עלה ניסן וכות הפסח: אייר וכות מן: לסיון וכות התורה: לתמוז וכות הארץ: לאב וכות והפכתי אכלם לששון (יחזקאל לא יג): לאלוף וכות החובה, שנאמר ותשלם החומה בעשרים והמשה לאלול (מגילת יוא"ק טו): בתשרי וכות הרגלים: למרחשון וכות שרה: (יט) לבסליו מנת וכות הנובה (כ) שהיתה עתידה: לשבט וכות אנשי כנסת הגדולה: באדר שמה, (כא) אמר השתא נפל פור בירה שמת משה רבן, והוא אינו יודע שבשבעה באדר מת משה ובשבעה באדר נולד משה: (כב) אמר אבדוק במולות. מלה, ויקחו להם איש שה לבית אבות (שמות יג ג). שור, שור או כשב או עז כי יולד (ויקרא כג יז). תאומים, פרין ורור, שנאמר והנה תאומים בכבשה (בבב"ש לח טז). סרטן, וכות יונה. אריה, וכות דניאל. בתולה, וכות הגניה מישראל ועזריה. מאזנים, וכות איוב, שנאמר ישקלני במאזני צדק (איוב לג י). עקרב, וכות יהוקאל, שנאמר ואל עקרבים אתה יושב (ויקרא כ י). קשת, וכות יוסף, שנאמר ותשב באיתן קשתו (בבב"ש מג ג). גדי וכות יעקב, שנאמר ואת עורות גדיי העזים (שם טו טז). דלי, וכות משה, שנאמר וגם דלה דלה לנו (שמות כ ט). דגים לא מצא וכות, אמר בשם שהרגים נבלעים, כך שונאי ישראל נבלעים, ופעמים הם בידם כהדיון נוטא, אמר ליה הקב"ה לית אינן בידך, אלא את בידהון, מה הדג הוה פעמים בולע ופעמים נבלע, אף אתה נבלע בידהון, וכן במולות כיון שבא לדגים, אמר אכלעם בדגים שהם סכוסים במים, והוא לא ידע שהדגים פעמים נבלעים ופעמים בולעים:

[ח] ויאמר המן למלך אחשוורוש ישנו עם אחד, התחיל לספר לשון הרע: ורתיהם שונות מכל עם. (בג) אומרים שבת הוא, וי"ט הוא, ואין עושיין עבודת המלך, התחיל לחשב ימים טובים, הנ המצות, שבועות, סוכות, ראש השנה, צום כיפור, אמר לו הקב"ה רשע לא בטוב חשבת, אבל למה לא תחשוב שני ימי הפורים, שעתידין לקבוע בישראל וימי מושתה ושמהה על תלייתו ושחוקת עצמיו: (כד) אמר רבא ליבא דידע לישנא בישא כהמן, אמר ליה תאמר לא ניכלינחו, אמר ליה איסתפאנה מאלהיון דלא ליעבד בי כדעבד לקדמאי, אמר לו ישנו מן הצעות, א"ל אית להון רבנן, א"ל עם אחד הן שמיא תאמר קרחה אתה עושה במלכותך, מפוזר הוא בכל העולם, ומפורד הוא כפרדה שאינה פרה ורבה, כך אין

הערות ותקונים

וסף גדלו, שני יפוזתו כהפיל המן פור מווס ליום ומחדש להדס עלה יום ראשון. והמאמר לקוח מן מדרש אבא בריון. ועיין במנות הלוי מה שהעיר בזה, ואחר שהביא מאמר גדול מן מדרש אסתר רבה כתב כי י"ט שני דגרים רבים בילקוש רמו דהר"ג ונלקח טוב, ע"ס. אולם בעל לקח טוב הסתיק כמו שהוא מדרש א"ג, והילקוש הביא כמו שהוא מדרש פנים אחרים: (יה) צי נבראו דגים ולויתן וכו'. עיין בא"ל בהערה ע"ג מה שהעירוהו י"ט: (יט) לבסליו מנת וכות חוכסה. עיין בא"ל בהערה פ"ג: (כ) שהיתה עתידה. זה הוספס רבינו, ועיין בא"ל בהערה פ"ד: (כא) אמר השתא נפל פור. מנילה י"ג ע"ג, ובעל מנות הלוי (כד) ק"ע ע"ג הביא זה בשם מדרש לקח טוב ונעלה ממנו המקור: (כב) אמר אבדוק במולות. הוא נ"כ במדרש א"ל: (בג) אומרים שבת היום. לקוח מא"ל בקרה: (כד) אמר רבא. מנילה י"ג ע"ג:

מדרש לקח טוב

וכאן כתוב ונתת הלבט והמוס וגו' ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש וגו': ויאמר עבדי המלך אשר בשער המלך, והיה כאמרם אליו יום ויום (י) אמר להם מרדכי אין תורתנו להשתחוות לצלם, דכתיב אחר האיש אשר יעשה פסל וסמכה וגו' (דברים טו כ), וישעיה אמר חדלו לכם מן האדם אשר נשמה כאפו כי במה נחשב הוא (ישעיה כ כג), ולא עוד אלא שכל בית אבא השתחוו לעשו היין מבנימין, דכתיב ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו (בראשית לג י), ובנימין עדיין לא נולד:

[ה] וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו. (יא) א"ר איבו אוי להם לרשעים ישראלית עיניהם מוריד להם לגיהנם, שנאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם (בראשית ו ב), וירא אותה שכס בן המור (שם לו ב), וירא פרעה כי היתה הרוחה (שמות ה יב), וירא המן. תחשבה עיניהם מראות (תהלים עט כד), יראו ניום ויבושו (מזכ"ט עז), אבל צדיקים ראיית עיניהם מעלה אותם, שנאמר וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים (בראשית יח ב), וירא והנה באר בשדה (שם עט ב), וירא והנה הסנה בוער באש (שמות ג ג), וירא פנחס (במדבר כה י), וירא יוסף (בראשית כ ג), ועליהם נאמר ויראו צדיקים וישמחו (דאוג ככ ט): וימלא המן חימה. (יב) מה עשה המן, כשעבר ולא עמד מרדכי ממקומו, ולא שאל בשלומו, עשה המן עצמו כאילו שאל בשלומו והשיבו אמר לו מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים, מיד וימלא המן חימה:

[ו] ויבן בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו. (יג) [אמר רבא בתחלה במרדכי לבדו] ולבסוף בעם מרדכי, ומאי ניהו רבנן, ולבסוף בכל היהודים: (יד) א"ר לוי משל לעוף שקינן על שפת הים, ועלה הים והציף את קינו, מה עשה עובר והתחיל ממלא פיו מן הים, ומשליך לחול, וממלא פיו מן החול, ומשליך אל הים, בא עוף אחר ואמר לו מה אתה עושה ותיגע עצצך, אמר לו איני זו סכאן עד שאעשה את הים הזה חול, אמר לו שוטה שבעולם במה שתיגע אני תשיג, כך ויבקש המן להשמיר את כל היהודים, אמר הקב"ה שוטה שבעולם אני בקשתי להשמירם ולא יכלתי, שנאמר ויאמר להשמירם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית (תהלים קו כג), שהעמדתו להם פרנס טוב ומושיע, ואתה סבור להשמירם, סוף שאתה נופל בידם של ישראל, שישאל נמשלו כצורים, שנאמר כי מראש צורים אראנו (במדבר כג ט), ואומות העולם נמשלו כחרש, שנאמר ושברה כשבר נבל ויצרים וגו' (ישעיה לז יד), נפל כיפא על קדירה ווי לקדירה, נפל קדירה על כיפא ווי לקדירה, כך אם ישראל מושלים על האומות ווי לאומות, ואם אומות מושלים על ישראל, ווי להם לאומות, שסופן נטלין ממנום שלהן מתוך ידיהם של ישראל: (טו) עם מרדכי. כלומר כל מי שהוא מעם מרדכי לא ישתחוה לצלם כדרך שלא השתחוה מרדכי:

[ז] בחודש הראשון הוא חודש ניסן. חודש שנעשו בו נסים לאבותינו, במצרים, ועל הים, ועל הירדן: בשנת שתיים עשרה למלך אהשורוש. בשנת שבע נשאת אסתר, ונתנדל המן, וי"ב הפיל פור, ובי"ג נתלה, נמצא המן מקבץ סמון ו' שנים למרדכי, לקיים מה שנאמר ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב לפני האלהים (תהלים טו): הפיל פור הוא הנורל. בצווי המן, (טז) פור לשון פרסיי, הוא הנורל בלשון הקודש: לפני המן. צוה לקסומים הפיל פור לפניו: מיום ליום ומחדש לחדש, (יז) עלה יום ראשון לפני הקב"ה, ואמר רבונו של עולם בי נבראו שמים וארץ, ואמרת אם ימורו השמים מלמעלה ויחקרו מוסדי ארץ מלבטה נם אני אמאם את זרע ישראל וגו' (יחיים לא ט), ורשע זה מבקש לאבדם, עקור שמים וארץ, ואחר כך כלה אותם: בא לפניו יום ב' אמר לפניו רבש"ע בי נברא רקיע, והבדלת בין מים למים, בין מים

הערות ותקונים

ושם הני' ר' צביה בשם ר' לוי ועיין במדרש ח"ג הערה ל"ח, וגם בכ"י קאמברידג הנ"י ר' יהודה בשם ר' סימון: (י) אמר להם מרדכי. מדרש ח"ג: (יא) ח"ר איבו. מדרש ח"ג, ושם הני' ח"ר אבא: (יב) מה עשה המן. מדרש ח"ג: (יג) אמר רבא. הוספתי כמו שהוא במדרש מגילה דף י"ב ע"ב: (יד) ח"ר לוי משל לעוף שקינן וכו'. מדרש ח"ג: (טז) עם מרדכי. מובא בס' מנות הלוי דף ל"ז ע"א בשם המדרש לקח טוב: (טז) פור לשון פרסיי. הוא הנורל בלשון הקודש. זה הביא גם הראב"ע: (יז) עלה יום ראשון. כל"י מינעטן י"א

[ג] ויבקש הדבר וימצא. שלא נמצא האחד במשמרתו. ד"א הקצף לכה, על שראו שאסתר מצאה הן בעיניו, וקצפו על אודות המעשה הזה, כי היה להם קרובות בנות משפחתם, אשר נתקבצו כפלטין ולא מצאו הן, ולא דיו זה, אלא עוד היה מקבץ בתולות שנית, אמרו הסרוסים למרדכי הראית כי כמה בתולות טובות מכנות משפחתם נלקחו לבית המלך, ולא בהר כי אם באסתר, אנהנו נהרגו אותו בסם, והם לא ידעו כי מרדכי קרוב לאסתר, וינד לאסתר, ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי, כדי שיכתב בכפר הזכויות בשם מרדכי:

[ג] [א] אחר הדברים האלה. (א) אמר רבא אחר שברא השם רפואת למכה, שהרי נלקחה שמינו של המן אל בית אחשוורוש, (ב) א"ר שמעון אין הקב"ה מכה את ישראל, אלא אם כן ברא להם רפואת תחלה, שנאמר כרפאי ישראל ונגלה (כבוד) [עון] אפרים (ישעיהו 6), אבל אומות העולם מכה אותם ואחר כך בורא להם רפואה, שנאמר ונגפ ה' את מצרים נגוף ורפוא (ישעיהו 30): גדל המלך אחשוורוש את המן. מורע עמלק היה, (ג) והוא נתן עצה בתהלה לבטל לפני בית המקדש, ואמר הקב"ה אנדל אותו ואחר כך אשפילו, לקיים מה שנאמר לפני שבר האון ולפני כשלוך גובה רוח (מגילת אסתר): וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו. יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות (מגילת אסתר), זה המן: (ד) משל לאדם שהיה לו סייחא והמורה והזירה, כשהוא מאכיל את הסייחא והאתון היה מאכיל את החזירה כפלים, והיו תמהין הסייחא והאתון ואומרים אנתנו שעשין מלאכה אין אדונינו מאכיל אותנו כמו לחזירה שהיא בטילה, כיון שהגיע נחירתה נחרו את החזירה, אמרו זה לזה הוי יודע כי לא המלאכה גורם, אלא הכטלה גורם, ויתלו את המן:

[ב] וכל עבדי המלך אשר בשער המלך. אלו שהיו יושבין בשער המלך עם מרדכי: כי כן צוה לו המלך, כי צוה בשבילו: ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. לא דרך יהירות, אלא מפני שעשה עצמו ע"ו, ולא היה יכול להתחווה לו: ס"א אחר הדברים האלה. אחר מאי, אחר שנתלו שני סרוסי המלך בנתן ותרש, סמך לו גדולת המן, שכופו להתלות כמותו: (ה) ר' יהודה משתעי המלך עובדיא אריא עבדי סעודתא לב' חיותא ובעידא, ועבד לחון נגינא מן משבי דארייוותא, כיון דאכלי (ו) [אמרו מאן יימר לן זמירא, תלו עיניהם בתעלא, אמר להו עיינין אתון לי לכאן דאימא, אמרו לו אין], דלי עייניהו כלפי משבי דעליהון אמרי מאן דמחבי לן בעלאי יחבי לן בתתאי, כך היו בנתן ותרש בקשו רעת אסתר, והמן בקש רעת אסתר, מי שדראה אותם בתליית בנתן ותרש יראה אותם גם בתליית המן: (ז) ס"א אחר הדברים האלה. אחר ההורו דברים, אמר הקב"ה מרדכי זה צדיק נסור הוא, ורוצה לבנות בית המקדש, ואין לאל ידו, יבא המן ויטול גדולה ויסגל מסון, ויבא מרדכי ויתנו אליו מסונו, ויבנה בית המקדש: וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים. (ח) משל לחיה שפרשו לה מצודה על פי הברא, אם ירדה לשתות תרי היא נצודת, ואם לא תרד, הרי היא מתה בצמא, כך מרדכי אם היה כורע לחמן הרי הוא מתהייב, ואם אינו כורע הרי הוא מתקנא בו, בטח באלהיו ולא כרע ולא השתחוה:

[ד] ויהי באמרם אליו יום ויום. (ט) ר' יהודה בשם ר' סימון בניה של רחל ניסן שוה וגדולתן שוה, ניסן שוה דכתיב ויהי כדברה אל יוסף יום יום (נבאית ט), אף כאן באמרם אליו יום יום, וגדולתן שוה, ביוסף כתיב ויסר תמלך את טבעתו ויתן אותו על יד יוסף (עס מה מג), וכאן ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ונו', ביוסף כתיב וילבש אותו כנדי שש (עז), וכאן כתיב ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות ונו', ביוסף כתיב וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו ונו' ויקרא לפניו אברך (עז עס מה),

הערות ותקונים

[ג] (א) אמר רבא. מנייה י"ג ע"א: (ב) א"ר שמעון. נמרה סא אמר ר"ל, והוא ר"ת ריש לקיש, ולפני המנבר היה נזולאי בני ר' עשעון בן לקיש: (ג) והוא נתן ע"א. מדרש א"ג: (ד) משל לאדם. מדרש א"ג: (ה) ר' יהודה. ככ"מ מניכסן ר' הוניה והוא נ"כ ממדרש א"ג. וסא בני ר' פנחס, ע"ש בעשרה י"ח: (ו) אמרו מאן יימר לן. הוספתי ע"ש מדרש א"ג: (ז) ס"א אחר הדברים האלה אמר סהורו דברים. מדרש א"ג: (ח) משל לחיה. מדרש א"ג וסא בני' משל לאדם: (ט) ר' יהודה בשם ר' סימון. מדרש א"ג

מדרש לקח טוב

[טז] ותלקח אסתר אל בית המלך. (כד) אמר רב הסדא חדש שהגוף נהנה מן הגוף, (כה) ועוד ירה שבו סמך מלך בבל על ירושלים, שנאמר (בעצם) [את עצם] היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה (יחזקאל כד ג), וביום שבאה השמועה לגלות יהויכין, בו ביום עמד להם נוהל מורע אשר הגלה עם יהויכין מלך יהודה, בשנת שבע למלכותו ד' שנים בין ושתי לאסתר:

[יז] ויאהב המלך את אסתר. (כו) א"ר חלבו מלמד שאף הנישואין הביאו לפניו: וישם כתר מלכות בראשה. (כז) א"ר לוי איקונין של ושתי היה לו לאחשורוש על סמתי, וכשהנשים נכנסות היה מסתכל באיקונין של ושתי ולא היה כמו ושתי, וכשנכנסה אסתר הסיר איקונין של ושתי וצייר איקונין של אסתר:

[יח] ויעש המן משתה גדול. שהכניסה לחופה: והנחה למדינות עשה. היקל להם מן המס: ויתן משאת ביד המלך. אלו מנות ומתנות שנתן לכל השרים:

[יט] ובהקבץ בתולות שניה. לאחר שנתקבצו הבתולות בראשונה ונשאת אסתר למלך, קיבצן עוד להניד כל אחת ואחת מולדתה ועמה: ומרדכי יושב

בשער המלך. מה ענין זה אצל זה, (כח) ר' שמעון אומר בשם ר' יהושע בן לוי מלמד שהיה אחשורוש שואל לאסתר בת מי את, והיא אומרת לו בן מי אתה, והוא אומר לה אני מלך בן מלך, והיא אומרת לו אני מלכה בת מלך, ומאיוזה אומה, אמרה לו מתוך דבריך הרגת את ושתי ואתה מרבה דברים כדי למצא בי עלילה לא היו המלכים עושין כן, שהרי נבוכדנצר היה מכניס דניאל לפניו, שנאמר אדון אריוך הנעל לדניאל (דניאל ג כג), בלשצר כתיב ביה באדון דניאל העל קדם מלכא (ס"ג), ואתה אין אתה מבקש מן חכמי ישראל, אמר לה ויש מורעם בעולם, אמרה לו הרי מרדכי, לכך כתיב ומרדכי יושב בשער המלך, מתוך שאין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה, באו אלו הדברים: [כ] ואת מאמר מרדכי אסתר עושה. שהיתה מיחדת לבוורא הכל, כאשר היתה באמנה אתו, נוהגת מנהג היהודים:

[כא] בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך. עד עכשיו היה מתהלך לפני חצר בית הנשים, כיון שאמרה אסתר למה אין אתה נוטל עצה מחכמי ישראל,

אלא אתה מתייעץ משרי פרס, וגרמו לך להרוג את ושתי, מיד קיים את מרדכי ועשה לו קתדרא לישב בשער המלך, להיות שופט בשער המלך: בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בנתן ותרש. (כט) מה היה הקצף, אלא שנתקנאו על שהושיב המלך את מרדכי בשער: שני סריסי המלך משומרי הקף. (ל) א"ר חייא בר אבא [א"ר יוחנן] הקציף הקב"ה מלך על עבדיו לעשות רצון צדיק, ומי הוא יוסף, שנאמר ויקצוף פריעה על שני סריסו (גנל"ט ז), וכאן הקציף עבדים על אדוניהם לעשות רצון צדיק, ומי הוא מרדכי, (לא) א"ר חייא בר אבא בנתן ותרש שני סריסיי היו, והיו מדברים בלשון מורכיים, ואומרים זה היה מיום שבאה זו לא ראשי שינה בעיניו, באו ונטיל ארס בספל, כדי שימות, והם אינם יודעים כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה, והיה יודע בשבעים לשון, אמר לו הלא אין משמרתך ומשמרתך שוה, אמר לו אני אשמור משמרתך ומשמרתך, היינו דכתיב ויבוקש הדבר וימצא שלא נמצאו במשמרתך:

[כב] ויגד לאסתר המלכה. ע"י שליח: ותאמר אסתר למלך. פה אל פה: בשם מרדכי. כדי שימצא מרדכי הן בעיניו:

הערות ותקונים

(כד) אמר רב הסדא. מנילה שם, ונמרחא חסר שם האומר: (כה) ועוד ירח כו'. הוא הוספת רביו: (כו) א"ר חלבו. מדרש אבא נריון: (כז) א"ר לוי. מדרש א"ג, ובעל מנות הלוי דף ע"ח ט"ז הביא זה בשם מדרש לקח טוב: (כח) ר' שמעון אומר בשם ריב"ל. מדרש א"ג, ושם הני' ר' יהודה בר סימון בשם ריב"ל, ומונח בס' סמות הלוי דף פ"א ט"ב בשם מדרש לקח טוב: (כט) מה היה הקצף. עיין במדרש א"ג ומה הקלפון היה שם ממעמד שנים ומש"ב אחד ע"ש: (ל) א"ר חייא בר אבא. בנמרחא מנילה דף י"ג פ"ג: (לא) א"ר חייא בר אבא בנתן ותרש שני סריסיי היו. בנמרחא שם הני' א"ר יוחנן, ונראה כי ני' המחבר נכונה, כי בנמרחא מנילה ז' פ"א ח"א וס' דר' מאיר דילמא כרבי חייא בר אבא לאמר בנתן ותרש שני סריסיי היו, הרי כי היה הני' ר' חייא בר אבא במקום ר' יוחנן.

מרדכי לו לבת, (טו) תנא משום ר' מאיר אל תקרא לבת אלא לבית: כי אין לה אב ואם. תבוא יתומה שאין לה אב ואם, (יו) ותהי גואלת לישראל שנאמר בהם יתומים היינו ואין אב (א"כ פ' ג):

[ה] ויהי בהשמע דבר המלך. דבר המלך זה ציווי לבקש לו אשה, כענין שנאמר ונאמר פתנס המלך: ורתו. זה דין שיעשה בושת, שנאמר כדת מה לעשות במלכה ושתי: ד"א ורתו. להיות כל איש שורר בביתו:

[ט] ותימב הנערה בעיניו וכו' ויבטל את תמרוקיה. כענין שנאמר: ונתון תמרוקיהן (א"כ פ' ג): ואת שבע הנערות. (יח) בדרך שיש למלך שבע שרים רואים פני המלך, כן למלכה שבע הנערות ראויות לתת לה, (יט) אמר רבה שהיתה מונה בהן ימי השבת: וישנה ואת נערותיה. שכל מה שהיו מבקשות היה נתן להם, ואסתר היתה אוכלת מאכל יהודי עם נערותיה, ואין אדם מרגיש בה שהיא יהודית:

[י] ל"א הנירה אסתר את עמה. אעפ"י שהיה מאכלה משונה ממאכל המלכות, לא הבינו בה כי היא יהודית, כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד, שלא תתבוה בעיני המלך, וכדי להגיד הדבר בעתו, כענין שנאמר כי איכבה אוכל וראיתי וגר: [יא] ובכל יום ויום מרדכי מתהלך וכו'. מה יעשה בה במאכלה ובמשתה:

[יב] ובהניע תור נערה. ערך עניין כל נערה: ששה חדשים כשמן המור. (כ) תניא ר' יהודה אומר אנפקונין שמן זית שלא הביא שלישי, ולמה סבין אותה, שמשיר את השער, ומעדין את הבשר:

[יג] ובזה הנערה באה אל המלך. כדי שלא תבא בדאגה אל המלך, ושלא תהא עצובת רוח, וראיה לדבר שאמר המלך לאסתר מה לך אסתר המלכה: את כל אשר תאמר ינתן לה לבוא עמה, והדברים ניכרין את כל אשר תאמר ינתן לה לבוא עמה: ד"א את כל אשר תאמר ינתן לה. כל מלוש ובנד שתאמר היו נתנין לה לבוא עמה, כל מה שהיתה שואלת שיבא עמה מבית הנשים עד בית המלך לא היו נסענים ממנה: ד"א את כל אשר תאמר ינתן לה. שהיו חשיים ינתן לה ממון כדי ללוותה, שנאמר ינתן לה לבא עמה:

[יד] בערב היא באה. (כא) למדנו צניעות המלך שלא שיכש מסתו ביום, שנאמר ובבקר היא שבה אל בית הנשים, לא אל בית הנשים אל יד הנא אלא אלא על די שעשנו סרים המלך שומר הפלגשים, למעלה אמר אל יד הנא שומר הנשים, וכאן כתיב שומר הפלגשים, ללמדך שבתחלה ניתנו ע"י הנא, וכאשר באות אל המלך מקץ י"ב חודש, אם הפץ בה המלך היה נתן כתר מלכות בראשה, ואם לאו היתה ניתנת על יד שעשנו, והיתה נקראת מן הפלגשים, שהרי בא המלך אליהן, לא תבוא עוד אל המלך, כי אם עם כל המלך ונקראה בשם, אבל פלגש היתה נקראת:

[טו] ובהניע תור אסתר. לא בקשה דבר כדרך כל הנשים שהיו מבקשות מי ומה יבא עמהן, והיו מבקשות כה לבוש ומה תכשיט ינתן להם, וזאת אסתר לא בקשה דבר, כי אם את אשר יאמר הני סרים המלך: ותהי אסתר נושאת הן. (כב) א"ר אלעזר מלמד שכל אחת ואחת נדמתה לו כאומתו: (כג) ר' נחמיה אומר מדיות מכאן ופרסיות מכאן ואסתר באמצע והיתה יפה מכולן. ר' לוי אמר חום של חסד משוך עליה, כענין שנאמר ביוסף הצדיק ויט אליו חסד ויתן חנו (בראשית פ' כג):

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

(טו) תנא משום ר' מאיר אל תקרא לבת. מגילה פ"ג: (יו) ותהי גואלת לישראל וכו'. הוא ממדרש אגב גריון, ושם הגירסא נגיה, וכו' המדרש פ"ג: אמר הקב"ה לישראל אתם כיתים יתומים היינו ואין אב (א"כ פ' ג) (ג') אף הנואל שאני עתיד להעמיד עליכם במדי און לו אב ולא אס כדא הוא דכתיב כי אין לה אב ואם: (יח) כדרך שיש לנולך. זה מונח במדת הלוי דף ע"ב ע"ב כשם מדרש לקח פ"ג: (יט) אמר רבה. מגילה פ"ג ע"א: (כ) תניא ר' יוחנן אומר. מגילה פ"ג ע"א: (כא) למדנו צניעות המלך. עין מגילה פ"ג ע"א: יוחן פ"ג: (כב) א"ר אלעזר. מגילה פ"ג: (כג) ר' נחמיה אמר כו' ר' לוי אמר. מדרש א"ג: אמר

מדרש לקח טוב

[ב] [א] אחר הדברים האלה כשך חמת המלך. (א) לאחר שנתקרב מינו, בקש אותה, אמרו לו הרגו אותה, אמר להם למה, אמרו לו על שאמרת שתנא ערומה לפניך ולפני השרים ולא באה, אמר להם יפה עשת שלא באה, ומי נתן העצה הזאת, אמרו לו ו' שרי פרס ומדי, מיד הרגם, לפיכך לא נזכרו עוד, ויש אומרים הם נתנו עצה לבטל בנין בית המקדש, לפיכך ננזרה עליהם גזירת הרינה: ואת אשר נגזר עליה. גזירת מלכו של עולם היתה לאבד את ושתי, שנאמר וקסתי עליהם נאום ה' צבאות והכרתו לבבל שם ושאר ונין ונכד נאום ה' (ישעי' י"ג כג), (ב) רז"ל אמרו שהיתה סביאה בנות ישראל ומפשימן ערומות, ועשאו אצלה מלאכה ביום השבת, לפיכך נגזר עליה ליהרוג ביום השביעי:

[ב] ויאמרו נערי המלך. כיון שנהרגו ויעצו הראשונים, התחיל לימול עצה מן הנערים:

[ג] ויפקד המלך פקידים. (ג) א"ר נחמן אמר רב מאי דכתיב כל ערום יעשה בדעת (משלי י"ט), זה דוד ויאמרו לו עבריו יבקשו לאדוני המלך נערה בתולה (מ"א ו' ד), (ד) יבקשו בצנעה ובסתר שלא להבריה הבתולות. וכסיל יפרוש אולת (ע"ג), זה אחשוורוש שכתוב בו ויפקד המלך פקידים וגו', מאן דאית ליה כרתא מיטמרא מיניה, שכל אחד ואחד אומר בדעתו שמא לא תיטב בעיניו ותתבוה על יד הסריסים:

[ה] איש יהודי. (ה) כל הכופר בע"ז נקרא יהודי, כענין שנאמר איתי גוברין יהודאין (דמלא ג' יג): היה בשושן הבירה. מיום שהגלה היה לשם בית מדרשו: ושמו מרדכי. (ו) רובם של צדיקים שמם קודם להזכרתם, כענין שנאמר ושמו מנוח (שפיס' ג' ב), ושמו אלקנה (ש"א ח' א), ושמו ישי (ע"ז י"ג), ושמו בועז (רות ב' א), אבל רוב הרשעים שמם באחרונה, כענין שנאמר נבל שמו (ש"א כ"ג כ"ה), גלית שמו (ע"ז י"ד), שבט בן בכרי שמו (ע"ז א' א), אבל יש צדיקים שכתוב בהם כזה הענין איוב שמו (איוב א' א), והוא צדיק: בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני. (ו) מה נפשך אם ליחסייה קא אתיאי ליחסייה וליוז עד בנימין, אלא מאי שנא הני תנא כולם על שמו נקראו, בן יאיר, בן שהאיר עיני ישראל בתפלתו, בן שמעי, בן ששמע אל תפלתו, בן קיש, שכבש על שערי רחמים ונפתחו לו. איש ימיני, שהיה משבט בנימין. יהודי, שכפר בע"ז:

[ו] אשר הגלה מירושלים. (ח) אמר רבא שגלה מעצמו, (ט) כדרך שגלה יהויכין מעצמו. אשר הגלה נבוכדנצר, על ידו גלו:

[ז] ויהי אומן את הדסה. קרי לה הדסה וקרי לה אסתר. (יא) תניא ר' מאיר אומר אסתר שמה למה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים [שנקראו הדסים], וכן הוא אומר והוא עומד בין הדסים אשר במצולה (זכריה ב' א), (יב) ר' יהודה אומר הדסה שמה למה נקרא אסתר שהיתה מסתרת דבריה. וכן הוא אומר אין אסתר מסתרת (את) מולדתה. (יג) בן עזאי אומר אסתר לא ארוכה ולא קצרה אלא בינונית כהדסה. (יד) רב ברכיה בשם רבנן דתמן אמרי, אמר הקב"ה לאברהם אתה יצאת מבית אביך בן ע"ה שנה, היך אף אני מעמיד גואל לבניך במדי לא תהא אלא ע"ה, הדסה בניין ע"ה פחות א' הוסף אסתר הרי ע"ה: כי אין לה אב ואם. וכתביב כמות אביה ואמה, (טו) הא תו למה לי. אמר רב הסדא עיברתא מת אביה, ילדתה מתה אמה, לקחה

הערות ותקונים

[ב] (א) לאחר שנתקרב מינו. מובא במדרש אבא נריון: (ב) רז"ל אמרו שהיה מביאה כו'. נגמרא מגילה ע"ג: (ג) א"ר נחמן אמר רב. נגמרא ע"ג אמר רב, ותסריס המנות א"ר נחמן: (ד) יבקשו בצנעה ובסתר שלא להבריה הבתולות. זה ליתא נגמרא, ובמקום זה ליתא ע"ג מאן דהוה ליה כרתא אייתי טיהליה, וע"ג בפירס": (ה) כל הכופר בע"ז נקרא יהודי. מגילה י"ג ע"א: (ו) רובם של צדיקים. מדרש אבא נריון: (ז) מה נפשך. מגילה י"ב ע"ג: (ח) אמר רבא. מגילה י"ג ע"א ועיין ע"ג בפירס": (ט) כדרך שגלו יהויכין מעלתו. הוא דברי רבינו ומוכח בשמו נס' מנות הלוי דף ס"ד ע"ג: (י) קרי לה הדסה. מגילה י"ג ע"א: (יא) תניא רבי מאיר אסתר שמה. נגמרא מגילה ע"ג: (יב) ר' יהודה אומר הדסה שמה. מגילה ע"ג: (יג) בן עזאי אומר אסתר לא ארוכה וכו'. נגמרא ע"ג: (יד) ר' ברכיה בשם רבנן דתמן אמרי: מובא במדרש אבא נריון: (טו) הא תו למה לי. מגילה דף י"ג ע"א:

(פב) וכן הוא אומר אבדה עצה מבנים (ימימי טז ז), זיל לבני עמון ומואב דיתבי (בבבכתיהו) [פג] כחמרא [דיתבי] אדרדווייא, שנאמר שאנן מואב מנעוריו וגו' (טז מת ט):

[יד] והקרוב אליו. הלך אצל שרי האומות. (פר) כרשנא מאפריקא, שתר מן אינדיקי, אדמתא מן אדום, תרשיש מן הרשיש, מרס מרסנא ממוכן מירושלים, (פה) ממקום שהיו ישראל מכינין שלחן לחם הפנים, למדגו שאלו היו מירושלים: שבעת שרי פרס ומדי. שבעת כמו שבעה שרי פרס ומדי:

[מז] כדת מה לעשות. כדת שעשיתה, כך בא לה, (פי) על שלא דיתה מנחת לאחשורוש לבנות בית המקדש, שהיתה אומרת לו מה שההריוו אבותי אתה רוצה לבנות, וכן אתה מוצא ששמע זה אחשורוש על זאת, שנאמר ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו סמנה על יושבי יהודה ירושלים (עולא דו), (פו) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן משל אומר מקום שהלסטים מקפה שם נתלה, ממעשיו נתפרע, על אשר לא עשתה את מאמר המלך אחשורוש ביד הסריסים, השוה מאמר המלך לכבוד הסריסים, היינו דאמרי אינשי עבדא דלמכא כמלכא:

[מז] ויאמר כמוכן. מוטבן כתיב, (פח) שהיה מוכן לפורענות ממוכן הדיוט שבכולן, (פט) א"ר אבא בר כהנא מכאן שהדיוט קופץ בראש, (צ) שני אמוראין נחלקו בדבר, חד אמר מפני שלא זמנתו לסעודה, לכך למר עליה חובה, וחד אמר מפני שסמרתו על פניו:

[יז] כי יצא דבר המלכה. כל פרצה שאינה מן הגדולים אינה פרצה:
[יח] והיום הזה תאמרנה. זכר היום יהיה לדורות:

[יט] אם על המלך טוב. שתהיה עצתינו טובה לפניו ויכתב בדתי פרס ומדי, לפי שהיתה לפרס המלכות, לפיכך הקדים פרס למדי לכל דברי ממוכן: ומלכותה יתן המלך (צא) לרעותה הטובה ממנה. (צב) א"ר חנינא ב"ר אבהו מאי דכתיבי כי הוא יכאיב ויחבש (אינוני טו), בלשון שמכאיב בה יחבש, בלשון שנימלה המלכות משאל זקנו של אסתר, בו בלשון נתן לה, שנאמר ונתנה לרעך הטוב ממך (ש"א י"א ט), וכאן נאמר לרעותה הטובה ממנה, לב אדם יחשוב דרכו וה' יכין צעדו (מש"י ע"ט), שהיה מחשב ממוכן להביא בתו למלכות, ונכנסה אסתר בת אביהויל:

[כ] ונשמע פתגם המלך. בלשון ארמית לשון משפתת ושתי: אשר יעשה בכל מלכותו. לפרסם הדבר:

[כא] ויימב הדבר בעיני המלך. פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ וימנו (מש"י כא ט):

[כב] וישלח ספרים אל כל מדינה ומדינה להיות כל איש שורר בביתו. (צג) אמר רבא אלמלא אגרות הראשונות לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, אלא כיון ששלח להם להיות כל איש שורר בביתו, אמרו פשיטא אפילו קרחא בכיתא פרדשכא ליהווי, כיון שבאו אגרות המן ברשיון המלך להשמיר ולאבד לא חששו עליהם כל כך:

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

יודעין לזון דיני נפשות: (פב) וכן הוא אומר. ליתא נמרא: (פג) כחמרא [דיתבי] אדרדווייא. פי' על שמרו, והמלה ערבית ותרנוס על שמריה ימלאו דורדייהא ימלאון: (פר) כרשנא מאפריקא. מדרש א"צ: (פה) ממקום שהיו ישראל מכינים כו'. וכפסת רבינו כו'. ובכ"י מינכנן בני' ממקום שהיו ישראל ממרסין דכס בזמנות, כתיב לרוס את הסולת (יחזקאל טו יד), וכענין שנינו נתנו לממרס. ולאחר זה מתחיל ממוק ממקום שהיו ישראל מכינין כו'. ואשר הביא ממקום שהיו ישראל ממרסין דכס בזמנות, עיין מגילה י"ב ע"ב מרס כלום מירסו דכס ממקא כלום מירסו בזמנות, וע"ש בפירש"י: (פו) על שלח היתה מנחת. מדרש א"צ: (פז) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן. מדרש א"צ בפ' להביא את תפי' המלכה: (פח) שהיה מוכן לפורענות. מגילה ט: (פט) א"ר אבא בר כהנא. כחמרא שם אמר רב כהנא. (צ) שני אמוראין נחלקו בדבר. מדרש א"צ: (צא) לרעותה הטובה ממנה. בכ"י מינכנן נוסף, נראין הדברים כי בת היתה לממוכן והיה מנקא להשיאה למלך: (צב) א"ר חנינא בר אבהו. מדרש א"צ: (צג) אמר רבא. מגילה ט: פ"א

מדרש לקח טוב

נקרא שם, סתומן, (נח) שנהיה סתומה, בותא (נמ) שנהיתה לבז, חרבנא (ס) שנחרב ביתי, בנתא (סא) שנהיתה לבג לכלבים, ואבנתא (סב) שהיו התינוק משחקות עליה כאבנתיים, ותר וכרכס לשון לעג וקלס, שכל מה שאתה יכול לומר על הרשעים הרשות בידך:

יא] להביא את ושתי המלכה בכתר מלכות. (סג) שלא יהיה עליה אלא הכתר בלבד, כשם שבקשוה לבוא ערומה להראות העמים והשרים את יפיה, הגיד הכתוב שהיתה טובת מראה, אבל לא הניע יופי שלה להצי יופי של שרה ורבקה, שנאמר בהם טובת מראה מאוד (נחל'א' כד טו):

יב] ותמאן המלכה ושתי: (סד) והלא פרוצה היתה, וספני מה מיאנה לבוא, א"ר יוסי ב"ר הגינא מלמד שפרחה עליה צרעת. במתניתא תנא בא גבריאל ועשה לה זנב: ויקצוף המלך מאוד. מה היה הקצף, (סה) שלחה לו דברים הננועים בלב, ואמרה למה אבוא ערומה אם רואין בי דופי אתה מתנגה בי, ואם אני נאה בעיניהם, הרי הם נותנין עיניהם להרוג אותך, רמותו ולא נרמו עקצתו ולא נעקין, שלחה לו טיפוש (סו) יצא יינך מלבך, (סז) בר אהוריריה דאבא, (סח) פי' שומר ארוות הסוסים, (סט) אבא לקביל אלפא גוברין חמרא שתי, ולא רוי, וההוא נברא (ע) אשתניי ליה בחמריה, (עא) והלא לא היה כדאי והגון להיות קומים איצטבלאות לבית אבא, (עב) פי' נגיד אצטבל מארוות הסוסים כנלי הלא היה קומים איצטבלאות של בית אבא, ונבוכדנצר זקני כתיב ביה, והוא במלכים יתקלס ורוזנים משחק לו (מנפ' א יב), והוא בקש להשליך כתוך כבשן האש את המהוייבים לו ולא השליכום ערומים, שנאמר באדין גבריא אילך כפתו בסרביהון פמישיהון וכרבלתהון ולבושיהון (דניאל: כג), [ואני אבוא ערומה, מיד וחמתו בערה בו], (עג) אמר רב חנינא באותה שעה רמו תקב"ה למלאך הממונה על החימה, והבעיר בו חימה, ולא שככה עד שנצלב המן:

יג] ויאמר המלך לחכמים. (עד) א"ר סימון זה שכמו של יששכר, שנאמר ומבני יששכר יודעו בינה לעתים (דניאל: יג), (עה) בתלמוד בבלי אמרו מאן חכמים רבנן: (עו) יודעי העתים. שידועים לעבר שנים ולקבוע הדשים: כי כן דבר המלך. לספן משפטיו לפני כל יודעי דת ודין תורה ומשפטי הדעת:

יד] והקרוב אליו. (עז) אמרו ליהל כיון שבקש אחשורוש מן חכמי ישראל אמרו היכי נעביד, אי נימא ליה קטלה, למחר (עח) פתח ליה חמרא (עט) מוכר לן ובעי ליה מינן, אי נימא ליה שבקא, קא מזולזלנא במלכותא, (פ) מוטב לסלוקי נפשין מינה, אמרו לו מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו, (פא) נטלה עצה ממנו,

ה ערות ותקונים

מדרש א"ג: (בג) שנהיה סתומה. עיין בא"ג ובהערה ר"ג: (נמ) בותא שנהיתה לבז. עיין בא"ג ובהערה ר"ג: (ס) שנחרב ביתו. עיין בא"ג ובהערה ר"ז: (סא) שנהיתה לבג לכלבים. זה ליתא במדרש א"ג, והורש מלשון ונתהך לבג (יחזקאל כה ז), והקרי לבז: (סב) שהיו התינוק משחקות עליה כאבנתיים, הלשון מוכנס, והמלות שסיו התינוק משחקות עליה הם מחוזה מעתיק שרשה לתקן וקלקל, ומובא בא"ג אמר הקב"ה מלך אתי עליכס כאבנתיים מאחורי הקוריום, ונלחתי טובת המאמר בא"ג שם הערה ר"ז ע"ג: (סג) שלא יהיה עליה אלא הכתר, מדרש א"ג: (סד) והלא פרוצה היתה. מגילה י"ב ע"ג: (סה) שלחה לו דברים הננועים בלב. מדרש א"ג: (סו) יא' ייך מלנך. במדרש א"ג הני' יא' לנך מייק: (סז) בר אהוריריה דאבא. במגלה מגילה י"ב ע"ג: (סח) פי' שומר ארוות הסוסים. הוא הוספת ריבוי פזיב ז"ל לצאר הוראת המלות בר אהוריריה, וגם רש"י פירש במגלה מגילה שם בר אהוריריה פי' שומרי הסוסים: (סט) אבא לקביל אלפא גוברין חמרא שתי. הוא לשון הכוזב דניאל ה' א', בלשאר מלכא לקבל אלפא חמרא שתי, והמלה "גוברין" הוסף המחבר ליתא גם במגלה שם: (ע) אשתניי ליה בחמריה. במגלה שם אשתני בחמריה: (עא) והלא לא היה כדאי והגון להיות קומים איצטבלאות. הוא ממדרש א"ג: (עב) פי' עוד אצטבל כו'. הוספת רבוי, ועיין לשון בא"ג הערה רכ"ז: (עג) אמר רב חנינא, מדרש א"ג: (עד) א"ר סימון. מדרש א"ג: (עה) בתלמוד בבלי אמרו. מגילה י"ב ע"ג: (עו) יודעי העתים. מגילה שם: (עז) אמרו חז"ל. מגילה שם: (עח) פתח לה חמרא. במגלה פסיק ליה חמרא פר"ט יפני יונו מעש מעליו: (עט) מוכר לן. ליתא במגלה: (פ) מוטב לסלוקי נפשין מינה. ליתא במגלה: (פא) נטלה עצה ממנו. במגלה נוסף ואין אטו יודעי

מדרש לקח טוב

מו

בום אחר: (מא) ס"א שונים. הביא כליו ובלי עולם והיו כליו נאים מכלי עולם, כליו ובלי בית המקדש, והיו כלי בית המקדש נאים מכליו: ויין מלכות רב כיד המלך, (מב) אמר רב כל אחד ואחד השקתו יין שנדול ממנו:

[ח] והשתיה כדת אין אונס. (מג) א"ר חנין משום ר' מאיר כדת של תורה, שנאמר ויין לנסך רביעית ההין (נמנני טו ט), אף סעודתו של אותו רשע האכילה

מרוכה משתיה, (מד) שהרי על כבש בשר רביעית ההין, ועל הפר חצי ההין: אין אונס. (מה) אמר רבא מלמד שכל אחד ואחד השקהו מיין מדינתו, (מו) כדי שלא תטרוף דעתו: ד"א והשתיה כדת. (מז) כדת כל אומה ואומה, יש שאהבין לשמות בתוך הסעודה, ויש שאתהבין לשמות אחר הסעודה, יש אותהב לשמות כל הכוס, ויש שמחזיר חציו, יש שותה בכוס גדול, ויש שותה בכוס קטן, הכל לפי דתו היה משקהו: אין אונס.

(מח) א"ר לוי כך היה מנהג הפרסיים, שהיו משקין בכוס גדול, (מט) מחזיק חמשה שמטות, (נ) ונקרא פיתקא, ואפילו הוא מת, או משתגע, לא היה מחזירו, אלא שותהו, ושרי המשקים היו מתעשרין מאותן המסובין, שהיו נותנין להם כמון שלא יצערנו, אבל אחשורוש לא הכניס אותו הכוס לרתוך סעודתו שנאמר אין אונס: כי כן יסד המלך. כי כן תקן המלך: לעשות כרצון איש ואיש. כפי כחו וכפי מנהגו ישתה:

לעשות כרצון איש ואיש. (נא) אמר לו הקב"ה יכול אתה לעשות כרצון איש ואיש, שני בני אדם מבקשין אשה אחת, כלום יכולה להנשא לשניהם, שתי ספינות אחת מבקשת לילך במזרח, ואחת לילך במערב, כלום אחת יכול להוליך את שתיהן באחת, שני בני אדם באים אצלך, אחד איש יהודי, ואחד צר ואויב, כלום אתה יכול לצאת ידי שניהם, אלא לרומם אחד ולצלוב אחר, (נב) אמר הקב"ה מוצא ידי לכל, שנאמר ואמר לצפון תני ולתימן אל תכלאי (ישעי' מג ו), אין הצפוני מעכב את הדרומי:

[ט] גם ושתי המלכה. (נג) א"ר אבא בר כהנא מלמד שגם היא פרוצה היתה, וגם מתבוונת לרבר עבירה: עשתה משתה נשים. (נד) מה ראה הכתוב לפרסם

סעודת ושתי, א"ר יהושע בן קרחה להודיעך לאיזה שלוח נכנסת אסתר, (נה) למכעיסו כך ק"ו לעושי רצונו: בית המלכות אשר למלך אחשורוש. (נו) מלמד שנתנה אותן בבתיים מצויירים מקום שהמלך ישן. א"ר אבין רוצה אשה שתהא מכתת בצורות נאות מלאכול ענלות פטומות:

[י] ביום השביעי. זה יום אחרון לסעודה, שנאמר ובמולאת הימים האלה, אמר הקב"ה יצא רשע שמח וטוב לב מסעודתו, אלא אישגש אותו ביינו אחרי כל שתיתו, וזה היה ביום השביעי של משתה של שושן הכירה: כטוב לב המלך ביין, אמר למרומן. (נז) א"ר אבהו כשישראל אוכלין ושותין מדברים דברי תורה ובשירות ותשבחות לפני הקב"ה, אבל אומות העולם אוכלין ושותין ומתהילין בעריות ובדברי תיפלות, הללו אומרים המידות נאות, והללו אומרים הפרסיות נאות, אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו לא מדי ולא פרסי, אלא כשדוי, ואין ביוצא בה בעולם, מבקשים אתם לראותה, אמרו לו הן, ובלבד ערומה, מיד אמר למהומן ונ', אע"פ שהן ז' הסריסים המשרתים את פני המלך אחשורוש, ועל שם המעשה

הערות ותקונים

(מא) ס"א שונים הביא כליו וכלי עולם. מדרש ח"ג, וע"ש בהערה קמ"ד: (מב) אמר רב. מגילה ט: (מג) א"ר חנין, מגילה ט: (מד) שהרי על כבש נשר רביעית ההין. עיין רש"י מגילה ט: כדת של תורה אכילת מזבח מרוכה משתייה פירושם עשרונים סולת לאכילה וגם ח"י ההין: (מה) אמר רבא. ככ" מייבטן אמר רבא, ונמנמא מגילה ט: (מו) כדת כל אומה ואומה. מוצא בס' מנות הלוי דף ל"ב ע"ב בס' לקח טוב: (מז) א"ר לוי. הוא מלמד א"ר: (מח) מחזיק חמשה שמטות, ז"ל שמיניות, וכן ככ" מייבטן כתוב לנכון שמיניות, ועיין לעיל במדרש ח"ג הערה קס"ג: (מט) ונקרא פיתקא. עיין בח"ג הערה קס"ד: (נא) אמר לו הקב"ה. הוא מלמד א"ר: (נב) אמר הקב"ה שני מולאי ידי לכל, עיין במדרש ח"ג כ"ה המאמר קטוע. (נג) א"ר אבא בר כהנא, נמנמא מגילה ט: (נד) מה ראה הכתוב. מדרש ח"ג: (נה) א"ר למכעיסו. במדרש ח"ג הוא בס' ר' מאיר: (נו) מלמד שנתנה אותן. מדרש ח"ג: (נז) א"ר אבהו.

מדרש לקח טוב

הפך פרת מאלהין ומצאן, שנאמר ונתתי לך אוצרות חשך ובטמוני מסתרים (ישעיה מה ג), ולא הספיק כורש לחיות עד שבא אהשורוש ולקחן: ואת יקר תפארת גדולתו. (כה) א"ר יוסי ב"ר הנינא מלמד שלבש בגדי כהונה, כתיב כאן תפארת גדולתו, וכתיב התם לכבוד ולתפארת (שמות כח י): ימים רבים שמונים ומאת זים. מה שהיה מראה להם היום, לא היה מראה להם למחר, וכן כל ק"פ יום, כל ו' חדשים מניסן ועד תשרי, כיון שהגיע החורף פסקה המשתה:

[ה] ובמלאות הימים האלה. (כו) כיון שראוי ישראל שנמצאו כלי בית ה', לא רצו להסב עם שאר שרי המדינות, ועשה להם מסיבה לעצמן, וסוּרו לכל העם הנמצאים בשושן הבריה, (כז) א"ר הנינא בר פפא מלמד שנדולי הדור ברחו להם ולא אכלו שם כי אם הנמצאים מפני בישולי נכרים, (כח) א"ר הנינא בר ממל אמר להם אהשורוש לישראל יכול אלהיכם לעשות לכם סעודה כזו לעתיד לבוא, אמרו לו הרי הוא אומר עין לא ראתה אלהים וזולתך יעשה למחכה לו (ישעיה סד ג), ואם עושה לנו כזה אנו אומרים לו הרי אכלנו כמותה בשלחנו של אהשורוש: משתה שבעת ימים. כנגד שבעת ימי החג: בחצר גינת ביתן המלך. (כט) רב ושמואל, חד אמר הראוי לחצר לחצר, והראוי לנינה לנינה, הראוי לביתן לביתן, וחד אמר הושיבן בחצר ולא החזיקתם, הושיבן בנינה ולא החזיקתם עד שהכניסן לביתן. במיתנתא תני הושיבן בחצר ופתח להן שני פתחים אחת לנינה ואחת לביתן: (ל) ד"א בחצר גינת ביתן המלך. גינת הביתן היתה נמועה אילני פירות ובשמים, ועשויה כפים עד הצי האילנות, ורצופה אבנים טובות ומרגליות, והאילנות מצילין עליהן:

[ו] חור כרפס ותכלת. (לא) כאשר הושיבן בחצר גנת ביתן פרש להם יריעות של מיני צבעונים, חור יריעות לבנות (לב) כדאמר שמואל בתלמוד מלת לבנה (לג) לשון חור, כדכתיב לבושיה כתלני חור (דניאל ז ט), כרפס, (לד) כרים של פסים ירוק ככרתי. ותכלת, רוטה לדמות הרקיע. אחו, כל אחד ואחד מן הבגדים קצותיו בחבלי ברץ וארנמן בחבלי משי צבעונים, ולכן נמשכין על גילוי אדני כסף. ועמודי שש, מבעות של כסף שהחבליים קשורים בהם ונמתחים על עמודי שש. ממות זהב וכסף, (לה) שהם של כסף ורגליותם של זהב, שהרגליות נראין מכוּחוץ, והממות היו מכוּסות באזל היריעות, כמו כילת התנים, והעמודים הם היו רגלי הכילות מתוחות היריעות עליהן: על רצפת בהם. מיני מרגליות: דר וסוחרת. אלו מיני אבנים טובות (לו) שמאירות כצהרים, סמ"ך במקום צדי"ק: ד"א ודר. (לז) רב אמר דרי דרי, שורות שורות של מיני אבנים: סוחרת. לשון סוחר, שהיו מאירות כסחר:

[ז] והשקות בכלי זהב, היה משקה אותם בכלי קדש, (לח) אמר רבה יצאה בת קול ואמרה ראשונים כלו מפני כלים, (לט) כנון בלשצר, שנאמר ולמאנאי די ביתה היתיו קדמך (דניאל ה כג), ואתם שונים בהם, מי גרם להרוג ושתי: שונים, כמו ועם שונים אל תתערב (משלי כד כא): (מ) ס"א וכלים מכלים שונים. מי שהיה שותה בכוס אחד לא היה שותה בו עוד, אלא מכניסין אותו לחדר ומוציאין לו

הערות ותקונים

תנחומא. מדרש ח"ג: (כה) ח"ר יוסי בר הנינא. מנילה י"ב פ"א: (כו) כיון שרלו ישראל. מדרש ח"ג ומובא בס' מנות הלוי דף כ"ט ע"א בשם מדרש לקח טוב: (כז) ח"ר הנינא בר פפא. מדרש ח"ג ומובא ג"כ בס' מנות הלוי דף כ"ט ע"א בשם לקח טוב: (כח) ח"ר הנינא בר ממל, בכ"י מייבגן ח"ר הנינא בר עגיל, ובמדרש ח"ג בר עיגול, ועיין לעיל במדרש ח"ג הערה קמ"ג: (כט) רב ושמואל. מנילה י"ב ע"א: (ל) ד"א כהנר גינת. הוא טובע ג"כ ממדרש אבא. גריון: (לא) כאשר הושיבן כהנר. מובא בספר מטה הלוי דף ל' ע"א בשם מדרש לקח טוב: (לב) כדאמר שמואל כהנמוד. הוא נגמרא מנילה דף י"ב ע"א: (לג) לשון חור. וכן פירש"י שם נגמרא חור לשון חור: (לד) כרים של כפים, מנילה שם: (לה) שהם של כסף. מנילה שם: (לו) שמאירות כהרדים, מנילה שם: (לז) רב אמר. מנילה שם: (לח) אמר רבה. מנילה שם, ונגמרא שם הני' אמר רבא: (לט) כנון בלשצר שלמער. הוספת הנחמד, ונס רש"י נגמרא שם כהן הראשונים כלומר בלשצר וחבורתו: (מ) ס"א וכלים, הוא ממדרש אבא גריון: ס"א

מדרש לקח טוב

מה

אמרפל (נלשית יד 6), ויהי בימי אחז (ישעי' ו 6). ויהי בימי יהויקים (ינמי' א 2), ויהי בימי שפרט השופטים (ב' ח 6), (יד) ויהי בימי [אחשורוש, ויהי בימי אחז, מה צרה היתה שם], ארם מקדם ופלשתים מאתור (ישעי' ט 6), [ויהי בימי יהויקים, מה צרה היתה שם], ראיתי את הארץ והנה תהו ובתו וגו' (ינמי' ד 2), וכיון שמלך אחשורוש התחילו הכל צווחין ווי ווי, ישראל צווחין ווי, משום. דכתיב ובמלכות אחשורוש לתהלת מלכותו כתבו שטמה על יושבי יהודה וירושלים (שופ' ד 1), האומות צווחין ווי משום דכתיב וישם המלך המלך אחשורוש סם על הארץ ואוי הים (אבתי' ב 6): אחשורוש. (טו) אמר רב אחוה של ראש, וכן גילו של ראש, אחוה של ראש זה עבוכדנצר [שנקרא ראש], שנאמר בו אנת הוא (רישא) [ראשה] (דדהבא) [די דהבא] (דנל' א 3), וכן גילו של ראש, נבוכדנצר ההריב בית המקדש, וזה ביטל עבודת בית אלהא, ושמואל אמר שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדירה: הוא אחשורוש. (טז) כל מקום שנאמר הוא, אם צדיק הוא, מתהלתו ועד סופו, ואם רשע הוא מתהלתו ועד סופו: הוא אחשורוש. בתהלת מלכותו כתבו שטמה על יושבי יהודה וירושלים, ובסוף מלכותו כתבו להשמיד להרוג את כל היהודים: המולך מהודו ועד כוש. (יז) רב ושמואל נחלקו בזה הדבר, חד אמר הודו בסוף העולם, ובוש על כל העולם, והד ארז הודו וכוש בהדי הדרי הוי קיימי, כאשר שמלך עליהם כן מלך על כל העולם, (יח) והואך אתה מקיים דבר שניהם, אלא כך פירוש הדבר, ביחד הם עומדים, אלא כאדם היוצא מהודו והולך למזרח אל כוש, הולך וסובב אל דרום עד שחזר להודו אצל כוש, מלמד שהכל היה תחת כמשתלו: שבע ועשרים ומאה מדינה, ובשרה אמנו כתיב מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים (נלשית ג 6), אלא זה לענינו, (יט) בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז', (כ) והרי כתיב ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה (שמות ו 3), אבל כאן אמר רב חסדא בתהלה מלך על שבע, ובסוף על עשרים, ובסוף על מאה:

[ב] **בימים** ההם. אחרי שביטל עבודת בית המקדש: כשבת המלך אחשורוש. (כא) שישב והשבע ע' שנה לגלות המלך יהויכין, ה' שנים של דרוש המדי ובתריס הפרסי, וגו' של עצמו הרי ח', חישב אלו ח' תחת ה' שמוזן שמלך נבוכדנצר עד גלות יהויכין, והנה מן גלות יהויכין עד שנת ג' למלכו ע' שנה: על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה. (כב) מלמד שביקש לישב על כסא שלמה המלך ולא היה יכול, שלח והביא לו אומנים מטצרים ומאלכסנדריא, ועשה לו כסא לג' שנים וישב עליו:

[ג] **בשנת** שלש למלכו. (כג) למה עשה הבישתה, לפי שיום נניסתו היה, ושלה איגרות לכל שרי המדינות אל שבע ועשרים ומאה מדינה, שיבואו עיפופים לבנים, והושיבם בכסות זהב וכסף:

[ד] **בהראותו** את עושר כבוד מלכותו. (כד) אמר רבי נתחומא מתיבן מצא אהשורוש כל העושר הזה, אלא נבוכדנצר עינו צרה היה בממונו, וכיון שגמה למות אמר כל המסון הזה אינו מניחו לאויל מרודך בני, ועשה ספינות נחשת, ומלאן זהב, והטמינן בארץ, והעמיד עליהן נהר פרת, ובשרצה כורש לבנות את בית המקדש

הערות ותקונים

(יד) ויהי בימי אחשורוש. תקנתו פגום, כי נלי תקן המאמר נלתי מוכן, שהביא הכתוב ארס מקדם גם הכתוב ראיתי את הלסן, ועיין בפתיחתא דלכתר רבנא אית י"א: (טו) אמר רב. מגילה י"א ע"א: (טז) כל מקום שנאמר הוא. עיין מגילה ס: (יז) רב ושמואל, מגילה ס: (יח) והואך את מקיים דבר שניהם, מובא בס' מנות הלוי דף כ"ד ע"א בס' מדרש לקח טוב: (יט) בת ק' כבת כ'. עיין לקח טוב בראשית כ"ג א' ובהערה ו' ס: (ב) והרי כתיב ושני חיי עמרם וכו'. המאמר קטוע, ועיין מגילה י"א ע"א, שבע ועשרים ומאה מדינה אמר רב חסדא בתהלה מלך על שבע ולכסף מלך על עשרים ולכסף מלך על מאה, אלא מעשה ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנים מאי דרשת ביה שאני הכא דקרא יתירא כוא מכדי כסוב מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה למה לי ש"מ לדרשא: (כא) שישב על חשב ע' שנה לגלות המלך יהויכין, עיין מגילה דף י"א ע"ב ופירש"י ס: (כב) מלמד שביקש לישב על כסא שלמה המלך, עיין מדרש אבא גרין: (כג) למה עשה המשתה. מובא במדרש א"ע: (כד) אמר רבי נתחומא

מצפה וגו', והנה זה בא רכב איש צמד פרשים (עכ"ל פ' טו, ח), הם מלכי מדי ופרס דרוש המדי ובורש ואחשורוש, ודריוש המדי הוא אשר נכנה הבית בימיו, כי בשנת אחת לבורש העביר קול בכל מלכותו לאמר מי בכם מבל עמו יהו אלהיו עמו וגו' (עזרא א ג). לקיים מה שנאמר כי לפי מלאכת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם (יחזקאל כע"י), ועלו ולא הניחום צרי יהודה, וכתוב בס' דניאל ויהי דניאל עד שנת אחת לבורש המלך (דניאל א כב), וכתוב בשנת שלוש לבורש מלך פרס דבר נגלה לדניאל וגו' (עכ"ל פ' ו, ב), מהו ויהי דניאל עד שנת אקת לבורש, מלמד שנגזק ונמנע מכית המלכות וישב לו בביתו, ובורש מלך ג' שנים מקומעות, וכתוב במלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שמונה על יושבי יהודה וירושלים (עזרא ד ו), ובימי ארתחשסתא הראשון נבטלה מלאכת הבית, ככתוב בס' עזרא ובימי ארתחשסתא כתב בשלם מתרדת (עזרא ד ז), עד ובטילו המו (עכ"ל פ' כג), למדנו שהוא אחשורוש הוא ארתחשסתא הרשע, כי משמתו שניהם בטילו עבודת הבית, ובימי דרוש מלך פרס שהוא נקרא ארתחשסתא הגדול, נתן להם רשות לבנות, שנאמר בארץ במלך עבירת בית אלהא די בירושלם והות במלה עד שנת תרתין למלכות דרוש מלך פרס (עכ"ל פ' כד), ונקרא דרוש הגדול כורש על שם שקיים דברי כורש מלך ראשון של פרס, שהעביר קול בכל מלכותו ואמר כל ממלכות הארץ נתן לי [ה'] אלהי השמים (עזרא ג א), ודריוש היה שמו ארתחשסתא על שם המלכות, וארתחשסתא הראשון שביטל את מלאכת בית ה', והוא אחשורוש שכתוב בו בתחלת מלכותו כתבו שמונה על יהודה וירושלים (עכ"ל פ' ו), ואין בדבר שום ספק, כי שלשה מלכים בלבד עמדו לפרס, ואם תחשוב ארתחשסתא הראשון, וארתחשסתא האחרון, הרי ה' מלכים לפרס, ובכל החזיונות אתה מוצא ג' מלכים לפרס, ומה שאמר הרביעי, רביעי לדריוש המדי, וכתוב ותלת עלעין (עזרא ג ט), זה דרוש הפרסי שהוא ארתחשסתא מלך ל"ב שנה, גם מיום אשר צוה אותו להיות פתח בארץ יהודה משנת עשרים ועד שנת שלשים ושתיים לארתחשסתא המלך (נחמיה ט יד), הוא הוא דרוש שבשנה ראשונה למלכו ניתן רשות לישראל לבנות הבית, טול עתה משנהרג בלשצר עשרים שנה לדריוש המדי, וגו' לבורש, וי"ד לאחשורוש, שנאמר בשנת שתיים עשרה למלך אחשורוש הפיל פור הוא הגורל (עזרא ג י), ב"ג שנה לאחשורוש לשנה הבאה נתלה המן. והבטלה נקבעה בשנת י"ד לאחשורוש, שנאמר לקיים את אגרת הפורים הזאת השנוית (עכ"ל פ' טו), בשנה שניה פשטה בכל העולם, הרי י"ט שנה שחטרו למלאות להרבות ירושלים, כי ממלכות נבוכדנצר עד חרבות ירושלים י"ט שנה, מכיבוש יהויקים עד גלות יכניה, ועוד י"א שנה עד הורבן הבית בימי צדקיהו הכל י"ט שנה, והשלישית דרוש המדי ושלושה מלכים של פרס, כורש ואחשורוש ודריוש, הוא ארתחשסתא הגדול, ולפי שהיו שנים מקומעות בין מלך למלך, הוצרכה עוד שנה אחת להשלמת הע' להרבות ירושלים, עמד דרוש הגדול והשלישם, למדנו כי כגלת אסתר קדמה לבנין הבית שתי שנים, וכשם שהעמיד השם את הפן כדי להחזיר את ישראל למוטב, כך יעמיד השם מלך שגזירותיו קשות כהמן ומחזירים למוטב לפני ביאת משיח בן דוד, והם הם חבלי משיח שיעמדו האומות על ישראל בעת מנין נפ"ץ, שהיא לקין הימים שנים אלף לנלותינו, סקבין נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו :

[א] [א] ויהי בימי אחשורוש. (יא) תניא בב"ר ר' שמעון בר אבא משום ר' יוחנן אמר, (יב) כל מקום שנאמר ויהי אם שמה שמהה גדולה, ואם צרה צרה גדולה, וכאן צרה גדולה, שבקש המן להשמיד להיות ולאבד את כל היהודים: ויהי כימי (יג) חמשה הן וכולן לעת צרה וצוקה, והן מפורשין בעניין, ויהי בימי

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

דף נ', ובמדרש אסתר רבה פ"א אות א' אחרונים הוא ארתחשסתא, עיין ע"ל: (יא) תניא בב"ר. הוא פ"ג אות ג': (יב) כל מקום שנאמר ויהי כו'. בב"ר ע"ל כל מקום שנאמר ויהי משמה צרה ופחמה: (יג) חמשה הן. מגילה י' ע"ג ומדרש פנים אחרים נ', ובהנהגה נמדרש אסתר רבה בפתיחתא אות י"א: ויהי

מרוך כ"ג, (ו) ובלשצר בן בנו מלך ב' שנים הכל ע', וכיון שנהרג בלשצר, ומלך דרויש בן אחשוורוש המדי, התחיל דניאל לתמוה על העברת הזמן של ע' שנה, אלא כיון שהבין שלא היה זמן בנין ירושלים אלא עד מלאת לחרבן ירושלים ע' שנה, לכך נאמר אני דניאל כינתי בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיהו הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה (דניאל ט ז), ויש בין מלכות נבוכדנצר לזמן גלות צדקיהו י"ט שנה, ה' עד גלות יכניה, וי"א עד גלות צדקיהו, הכל י"ט שנים שקדמה מלכות נבוכדנצר, שהוא זמן כיבוש יהויקים לגלות צדקיהו שהוא הרבות ירושלים, שנאמר וישורף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל [בתי ירושלים ואת כל] הבית הגדול שורף באש (יחזקאל כג), וזה אחשוורוש היה אביו של דרויש המדי, לא היה אותו אחשוורוש שנשא אסתר, כי זה פרסיו וזה מדי, שנאמר ודריוש מדיא קבל מלכותא כבר שנין שתין ורתתין (דניאל ו ה): (ז) תנא בסדר עולם למה נמנו שני דרויש המדי שהוא בן ס"ב שנה במלכו, לפי שכיון שהגלה נבוכדנצר את יהויכין בשנתה הוא נולד שמונה של בבל, שהיו מגלות יהויכין עד שנהרג בלשצר ס"ב שנה, כי ה' שנים מלך קודם לכן, והוא שאמרו חז"ל (ח) במס' מגילה כ"ג דאזיל מרוך נמירא, אבל הענין נראה כי כ"ג שנים מלך מכה הפסוק שאמר ועבדו אותו [כל הגוים] ואת בנו [ואת בן בנו] (יחזקאל כז ז), והוא אזיל מרוך ובלשצר, (ט) ומה שאמר דניאל לבלשצר נבוכדנצר אבוך (דניאל א ב), הוא זקינו ומה שכתב בשנת שלש למלכות בלשצר חזון נראה אלו אני דניאל אחרי הגזירה אני בתהלה (ס), ה' החלום הראשון בשנת הדיא לבלשצר וראה, ואורז יהיה אחרי תנינה דמיה לרוב (ס: ע), אלו הפרסיים שאוכלים ושותין כדוב, ומסורבלין בשר כדוב, ואין להם מנוחה כדוב, ותלת עלעין בפומא בין שינא, וכן אמרין לה קומי אוכלין בשר שניא (ס), בשר שניא זה עושר המלכות אשר היה לפניו כל מה שקבץ נבוכדנצר, ואזיל מרוך ובלשצר ודריוש המדי, מצא אחשוורוש, ותלת עלעין הם ג' מלכים שהיו עתידין למלך מפרס, כענין החלום השני שראה בשנת ג' לבלשצר כשהיה בשושן הבירה אשר בעולם המדינה, ע"ש שם שהמלכות של כשדים היתה הוזרת למדי, לכך ראה שהיה בשושן אשר בעולם, וכן הוא אמרו ושמתי כסאי בעולם (יחזקאל מט ז), על שנשתעבדו ישראל תחת ידי מדי אחרי מלכות כשדים, והמלאך מגיד לדניאל, שנאמר האל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס (דניאל ט ז), אלא שהחלום הזה נאמר בו ואתה תטום החזון כי לימים רבים (ס: ע: טו), ולבסוף כתיב ואשתומם על המראה ואין (מגיד לוי) [מבין] (ס: ע: טו), והקרנים של איל שפירש לו כי הם מלכי מדי ופרס, תחילה מלך דרויש המדי הוא דקין הראשונה, ואחריה מלכות פרס כורש וארתהשסתא, ואחשוורוש שנשא את אסתר ודריוש, ומלכות אלו ה' נקרא מלכות ארתהשסתא כי ארתהשסתא הוא שם למלכות פרס, כמו פרעה על שם מלכות מצרים, אבימלך על שם מלכות פלשתים, ולכל אחד ואחד שמו, לכך אמרו רז"ל (י) במס' ר"ה הוא [כורש הוא] דרויש הוא ארתהשסתא, וראיה לדבריהם ותלת עלעין בפומא כורש ואחשוורוש ודריוש, וארתהשסתא הוא שם המלכות, ועוד ראיה לדבריהם, שנאמר הנה עוד שלשה מלכים עומדים לפרס (דניאל א ב), חזין סדריוש המדי, והם כורש ואחשוורוש ודריוש, והרביעי יעשיר עושר גדול (ס), זה דרויש שנקרא ארתהשסתא, והוא ג' לפרס, וד' למדי, וזה שנאמר על ידי ישעיה חזות (קשות) [קשה] הוגד לי, (ישעיה כא ז), כי ראה אורך הגלות אחרי מלאת למלכות בבל שבעים שנה, שנאמר עלי עולם צורי מדי (ישעיה ס), ואומר ערוך השלחן וגו' ויקרא אריה על

הערות ותקונים

במס' מגילה. הוא סס דף י"א ע"ב, ועיין סס צפירי: (ו) ובלשצר בן בנו, ר"ל בן בנו של נבוכדנצר, ועיין רש"י דניאל ה' א' ב' בלשצר בנו ה' (ר"ל של נבוכדנצר) למלך לאחר אביו מרוך שמלך תחת נבוכדנצר, וגם היה בנו של נבוכדנצר, ובפתיחתה דלפסתר רצה אות י"ב וכרתיו לנבל סס ושאר זקין ונכד, סס זה נבוכדנצר, ושאר זה אביו מרוך, וזין זה בלשצר, משמע ג"כ שהיה בלשצר בנו של אביו מרוך, לכן יש לתקן בדר"י וגם היה בן בנו של נבוכדנצר: (ז) חזא בסדר עולם, פרק כ"ח: (ח) במס' מגילה, דף י"א ע"ב: (ט) וזה שאמר דניאל לבלשצר נבוכדנצר אבוך הוא זקינו. עיין לעיל הערה ו': (י) במס' ר"ה

מדרש לקח טוב

דבר מתוך דבר, נתחיל בדברי תורת משה איש האלהים, שנאמר ויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר וגו' (שמות י"ז), (א) ואמר ר' אליעזר הסודעי כתוב זאת, מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, זו מלחמות עמלק ובפרשת זכור שבמשנה תורה, (זכרם כ"ז), ששניהם כתבם משה ובינו. וזכרון מה שכתוב בנביאים, ענין פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל (ש"ס ט"ו), פקידה וזכירה אחת היא, שנאמר כי פקד ה' את תנה (ש"ס כ"א), וכתוב ויזכרה ה' (ש"ס ט"ז). בספר מה שכתוב במנלות אסתר, שנאמר ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל (אסתר ט"ו), וכתוב ונכתב בספר (ש"ס ט"ז), למינו שהקב"ה מניד מראשית אחרית, והוא קורא החזרות מראש בחכמתו, ועל שהשתחו ישראל לצלם שהקים נבוכדנצר (ב) בכקעת דורא, שנלוו וידוע היה לפני כבודו שהם לא עשו אלא לפנים, לפיכך הפחידם השם על ידי המן לפנים, וחזר ונפרע ממנו, (ג) והחזיר את עצתו למוטב, ורבים מעמי הארץ מתיהדים ועל דברת דעת באי זה זמן היה המעשה הזה, דע כי רבותינו ז"ל אמרו ודברו על הפסוקים המתחלפין זה מזה, כענין שנאמר כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם (ירמיה כ"ט), ופסוק זה בספר ירמיהו אחר ענין בראשית ממלכת צדקיהו (ש"ס כ"ח), ואלה דברי הספר אשר שלח ירמיה הנביא מירושלים (ש"ס כ"א), כי כה אמר ה' [כי] לפי מלאת לבבל וגו' (ש"ס ט"ז), ובספר דניאל כתיב בשנת אחת לדריוש בן אחשוורוש מורע מדי אשר המלך על מלכות כשדים (דניאל ט"ו), זה דריוש שנאמר בו ודריוש מדא קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתי (ש"ס ט"ו), שמשמת בלשצר נפסקה מלכות ממשפחת נבוכדנצר, כענין שנאמר ע"י ירמיה ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה ביד נבוכדנצר מלך בבל עבדי וגו' ועבדו אותו כל הגוים ואת כו ואת כו וגו' (ירמיה ל"ז), ולמעלה מזה כתוב והיתה כל הארץ הזאת להרבה (ולשמה) [לשמה] ועבדו הגוים האלה את מלך בבל שבעים שנה (ש"ס כ"ז), ושבעים שנים הללו נחשבים משמלך נבוכדנצר עד שנהרג בלשצר. (ד) ותניא בסדר עולם שנה ראשונה כבש את נינה, שנייה כבש את יהויקים, ויהויקים מלך י"א שנה, (שנאמרו) בן עשרים והמש שנה יהויקים כמלכו ואתה עשרה שנה מלך בירושלים (מ"ג לו), ובשנה הרביעית למלכו עלה נבוכדנצר וכבשו לעבד, וכתוב והיו לו יהויקים עבד שלש שנים וישב וימרוד בו (ש"ס כ"ז), ובסוף ז' שנים לכיבוש יהויקים עלה והגלה את יהויכין שהוא שנת ה' למלכות נבוכדנצר, שהרי במלכים כתיב ויקח אותו מלך בבל בשנת שמונה למלכו (ש"ס ט"ז), ובסוף ספר ירמיהו כתוב זה העם אשר הגלה נבוכדנצר בשנת שבע (ירמיה כ"ח), הא באי זה צד, ז' לכיבוש יהויקים שהוא ה' למלכות נבוכדנצר, ובין גלות יכניה לגלות צדקיהו י"א שנה, שהם י"ט למלכות נבוכדנצר, וי"ח לכיבוש יהויקים, וכן הוא אומר כס' ירמיה, היא השנה שמונה עשרה שנה לנבוכדנצר (ש"ס לו), ובמלכים כתיב היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנצר (מ"ג כ"ח), לכן (ה) אמרו רז"ל במס' מגילה גלו בשבעה גלו בשמונה גלו בשמונה עשרה, גלו בתשע עשרה, גלו בז' לכיבוש יהויקים גלות יהויכין. שהיא שנת שמונה למלכות נבוכדנצר, וצדקיהו גלה בי"ח לכיבוש יהויקים, שהיא שנת תשע עשרה לנבוכדנצר, טצינו משמלך נבוכדנצר עד שגלה יהויכין שמונה שנה, ואחר שגלה יהויכין בסוף ל"ז מת נבוכדנצר, ונשא אויל מרודך את ראש יהויכין מכית הכלא, שכן משפט המלכים אחר שמתים ויעמוד בנו תחתיו מתיר כל האסורים, כ"ש בנבוכדנצר שכתוב בו אמריו לא פתח ביתה (ישעי י"ז), הרי לך ח' עדי יהויכין, ול"ז עד שיצא יהויכין מבית הכלא, הכל מ"ה למלכות נבוכדנצר, ובלשצר מלך ב' שנים, נשאר אויל מרודך כ"ג שנה שמלך הכל ע' שנה, שהרי לנבוכדנצר פסוק מלא, וכן בלשצר פסוק מלא נ"כ, כאמור ועבדו אותו [כל הגוים] ואת בנו ואת כו וגו' (ירמיה ל"ז), ידענו שנשאר אויל

הערות ותקונים

(א) ואמר ר' אליעזר המודעי. מגילה ז' ע"א, והביא זה נס צ"פ שמות י"ז י"ד: (ב) נקפת דורא. ככ"י מינכטן נוסף בל"ו, נחתינו נוסף בל"ו ענה מלכו": (ג) והחזיר את עצמו למוטב. ככ"י מינכטן והחזיר את עמו למוטב: (ד) ומגיל בסדר עולם. פקד כ"ד: (ה) אמרו רז"ל במס'

מדרש לקח טוב על אסתר .

בתוב במוב צדיקים תעלוץ קריה ובאבוד רשעים רנה (משלי י"א י'), אמר טוביהו ב"ר אלעזר ו"ל פסוק זה מתגלגל והולך משגברא העולם ועד טיפו , ששקט וטוב לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם , הנאה להם שיש להם פנות לעסוק בתורה ובמעשים טובים , והנאה לעולם שמתעסקין ביישובו של עולם , שמלמדים תורה ברבים , לכך נאמר במוב צדיקים תעלוץ קריה , וכן בזמן שהצדיקים מתכנסין , הם מדברים בשבתו של השם , כענין שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו (מלאכי ג' יז) , אבל פיזור לצדיקים רע להם ורע לעולם , שאין מתעסקין בתורה ובשכחו של השם , שנאמר ברוב עם הדרת מלך ובאפס לאום כחתת רוזן (משלי יד' כח) . ובאבוד רשעים רנה , כל זמן שהרשעים מכונסים רע להם ורע לעולם , רע להם החוטאים בנפשותם , ורע לעולם שמתמיאים אחרים עמם , שהשקט הרשעים היא מאבדת אותם , כענין שנאמר בדור המבול , בתייהם שלום מפהר ולא שבט אלוה עליהם (איוב כ"א ט) , וכתוב ויאמרו לאל סור ממנו וגו' (ע"ז ע"ז יד) , וכשנתקבצו בדור הפלגה , מה כתוב בהם , הן עם אחד ושפה אחת לכולם וגו' (בראשית י"א ו) , וכתוב ויפיץ ה' אותם (ע"ז ע"ז ח) , וכן אתה מוצא בפרעה , כל זמן שהיתה המכה באה עליו , היה אומר ה' הצדיק (ע"ז ט ט) , וכל זמן שהמכה רפה מעליו , כתיב וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד את לבו (ע"ז ט"א ט) , למדנו ששקט לרשעים רע להם ורע לעולם . וכן אתה מוצא בכל הרשעים שעמדו על ישראל , מתוך שלוה עמדו עליהם , וכן הוא אומר היו צריה לראש אויביה שלו (איוב כ"א ט) , וכן המן הרשע לא קם לאבד את עם ה' , אלא מתוך עושר והשקט ושלום , כדכתיב ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו וגו' (אסתר ט' י"א) , וכתוב וכל זה איננו שוה לי וגו' (ע"ז ע"ז י"ג) , וכתוב ויבנו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו ויבשח המן להשמיד את כל היהודים וגו' (ע"ז ג' ו) , וכן כשהפיר ה' את מחשבתו והניא את עצתו , ונמחה שמו עם כל אוהביו , מה כתוב ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר וגו' שמחה ויששון ליהודים (ע"ז ח י"ג) , הרי ובאבוד רשעים רנה : במוב צדיקים תעלוץ קריה , זה מרדכי , שנאמר ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור וגו' והעיר שושן צהלה ושמחה (ע"ז ע"ז טו) , וכתוב ליהודים היתה אורה ושמחה ויששון ויקר (ע"ז ע"ז טו) , וזה היה בימי אחשורוש הפרסי , בן כורש הפרסי , שנמלך אחרי דריוש המדי , הוא דריוש שאבד מלכות כשדים , כענין שנתנבא (* ירמיהו הנני מעיר עליהם את כדי אשר כסף לא יחשבו וזהב לא יתפצו בו (ישעיה ג' י"ג) , והוא נולד בשעה שהגלה יבניה , שנאמר ודריוש מדאה קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתי (הילל ג' ה) , טול שתין ותרתיין ושבע לכיבוש יהויקים , שהיא שמינית לנבוכדנצר , הרי שבעים , מלמד שאז נולד שטנה של מלכות כשדים , דכתיב ועבדו אותו [כל הנויים] ואת בנו ואת בן בנו (יחזקאל י) , וצריכין אנו לידע מדברי הנביאים , איך בא הדבר הזה לעמיד צורך על ישראל בימי אחשורוש בתוך גלותם , ובאיזה זמן בן הגלות היה , כדי לעמוד על העיקר , וללמוד

מדרש לקח טוב

על אסתר

עם

הערות ותקונים

סמני

שלמה באבער

מדרש פנים אחרים נוסח ב

עפר (ישעי ס יט), א"ל שמתים יקומון נפלים בל יקומון, א"ל כבר כתיב נבלתי יקומון, הדומין לנבלות, א"ל אתה נצחת אותי, אתם אמת ותורתכם אמת, לכך נאמר יקדמוני ביום אירי:

(רח) ד"א איש יהודי היה. מלמד שהיה מרדכי שקול כדורו כמשה כדורו, מה משה עמד בפרץ, שנאמר משה [בהירו] עמד בפרץ (תהלים קי ג), אף מרדכי עמד בפרץ, שנאמר דורש טוב לעמי ודובר שלום לכל רעו, ואין טוב אלא תורה, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי ואל תעווכו (משלי ד ג), ומה משה היה יודע שבעים לשון ולמד לוקנים, שנאמר ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים (במדבר יא כט), אף מרדכי היה יודע שבעים לשון, שנאמר ומרדכי בלשון (מגילת אסתר י:):

(רס) ד"א איש יהודי. מאי יהודי, שייחד שמו של הקב"ה לכל באי עולם, אימתי בזמן שלא כרע להמן, וכי מרדכי עובר על גזירת המלך, אלא כשצוה אחשוורוש להשתחוות להמן, הלך אותו רשע והקק ע"ז על לבו, אמר כדי שישתחו ישראל לע"ז, וכדי שיתחייבו כלליה, וכשהיה עובר לפני מרדכי היה מתנאה על סוסו, והיה מרדכי מנביה ידו כלפי מעלה, אמר לו יש לנו ארון שמתנאה על גאים, היאך נעזוב ארון שהוא חי וקיים העולם ולעולמי עולמים, ונשתחוה לע"ז שעל לבך, שאין בו ממש, כשר ודם היום אתה כאן ומחר בקבר, מיד כעס המן כעס גדול:

(רי) ד"א איש יהודי היה בשושן הבירה. מלמד שהיה שקול כאברהם אבינו, באברהם כתיב היה יהיה (בראשית י"ח), במרדכי כתיב היה בשושן הבירה, אברהם מסר עצמו על קדושת השם, ומרדכי מסר עצמו על קדושת השם:

(ריא) ישמון מרדכי. ששמו מתקבל ונאה על הבריות: בן יאיר. בן שהאיר עיניהם של ישראל: בן שמעי. בן ששמע הקב"ה את תפילתו. בוא וראה כמה זכותה של אשת שמעי, בשעה שברחו צדוק ואביתר, שבקש אבשלום להורגן, מצאו דלת בית שמעי פתוחה, נכנסו לשם וירדו לתוך הבור, מיד באתה אשת שמעי ופרסה מסך על פי הבאר, ותשטח עליו הריפות, שנאמר ותקח האשה ותפרוש המסך על פני הבאר ותשטח עליו הריפות (ש"ז י"ט), ופרעה את ראשה וישבה על המסך שעל פי הבאר, כאשר הנפנית לצורכה, ובוא עבדי אבשלום ומצאוה שהייתה יושבת וראשה פרועה, אמרו עבדי אבשלום, איפשר שהצדיקים בתוך הבאר, וזאת יושבת עליה, מיד חזרו, אמר הקב"ה הואיל ועל ידה נמלטו שני הצדיקים, עתידה שיצאו ממנה שני צדיקים שיפדו את ישראל, ומאן נינתו מרדכי ואסתר: בן קיש. שהקיש על דלתי רחמים ונפתחו לו: איש ימיני. שהנביא ימינו של הקב"ה בשעה שעשה נקמה בהמן הרשע, כן יגביה הקב"ה ימינו שנאמר (ישעי לה י) ופרווי ה' ישובון ובאו לציון ברנה שמתת עולם על ראשם, ששון ושטחה ישיגו ונסו יגון ואנחה אמן:

סליק מגילה ואבא גוריון, יושב בשמים עליון, יעורני שלא אתיה עני ואביון, ויציילני ככל דביון, וגם מכל רוח רעיון, וירחיני מן הביעור וסן הרומה לו כרמיון, לבל אכשל בדון ובשנין, ויערב תורתו בנו למען נגהה בה יוסם ולילה בהגיון, ויתננו לתן ולחסר ולרצון בעיני כל רואי בראיון, וכן יהי רצון מלפני קונה הכל והיונה ליון, שיכנה בסתרה עיר ציון, ואסוכבה סוכת קודש בנקיון, ואקריב עליו העולה והראיון, חו"ק הסופ"ד ובורך השם עד כה וערני, כן יוסף חסרו חסיר ליעצני, ובתורתו יחזקני אמן:

הערות ותקונים

נשמע איזה שורות וכו"ל: אמר ר' מאיר כבר כתיב [יחיו מתוך נבלתי יקומון הקילו ורגנו שוכני עפר, א"ל שמתים יקומון, נפלים לא יקומון, א"ל כבר כתיב] נבלתי יקומון הדומין לנבלות: (רח) ד"א איש יהודי מלמד שהיה מרדכי שקול כדורו כמשה כדורו. מובא בבית המדרש שם א"ל כ"ב: (רס) ד"א איש יהודי שייחד שמו של הקב"ה. מובא ג"כ בבית המדרש שם: (רי) ד"א איש יהודי מלמד שהיה שקול כאברהם. זה הסר בבית המדרש ששמעו בכ"י שם איזה שורות, ונמצא בילקוט רמז תתקל"ג: (ריא) ושמו מרדכי. גם זה נשמע בבית המדרש ונמצא מובא בילקוט:

אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש וגר וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים ומשתחיים להמן, למה היו כורעים ומשתחיים לו, יש אומרים (ר) נתן אלהיו על לבו, וכך היה מהלך ומהרהר בלבו לומר אם ישתחוה לו מרדכי נמצא עובד ע"ז, לכך נאמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה: ד"א ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. אלא אמרו חכמים מרדכי היה משבשו של בנימין, והוא אומר לבנימין אמר יידיד ה' ישכון לבטח עליו (יחזקאל ל"ג י"ג), הרי שהיתה השכינה שרויה אצלו, (רא) אמר מרדכי אני איני יכול להתנף לרשע, שאני מעין (רב) סגנונו של מלך, ואיפשר לי להשתחוות לו, אלא שלא ייזל השכינה השרויה אצלי על כתפיי, לכך נאמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, אמר הקב"ה הכתבת כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון (ישעיה ס"ג כג), וכן כתיב לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא היה (תהלים כ"ג א'), ורשע זה רוצח שיהיו כורעין לפניו, לרעתו עושה את החמא הזה, והכתוב אמר חטאים תרדף רעה ואת צדיקים ישלם טוב (משלי י"ג כ"ב), חטאים תרדף רעה, וכל כך למה, שהקב"ה דן לכל אדם לפי מעשיו, שנאמר אני ה' הוקר לב (ובוחן) [בוחן] כליות (לתת) [ולתת] לאיש כדרכיו (וכפרי) [כפרי] מעלליו (יחזקאל י"ד), וכן אמר אלירוא לכן אנשי רבב שמעו לי הלילה לאל מרשע ושדו מעול, למה כי פועל אדם ישלם לו (איוב ל"ד י"ב), ולא להמן בלבד שלם הקב"ה, אלא לכל מסייעיו, שנאמר ביום אשר שברו אויבי היהודים לשלום בהם ונהפוך הוא (אסא ס"א א'), ועליהם נאמר כעל נמולות כעל ישלם וגו' (ישעיה נ"ט י):

אישי יהודי היה כשושן הכירה. (ג) זהו שנאמר ברוח הקודש על ידי דוד מלך ישראל, יקדמוני ביום אירוי ויהי ה' למשען לי (תהלים י"ט), כנגד מי אמרו למקרא הזה, לא אמרו אלא כנגד כנסת ישראל, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבנו של עולם אלמלא רחמך כבר הייתי נאבדה מן העולם, מהו ביום אידי, שאין אומות העולם מתגרות בישראל עד שמזכירין עונותיהם של ישראל שתי פעמים, אחת בימי עמלק, ואחת בימי המן, שנאמר כי מחה אמתה את זכר עמלק (שמות י"ז), מאי כי מחה אמתה, אחת של זרע עמלק, ואחת זכרו של המן, (ר) והוה שאילה ששאל הנסמן אחד את ר' מאיר, א"ל (ר) עם בזוי אתם, כשם שאמר לכם המן, א"ל ר' מאיר מפני מה, א"ל עבד אחד יש לי, וכיישתי אותו בוושה גדולה, והוצאתי אותו מתוך ביתי, ואמרתי לו אין אני רוצה בך, הלך אותו העבד וקנה לו אדון אחר לעצמו, כך טרד אתכם קונכם, והגלה אתכם לבנינו כמעשיו, ואתם מבקשים ללמוד או לאו, (ר) א"ל ר' מאיר יש לי בן אחד, ואני אוהב אותו ביותר, ומתוך מאכל ומשתה עבר בדרכים מכוועים, ומרדתי אותו והוצאתיו מביתי, וקבעתי לו זמן, ואמרתי לו אם אתה חוזר בתשובה אני מהזריך לביתי כל זמן, וכל אותן השנים שקבעתי לו זמן הוא יושב ובוכה וצועק, עד שאהום עליו, ואומר לו הלוך בדרכים הראשונים וחוזר בתשובה, אף אני בניו של מקום, ובפני ניאות שהייתה בנו, כעסנו אותו ומרדנו לפניו, ומרדנו לבניכם, ונשבע לנו עד עת קץ, עכשיו נעשה תשובה וירחה עלינו ויהיו לנו לארצינו, ואם בדרכים מכוועים נאל לא יחזירנו לארצנו, א"ל ההגמון יש להם חזרה, א"ל ר' מאיר כתיב ובא לציון גואל הלשבי פשע ביעקב נאום ה' (ישעיה ס"ג), וכבר נשבע הקב"ה בשמו שיהיו ארצנו, אמר ליה ההגמון שמא לציון ולא לכם, א"ל וכבר כתיב ופרווי ה' ישובו ובאו (לציון) [ציון] ברנה (ישעיה נ"ג י'), א"ל שמא דור המדבר הוא מחזיר ותו לא, א"ל ר' מאיר כבר כתיב כולם נקבצו באו לך (שם מ"ט י"ח), א"ל ההגמון שמא על החיים חוזר ועל המתים אינו חוזר, (ר) אמר לו ר' מאיר כבר כתיב יחיו מתוך נבלתי (בל) יקמונו הקיצו ורגנו שוכני

הערות ותקונים

וכל עבדי המלך, והוא ממדרש שלפנינו, ומונח צמנות הנוי דף ל"ד ע"ב צ"ב צ"ב הילקוט: (ר) נתן אלהיו על לבו. צילקוט נתן אלהיו בכליו, וכן מונח צ"ב הילקוט צמנות הנוי: (רא) אמר מרדכי. מונח צילקוט ס"ב: (רב) סגנונו. פ"י נלשון חמי signum כ"ס ורגל: (ג) אישי יהודי זה ע"אמר ברוח הקודש, הוא צ"ב: המדרש ל"ד כ"א: (ר) והוה שאילה כ"ס. מונח צ"ב המדרש ס"ב: (ר) ע"ב צ"ב. צ"ב המ"ד בטעות א"ל צ"ב: (ר) אמר לו ר' מאיר יש לי אהד כ"ס. צ"ב המ"ד ס"ב יש לך בן אהד ובה"ב אהב אותו ביותר, וכן ג' ס"ב ומרדתי אותו והוצאתי אותו: (ר) אמר ר' מאיר כבר כתיב יחיו מתוך נבלתי יקמונו ש"ס צ"ב

כמו עשב (הפליס 35 ט), מה העשב הזה כשהוא קמץ אין אדם יודע מה הוא, אבל הקוצים מיד יודעים מה הוא, ומיד כשהוא מתגדל הקוצים נראין, כך אמר הקב"ה אני מכיר הרשעים ממעי אימותם, מה הם עתידין להרשע, שנאמר וזרו רשעים מרחם וגו' (הפליס 74 ד), כן הקב"ה אומר לסנחריב וצאתך ובואך ידעתי ואת התרנגול עלי (ישעי' לו כח), אמר הקב"ה אם הורגן כשהם קמנים, נתתי פתחון פה לבאי עולם שהם אומריין אחרי מה שהוא רוצה לעשות עושה, ואין אחר שמוחה בידו, כשם שנאמר וכמצביה עביד בחיל שמיא (ובדירא) [ודארי] ארעא ולא (אינש) [איתי] (דימחה) [די ימחה] בידיה וייסר ליה מה (את עביד) [עבדת] (דפליס 73 ב), אמר הקב"ה מכיר הייתי לנמרוד ותליתי לו עד שיפיל את אברהם לכבשן האש, מכיר הייתי לעשו ותליתי לו עד אשר יאמר יקרבו ימי אבל אבי (נבאשית 24 א), מכיר הייתי ללכן ותליתי לו עד שאמר יש לאל ידי לעשות עמכם רע (עזרא 7 ט), מכיר הייתי לפרעה ותליתי לו עד שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו (שמות 5), מכיר הייתי לנבוכדנצר ותליתי לו עד שאמר אעלה על במתי עב אדמה לעליון (ישעי' 47), וכן הוא אומר (סאן) [פן] הוא (אלהא) [אלה] דישובינכון מן ידי (דפליס 2 ט), מכיר הייתי את המן והייתי יכול להורגו עד שהוא קמץ, ותליתי לו ונידלתיו בעולם, להודיע לכל באי עולם מה רשעו, לקיים מה שנאמר בפרוח רשעים כמו עשב, ומי הודיעו גדולתם של אלו, ויציצו כל פועלי און להשדם עדי עד ואתה מרום לעולם ה' (הפליס 22):

ד"א אחר הדברים האלה גידל המלך וגו'. וזש"ה (דומן) [רומן] מעם ואיננו וגו' (איוב 21 ט), ואומר (ועמל שפתיו ואיננו) [עמל שפתיו יכסמו (הפליס קא 1)], ואומר ימיטו עליהם נחלים באש (יפלו) [יפולם] במהמורות כל יקבמו (עזרא 7 ט):

ד"א אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן וגו'. עליו נאמר אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיעו כנללו לנצח יאבד, (איוב 21 ט), אם יעלה לשמים שיאו וינשאחו, וראשו לעב יגיע, כסאו של רשע, ואין ראש אלא כסא, שנאמר ויעש המלך כסא שן גדול וגו' ויש מעלות לכסא וראש עניל לכסא מאחריו (מלא י"ג ט): ד"א וראשו לעב יגיע, זה מרדכי שכתפילתו ובהסתתרו איבד המן הרשע, שנאמר גול (אל) [על] ה' הרכב ובטח עליו והוא יעשה והוציא כאור צדק ומשפטך כצהרים (הפליס 10 ט): ומרדכי יצא מלפני המלך, ליהודים היתה אורה ושמחה. כנללו לנצח יאבד, אלו אהביו של המן וזרש אשתו, שנאמר ויבא את אהביו ואת זרש אשתו ויספר להם המן את כבוד עשורו וגו', אחר שאמר להם כבוד עשורו ונדולתו, מה אמרו לו, יעשו עין גבוה חמישים אמה וגו':

בלילה ההוא נדרה. והכתוב צווה זמרו לה' חסידו והודו לזכר קדשו, כי רגע באפס חיים ברצונו וגו' (הפליס 10 ט), סוף הדבר נתפש בקלון, ואמר לו קח את הלבוש ואת המס וגו':

וישב מרדכי אל שער המלך. והכתוב צווה ברעתו ידחה רשע וחוסה כמותו צדיק (משלי 10 ט):

ויספר המן לזרש אשתו ולכל אהביו. מה אמרו לו אם מודע היהודים מרדכי, אמרו חכמים בראשונה אמרו אהביו, ובאחרונה אמרו חכמיו, שאמרו דברו הכמה, כי נפול תפול לפניו, מפלתן של רשעים אין להם עמידה, שכן כתיב נפלה נפלה בב"ש (ישעי' 48 ט), אבל הצדיקים אע"פ שנופלים הן עומדים, שנאמר כי שבע יפול צדיק וקם ורשעים (באחת יכשלו) [יכשלו ברעה] (משלי 11 ט), וכן כי יפול לא יוטל כי ה' סובך ידו (הפליס 10 ט), וכן אל תשמחי אויבתי כי נפלתי קמתי (משלי 10 ט), אבל הרשעים נופלים ואינן עומדים, שנאמר כי נפול תפול לפניו. אחר שאמרו לו הדבר הזה מיד נחמץ, שנאמר עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהילו את המן וגו', לקיים מה שנאמר וראוי יאמרו אוי (איוב 21 ט), ואע"פ שנתגדל ונתנאה, זכות מרדכי הפילו, לקיים מה שנאמר אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע כנללו לנצח יאבד וראוי יאמרו אוי: (קצמ) כתיב

הערות ותקונים

גביהו"ד מ"ר אסי: (קצמ) כתיב אחר הדברים האלה למי היו כורעים. מונח בילקום רמז אלף נ"ד ד"ס וכל

ותביב על פגמם שלו, ועבשיו השיב ה' (עליך) [עליך ה'] את כל דמי בית שאול (אדוניך) אשר מלכת תחתיו ויתן ה' את המלוכה ביד אבשלום בנך והנך ברעתך כי איש דמים אתה (ס"ט ס"ט), ולא די לו שדיבר וקילל, אלא ויסקל באבנים את חוד ואת אנשיו, בוא וראה צדקתו של דוד ועוונותו, שא"ל אבישי למה יקלל הבלב המת את אדוני המלך אעברה נא ואסירה את ראשו (ס"ט ס"ט), א"ל דוד מי שנתפקד מן הקב"ה לכבדני הוא רודפני וזה לא יקללני, שנאמר הנה (זה) בני אשר יצא ממעי מבקש את נפשי (ס"ט ס"ט), למה שמר אני חייב להקב"ה, והוא גובה ממני, הניחו לו ויקלל כי אמר לו ה' (ס"ט ס"ט), כשנהרג אבשלום בא שמעי והיה מבקש ממנו מחילה, ינפל לפניו וא"ל אל יחשוב אדוני העון, כלום הקב"ה מבקש מבריותיו אלא שיאמרו הטאנו, שנאמר הנני נשפט אותך על אומרך לא מצאתי (זמית ב' ל'), אני כודה כי שחמאתי, והנה באת היום ראשון לכל בית יוסף (ע"ג י"ט כ"ה), אמר לו אבישי התחת (בן) [זאת] לא יומת שמעי וגו' (ס"ט ס"ט), ויאמר דוד מה לי ולכם בני צרויה (כי תהיו לי היום לשטן) היום יומת איש בישראל (ס"ט ס"ט), כי עשה ה' תשועה גדולה בישראל, והוא ממשפחת בית שאול, לא יומת איש בישראל: (קצנ) ד"א שאמר הנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף (ע"ג י"ט כ"ה), והוא אינו אלא מבנימין, ולמה אמר מיוסף, אלא מה יוסף נמלחו אחיו רעה, והוא נמל להם טובה, שנאמר ועתה אל תיראו אנכי אבלכל אתכם ואת מפכם וגו' (נבאית כ"ה), לכך אמר ראשון לכל בית יוסף: (קצנ) ד"א היום יומת איש בישראל (ע"ג ס"ט), אמר דוד ברוח הקודש איש אחד יעמוד ממנו, ועתיד הקב"ה לעשות תשועה גדולה על ידו ובזכותו, ונקרא איש יהודי, אמר הקב"ה לדוד, אתה הצלת לשמעי שלא ימות בשביל שיוולד הצדיק, על שבטך אני כותבו, שנאמר איש יהודי וגו', עליו נאמר זכר צדיק לברכה (משלי י'), זה מרדכי, ושם רשעים ירקב (ס"ט), זה המן:

(קצנ) ד"א איש יהודי וגו'. וז"ה כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתוהו כי ברכה בו (ישעיה ס"ט), כשם שאמר דוד היום יומת איש בישראל, ולא הניחו להשחית זרע ישראל, כן אעשה למען עבדי, לבלתי השחית הכל (ס"ט ס"ט): (קצנ) ד"א איש יהודי. עליו נאמר מה שהיה הוא שיהיה (קמ"ט ס"ט), מה הגאולה נעשית על ידי איש יהודי, כך עתיד לעשות, שנאמר כה אמר ה' [צבאות] בימים (ההם) [ההבנה] אשר יהיוקו עשרה אנשים [מכל לשונות הגוים וההיוקין] בכנף איש יהודי וגו' (זמית ה' כ"ג):

(קצנ) ד"א איש יהודי. למה נקרא איש יהודי, (קצנ) א"ר יוסי בשעה שעשה אחשוורוש את המשתה, נכנסו כל היהודים עמם, ואכלו תבשילי נזים, שנאמר ובמלאת הימים האלה עשה המלך וגו', ומרדכי לא אכל עמם ולא שתה, לכך נקרא איש יהודי:

אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש וגו'. וז"ה בפרוח רשעים כמו עשב (זמית ז' ט'), לא נמשלו רשעים אלא כמו עשב, שנאמר אחרים הרים ונבעות וכל (עשבכם) [עשבכם] אוביש (ישעיה מג ט'), וכן הוא אומר גלה חציר (משלי כ"ט), אלו רשעים, ונראה דשא (ס"ט), אלו הצדיקים, וכל זמן שהרשעים בעולם, אין הצדיקים נראין, שנאמר בקום רשעים ימתר אדם (ס"ט כ"ה ז'), אלו הצדיקים שנקראו אדם, שנאמר אדם אחד סאלף מצאתי (קמ"ט ז'), ואומר ואתנה צאני צאן מרעייתי אדם אתם (יחזקאל ל"ג כ"ה), ונאספו עשבות הרים (משלי ס"ט), אלו הגוים, אויביהם של ישראל, יפה אמר דוד בפרוח רשעים

הערות ותקונים

ונס צביהמ"ד שם מונח לזמן הכתוב במשוח: (קצנ) ד"א סאלם הנה באתי. מונח צבית המדרש שם ז"ל כ"א: (קצנ) ד"א היום יומת. אמר דוד גרוח הקודש. מונח צבית המדרש שם, וצביהמ"ד שם ולא הניח משמחית ל"ל ולא הניחו להשחית, גם הסוּב כך אעשה צימו. מרדכי שלא אסחית זרע ישראל, ל"ל כן אעשה למטן עבדי ונלחני השחה את הכל, והוא לזמן הכתוב ישעיה ס"ה ח': (קצנ) ד"א וס"ה כלאשר ימלא התירוש. מונח צבית המדרש שם: (קצנ) ד"א עליו נאמר מה שהיה. מונח צדיקים רמו תהרג"ב ומונח צבית המדרש שם ז"ל כ"ג: (קצנ) ד"א איש יהודי למה נקרא איש יהודי. מונח צביהמ"ד שם: (קצנ) א"ר יוסי. צביהמ"ד

מדרש פנים אחרים נוסח ב

(קפז) איש יהודי היה בשושן הכירה ושמו מרדכי. אמר ישעיה במרם תחיל ילדה וגו' (ישעיה טו ז), אומנתו של הקב"ה אינו דומה לאומנות של בשר ודם, שהוא רואה את המכה (קפח) ומתקן את הרטיה, עד שלא הביא (קפט) את המכול התקין את נח, שנאמר נח איש צדיק תמים היה בדורותיו (בראשית טו), מה היה מתוקן לדבר, כיוצא בו אחד היה אברהם (יתקבל לו כד), מתוקן היה לקנות שמים וארץ, שנאמר ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ (בראשית יד ט), כיוצא בו וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים (שמות כ כה), ומי מתוקן לגואלן, ומשה היה רועה (שם ג ו), כיוצא בו ויגש הפלשתי השכם והערב (ש"א יו ט), ומי מתוקן להרגו, ודוד בן איש אפרתי היה (שם טז יג), ואומר רועה היה עובד לאביו בצאן (שם טז ג), ואף כאן עד שלא עמד המן העמיד הקב"ה גואלם, שנאמר איש יהודי היה:

יְהִי אומן את הדסה היא אסתר בת דודו וגו'. לקיים מה שנאמר במרם תחיל ילדה וגו' (ישעיה טו ז), וכן לעתיד לבוא, את מוצא ביום שחרב בית המקדש נולד הגואל, הוא שכנסת ישראל אומרים אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתו קמתי כי אשב בהושך ה' אור לי (שמות ז ט), [כשחשבתני שאני יושב באפילה, שנאמר במחשכים הושיבני כמתי עולם (איכה ג), שם צוה לי אורה, שנאמר ה' אור לי], ושם במדינה הגואל והגואל נתונים שם, שנאמר שם ירעה עגל ושם ירביץ וכלה סעפיה (ישעיה כו), וכן הוא אומר משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מלילה שומר מה (מלילה) [מליל] (ישעיה נא ו), וכן הוא אומר מי זה בא מאדום חמוץ בנדים סבצרה (ישעיה נב ו), לקיים מה שנאמר איש יהודי:

[ד"א איש יהודי]. (קצ) וכי היה משבט יהודה ולא משבט בנימין היה, שנאמר איש ימיני, מה ראה הכתוב שקראו יהודי, אלא שירדו השבטים למצרים אצל יוסף, וראה בנימין עמהם, ונתן הגביע בעקבות בנימין, ונמצא באמתתו, ואמר האיש אשר ימצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד (בראשית מד י), א"ל בבקשה חסד כרבי בידו רעה אתה, שאמרתי לאחיי לכו ונמכרנו לישמעאלים (בראשית לו כז), וזאת תביא לי ותחזור לאותה רעה, לאחי מכרתי, וזה נטלתי מאבי להחזירו אצלו, ואת נטלתי לעבד, אין לי עמידה לא לפני הקב"ה, ולא לפני אבי, הייב אני להיות עבד שמכרתי את יוסף אחי, בדין הוא שאעשה עבד תחתי, וכן הוא אומר ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני (שם מד ג), למה כי עבדך ערב את הנער מעם אבי וגו' (שם טז ג), ואמר שלמה בני אם ערבת לרעך תקעת לור כפיך (משלי ה), א"ל הקב"ה אתה מסרת נפשך לעבד תחת בנימין, חייד הגואל שעתיד לעמוד לישראל, לשמך אני תבתו, לכך נאמר איש יהודי:

ד"א איש יהודי. (קצא) וכי משבט יהודה היה, ומה ראה לתלות ביהודה, א"ר לוי כשמרד אבשלום על דוד, ויצא דוד בורח מלפניו, שנאמר ויאמר דוד אל העם קומו ונברחה (ש"א טו ז), קדמו שמעי והיה אומר דברים של צרה, והיה מרובו באבנים, שנאמר והנה משם יצא איש) [איש יוצא] (קצב) ממשפחת (בנימין) [בית שאול] ושמו שמעי בן גרא יצא [יצוא] ומקלל (ש"א טו כ), ובתיב כה אמר שמעי בקללו צא צא איש הדמים ואיש הבליעל (שם טז ז), ראה דברים קשים שהשמיעו באותה שעה איש הדמים ואיש הבליעל, מה היית אומר, אין חטא נתבע ליפרע ממך, יעבור אדם עבירה,

הערות ותקונים

שהחריב חסדרה ונטל את הקץ מדד נספו עליו, הציב לו נצחאל ואמר נאה לך העץ מוכן לך משפת ימי בראשית. ט"ז. ועיין גם במדרש אסתר פ"ט אות ג': (קפז) איש יהודי. פה מתחיל עוד הכעס דרש על איש יהודי (בפרשה ג') ונרשם ככ"י "פנים אחרים", והמאמר הזה מונח צניח המדרש ז"י"ס והוא ממדרש שלפנינו ואינו מונח בילקום: (קפח) ומתקן את הרטיה. צניח המדרש שם נספחה את הסרייס: (קפט) את המנוח. צניח"מ"ד שם נספחה את המכה: (קצ) ד"ל איש יהודי. וכי היה משבט יהודה. מונח בילקום רמז תתנ"ג ד"ה ד"ל איש יהודי, וכן הוא במדרש אחר צניח"מ"ד שם: (קצא) ד"ל איש יהודי וכי משבט יהודה היה. מונח במדרש אחר צניח"מ"ד שם ז"ל כ"ז: (קצב) ממשפחת בנימין. תקנתו ממשפחת בית שאול, ונכ

זייתה חמתו בוערת בו, והיה הסן עומד ומתחנן לפני אסתר המלכה ומבקש על נפשו, אמר המלך זיווג אותו עם אסתר שיהיה אותי, עד שהסלך נכנס בא המלאך ודחפו על מיטתה של אסתר, שהייתה יושבת עליה, שכן הוא אומר הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, ועל אותה שעה נאמר ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו (משל יו ז):

(קפד) ויאמר הרבונה. הרבונה שונאו של מרדכי היה ומחייב להסן, עליו נאמר (קפה) נפל שור רבו שוחטיו, אמר הרבונה וכי רעה זו בלבד עשה לך,

הוא היה עם נגתן ותרש באותו עצה, תדע לך שכן היה שבששודויעה מרדכי הדבר שטמון היה הנחש בקיטון, כיוד שוטטמו והכין לו צליב, והרי הוא בביתו של הסן, מיד אמר המלך תלוהו עליו, הה"ד ישוב עמלו בראשו ועל קדקדו חססו ירד (הגלוס יו ז), וכתוב וגולל אבן אליו תשוב (משל יו כו), גולל אבן זה ביתו של יעקב, שנמשל כאבן, שנאמר ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן (בראשית כג ג), אליו תשוב, זה הסן,

שעווע את האבן ושבה אליו: (קפז) אמרו הכמים שהעץ של הסן של ארו היה, שהשליך הסן גורלות על הגפן ולא השליכה בידו, אמר ישראל נמשלו בו, שנאמר נפן מסצרים

תסיע (הגלוס פו פ), השליך על הזית ולא עלתה בידו שישראל נמשלו בו, שנאמר זית רענן יפה פרי תואר (ימימי יא יו), השליך על התפוח ולא עלתה בידו, שסיני נמשלה בו, שנאמר תחת התפוח עוררתוך (הגלוס פו פ), השליך על הרומח ולא עלתה בידו, לפי שהכמים נמשלו בו, שנאמר הנצו הרימונים (הגלוס פו פ), השליך על התמרה ולא עלתה

בידו, שבו נמשלו חנניה מישראל ועזריה, שנאמר אעלה בתמר (הגלוס פו פ), השליך על האנוח ולא עלתה בידו, שבו נמשלו כנסת ישראל, שנאמר אל גנת אנוח ירדתי (הגלוס פו פ),

השליך על הערבה ועל ההדס ועל האתרוג, ולא עלתה בידו, שהם פרקליטין לישראל, שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכפות תמרים ונו' (ויקרא כג ט), השליך

על הקנה, א"ל הקב"ה שומע נמשלו ישראל כקנה, שהוא עומד במים והולך עם כל רוח ורוח, ואעפ"י שהמים קשים, הקנה עומדת במקסמה, כך ישראל הולכין עם כל

אומה ואומה, שנאמר כאשר יגוד הקנה במים (מ"א יז יו), והוא במקומו עומד, ובני אשור נמשלו כארו שטרחה שוברתו, שנאמר אשור ארו נלבנון (יחזקאל לא ג), הרי קורה

של ארו בובנת לך ולבניך מששת ימי בראשית, שנאמר ויתלו את הסן על העץ אשר הכין למרדכי, והמת המלך שככה המת של מלך מלכי המלכים ואין צריך לומר וחמת המלך שככה:

הערות ותקונים

(קפד) ויאמר הרבונה. מוצא צילקוס שם ונכס' מנות הלוי דף קע"ג פ"א צסס צילקוס, והמאמר שלפניו צילקוס שם ו"א צלוחה שעה בא אליה, הוא מפדר"א פ"ז: (קפה) נפל שור רבו שוחטיו. צילקוס שם נפל שור הכא שוחטין, אולי ל"ל הכל שוחטים או כמו שהיא לפניו רבו שוחטיו: (קפז) אמרו חכמים. המאמר הזה מוצא צילקוס ברמז אלף ג"ד צ"ה הפיל שור הוא הגורל, והוא ממדרש שלפניו, ועוד הפסם מוצא זה המאמר

צילקוס ברמז אלף ג"ס ד"ה ויהלו את הסן, בסגנון אחר, והוא ממדרש אבא גריון בקלף סינויים, והגני בלשונם פה את דברי צילקוס ו"ל: ויתלו את הסן קרא הקב"ה לעצים אמר מי ראו מכס שיתלה הסן עליו,

תאמר אבא ממני הו' מניחם ציבורים ומשלו בני ישראל שנאמר כניסורה בראשית ונו', נפן אמר נפן ממלכדים, רמזן כפלה ברמזן, אנוח אל גנת אנוח, אחרונ וכל ד' מינים ולקחתם לכם, תפוח תפוחו בעלי היער, ארו כארו נלבנון ישנה, צלוחה שעה קפן קוץ לפני הקב"ה אמר רבון העולמים כל מה שבראת צעולמן לכבודך

בראת ואלו כלם כבר נמצאו להם זכות שלא להטם יגדלו, ואני למת אני צעולמן, אלא יתלה קוץן בן קוץן על הקוץ, יבא מין אלל מינו, דכתבו וכו' עינים משרפות סוד, וכתיב וצליעל כקוץ מונד צליעל, מיד קבל ממנו הקב"ה ותלאוהו עליו וציוו עמו, צלוחה שעה קרא אותו רשע לעבדיו לפתגור הנגד ונעלה גור ואמר להם

בראו לי עץ נצוים חמישים אמה כדי שיראה בכל המדינה, אמרו לו היכן נמצא עץ של חמישים אמה, אלא צבירה שלך, מיד עמד והתריב הכסדרה שלו ונעלו קוץ מונד משם והצילוהו. ומפני מה חמישים אמה, כדי שיתלה הוא וטברה בנו עליו. בא וראה היכן היו צולבים בו, הן לכל אדם ואדם ג' אמות וזה, הרי לעשרה

בנים ל"ה אמות, ו' אמות וזה למתן טעמו, ובין נעלה לנעלה וזה ואצבע, הרי מ"ה אמות וזה, ו' אמות ששענן תחת האבן, ובי' אמות וזה סגנון סוף האבן נעלה הנעלה סוף יבא הנעלה או הו' ויאלל מהם, הרי

מ"ה אמות, ואמה אחת הניחו על ראשו של הסן הרשע שלא יבא הטף ויאלל ממנו הרי חמישים אמה, ובין שההרבי

יהיה משתבח, באותה שעה אמר מרדכי איה חסדיך הראשונים (ה') [אדני] נשבעת לדוד באמונתך (הגלים פ"ג), ואחר כך אמר תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי, כיון שקרב המן אצלו, אמר לו אתה יושב וריבונך ומדך הורג אותי, שנצחו שקליך לעשרת אלפים כבר כסף דילי, אמר לו מרדכי אתה בקשת לבטל מה שאמר דוד הפכת מספדי למהול לך פתת שקי ותאזוני שמחה (הגלים ל"ג), אמר לו המן הפר את שקך ולבוש את הלבוש הזה, ורכוב את הסוס הזה, אמר לו שומה שבועולם אני יושב על האפר וגופי מנוול, ואני לובש לבוש מלכות, איני לובש עד שתרחיצני ותספרני. הלך ובקש ספר ולא מצא, התחיל עומד והיה מנלחו, ושכן הוא אומר ויספר המן, ניקש להרחיצו (קעה) ולא היה שם פרניטים, ושם המן את הברחץ, אמר רבי לוי איפשר לרבנים הללו, כל חכם שדורש שלא כהוגן כנביא מתנבא שקך, וכן הוא אומר ונשאו את עונם כעון הדורש כעון הנביא יהיה (יחזקאל י"ד), ואמר לו מרדכי כתיב בתורה שקין תשקצנו (דברים י"ט), משהרחיצו, א"ל רכוב עלך הכוס, א"ל מרדכי כתיב כשלו מצום, ובשרי כחוש משמן (הגלים ק"ד), שהתעניתו עליך ועל ביתך, ואין כי כח לישב על הסוס, והשפל במותיך, ואדרוך עליהן, ואבוא על הכוס, מיד כרע המן לפני מרדכי, ונתן מרדכי רגלו על צוארו של המן, ונגע פיו של המן לארץ, אמר מרדכי הבמיחננו הקב"ה כשאנו עושין רצונו כתיב אשריך ישראל מי כמוך וגו' ואתה על במותימו תדרוך (דברים ל"ג), כשעלה מרדכי על הסוס, היו הכל מקלסין לפניו, ואבוקות דולקות כנגדו, והוא אומר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו (הגלים ק"ה), עד שהוא נומר כל הפרשה כולה, והן עונין אחריו, א"ר לוי המן קרא ככה יעשה לאיש אשר המלך חפין ביקרו, וישראל עונין לא המלך שבארץ, אלא המלך שבשמים, בתו של המן הציצה בעד החלון, וראתה אותו באותו קלון ונפלה וסתה:

וישב מרדכי אל שער המלך. (קעו) א"ר לוי כל שהוא עוטה השק ומתענה, אינו מעביר את השק מבשרו עד שיעשה לו הקב"ה מה שהוא מבקש: וישב מרדכי אל שער המלך. (קעז) לשקו ולתעניתו, והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש, (קעה) ובידו ארבע מלאכות בלן וספר וגוליד וכו':

[אם מורע היהודים]. (קעט) אמרו אין אומה עולה במעלה שנייה, או עליונים או תחתונים, התחיל לעשות אין אתה יכול לעמוד מפניו, אמרו לו אוהביו כשאמרנו לך בראשונה לעשות צלוב, היית סבורים שהוא מבני אדם (קפ) שאינם מוכיחים להקב"ה, עכשיו אם מורע היהודים מרדכי, אם מאותה אומה שנפלו לכבשן, ומאותן שנפלו לבור, ומאותן שנמלטו מן האומות, לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו:

(קפא) עוֹדֵם מדברים עמו. אמרה אסתר יודעת אני (קפב) שהוא דוכסין ובניו איפייטון בכל העולם, אלא עד שלא יכתוב להון אינורות וימרדו על המלך, עד שלבו מטורף: עודם מדברים עמו וגו' ויאמר המלך גם ביום השני וגו', ובשביל שלא הגידה לו את עמה ואת מולדתה כעם עליה:

מי הוא זה ואי זה הוא. אמרה לו אדוני המלך אינו אדם אחר, אלא איש צר ואויב, (קפג) צר לעליונים ואויב לתחתונים, צר לאומות ואויב לבניהם, באותה שעה עלתה חמתי של מלך, והיה השמן מבער בו, וירד לנינת הביתן, והיה נדמה לו כאילו בניו של המן מקצצין את האילנות, וכיון שראה המלך שהיו מקצצין את האילנות,

הערות ותקונים

מיחה למלכות: (קעה) ולא היה שם פרניטיס. מלשון עדין לא צנה לה פריצאות, עיין ערוך: (קעו) א"ר לוי כל שיהא עשה השק וכו'. במאמר הזה מובא גם לעיל במדרש אגדה נריון: (קעז) לסק ולתעניתו. לעיל בא"ג ס: (קעה) ובידו ארבע מלאכות. לעיל בא"ג: (קעט) אם מורע היהודים. מובא בילקוט רמז אלף נ"ח, ובטל ממות הלוי דף קס"ח ט"ב הביא זה בס' הילקוט: (קפ) שאינם מוכיחים להקב"ה. בילקוט מן המיחידים להקב"ה: (קפא) עודם מדברים עמו. מובא בילקוט ס: (קפב) שהוא דוכסין ובניו איפייטון. בילקוט שהו ובניו דוכסין ואיפייטון, ז"ל ואסתרסלמין: (קפג) צר לעליונים. מובא בילקוט ס, ובמאמר שלפניו בילקוט ש: כי אין הכי עוב בזק המלך אמר לו צר זה כו' הוא מנמרח מניל ס"ו ע"א:

והיו קוראים לא נאמר, אלא ויהיו נקראים, היה הכתב נקרא מעצמו, (קע) ויש אומרים אליהו בא וכתבן, מפני מה שכן כתיב וימצא כתיב, ואין אומר וימצא, אלא למה שאבד, וביון שאבד, והיו מזכירין לפניו מרדכי, היתה שנתו באה, התחיל לומר מה כבוד נעשה לאיש הזה, שכן כתיב ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה, אמרו לו לא נעשה עמו דבר, אף ויאמר המלך כשהיו מזכירין לפניו היה וישן, כיון שהתחיל לישן לעיתותיו בקר, המן דופק על פתחו, אמר המלך מי הוא זה לא יבא בשלום לפני, כשישן המלך היה רואה בחלומו המן עומד והסויף בידו, והיה מבקש להרוג את המלך, והיה המן נכנס שלא ברשות, נבעת המלך משנתו, אמר המלך מי בחצר, והלא כל היום הזה מי אמר מי בחצר, (קעא) אלא שראה בחלומו שהיה המן מבקש להרגו, אמרו לו הנה המן עומד בהצר, אמר אינו הלום אלא אמת הוא, ויאמר המלך יבא, כיון שבא א"ל המלך מה לעשות לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, ויאמר המן בלבו, למודים הם הרשעים לומר בלבך, וכן הוא אומר ויאמר עשו בלבו (נחמיה טו ז), וכתוב האומרה (בלבה) אני ואפסי עוד (ישעיה מ ח) וכתוב ויאמר המן בלבו, התחיל פתגמה למי יחפוץ המלך, מי גדול ממני, מי מכובד ממני, כל מה שאני שואל לעצמי אני שואל, א"ל אדוני המלך איש אשר המלך חפץ ביקרו יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך, ביום שמלך, וסוס אשר רכב עליו המלך ביום שמלך, וכתר מלכות שניתן בראשו ביום שמלך, כיון ששאל הכתר נשתנו פניו של מלך, אמר זו היא שראיתי בחלומי, שהוא היה מבקש להרגני, כיון שראה המן כן, לא הזכיר את הכתר, חזר ואמר ונתון הלבוש והסוס וגו', א"ל המלך לך נעשה כן למרדכי היהודי, אותה שעה נבהל המן, ונרם לו מיתה, עליו אמר שלמה עוונתיו (ילכוד) [וילכדנ] את הרשע וכתבלי (הטאתיו יתמוך) [חטאתו יתסך] (מלכי כג), היה סבר שהיה שואל לעצמו ולנפשו, ולא שאל אלא למרדכי, על המן אמר דוד חמאת פימו דבר שפתיתו וגו' (תהלים עט יג), ועל מרדכי כתיב ימלא ה' כל משאלותיך (עז כו), א"ל אדוני המלך (קעב) הרבה מרדכי יש בנשים, א"ל היושב בשער המלך, א"ל הרבה מרדכי ישנו בעולם, א"ל מרדכי היהודי, א"ל בכקשה ממך אל תעשה אותי שחוק בכל המדינות, האיש הזה שאתה רוצה לכבדו שונאי הוא (קעג) שירדתי עמו בפרובוביטים, ואינו ראוי לכבדו בכבוד הזה, והצליב התקנתי, ובאתי ונכנסתי לשאול אותו ממך, ושלחתי כתב לכל האהשדרפנים והפחות. ואת מבקש לגדל את מרדכי עלי, א"ל המלך עד כתי אתה מרבה שיהא לפני, אותה שעה הלך המן לבית גנזי המלך, ונטל הלבוש וגדולי המלכות עמו, ומשך את הסוס עמו, ובא מבשר את מרדכי, א"ל מה אתה יושב, הרי נכנס המן לשאול אותך מן המלך לתלוה אותך, אותה שעה הלך מרדכי וחילק את החכמים לצד אחד, והתלמידים לצד אחד, וינקים הלוצי שדים, תלמידים קרועי בנדים, נשים שערן סתור, בניהם כבני צאן שמנעו מהן הלב, והיו בוכין ומספידין על מרדכי ועל נפשותיהן, והן היו אומרים עד כתי אלהים יחרף צר (תהלים עז י), הוא ששמואל אמר לשאול שראה בנבואה מספר הזה, ויאמר שמואל ומה קול הצאן הזה באוני (ז' טו יג), ושמע הקב"ה את תפילתן ואת תפלת מרדכי, ועליהם אמר דוד כי רגע באפו היים ברצונו וגו' (תהלים ו), א"ר לוי רשאה מרדכי את המן שהיה מושך הסוס היה מתיירא, אמר כך שאלני למרמסני בסוס, ראה אותו כך (קעד) ובפקלמור עמו, ואמר מרדכי לפני הקב"ה רבונו של עולם אתה כתבת בתורתך ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט ג), מה מועיל לפניך אם יהרגני זה הרשע והוא

הערות ותקונים

המלה הכותמת Notarii ט"ו סופר: (קע) וי"א אליהו נא וכתבן. זה מונח בילקס מונח במנות ט"ו דף קל"ט ט"א נכס הילקס, וט"ט מה כהנא נוח: (קעא) אלף סראה נחמלו. מונח בילקס סס: (קעב) הרבה מרדכי יש בנשים. לדעתי כנאמר מבורך ויש לתקן כ"ג. א"ל אדוני המלך הרבה מרדכי יש בנשים, א"ל למרדכי יהודי, א"ל הרבה מרדכי יש בעולם [בין יהודים], א"ל היושב בשער המלך. ועיין לעיל במדרש אלף גיון מרבה ו' הערה י"ב הוספה דומה לזו כ"ל פאראנא: (קעג) שירדתי עמו בפרובוביטים, פי' ב"ל סלומס: (קעד) ובפקלמור עמו. פי' ב"ל ספקלמור עמו. פי' ב"ל Spictator ממזיה לרמוג מתייבזי מיהא

הקב"ה לאברהם אבינו, שכן הוא אומר ויוצא אותו הוצצה (בראשית טו ט): (קסב) ד"א בלילה ההוא הוא הלילה שנגע מלחמה על סימרא שנאמר הכוכבים מסטילותם נלחמו עם סימרא (שופטים כ ט) (קסג) ד"א בלילה ההוא נדדה שנת אבות העולם ממערב המכפלה, שכן כתיב הירץ ברוש כי נפל ארץ (ויקרא יג ב) (קסד) ואין ברוש אלא אברהם, שהוא ראש לאבות, בו בלילה נדדה שנת משה ואהרן, שנאמר קול יללת הרועים כי שודדה אדרתם (שם טז ג), בו בלילה נדדה שנת כל ישראל, והיו בוכין ומספידין שנמכרו להמן למבח, בו בלילה נדדה שנת מרדכי שהיה מתיירא מפני המן, שאמר למחר אני צולבו: ד"א בלילה ההוא. נדדה שנת מלאכי השרת, שנאמר הן אראלם שנת חוצה (ישעיה לג), לא נאמר שנתו של אחשוורוש, אלא נדדה שנת המלך, (קסה) צנת של מלך מלכי המלכים הקב"ה, וכי יש שינה במרום, אלא וכשישראל^א הוסיאם כביכול עושה עצמו כישן, שנאמר עורה למה תישן וגו' (תהלים מד כה) וכשישראל עושיין רצונו של מקום, הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל (שם קג ז): (קסו) ר' חמא בה גריון אמר כל בעלי שינה לא מעטו שינה כל אותה הלילה, אסתר היתה עסוקה בעבודתו של המן, מרדכי עסק בשקן ובתעניתו, המן היה עסק בקורתו, אסרו ישראל רבש"ע כתבת בתורה איש כי ימות ובן אין לו (במדבר כח ט), ואני להשמיד להרוג ולאבר, אמר כל הדין סמונא למאן הוא תרעא ליפתח וליעול וליסב כל מאן דבעי, באותה שעה אמר הקב"ה למלאך שממונה על השינה בני בצרה והרשע הזה ישן על מטתו, לך ונרוד את שנתו]: (קסז) ד"א בלילה ההוא. נדדה שנת גבריאל, שהיה מטרף לבו של אחשוורוש, מפני תפלתו של מרדכי, אמר כפוי טובה, לך ושלם טובה לבעליה למרדכי, התחיל ואמר מי עשה לי טובה, שלא עשיתי לו טובה, שכן הוא אומר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים וגו' (קסח) א"ר לוי בנו של המן היה (קסח) נוסרו של מלך, והיה עומד וקורא לפניו, ופתח את הספר וקרא את הכתב לפניו, וימצא כתוב, התחיל גל את הספר, וקבץ לפניו אשר הגיד מרדכי על בנתנא ותרש, ונל את הכפר, אמר לו המלך עד מתי אתה גל את הספר, קרא מה שלפניך, אמר איני יכול לקרות, גל הספר ונמצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בנתנא ותרש, ויש אומרים לא נמצא כתוב אשר הגיד מרדכי, אלא הכתובים נקראין מעצמן, שכן הוא אומר ויהיו נקראים לפני המלך,

הערות ותקונים

(קסב) ד"א בלילה ההוא הוא הלילה שנגע מלחמה, מובא בילקוט שם: (קסג) ד"א בלילה ההוא נדדה שנת אבות העולם. מובא בילקוט שם רמז אלף נ"ו ומובא בשם בילקוט שם: מטת הלוי דף קל"ו ע"ג: (קסד) ואין ברוש אלא אברהם, דרש כולו כמו בראש: (קסה) שנת של מלך מלכי המלכים הקב"ה, וכי יש שינה במרום. מובא בילקוט שם, ובשם בילקוט מובא שם: מזה הלוי דף קל"ו ע"ג, ועיין שם שמנאל סוגת הענין: (קסו) ר' חמא בר גריון אמר כל בעלי שינה. המאמר שהבארתי הוספתי ע"פ הילקוט שנתחילה הביא המאמר שהוא במדרש פנים אחרים שלפניו וחס"כ הביא המאמר מר' חמא בר גריון, ואין ספק שהיה ק"ו לפניו במדרש שלפניו והמשהיק השמים, ועיין נכ בה"ש ששאב ממדרש הזה, ובעל מנות הלוי דף קל"ו הביא בשם בילקוט: (קסז) ד"א בלילה ההוא נדדה שנת גבריאל שהיה מטרף לבו. במדרש אבא גריון בלוחה שעה ירד המלאך וכד שנתו של אחשוורוש וחנפו בקרקע שס"ה פעמים והיה המלאך עומד על גבו ואומר כפוי טובה עמוד ועשה טובה למי שעשה עמך טובה, וזה מובא נכ בילקוט שם והוא למדרש אבא גריון: (קסח) א"ר לוי בנו של המן היה נוסרו של מלך, בילקוט רמז תתרי"ז אחר שהביא מאמר אחד מן מדרש אבא גריון בלוחה שעה ירד המלאך, כמו שהבארתי בהערה שלפניה, הביא עוד מאמר אחר וז"ל: מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות, שעתה בני המן היו מוקפדין] ש' סנקטודון] של אחשוורוש כיון שבאו לזכותו של מרדכי היו מדליגים והיו רכזים פורחים מקטרת לקטרת [אוני ז' מקמאטסרים לקמאטסרים] ובאים וטענים לתוך חיקו של אחשוורוש, והיו קורין אין כתיב כאן, אלא ויהיו נקראים, מאלוהים היו נקראים, ר' יעקב בשם ר' חנינא אומר אל תתמה ומה להפיל שלום בין שנים לשנים היה הנורל מדרג, דכתיב ע"פ הנורל תהלק יחלתו, ליהן חיים לאומה שלימה על אחת כמה וכמה, וי"א אליהו זכור לנוס בל אכתן שימאל, ואין אומרים וימאל אלא לדבר הכבוד שימאל או מלא אבידה. ע"ל ייבשע בן אלפסי כל אותה הלילה היה אחשוורוש רואה הדין על בניו וחברו שלום בינו ומעביר פורפרין מעליו ועסרה מעל ראשו ומנגק להרוג הוה מתערך ואמר הדין בחילמא או חיזומא הוא. ע"כ: (קסט) נוסרו של מלך. היא המלש

מדרש פנים אחרים נוסח ב

לו

בקדוניה, ונטל נמר אחד מתיבתו של נח, שהיה ארכו של נמר נ' אמה, שעשה הקב"ה אותו זכרון לעולם, שידעו דורות עולם שהביא סבול לעולם, שכן כתיב זכר עשה לנפלאותיו (תהלים קד ז), ואף כשהפך את סדום הניח זכרון, ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח (בראשית יט ט), ועד עכשיו הוא עומד נציב מלח, למה זכר עשה לנפלאותיו, שהיו הדורות (קנט) מרגינין שבתו של בורא עולם, ועמד דרווש וקילל להמן, ונגע בו קללתו, שכן הוא אומר (ואינש די ישנא) [די כל אנש די יהשנא] פתגמא דנא יתנסה אע כן ביתיה (שאל יא), ועמד בלעם והסכים ואמר לו הקורה שהוא סותר מכיתיה לעצמו הוא עומד, שכן הוא אומר והוא אמר ולא יעשה (נחמה כג יט), לכך נאמר ובבקר אמור למלך ויתלו את מרדכי עליו, ואחר כך אתה נכנס עם המלך לסעודה ואוכל ושותה וערב לך, וראה את שנאך צלוב כנגדך, ולבך שמה, וייטב הדבר בעיני המן ויעש העינין הוא עושה צלוב לו ולבניו, לקיים מה שנאמר הופר נומין בו יפול (תהלים ס), ומרדכי מבט צרה ומבט צוקה נחליץ, לקיים מה שנאמר צדיק מצרה נחליץ ויבא רשע תחתיו (משלי יא ט):

פרשה ו

בליליה ההוא נדדה שנת המלך, וז"ה בערב ולין כבי ולבקר רנה (תהלים ל ו), אין הקב"ה משהה את ישראל בצרה, אלא בשעה שהן קוראין אותו הוא עונה אותם, ובשביל שהיו ישראל בתייראין, מה עשה הקב"ה, נדד שנתו של אהשוורוש, ובשביל כך עשה כל אותה הטובה לסרדכי, והיו ישראל מצוירין בערב, והשכימו בבקר מזמירין להקב"ה, לכך נאמר בערב ולין כבי ולבקר רנה: ד"א בלילה ההוא נדדה שנת המלך, א"ר הלבו בד' מקומות נאמר בלילה ההוא, וארכעקן היו בלילי פסחים, שנים משל רחל, ושנים משל לאה, לקיים מה שנאמר ולבן שתי בנות (בראשית כט ט), שתיקן שקולות זו כנומה שעמד מוץ עמדו מלכו, מוץ עמדו מלכו, מוץ עמדו מלכו, מוץ עמדו נביאים, ומוץ עמדו נביאים, ובשתי לילות של פסח נעשו נסים ע"י בניה של זו, שנאמר ויהיה בחוצי הלילה (שמות יב כט), זה היה ליל פסח, ונעשו נסים על ידי משה, שהיה מבני בניה של לאה, והיה בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' (י"ג יט ט), ואותו לילה ליל פסח היה, שעלה סנהריב והיה רבשקה שם הלך והציין על פתח החומה של ירושלים ושמע אותן קוראין הלל, ואמר לסנהריב לך והזור לאחוריק, למה אלהיה של אומה זו עסוק הוא להיות עושה להם נסים בלילה הזאת, והיה מבוה על ירושלים, כשראה אותה אמר בשביל העיר הזאת הקטנה הייתי מייגע כל הצבא הזה, היה מבוה עליה, שנאמר ינופף ידו הר בת ציון (ישעי' יג), ואמר לחיילותיו לינו הלילה, ובשחרית אנו נומלין אותה אבן אבן והולכין, כנף משלו במלאה כל ארץ ישראל, שנאמר והיה מומות כנפיו מלא רוחב ארצך עמנו אל (ישעי' סה), ושלישה עשר מסעות הלך בו ביום לבא לירושלים, שכן הוא אומר בא אל עיית עבר במגרון וגו' (ישעי' יב), עוד היום ננוב לעמוד (שם סג ז), אמר לחיילותיו מהר נשכים ונומלין אותה אבן אבן, א"ל הקב"ה אין מבקשים ישנים אלא עוררין, לכך נאמר עליהם לעת ערב והנה בלחה (שם י"ז), מה עשה הקב"ה, ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' (שם לו ז), ואותו הלילה ליל הפסח היה, ונעשה הנס הזה ע"י חוקיה מבני בניה של לאה, ושנים ע"י בניה של רחל, שנאמר והיה בלילה ההוא ויאמר ה' אל נדעון קום רד במחנה (ששעי' ט), ליל הפסח היה, שכך כתוב והנה צליל לחם שעורים (שם טז ז), זהו העומר שהוא קרב בפסח, ואחת בימי סרדכי, שהוא מבני בניה של רחל, לכך נאמר בלילה ההוא נדדה שנת המלך: ד"א בלילה ההוא. (קסא) הוא הלילה שננלה

הערות ותקונים

בקדוניה. הכי ארכו. תרגום סדר קדשו, ועיין במדרש א"ג פרשה ה' הערה י"ג: (קנט) מרגינין סמתי של נורא עולם. בילקוט מהניס נשכחו של נורא עולם:

[ג] (קס) אמר ר' הלבו בד' מקומות נאמר בלילה ההוא וארכעקן היו בלילי פסחים, המאמר הזה מובא בילקוט רמז אלף נ"ח: (קסא) ד"א הוא הלילה שננלה הקב"ה. מובא בילקוט סס:

מדרש פנים אחרים נוסח ב

צולבו, (קנה) ללמד בו אדם דיסקיאה פלניא, (קנו) ומה ראה לצולבו, אלא אמר הרי שעה ששכל דבר יכול הקב"ה להצילו, הציל אברהם מן האש, שנאמר (אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים) [אתה הוא ה' האלהים וגו'] והוצאתי מאור כשדים] (נחמיה ט ז), ליצחק מן השחיטה, שכן הוא אומר אל תשלה ירך אל הנער (בנחמיה כג יג), ליעקב מן המלאך, שנאמר המלאך הנואל אותי מכל רע (שם מה טו), משה מחרב, שנאמר ויצלנו מחרב פרעה (שמות יג ד), ישראל מן הים, שכן הוא אומר (בוקעים לפני משה) [בקע ים ועיבורים] (הגלים עה יג), וכן מכל דבר, וכן הצליבה אינו יכול :

זיתאפק המן יובא אל ביתו. ביוסף כתיב ולא יכול יוסף להתאפק (בנחמיה מה ה) :

ויבא את אהביו וגו'. מיד הביאה את אהוביה, והוא היה בבית אהובתו, אמר המשל יצא בעלך ליקרע פוק לקוטו, שכל עובדי אלילים בני זימה ובני זנות כעגלות גומלות זו את זו, אבל בנות ישראל משולות כרחל, שנאמר כי אם כבשה אחת קמנה וגו' (ש"צ יג ג), ובנות עובדי אלילים משולות כעגלה, אחד אומר לחבירו מנמלת העגלה, שלי עמך היום, ושליך עמי למחר, וכן אמר שמשון לפלשתים, לולא הרשתם בעגלתי (שפטים ד יג), אף אשת הבן היתה חוזרת אחר אהוביה, שכן הוא אומר ויבא את אהביו ואת זרש אשתו, ובת קול יוצאת וצוחה מה בידך הגדולה הזאת, למחר אותו האיש יהיה נצל, שכן הוא אומר אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך וגו', וכן הוא אומר באותו האופה אף אני בהלומי (בנחמיה טו ט), ונצל :

זבל זה איננו שוה לי וגו'. אינו ערב לי מה שאני אוכל ושותה, למודים הם הרשעים שאוכלים ואינם שביעין. וצדיקים אוכלים מעדנים ונפשם שביעות וכן הוא אומר צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר (משלי יג כה), אמרה לו זרש אשתו מה מלכו של זה, אמר לה יהודי הוא, אמרה לו לך ולא לך, הרבה היו עסוקין שהן משולין כאבן נפלה עליה אדם נשבר, נפלה על האדם מוציאה מוהו, א"ל אף אילו מאבד אני את כל אשר לי מאבד אני אותו, אמר לאוהביו מה אתם אומרים, אמרו לו אוהביו אל תשמעו לזו, אלא (*קנו) יעשו עין גבוה המשים אמה, והקב"ה צוה לו לא יהא קילוסין לו, ומה אני עושה לאברהם, והוא עומד עליהם תחת העין, (בנחמיה טו י) ומה אני מפייס למשה, ויורוה לי עין (שמות טו כה), והוא אומר לי לצלוב למרדכי, ואני סביא לך עין (להמן) [להגן] תחתיו, ולקח הכהן עין ארז (במדבר יט ט), וכן הוא אומר ולקחתם לכם כיום הראשון פרי עין (ויקרא כג ט), עמד הבן והסכים על דבריו של משה, א"ל הקב"ה אילו לקחתם האנשים ולא הנשים, או הנשים ולא האנשים, היתה אומרת מה איכפת לעולם, והרי קנה רהמים, אלא לקחת האנשים עם הנשים, הקטנים עם התינוקות, אין מלאכתך מצליח, זממו אל תפק הסוררים אל יורמו למו סלה (הגלים קמ ט), הלא מלפניך היה יעקב כתיירא, ואמרת לו אל תירא [עבדי] יעקב (ישעיה מד ג), כשבאו למדי נמסרו להריגה, וקשרו מספר, והוא אומר אל תיראו שבשעה שנשבעתי ליעקב שאיני עושה כלייה מבניו, שנאמר גם בימים ההמה נאם ה' לא אעשה אתכם כלה (ירמיה ס יח), אני למוד להיות אומר לך ולא אעשה לך, ומוכר אותך וחוזר בי, שכן הוא אומר ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקיימו (במדבר כג כג), (קנו) והיה המן חוזר ומבקש קורה של ג' אמה ולא מצא, אלא שלח לבנו פרשנרתא (קנה) שדחה הגמון

הערות ותקונים

(קנה) ללמד בו אדם דיסקיאה פלניא. זה לא נמצא בילקוט שם, ומתחיל בכוף רמז תתקנ"ו ומה ראה לצולבו במאמר שאחר זה, ובמאמר א"ן לו שמר, כי מה הכוונה ללמוד בו אדם דיסקיאה פלניא בעבור זה ללבו, אבל כדור לדעתי כי המלות נשתבשו והתלקט נשתים ויש להוציאה ולעסותה מלה אחת דיסקיפליניא, והיא המלה המנובאת בערוך ערך דסקספן שש ילמדנו הסולח הזה יודע נימוסי ודיסקפליניא שלי פי' תורתו ומוסרי, וכתב המוכפי בשלן רומי disciplina מוכר ולימוד, וגם נכלן הכוונה ללמד בו אדם דיסקפליניא תורתו ומוסרי: (קנו) ומה ראה לצולבו, מובא בילקוט שם: (*קנו) יעשו עין גבוה לי אמה, בילקוט בשלח רמז רנ"ו הביא וז"ל כתיב יעשו עין גבוה כו' והקב"ה צוה לא יהיה קלוסין כו'. ומיין "מדרש הכתר" וכוון אל מדרש פנים אחרים ב' וחסר בילקוט שם מן והוא אומר לי לצולבו למרדכי עד ויהי הבן חוזר ומבקש, וילקוט אכתב רמז אלף י"ו הביא זה בשם "מדרש" וכוון ג"כ למדרש כנים אחרים: (קנו) והיה הבן חוזר ומבקש קורה של ג' אמה. מובא בילקוט סוף רמז תתקנ"ו, ומובא בס' מנות הלוי דף קנ"ו ע"א ששם הילקוט: (קנה) שהיה הגמון

ואע"פ שאני מתה עליהם הם עמי, וכדוי שאהרנ עליהם בעולם הזה ויהיה לי חלק לעוה"ב :
ובאשר אבדתי אבדתי. (קמז) נענה מרדכי ואמר לאסתר הרי אמרת לגזור תענית ,
 ואיני יכול (קמח) לבטל מגילת תענית , שכתוב בהן , מן יום ראשון ניסן
 ועד יומין שמונה עשר קרב התמיד , דלא למספד בהון , ודלא להתענא בהון , ואת
 אמרת גזור תענית , (קמט) שיצטוו נ' ימים , בי"ד יום ששוחטין בו את הפסח , ובמ"ו בו
 מועד , ובמ"ז בו קרב עומר התנופה , שלחה ואמרה לו (קנ) את זקנין של ישראל , אם
 אין ישראל בעולם מה המועדות יפים , אם אין ישראל למה תורה , מוטב לבטל מצוה
 אחת , אולי ירבה עלינו מן השמים , אלא עמוד וגזור התענית :

פרשה ה

(קנא) ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות. נערה כאפרה והפשיטה השק ,
 והלבישה הקב"ה מעין מלכות של מעלה , שכן הוא אומר מלכותך מלכות
 כל עולמים (תהלים קמא יג) : (קנב) ותעמוד בהצר בית המלך הפנימית וגו' יהי כראות
 המלך את אסתר המלכה. כיון שראה המלך את אסתר , הפך את פניו שלא יראה אותה
 והיו מלאכי השרת [תלויים את פניו שלא בטובתו] , והוא ציוה ווי , יהי כראות המלך
 שהיה סגורין על עיניו , כשראה אותה האירו עיניו , והושיט לה את השרביט אשר
 בידו , ולא היה לאסתר כח ליגע בראש השרביט , ויש אומרים מיכאל משכה והגיעה
 בראש השרביט , אמר לה המלך , מה שאני רואה גדולה היא שאלתך , ששמת נפשך
 עליך למות , אם היא עד חצי המלכות ותעש , אמרה לו אסתר אם על המלך טוב לתת
 את שאלתי ולעשות אחר בקשתי יבא המלך והבין היום אל המשתה וגו' . (קנג) מה
 ראתה אסתר לומר ומחר אעשה כדבר המלך , אלא שכל זרעו של עמלק למודים הם
 ליפול במחר , וכן הוא אומר מחר אנכי נצב על ראש הגבעה (שם י"ט) , וכן בשאול
 כעת מחר אשלה לך איש וגו' (ש"ס טו) , וזו כאן ומחר אעשה כדבר המלך , מחר הוא
 שאעשה כדבר המלך , ויש אומרים שלא היתה שומעת לו , ואותה שעה אמרה לו אני
 עושה למחר (קנד) קולווסין של מלך , לכך נאמר ומחר אעשה כדבר המלך :

ויאמר המלך מהרו את הבן . אמר דוד ירבו עצבותם אחר מהרו (תהלים ע"ד) , מהרו
 את הבן לעשות את דבר אסתר :

ויבא המלך והבין אל המשתה אשר עשתה אסתר , כיון שנכנס הבן לסעודה , נתנה
 אסתר כתרין שלה אצל כתרין של הבן , שאמרה אסתר אם איני כונסת קנאה בין
 המלך והבן , שהוא חביב עלי , ואם לאו היאך אני שולטת בו , והיה הכוס מווג למלך ,
 והמלך היה רואה ורע לו , והיה אומר לא היה מוטב שאוכל עסיקין של אסתר , ולשלת
 כוסה ויהא הבן , ואסתר היתה דורשת אם רעב שונאך האכילוה לחם וגו' (משלי כג כא) :

ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב , אמר המן שבא יוון מרדכי מלכני , ולא זו ,
 מיד וימלא המן על מרדכי הימה , אמר יכול אני לבעטו וימות , אלא הריני

הערות ותקונים

מונח בילקוט שם : (קמז) נענה מרדכי ואמר לאסתר . מונח בילקוט שם , ומונח במנות הלוי דף קל"ז
 ע"א : (קמח) לבטל מגילת תענית , הוא מס' מגילת תענית פ"א : (קמט) שיצטוו נ' ימים בי"ד ובמ"ז
 ובמ"ו . עיין פדר"א פ"ג והסתר רבב פ"ח אות ו' שמבאר נ' ימים היו בי"ז וי"ד וס"ו בניסן , ורש"י
 מגילת ס"ו ע"א וס"ו ע"א הביא כמו שהוא במדרש לפנינו , ועיין במנות הלוי דף קל"ז ע"ב וקל"ז ע"א
 ובמ"ו הכר"ל כפד"א שם : (קנ) את זקנין של ישראל הם אין ישראל בשלם מה המועדות יפים . כפד"א
 אתה ראש לנסהדין ואתה אומר דבר זה וחס אין ישראל למי הספח . ובמדרש אסתר שם זקן שנישראל
 למה הוא פסח , יש לתקן זקן שנישראל [אם אין ישראל] למי הוא פסח :

[ה] (קנא) ויהי ביום השלישי. מונח בילקוט שם , ובעל מנות הלוי דף קמ"ד ע"א הביא זה בשם
 בילקוט , והמאמר שלפני זה בילקוט שם וגומו ע"י ובי יש אדם זה , הוא ממדרש ש"ס
 מחמר כ"ג וחסר ה"יון : (קנב) ותעמוד בהצר . מונח בילקוט שם : (קנג) מה ראתה אסתר . מונח
 בילקוט שם ומונח במנות הלוי דף קכ"ב ע"א בשם בילקוט : (קנד) קולווסין . פי' ציווי :

מדרש פנים אחרים נוכח ב

שהיה צווח, וכי אין הקב"ה שומע לחישות, אלא צווחות, חנה הרהרה בלבה ושמע הקב"ה את לחישתה, שכן הוא אוטר והנהגה היא מכרכת על לבה וגו' (ש"א 6 יג), ומה כתיב שם ואלהי ישראל יתן את שאלתך (ש"א 6 יד), אלא היה מרדכי צווח ואמר יצחק אבי מה עשית לי, הצווחה שצווח עשו לפניך, שמעת קולו וברכת אותו, והרי אנו מכורין להריגת הרב, לכך נאמר ויועק זעקה גדולה ומרה:

וכל מדינה ומדינה וגו', כל העם היו ישינים על השק, שכן הוא אוטר שק ואפר יוצע לרבים:

ותבאנה נערות אסתר וסריסיה וינידו לה ותתחלחל המלכה מאד. (קלט) יש אומרים מעוברת היתה והפילה, ואל תתמה לומר וכי תינוקת בת י"ב שנה היתה שמתחלחלת, הרי ישעיה גיבור שבעולם, ובשביל שראה בחזון נתחלחל, שנאמר על כן מלאו מתני הלחלה (ישעיה נא ג):

ותשלח בנדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קיבל. (קמ) אמר איני זו מכאן עד שיעשה לי הקב"ה ניסים, כשם שעשה לראשונים, ביעקב כתיב וישם שק במתניו (נחשית לו ג), (קמא) ובאחאב לא תלה לו שלש שנים, (קמב) וכן ביורם לא כלה שקו רעב משבורין, ואף אני איני זו משקי עד שיעשה לי הקב"ה ניסים, לכך נאמר ולא קיבל:

ותקרא אסתר להתך [וגו'] לדעת מה זה ועל מה זה ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו. (קמג) ברוח הקודש היו משיבין זה את זה, שאמר לו שעמד אחד מזרע עמלק ולקח את ישראל, שאין קרהו אלא עמלק, שנאמר אשר קרך בדרך (דברים נח יח):

ואת פרשת הכסף, להראות את אסתר שתבקש מן המלך ותתחנן לו על עמה, והוא אוטר לא היית אוטר לאסתר לא תגידי שהם עמך:

ותאמר אסתר להתך כל עבדי המלך ועם מדינת המלך יודיעו. (קמד) כשראה הכן להתך נכנס ויוצא בעצו והרגו, למה שאין אתה מוצא אותו שוב, אמר הקב"ה והואיל והרגו תהא משמשת ברוח הקודש:

ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר [וגו'] כי אם החרש תחרישי בעת הזאת ריוה והצלה יעמוד ליהודים וגו'. (קמה) אם שותקת את עכשיו, סופך שהקב"ה שותק לעתיד לבא, ואל תאמרי ואל תהי סוברת שהקב"ה מניחן, שמא את ובית אביך הייתם להם במצרים, ששחט נפשות בכוריהם, ושבע שונאיהם בים, וכשבא עליהם עמלק, ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב, ואף עכשיו ריוה והצלה יעמוד ליהודים:

ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי, מהו להשיב דברי ניהומים. ד"א דברים טובים שנאמר ונפש אדוניו ישיב (משלי נה יג):

לך כגום את כל היהודים הנמצאים בשושן. (קמו) מהו הנמצאים, אותם שאכלו הסעודה יצומו, וגם אני ונערותי אצום כן ובכח אבא אל המלך אשר לא כדת,

הערות ותקונים

שליפניו, ומוצא בס' מטת הלוי דף ק"ו ע"א בשם הילקום, וכתב כמה מעלות סובות למאמרים האלה וכמה למודים נפלאים נלמוד מהם ע"ס: (קלט) יש אומרים מעוברת היסה והפילה, ונמדרש אסתר פ"ח אות ג' ותתחלחל המלכה דבן דתמן אמרין שפרסה נדה, ורבנן דהכא אמרין הפילה שברה, וכוונתם לרבנן דתמן לנמרה בבלי מגילה פ"ו, ורבנן דהכא כוונתם למאמר שליפניו, וכו"ס בלשא גריון: (קמ) והשלח בנדים אמר איני זו כו' מוצא בילקום שם והוא ממדרש שליפניו: (קמא) ובאחאב לא תלה לו שלש שנים. בלשא כתיב וישם שק על בשרו (מ"א כא כז), והכוונה לא תלה לו שלש שנים שלא תלה את השק שלש שנים כדכתיב וישבו שלש שנים (מ"א כז א): (קמב) וכן ביורם לא כלה שק רעב משבורין. וכו"ס בילקום שם. ולדעתו י"ל לא זו שקו עד שכלה רעב משבורין, ובגמרא הענית י"ד ע"ב שאלו אלו שמונה רשאי להגור שק אלא אם כן נענה כבורס בן אחאב שנאמר וירא העם והסגה השק על בשרו (מ"ב ו ג): (קמג) ברוח הקודש היו משיבין. מוצא בילקום שם: (קמד) כשראה המן להך. מוצא בהגה"מ רלשון, וכן בילקום שם: (קמה) אם שותקת את עכשיו. מוצא בילקום שם: (קמו) מהו הנמצאים. מוצא

ומקדשו, הוא כעוס עליהם, א"ל אני סוכם לך השבון ס' ריבוא כשיצאו מצרים, נתנו ס' ריבוא בקע ללגלות, והרי עולה (פירוש שלך) סבקע ללגלות עשרת אלפים ככר כסף, ובשקל שהם שוקליו להקב"ה אני שוקל לך, לכך נאמר ועשרת אלפים ככר כסף, א"ל המלך אם אתה סבקש ליקח אותם, אני סוכר לך, אלא בשביל כבודך, בוא אני ואתה ונפיל גורלות, אם עלו הן בידך והכסף בידי, אני סוכרן לך, אבל אם יעלו הם בידי והכסף בידך, איני סוכר לך, שהם פקדון בידי, הפילו שניהם גורלות, ורוה הקדש צוותה על עמי ידו נורל (ויאל דג), ועל עוונותיו של המן עלה העם בידו, וא"ל אני שוקל לך את הכסף, והיצר להמן צרה גדולה על הכסף, ראה המלך שהציר לו על הכסף, אמר לו הכסף נתן לך, איני סבקש לא משכרן ולא מהפקידון:

והעם לעשות בו כמוב בעיניך. היה צריך לומר והעם לעשות בהן כמוב בעיניך, למה אמר כן, א"ל אהשורוש אין אתה נזקק להם אלא להקב"ה, שנאמר בכל צרתם לו צר (ישעי כג ט), וכתוב עמו אנכי בצרה (תהלים קא טו):

ויקראו סופרי המלך, איני לו להמן שעוונותיו מסכסכין אותו, שבו ביום שישראל שוחמין את הפסח בירושלים, בו ביום נזר עליהם שיהרגו, וכן היה כתוב באגרת מודיעין אנו להם על עם היהודים שהן בעלי דבבין של אומות, ושונאים לכל הלשונות, וסברין לכל האומות, שתהיו עתידים ליום י"ג לחדש אדר להרוג ולכלות את כל היהודים, שבכל מדינות המלך אהשורוש, ונכסיהן לכיזה קלוסין שנכתבו הסיעו אותה לכל האינרות בשביל שיפרשו אותה בכל המדינות:

פתשגן הכתב להנתן דת וגו' הרצים יצאו הדופים. והקב"ה צווה לישראל ואמר להם הרי נפרעו סכס עוונותיכם, (קלה) שמתוך מאכל ומשתה נמכרו בניכם, לכך נאמר והמלך והמן ישבו לשתות [העיר שושן נבוכד], (קלו) והפיל הקב"ה בכיה וערבוביא בתוך שושן, אשה הולכת לשטוח פירות ונפלה מן הגג ומתה, אדם הולך לשאוב מים מן הבור ונפול בו וסת, שנאמר והעיר שושן נבוכה:

פרשה ד

ומרדכי ידע את כל אשר נעשה. (קלו) מהו ידע את כל אשר נעשה, אמר מרדכי יודע אני שננזר עליהם בלייה מיום שהשתהו לצלם של נבוכדנצר, שנאמר וזכה לאלהים יחרם (שמות כג יט), לכך נאמר ידע:

ויקרע מרדכי את בגדיו. זה אהר שקרעו בגדיהם בחנם, יעקב שנאמר ויקרע יעקב שמלותיו (נחמ"א לו ז), א"ל הקב"ה על חנם קרעת בגדיך, למחר אתה אוכל ושותה עמו, שנאמר ויוסף ישות ידו על עיניך (נחמ"א מו ז), שבטמים ויקרעו שמלותם ויעמוס וגו' (נחמ"א מד יט), אמר הקב"ה אתה קרעתם בגדיכם, למחר אתם אוכלים ושותים עמו, ויקרע מרדכי את בגדיו, א"ל הקב"ה לחנם קרעת את בגדיך, למחר המן נצלב:

ויזעק זעקה גדולה ומרה, אהרו שעה נתן אפר על ראשו, והלך לשער פלטרין של מלך והורו בו, כי אין לבוא אל שער המלך וגו', (קלה) וכי הדיוט היה מרדכי

הערות ותקונים

עס כל חיה וגם כל בהמה. בילקוט בשעות שזיתן עס כל בהמה וחיה: (קלה) שמתוך מאכל ומשתה נמכרו בניכם, לעיל במדרש כנים אחרים נוסח א' איתא אמר הקב"ה לשבטים אחס מנרתם החיכם מתוך מאכל ומשתה שנאמר ויבכו לאכול לחם, הרי המן צל ולוקח אחכס מתוך מאכל ומשתה, הו"ד והמלך והמן יסנו לשחות, ועיין אהר רבה פ"ז אות כ"ה: (קלו) הפיל הקב"ה צבים. מונא בילקוט שם, ואחר סיום המאמר שנאמר והעיר שושן נמלא בילקוט היסבה "ש" היו תהמים היאך יכול לטעות דבר גדול כזה וזהו לא הוה חסם כלל כי הוה יודע לטעות בקל כן מרדכי ידע רפואה לחסא ע"ה הסוכה והעניו". והמאמר מהמדרש שלפניו מונא צממת הוה דף ק"ו פ"ג בשם בילקוט, ועיין שם מה שהעירר צוה:

[ד] (קלו) מהו ידע, מונא בילקוט שם: (קלה) וכי הדיוט היה מרדכי. מונא בילקוט שם וזהו מדרש שלפניו

מדרש פנים אחרים נוסח ב

(קבו) מרחשון נבנה הבית בירח בול, (קבו) כסלו חטכה, (קבח) ונגמר מלאכת המשכן, (קבט) טבת מולד נדי, ונובר ואת עורות נדי העוים (נראשית כו טו), שבט מולד לדי, זכות משה וגם דלה דלה לנו (שמת כ"ט), אדר דנים לבלעם כרנים]:

ויאמר המן למלך אחשוורוש ישנו עם אחד, מהו ישנו עתיקים. וכה"א ואכלתם ישן נרשן (ויקרא טו י): ד"א ישנו יש להם להחריב בכל מדי ויון: (קל) ורתיהם שונות מכל עם, א"ר מרי בוא וראה מה הם משונין, ומעוותין מכל האומות, אחת לשבעה ימים עושין (קלא) ארנא, וקורין אותו שבת, ופותחין בתי כנסיות, וקורין דבריהם שאפשר להשמע, והן אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ואה"כ הן עובדין ומתפללין, והן אומרים בתפלה ומבניע זדים, והם אמרו שאנו הם הוודים, ואה"כ אומרים אוהב צדקה ומשפט, ומקיים הם שיעשה הקב"ה בנו דין, ואחר כך הן נוטלין ספר תורה ומקללין אותנו בעלילה, ואומרים ויכחשו אויביך לך:

ישנו עם אחד. (קלב) ישן לו אותו שכתוב בו ה' אלהינו ה' אחד (יג"ט וד), [אמר ר' ברכיה בשם ר' אלעזר א"ל הקב"ה רשע אני אין לפני שינה, דכתיב הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל (תהלים קכ"ד), ואתה אמרת שיש לפני שינה, הייך שמתוך שינה אני מתעורר על אותו האיש ומפסנו כן העולם, שנאמר ויקץ כישן ה' (תהלים ע"ח סח): ד"א ישנו עם אחד, ישנים הם מן המצות, אמר לו אחשוורוש ישנים הם ואתה מבקש לעוררם עליך, א"ל לית אנא יכיל להון אנא ערק א"ל להיכן את ערק אי אתה נתון בהדרי חדרים, יש להם כמה נביאים, שהם באים על מטמוניות שלך, כמו שעשו לבבל, שנאמר באו לה מקץ פתחו מאבוסיה (יחזקאל כ טו), א"ל ספורו ומפורים הם, ו' הכי וי' הכא, אמר ליה כ"ש שהם מתכנשים ובאים עליך, א"ל ספורו מה פרדה זו אינה קולמת זרע, כך אין אחד מהם קולמת וזוכה לאומות העולם, שכן כתב להם משה רבם בתורה לא תתחתן בהם (יחזקאל ז ז), ויש להם חג ששמו פסח, ושמחים בו על מיתת פרעה שעשה להם כמה טובות, ומסבירין חמין מבייתם, ואומרים כך יבער הקב"ה כל אויביהם]:

אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף. אם רצונך (קלז) מן הגרומאות שבכיתי אני מביא, ושוקל על ידי האומנים, והם טבעו המטבע על שמך, להביא אל נגזי המלך, אמר לו אחשוורוש הואיל ואתה מבקש לקחתם ממני, אם אותם היהודים שהם משכימים ואומרים ה' אלהינו ה' אחד, איני מוכרן לך, שהם פקדון בידי, וכתירא אני שלא יעשה לי כשם שעשה לפרעה ולסיוחון ולענו ולשלשים ואחד מלכים ולספרא ולביבין ולסנחריב, וזכור אני מה שעשה לנבוכדנצר שהחריב את ביתו, (קלד) שנתענה עם כל חיה ועם כל בהמה, וכן לבלשצר, ועליהם הכתוב אומר משגיא לגוים ויאבדם (איוב יג יג), אף אני קשה לי, אמר לו המן אמת הן כל הדברים שאמרת, שהיו בזמן שהקב"ה רצוי להם, אבל עכשיו שנחרב ביתו

ה ערות ותקונים

ממדרש שלמינו בהרמזת דברים: (קבו) מרחשון נבנה הבית בירח טל, טונונו נהכתוב בירח טול טוח החדש השמיני כלה הבית (מ"א ו לח), ובמדרש א"ר ובאסתר רבה מונא ממרחשון זכות שרה, ועיין במדרש א"ר שם בהערה פ"ג: (קבו) כסלו חטכה. עיין בתלמוד הירושלמי והרשב"א במדרש אסתר שם: (קבח) ונגמר מלאכת המשכן, עיין פסוקתא רבתי פ' ותשלם כל המלאכה א"ר הנינא עבדים בכסליו נגמרה מלאכת המשכן: (קבט) טבת מולד נדי. נראה כי חסר פה וסיים במלות, ועיין באבא בריון ובמדרש אסתר פ"ז אות י"א, אמר אנדוק המולות, וסיים שם נדי זה יעקב שנאמר ואת ערות נדי העוים, וכן מונא שם דלי זכות משה שנאמר בו וגם דלה דלה לנו: (קל) ורתיהם שונות מכל עם. א"ל מרי עד ופותחין בתי כנסיות בשם צילקוט, ומתחיל שם ולמלך אין טוב להניחם פותחים בתי כנסיות: (קלא) ארניא. פירושה נעלם ממני: (קלב) יסן לו אותו שכתוב בו. ההתלה המאמר מנאל צילקוט, ופה חסר מאמר של המנאל צילקוט שם ואף כי מנאל במדרש פנים אחרים נוסח א', אבל העתיקו השנים רק מאמרים מפנים אחרים נוסח ב', לכן הוספה בפנים את החסר פה, ואין ספק כי העתיקו השנים אותו, גם מהגה קל"ט מנוסח א', וכמו כן בסיום המנאל צילקוט ויש להם חן ליתא בנוסח א': (קלג) הגרומאות. פ"י כל מיני מהכות בין כסף בין זהב, ועיין ערוך השלם ערך גרם: (קלד) שנת

בא לו המן ועשה כאילו שואל בשלום מרדכי, ואמר לו שלום עליך מרדכי, אמר לו מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים (ישעיהו טו טז):
 (קיד) וימלא המן חימה, ורוח הקודש צווחת (אין לי חימה) [חימה אין לי] (ישעיהו כו ד):

(קטו) ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו, א"ל הקב"ה בזה בן בווה, כתיב ויבז עשו את הבכורה (בראשית כב לד), וכתיב הכא ויבז בעיניו: .

ויבקש המן להשמיד את כל היהודים, התחיל מפיל גורלות, שנאמר הפיל פור הוא הנורל: (קטז) [הפיל פור הוא הנורל. א"ר חסא בר חנינא אהה הוא נורלן של בני, הפיל גורלות ולא עלתה בידו, והפיל בזלות ועלתה בידו (קיו) מול דנים, אמר תפושים הם בידו כהדון נונא, א"ל רשע הם אינם בידך אתה בידיהם, מה הדג הזה פעם הוא בולע פעם נבלע, כך אתה נבלע בידיהם, ונהפוך הוא אשר ישלמו היהודים המה בשונאיהם, הפיל פור כיום ראשון ולא עלה בידו, (קיא) דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה הקות שמים וארץ לא שמתי (ישעיהו לג טז), (קיב) ביום שני המשכילים ויהירו [וזהר הרקיע] (ויטל יג ג), (קכ) בשלישי נברא גן עדן, (קכא) ברביעי שמש בגבעון דום (יהושע י יב), (קכב) בחמישי נברא וזו שדי (הגלס פ"ד), (קכג) בששי בהמות בהררי אלף (הגלס נ"ו), בשבת ישראל שומרי שבת: ונסה לחדשים, בניסן מלה לפסח, באייר ירד ה'קו, בסיון נתנה תורה, (קכד) בתמוז לא תקום פעמים צרה (יחזקאל טו ט), וכן אב, (קכה) באלול מעשר בהמה, תשרי הגיס.

הערות ותקונים

שלישית, ומוצא צמות הלוי דף ל"ה ע"ג כסס הילקוט, וע"ס שמנאל סומת הדורס: (קיד) וימלא המן חימה. מוצא צילקוט שס: (קטז) ויבז בעיניו. מוצא נ"כ צילקוט שס ומוצא צמות הלוי דף ל"ו ע"א כסס הילקוט, ומה שסיים סס הילקוט ויבז בעיניו הנה קסין נתחיד, הוא התמלת המאמר ממדרש אבא גריון המוצא צילקוט שס: (קטז) הפיל פור א"ר חמא בר חנינא. כל המאמר הוא הוספתי כסנים ע"פ הילקוט, ואין ספק אולי סביב לפיו במדרש פנים אחרים שלפניו, רק המעתיק השמיטו מדרשו להשלים מאמרים שלמים ולהניח "וכו' כדאיחא לעיל", וקצת דומה לזה המאמר נמצא במתא אבא גריון אבל בסגנון אחר, אחר כיום המאמר הביא צילקוט שס אדר דנים לבלעם כדנים הביא מאמר אחר אמרו חכמים שהעץ של אדר היה עד על העץ אשר הכין לו, הוא לקוח נ"כ מן מדרש פנים אחרים כמו שצדקה להלן וגם על זה חסר ה'יון: (קיו) מול דנים אמר. דמול חדש אדר הוא דנים: (קיא) דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה הקות שמים וארץ לא שמתי. הביא הכהוב כי ביום הראשון נבראו שמים וארץ, ועיין במדרש אבא גריון עלה יוס א' לפני הקב"ה ואמר לפניו כי נבראו שמים וארץ, ועיין זה בצריכות במדרש אבא גריון פ"ו אות י"א וכן בת"ש: (קיט) ביום שני המשכילים ויהירו זוהר הרקיע. כי ביום שני נברא הרקיע. ובא"ל שס כא יוס ב' ואמר רבש"ע כי נברא רבש"ע (קכ) בשלישי נברא שן עדן. ובא"ל בא לו יוס ג' עלה לרקיע אמר לפניו רבש"ע כי נבראו חילנות ובניך מקלסין אותך כהן שנאמר וקחם לך ביום הראשון פרי עץ הדגון. ועיין שם בהערה ע"א: (קכא) ברביעי שמש בגבעון דום. ביום הרביעי נבראו המאורות, ובעל מנות הלוי דף ל"ט ע"א הביא זה כסס הילקוט וסיים וזה דבר נאות כי נתקדם שם שמים שס. ומה שסיים וסוב ממנו במדרש לקח טוב אמר לפניו רבש"ע כי נבראו שמש וירח וכוכבים, וישראל נמשל כסס שנאמר והנה השמש והירח והאחד עשר כוכבים משתחווים לי עכ"ל. ויעלם ממנו כי דברי הלכה סוב נובעים ממדרש אבא גריון: (קכב) בחמישי וזו שדי. הביא לשון הכהוב כי בחמישי נבראו, ובמדרש א"ל כי נבראו בהמות זעופות, וע"ס בהערה ע"ב שהצאתי בנוסח כ"י פארמא ופ"ו אקספארד כי נבראו לויקן ובהמות חיו שדי שישראל עתידין לשמות כהן. ובת"ס הביא נ"כ די ביה איתגריאו לויקן ותרנגול כרא לאתעתדו לכנסתא ד'שראל לפעודת יומא רבא: (קכג) בששי בהמות בהררי אלף: בהמות בששי נבראו, לכן כי למחוק מלת בהמות המוצא ביום החמישי. ובא"ל הני' כי נבראו אדם וחיה, וכן בת"ס די ביה איתגריאו אדם וחיה: (קכד) בתמוז לא תקום פעמים ארה. הביא לשון הכהוב, והכוונה כי בתמוז ארבע לרות, ועיין מדרש אבא גריון פ"ו אות י"א ועוד למה לא עלה הנורל בתמוז והבן שאמרו לפני הקב"ה רבש"ע דינו פורענות שאירעו לנו לבניך בתמוז חמשה ובאב חמשה, ועיין לעיל בא"ל הערה ע"ט: (קכה) באלול מעשר בהמה. במדרש אבא גריון שס אחר שהביא אלול וזאת השלמה החומה כמו שהוא במדרש א"ל סיים עוד וגם וזאת מעשר בהמה כהיא דתיקן תמן באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, וסוף

לאסתר הגלכה: (קג) ולמה אמרה אסתר למלך בשם מרדכי, אלא אמרה יודע אני שמרדכי צדיק, ומה שהוא מבקש מהקב"ה הוא עושה, לכך נאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. ואמרו חכמים כל שאינו אומר דבר בשם אומרו הורג נפשות, ובשביע

שאמרה למלך בשם מרדכי נמלט:

ויבקש הדבר וימצא, יש אומרים שמעו בנתן וירש שנאמר למלך, והעבירו הנחש מתוך הקיתון, וברא הקב"ה נחש אחר לתוך הקיתון, בשביל מרדכי, לכך נאמר ויבוקש הדבר וימצא, אין אומרים וימצא אלא לדבר האבוד וימצא, שנאמר או מצא אבידה (ויקרא פ' כג), ויש אומרים ביקשו לחנקו ומצא אותן, לכך נאמר וימצא:

פרשה ג

אחר הדברים האלה גדל המלך וגו'. (קד) וז"ה בפרוח רשעים כמו עשב [ויצונו כל פועלי און להשמדם] (תהלים כג ט) לא נתגדל המן הרשע אלא לרעתו: ד"א גדל, למה גידלו, (קה) א"ר לוי גולוייר שקילל בנו של מלך, [אמר המלך אם אהרוג אותו הכל יאמרו גולוייר הרג, עשה אותו] (קו) ארטינוס, ואח"כ עשה אותו הגמון, ואח"כ אמר טולו את ראשו], כך אמר הקב"ה, אילו נהרג המן [קז] כשירד לבטל בנין בית המקדש, מי יודע שהיה (קה) פגן, לכך נתגדל שידעו הכל, לכך נאמר בפרוח רשעים כמו עשב: ד"א גדל, אמר ישעיהו אוי לרשע רע (כנמול) [כי נמול] ידיו יעשה לו (ישעיה ג' ט), אחר הדברים האלה הרנו, לכך נאמר נדע: וישם את כסאו, (קט) עשה לו בימה למעלה מבימתו ושמו ראש מעל כל השירים אשר אתו: וכל עבדי המלך אשר בשער המלך, (קי) אלו הדיינים, שכן הוא אומר ועלתה יבמתו השערה (דברים כה ז):

קיא) ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. אמר לו הוי יודע שאתה מפילנו בחרב, מה ראית שאתה מבטל (קיב) (קלוותו) [קלוותו] של מלך, א"ל שאני יהודי, א"ל והלא מצינו שאבותיך השתחוו לאבותינו, שנאמר וישתחוו ארצה שבע פעמים (בראשית לג יג), א"ל בנימין אבי כמעט אמו היה ולא השתחוה, ואני בן בנו, שנאמר איש מיני, וכשם שלא כרע אבי, כך לא אכרע לך, לכך נאמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה:

ידי כאמרם אליו יום ויום. למודים היו בניה של רחל להיות מדברים עבהם יום ויום, ביוסף כתיב והיה כדברה אל יוסף יום ויום ולא שמע אליה (בראשית לג י), כשראה מרדכי את המן לא עמד כנגדו, (קיג) עבר המן ולא זו מרדכי, ולא שאל בשלומו,

הערות ותקונים

אמר שלא יהו אומרים. מונח בילקום סס: (קג) ולמה אמרה אסתר נשם מרדכי אלא אמרה יודע אני ט'. מונח בילקום סס, ובילקום לטקן משונש וכך איתא סס, אמרה יודעת אני כהוא צדיק, ואע"פ כן שלא היה מבקש הדבר מפי הקב"ה והוא עושה לכך נאמר ויבוקש הדבר וימצא, ונס המאמר מקוטע סס וז"ל לכן נאמר ותאמר אסתר למלך נשם מרדכי, ואח"כ מתחיל מאמר חדש ויבוקש הדבר וימצא. אולם הרב בעל מנחת הלוי דף פ"ז ע"ב הביא דברי בילקום כמו שמדפס בשמות וכהו כי דבריו בלתי מובנים, ועיין סס שדחק לפרשם, אולם כאשר הוא לפנינו עולה הכל יפה:

[ג] (קד) ז"ה בפרוח רשעים כמו עשב. עיין לעיל במדרש אבא נריון פ"ג הערה א' מה שהעירוהי סס: (קה) א"ר לוי גולוייר שקילל בנו של מלך. פה כתוב נכ"י „וכו' כדלעיל עד כך אמר הקב"ה" כי ק"ר המעתיק וכוון למדרש אבא נריון, אולם כאשר יש שינויים מאשר הביא בילקום ממדרש שלפנינו, לכן הוספתי בפנים המאמר בשלימות כמו שהוא בילקום: (קו) ארטינוס. ז"ל אספרינוס: (קז) כשירד לבטל. בילקום בשמות כשירד לנבול ז"ל כשירד לבטל: (קח) פגן. ידוע פ"י בן כפרי, עיין שרוך: (קט) עשה לו בימה. מונח בילקום סס: (קי) אלו הדיינים. מונח בילקום סס: (קיא) ומרדכי לא יכרע. מונח בילקום והוא ממדרש שלפנינו. ובעל מנחת הלוי דף ק"ג ע"ב ודף ק"ג ע"ג הביא זה נשם בילקום, וע"ש: (קיב) קלוותו. תקתי קלווסין, ומונח לנכון בילקום, ופי' בל"י צווי: (קיג) עבר המן, מונח בילקום סס והוא ממדרש שלפנינו

שהיו בהצר היו מקשטות אותה, שכל מי שהיה רואה אותה היה אומר זו נישאת למלך, כדי שתהא מכבדת אותנו:

ותלקח אסתר וגו'. (צג) כולחון לא נכתב עליהן אלא אימתי היו נכנסות, ולא אימתי היו יוצאות, ואסתר נכתב עליה זמן חדש ושנים כמה למלך, לכך נאמר ותלקח אסתר וגו', מיכן אתה למד שארבע שנים היו מכניסין לו בתולות:

ויאהב המלך את אסתר שכל הנשים. (צד) א"ר הלבו מהו שכל הנשים, אף נשי אנשים היו מביאים, לכך נאמר שכל הנשים ומכל הבתולות:

וימליכה תחת ושתי. (צה) א"ר לוי איקונין של ויתא לוי הוא נאות כמותן בכל העולם, כיון שנכנסה אסתר היתה נאה מאיקונין של ושתי, והעמיד אותה והעביר איקונין של ושתי, לכך נאמר תחת ושתי: התחיל היתה מנדת לו יתומה הייתי ואחיהם נידלו אותי, מה עשה אמר הריני מכניס בתולות כבראשונה, והייתה מתיוראה שהנשים קנאות אותה קנאותיהן, והיא מנדת לי, כיון שראה שהבתולות מתקבצות, לא זו משער, אלא שואל ואומר אוי לי שמא יהרוג את אסתר כשם שהרג את ושתי, ואעפ"כ אין אסתר מנדת את מולדתה ואת עמה, והיה מרדכי מצוה עליה אל תכנסי למלכות ואל תנידי שאני בן אחי אביך, לכך נאמר כאשר היתה באמנה אתו:

(צו) **בימים** ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בנתן ותרש. א"ר לוי למה קצף בנתן ותרש אלא שכנסנה אסתר למלכות ותרש לאחשורוש, למה אץ

אתה עושה כשם שהיו המלכים הראשונים עושים, שהיו מושיבין אדם צדיק יהודי יושב בשער המלך, נבוכדנצר הושיב דניאל על פתחו, שאם יגיע לו דבר היה אומר לו שנאמר ודניאל בתרע מלכא (דניאל נ מש), אמר לה מכיר את יהודי בשער, אמרה לו יש כאן אדם צדיק וכשר, ושמו מרדכי יהודי: בנתן ותרש היו יושבין בשער, כיון שהעבירו המלך והושיב את מרדכי שם קצפו, שנאמר קצף בנתן ותרש, מה עשו, אמרו הואיל והעבירנו המלך ממקומינו, נלך ונהרגנו את המלך בצנעה, ויהיו הכל אומרין כשהיו בנתן ותרש משמרין את המלך היו משמרין אותו יפה, עכשיו שהושיב שם יהודי נהרג, והיו עומדין ומשיחין, ולא היו יודעים שמרדכי מושיבי לשכת הנזות היה, והיה יודע בשבעים לשון, ושמע אותם שהיו אומרים (צז) נשמון נחש בקיותן המלך, ויעמוד וישתה וימות, ושמע מרדכי הדבר, שנאמר ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה, (צח) ויש אומרים ברוח הקודש נאמר לו, ויש אומרים שנכנסם בלילה ולא ידעו בו השוערים ולא הכלים ולא הויקו אדם, שנאמר אני לפניך אלך והודורים אישר ודלתות נחושה אשבר וגו' (ששים מה ב), לפיכך ויגד לאסתר המלכה, (צט) ולמה אמר לה מרדכי שתאמר למלך, ולא כתיב דא תכרות להם ולא להיהם ברית (שמות כג לב), אלא אמר מרדכי מוטב שיחיה זה, (ק) ויתן לי רשות לבנות בית המקדש: (קא) ד"א למה אמר לה שתאמר למלך, אמר מרדכי מוטב זה שהוא מכירני, שאם יבא דבר על ישראל אומר לו והוא עושה: (קב) ד"א למה אמר שתניד לו, שלא יהו אומרים כל אותן הימים ששומרים אותו גוים היה שמור, ועכשיו ששמרו מרדכי נהרג, לכך נאמר ויגד

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

(צג) כולחון לא נכתב עליהן אלא אימתי היו נכנסות. מוצא בילקום, והליון פסיקתא סה הוא על המאמר משל למלך, והוא מפסיקתא פסקא יהודא, והמאמר שהביא בילקום לפני זה ותלקח אסתר א"ר חסדא הוא מן גמרא מגילה דף י"ג ע"א, ובגמרא נשמע שם האומר וכן המאמר ויאסר אסתר אמר רבא זיקא לפעוס כ"ו הוא מנמרה מגילה ס: (צד) א"ר הלבו, מוצא בילקום סה וכוהא מומדא שלפנינו: מוצא בילקום סה והוא ממזדא בילקום סה וכן במנות הלוי דף ע"ה ע"ב בשם בילקום: (צו) בימים ההם. מוצא בילקום סה והוא ממזדא שלפנינו, ומוצא במנות הלוי דף פ"ג ע"ב בשם בילקום: (צז) ולמה אמר לה מרדכי שתאמר למלך. מוצא בילקום סה ובמנות הלוי דף פ"ה ע"א בשם בילקום, וע"ה מה שהעורר צוה: (צח) נשמון נחש בקיותן המלך ויעמוד וישתה וימות. ובפדר"ה פ"ג איתא יתן לו סה המות בקיותן של זכר, ובת"ש תרגם ויהיטן עלה צביקון דשילא חו"ה תורמנא כנווא ד דהנא דלוה סני דה תשורוש כ"ו: (צח) ויתן לי רשות לבנות בית המקדש, מזה טעם דנבי הת"ש נכן אחיו פתגמא כנווא ד דהנא דלוה סני דה תשורוש כ"ו: (ק) ויתן לי רשות לבנות בית המקדש, בילקום סתן לי רשות לבנות בית המקדש: (קא) ד"א למה אמר. מוצא בילקום סה: (קב) ד"א למה

מדרש פנים אחרים נוסח ב

מטמנת עצמה, ולא נראית לכל אדם ארבע שנים, משנת ש"ש למלכו עד שנת שבע למלכותו, והיו הסריסים מביאין כל הבתולות לפני המלך, והיה המלך טורפן, שלא היו מוצאות חסד לפניו, עד שמצא את אסתר כשיושן סמונה מפני הסריסים, והקב"ה אמר לה את מטמנת עצמן, אין נכנסת למלכות אלא את, ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש, וכן היה תכסום של נשים, שכל אחת היתה עושה י"ב חדש בבית המלך, כשהיו באות אצל המלך, שהיו מתענות ומתפנקות ששה חדשים בשמן המור ושישה חדשים בכשמים: א"ר יצחק כ' היו עושות, נותנות להם סריסים מבית המלך, (פ) והיה נסטר לכל אהת ואהת ו' נערות, כמו שהיתה רוצה היא, והיו נכנסות עמה, אם היתה שחורה, אמרה שיבאו עמה שחורות, ואם היתה קצרה אמרה שיבאו עמה קצרות, שכן הוא אומר ובוה הנערה באה וגו' :

(פ) **בערב** היא באה ובבוקר היא שבה. אמר ר' לוי אפילו שהיה נוי היה בו דרך צניעות, שלא היה מכניסן ביום אלא כלילה, שכן הוא אומר בערב היא באה ובבוקר היא שבה :

אל בית הנשים שני. א"ר יהודה בן פזי מהו שנית, אחר כל אותן הכבוד מתקשמות י"ב חודש (פח) לוכנס אל בית המלך לילה אחת, ובצפרא שינה עלה עידניה, לא תכא עוד אל המלך כי אם חפין בה המלך ונקראה בשם :

ובתניע תור אסתר וגו' לא בקשה דבר. לא היתה מבקשת דבר, והיה הגו אומר לה ולמה אין את מתקשמות ככל הנשים. ואומר שלא ידע בו המלך ויהרגו :

ויבהל את המרוקיה ואת מנותיה לתת לה. והביא לה תכשיטין ומאכל משלהנו של מלך: ואת שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך, וישנה ואת נערותיה,

ושינה לה מכל הנשים, ומתנות נתן לה כשם שנטל בניטין אבי אביה מן חסף אחיו משאות יותר מכל אחיו, כך נשתנה לה, שנאמר וישנה ואת נערותיה לטוב בית הנשים, ואעפ"כ לא טעמה כלום, אלא משלה, ולא משלהנו של מלך, כשם שלא טעם חנניה מישראל ועזריה מפת בני המלך נבוכדנצר :

(פט) **לא** הגידה אסתר את עמה ואת טולדתה. ולמה אמר לה מרדכי שלא תגיד, שהיה בורה מן השררה ומה הגדולה, אמר מרדכי שאם תאמר ותו שגידל אותי,

ותן לי שררה, א"ל הקב"ה ואת בורה מן השררה, הויך שאמר מנדלך, שהיה המלך אומר לה בת מי את, ואצל מי נידלת, ואעשה אותם שרים, ושלאטונים ומלכים אעמיד

בהם, ולא הגידה אסתר: ד"א השכ מרדכי בלבו מיום שנלו ישראל מירושלים אינם

מכובדים על העמים, שלא אעשה דבר ויעמדו על עמו של הקב"ה, וידעו שאסתר

קרובת היא, וילכו ויאמרו למלך אשתך יהודית היא, ויכרתו את בית אביה ואת עמה,

לכך צוה עליה אשר לא תגיד, אעפ"כ לא זו המלך ומביט עליה כל היום, שהיו

אופרים יחרנו אותה כאשר הרגו את ושהי, ד"א ובהגיע תר אסתר, (צ) [בהו תור, אלא תור וגוול הראה לאברהם אבינו בין הבתרים, היא אסתר], שכיתר אותה בתוך :

ותהי אסתר נושאת נ"ב עיני כל רואיה. (צא) א"ר לוי מהו הן, שהמרת הן והסד לפניו יותר מיוסף, ביוסף כתיב ויש אליו הסד (נצאצא עגא), מיפה של הסד היה

עליו, וזאת היתה טעונה הן והסד, שנאמר ותשא הן והסד: (צב) ועוד כל הנשים

הערות ותקונים

צ"ל דיסמאות של מלך, והמלה יונת, וס' כתיב המלך: (פ) ויהי נסטר לכל אהת ו' נערות צ"ל ו' נערות, וכן בילקום שבע נערות, וגם כה"ש ויהי סענתא עלימתהא די חזין למיתן לה מן ביימא דמלכא, והמאמר מוצא במגוה הלוי דף ע"א ט"א שם בילקום: (פז) בערב היא נאה. מוצא בילקום שם וכן צבית המדרש זר כ"ד: (פח) לוכנס לילה אחת אל המלך. נקלף בשל מדרש אחר הנדפס צבית המדרש שם, כי לא מנא יוחר ככ"ל האמטורג: (פט) לא הגידה אסתר ולמה אמר לה מרדכי שלא תגיד. מוצא בילקום והסד הלוי: (צ) מהו תור. הוספתי כמו שמוצא בילקום, ובילקום שם נוסף בלמש"ש פ"ו סט"ז שבלחברה הזכר וזאת הסיפור לא נהר היה מרדכי מחייבא שמה ינחם הסטא והגיע המור וזכר הקב"ה הנכרית: (צא) א"ר לוי. מוצא בילקום שם והוא ממדרש שלמינו: (צב) וסוד כל הנשים, מוצא נ"כ בילקום שם:

אביחיל, בן צחר, בן בכורת, בן אפיח; (עא) בן שחריה, בן עזריה, בן שוקק, בן מיכאל, בן אליאל, בן עמיהוד, בן שפטיא, בן פתיאל, בן פיתון, (עב) בן מלכי, בן ירובעל, בן חנניה, בן זבדי, בן אלפעל, בן שמריה, (עג) בן עובדיה, (עד) בן מרימות, בן חושם, בן שחריה, (עה) בן אבינון, בן עזריה, (עו) בן גדא, בן בלע, בן בנימין, בן יעקב, (עז) וכשקולל שמעי את דוד נסתכל שסרדכי עומד ממנו, וצוה לשלמה בנו, ויאמר לו, וכי שפוק שמעי מלהוליד בנים החרנו אותו, כדי שיבא נקי לעולם הבא, לכן נאמר בן יאיר בן שמעי:

(עח) אשר הגלה מירושלים עם הגולה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה וגו'. גלה עם גלות יכניה וחזר לירושלים, והגלה אותו שנית נבוכדנצר עם הגולה האחרונה, לפיכך כתוב שני פעמים אשר הגלה:

יקי אומן את הדסה היא אסתר בת דודו. (עט) מנין הדס"ה ע"ד שהיתה בת ע"ד, לכן נאמר ויהי אומן את הדסה: (פ) ד"א למה נקרא שמה הדסה כשם שהרם ריחו טוב, כך היו מעשיה טובים: (פא) ד"א אנו מוצאים שנקראו הצדיקים הדסים, ואלו הן חנניה מישאל ועזריה שהיו סבבל, שכן הוא אומר והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה (זכריה ח), ובתיבת האומר לצולה חרבי (ישעי' מו), לכן נקראת אסתר הדסה: (פב) ד"א כשם שהרם אינו יבש, לא בקיץ ולא בחורף, כן הצדיקים אינם מתייבשין לא בעולם הזה ולא בעולם הבא:

היא אסתר. (פג) היא בנערותה והיא בזקנותה, היא אסתר כשנכנסה למלכות, והיא עד שלא נכנסת למלכות, וכשמת אביה ואמה היה סרדכי מגדלה. (פד) וביון שנתפרסו (פה) דיוגמוטאות של מלך במדינה, היו נכללות הרבה, ומתקבצות בכל מקום, שנאמר ויהי בהשמע דבר המלך ודרו ובהקבין נערות רבות וגו', היו בנות הגוים לובשות ומתקשטות, וגראות לשלוחי המלך, בשביל שהיו מבקשות ליגשא למלך, והיתה אסתר

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

והם הני' יותר משונתה, וכי נזו של קוש היה והלא כמה דורות היו צדיקים: (עא) בן שמריה. בילקום בן שר יב, נפרדה המלה לנשים וז"ל בן שחריה: (עב) בן מלכי, צביהמ"ד ובילקום בן מלך: (עג) בן עובדיה. צביהמ"ד ובילקום ובת"ש בן זכריה: (עד) בן מרימות. וכן הוא צביהמ"ד, ובילקום בן מרימות: (עה) בן אבינון. צביהמ"ד ובילקום בן אבנעון: (עו) בן גדא. צביהמ"ד ובילקום בן נרדא וכן צביהמ"ד נרדא, והיה לו זה הניח"ש ונובע ממדרש שלפנינו, ובחרטום שם נוסף צר שמידע צר מוכא צר ירוחם צר גזא צר עזה, ולעומת זה הסר צהרנים בן מואל, ונתחלף צהרנים וצריא, ונתחלף צהרנים במקום אביחיל, וכן צר גזא צהרנים בן אפיח, צר עינא צהרנים בן עזריה, צר מליך, צהרנים בן מלכי (וצביהמ"ד ובילקום בן מלון אולי ז"ל בן מלון), צר זכריה צהרנים בן עובדיה, צר שחריה צהרנים בן שריה, צר צהרנים בן מלון אולי צהרנים שם ומה הנח"ש מרדכי די אהרתי צר. שמעי אלף חקיל שמעי לדוד מלכא דישראל טו' הוא לקוח מן המדרש שלפנינו: (עז) וכבכלל שמעי את דוד ונתחלף ממרדכי עומד ממנו ואלו לשמה צנו. צביהמ"ד צהרנים וילא לשמה בנו, והסיום הזה נשמע בילקום ע"י צנת המעתיקים, ומה שסיים שם אלף שחקים על דלתי תהלה יפתחו לו הוא המאמר שדרש על בן קוש בן שחקים על דלתי תהלה ופסח לו הקב"ה: (עח) אשר הניח. מונח בילקום שם והסר ה"יון, והמלות בילקום, אמר רבא בגלגל ממשמו"ו הוא מנמרח מניח י"ז ע"א, וכן מונח זה צביהמ"ד שם דף כ"ד, ונס מזה נובע דברי הת"ש שחרנים מרדכי ואסתר הוון מירושלים צלנותא דלית ע"י יכניה טו': (עט) מנין הדסה ע"ה. המאמר הזה ליתא צביהמ"ד שם, ובילקום ערב יחד מואמר שלפנינו שם המאמר ממדרש אבא גריון: (פ) ד"א למה נקרא שמה הדסה כשם שהרם ריחו טוב. מזה שאב צהרנים שני והדסה הוה שמה כמה דאסא דהסר דנסיס ריחיה דהדס בנו עמלא אף היא אסתר דכין כות עבדא עובדין ענין צנו' עלמא: (פא) ד"א אלו מוצאים שנקראו הצדיקים הדסים, מזה שאב הת"ש שחרנים והדסה דתקראת כשם לדיקיא וכן אמר על חנניה מישאל ועזריה והוא דקאס בין הדסיא די צלנותא, ואלה היא צבבל דכן כתיב האומר לנולד חרבי: (פב) ד"א כשם שהרם אינו יבש. מזה שאב הת"ש שחרנים ואסתר איתקרי שמה כשם אבא הארץ דלת יבש קיימא וסוהיא אוף לדיקיא חיה להון חיקא צלמא דכין ולעמלא דלתי ע"כ. וכן מונח המאמר הזה בילקום שם ונובע ממדרש פנים אחרים שלפנינו: (פג) היא בנערותה והיא בזקנותה מונח בילקום צרמו תהרנ"ו ומונח כס' מונח הלוי דף ס"ה ע"כ כשם בילקום, ומה שם הת"ש שחרנים היא אסתר צלנותא והיא צבצורה טו': (פד) וביון שנתפרסה. ז"ל וביון שנתפרסה. ומן וביון שנתפרסה עד ויהיה אסתר משמנת עמלא בשמם בילקום ע"י צנת המעתיקים או ההדפוסים: (פה) דיוגמוטאות של מלך,

מדרש פנים אחרים נוסח ב

(סג) **ויפקד** המלך פקידים ויקבצו את כל נערה בתולה. כמה פרחות נתן זה בעולם, (סד) וכמה אינגריות של נשים מכל סקס באו לדרשו, וכמה בני אדם היו נותנין את ממונן להוליד את בנותיהן לשם שישאו למלך, וכמה בני אדם היו נותנין את ממונן להטמין את בנותיהן, והיתה אחר מתוקנת מלפני הקב"ה, שכן הוא אומר והנערה אשר תישב בעיני המלך, בעיני אחשוורוש אין כתיב כאן, אלא בעיני המלך, זה מלכו של עולם, וייסב הדבר בעיני המלך ויעש כן:

איש יהודי היה בשושן הבירה. (סה) זש"ה אח לצרה יולד (מגיל י"ז), כשבאו ישראל לאותה הצרה החזקה, ביקש מרדכי עליהם רחמים, ועל ידו נעשו נסים:

ד"א איש יהודי. (סו) וכי לא היה שם יהודי אחר אלא הוא, והלא היו שם יהודים הרבה, אלא שהוא היה ירא חסא, לפיכך כתבו בו יהודי. א"ר יצחק למה נקרא שמו יהודי, שכולם אכלו מסעודתו של אחשוורוש, והוא לא אכל: ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני. (סז) בן יאיר, שהאיר עיני ישראל בתפלתו, בן שמעי, ששמע הקב"ה את תפלתו, (סח) בן קיש, שהקיש ופתח לו הקב"ה: איש ימיני, משהוא קורא אותו איש יהודי, הוור וקורא אותו איש ימיני, אם משבט יהודה הוא, היאך היה משבטו של בנימין, אלא משבטו של בנימין היה, וכשיצא שמעי וקילל את דוד, שכן אמר שמעי, וכה אמר שמעי בקללו צא צא איש הדמים ואיש הבליעל (ש"ג טו ז), א"ל אבישוי בן צרויה למה יקלל (החב) הזה את אדוני [המלך], אעברה נא ואסירה את ראשי (ש"ט ט), (ש"ט ט) צפה דוד שעתיד מרדכי לצאת מבטו, שכן אמר דוד היום יומת איש בישראל (ש"ט ט), זה איש יהודי. אמר ר' לוי מה הוא איש יהודי איש ימיני, אלוהי דוד שהיה משבטו של יהודה, לא היה איש ימיני:

(ע) **ד"א** ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי. וכי בן בנו של שמעי היה, והלא כמה דורות היה בין שמעי למרדכי, ובין קיש למרדכי, שכן הוא אומר בן יאיר בן שמעי, בן בענא, בן בוצא, בן אלה, בן ספיבושת, בן יהונתן, בן שאול, בן קיש, בן

הערות ותקונים

וחשבי נס מאמר הזה הוא מן המדרש אחר, ואינו כן רק הוא מן מדרש שלמיט, וגם הליון בילקוט במאמר שלפניו, "מדרש אבנר", הוא מאמר מניס, כי המאמר שהביא שם הוא מן מגילה י"ב ע"ג, ובעל הילקוט לא הביא את המדרש רבתי כלל: (סג) ויפקד המלך פקידים כמה פרחות. מובא בילקוט שם וגרסם בצדו מדרש, והוא מן מדרש שלפניו, ובעל מעט הלוי דף ג"ח ע"א הביא וז"ל: אמרו במדרש רבתי ויפקד המלך פקידים כמה פרחות כו' והביא כל המאמר כמו שמלא בילקוט, וחסד שהוא במדרש רבתי, והילקוט מן מדרש שלפניו: (סד) וכמה אינגריות של נשים. וכן בילקוט כמה אינגריות של נשים, ז"ל אנריות מלשון אגר, וכן בלשון התלמוד אנריות של נשים פ"ח ע"ב: (סה) איש יהודי זש"ה אח לצרה יולד. ומכאן מתהויל מדרש אחר על מגילת אבנר הנדפס בבית המדרש ה"א ל"ד י"ט, והוא ע"פ כ"ל המנחם בואר הספרים בהאמונה, והכ"ל נלקח בהסר, ולא נמלא יותר: (סו) ד"א איש יהודי וכי לא היה שם יהודי אחר. זה הקר בבית המדרש שם, ובעל הילקוט רמז אלף ג"ב הביא במאמר אחד על פסוק והנערה אשר תישב בעיני המלך, ומצייין מדרש, והוא מן מדרש שמואל פ"ג, והא"ל מתחיל ר' שמעון אומר וכי לא היה יהודי אחר בשושן הבירה והלא כתיב ויהיה אחר בשושן אלא לפי שהיה בן אבות מורש המלוכה, והיה ששק בתורה כל ימיו ולא נשאה ביום מכל מאכל עמא ולא נשאה מסעודתו של אותו רשע נקרא שמו יהודי ע"כ. וזה ליקוט מפרקי דר' אליעזר פ"ג והסר הליון, ובפדר"א שם בפעוה ר' שמעיה אומר, וז"ל ר' שמעון אומר: (סז) בן יאיר שהאיר עיני ישראל, הוא בבית המדרש דף כ"ג, ושם הני"ן בן יאיר שהאיר לישראל נשעת אפילה, ובמאמר מגילה י"ב ע"ג הוא כמו לפניו: (סח) בן קיש שהקיש ופתח לו הקב"ה, במאמר שם שהקש על שטרי רחמים ונפתחו לו: (סט) לפי דוד שעתיד מרדכי לנאח ממנו, מיבא בילקוט בהתחלת רמז תהרנ"ג רש ליקוט שם במקום הוי"א יומת איש מישראל ז"ל היום יומת איש מישראל, והוא לבן הכתוב ש"ב י"ט כ"ג. וממדרש שלפניו נובע דברי התרגום שני לנגילת אבנר שתרנס איש יהודי ולמה יתקרי שמויה דנברא יהודאי אלא דהוה דחיל מן העינא דעלוי איתגבי דוד ואמר יומה הדין ימות נברא מישראל, וכן האי נברא דין הוא נברא מרדכי ע"כ. ומה שתרנס אלא דהוה דחיל מן העינא הוא במדרש שלפניו בהתחלת המאמר אלא שהוא היה ירא חסא: (ע) ד"א ושמו מרדכי וכי בן בנו של שמעי היה. זה הוא במדרש אחר (בית המדרש דף כ"ג), ושם בפעוה וכי בנו של שמעי ז"ל וכי בן בנו של שמעי ומובא בילקוט ברמז תהרנ"ג והסר הליון, ובס

מאחר שנוטל מדי את המלכות אחר כך מולך פרס, והיה דרוש מדי, וכורש פרסי שכן הוא אומר ודריוש מדיאה (קובל) נצ"ח מלכותא (דניאל 6), ויש אומרים אביו היה מדי ואמו היתה פרסית, וכשהמליכו את דרוש אותו הלילה היה מיסב בכסא שהיה בלמשאצר מיסב, ונפל עירבוביא בביתו של בלמשאצר, שהיו אלו הורגין, ואלו היו בזווין, ושתי הייתה בתו, והיתה נערה, והיתה ראתה הבית מעורבת, ורצתה לבין המסובין, שהיתה סבורה שאביה קיים, (נח) ובאתה לחיקו של דרוש, סבורה שהוא אביו, והמל עליה, והשיאה לאחשוורוש בנו, והקב"ה אמר והכרתו לבל שם ושאר גין ונבד (ישעיה יד כג), לפיכך נעשה לה כך, כדי לקיים דיבורו של הקב"ה, וכשאמר לה ליכנס, אמרה איני נכנסת, ותמאן המלכה ושתי, התחיל המלך אומר מה אתון אמרין שיעשה לה:

והקרוב אליו כרשנא. (נמ) מן אפריקי, (ס) שתר מן אנדיקי, אדמתא מן אדום, תרשיש מן תרסום, מרס מרסנא ממוכן מירושלים:

שבעת שרי פרס ומדי רואי פני המלך. הן היו רואי פני המלך, אמר להם מה אתם אומרים שאעשה במלכה ושתי, כרת מה לעשות במלכה ושתי, מכולם לא השיב אלא ממוכן, והוא היה אחרון שבהן, והשיב תחילה, שכן הוא אומר ויאמר ממוכן, [זה דניאל], (סא) ולמה נקרא שמו ממוכן, אלא כשנלה שבט יהודה לבל, גלו הנגיה מישאל ועזריה עמקן, ונעשו איתן הניסים על ידיהם, ועל ידי הניאץ נעשה שתיהנן ושתי המלכה, לכך נקרא שמו ממוכן, אמר לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה, אמר ר' יצחק אמר לו אין אדם יכול לדבר בתוך ביתו דבר, בכל העולם אם אדם יאמר ר' יצחק עשי את הדבר הזה, היא אומרת לו, ושתי המלכה לא שמעה למלך אחשוורוש, ואני אשמע לך, והן סבוות בעליהן, שנאמר כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להכזות בעליהן בעיניהן, ונתן לו עצה והרנה, ושלה וכתב לכל הארצות ולכל המדינות ולכל האיפרכיות להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו:

פרישה ב

(סב) **אחר** הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשוורוש. כשהפוג את יינו ביקש את ושתי, אמרו לו הרנת אותה, אמר להם ומי נתן לי את העצה להרונ אותה, אמרו לו שבעת שרי פרס ומדי, יש אומרים טורדן, שכן אתה מוצא שאין מזכיר אותן עוד, אלא ויאמרו נערי המלך משרתיו וכו', ויש אמרו שנתנו עצה לבסוף בגין הבית, לפיכך נגזר עליהם הריגה ונהרגו. והיו ספתין אותו ולא היה מתפתה, עד שאמרו לו יבקשו למלך נערות בתולות, באותה שעה קיבל עליו:

הערות ותקונים

על המאמר אמר לו כורש "רמוז תהר"ג" ונאמת הוא מאמר אחד פס מה שלפניו: (נח) ונחת לחיקו של דרוש. בילקום להלכו של דרוש, וכן נמנת הלוי מוצא לנטון בשם הילקום לחיקו של דרוש: (נמ) מן אפריקי. כי הוא נכ נמדרש אבא נריון: (ס) שתר מן אנדיקי. וכן הוא נהרגו שני. עיין לעיל נמדרש א"ל הערה רמ"ג: (סא) ולמה נקרא שמו ממוכן אלא כשנלה ששם יהודה לבל, מזה טבפ דברי חס"ש ואמר ממוכן הוא דניאל ולמה אתקרו שמה ממוכן משול דכך גלון שפסא דבית יהודה לבל גלון עמחון מנייה מישאל ועזריה, וכוה דניאל בנלוהא וחס"ס: על ידיו ניסין וניבדן ורוב על ידיו דניאל אהגד מן מרומא דהתקפיל ושתי מלכתא בן אתקרי שמה ממוכן, ועיין חס"ס מנילה דף י"ג ע"ג ד"ה מאוכן סהבירו יש נמדרש סה"ה דלאל, והסוס סהבירו שם חכמי חס"ס ליהא נמדרש שלפניו, ומוצא נס דה"ש, ובפמ"ס מן פדר"א נמצא רק דניאל סה"ה ממוכן:

[ב] (סב) **אחר** הדברים האלה. מוצא בילקום רמו אלף ב"א וחסד ה"יון "מדרש", ובמאמר שלפניו על ויאמר ממוכן רשע בלדו מדרש אבסר בשעות, כי הוא במנילה "ג" ע"ג, ויש לתקן ב"לקום שם כשהפג יינו נמקום כשהפך את יינו, והמאמר הזה מוצא נמטה הלוי דף ל"ז ע"א, והב"א זה בשם מדרש רבתי וא"ש ק, כי לא נמצא נמדרש רבתי, רק ראה שמוצא כן בילקום ובמאמר שלפניו כתוב רשום מדרש אבסר, והשג

מדרש פנים אחרים נוסח ב

שהגשים מבקשות לידע הכל, הכניסה אותן למקום שהמלך ישן, והיתה אומרת להן כאן כפיכה של מלך, כאן הוא אוכל, כאן הוא שותה, כאן הוא ישן: ד"א בית המלכות. כיון שראו הגשים שהיו משתמשין בכלי בית המקדש לא רצו לאכול עמהם: (מז) **ביום השביעי** כמובן לב המלך כיון. כיון שנשתכרו לא עשו כמות ישראל, ישראל כשהם אוכלים ושותים, מי שיוודע לומר הלכה או פסוק או משנה או אגדה אומר, אבל אומות העולם אינן כן, כשאריליים ושותים יין, כיון שנכנס בהן היין, התחילו להזכיר עריות, אלו אומרים הפרסיות נאות, ואלו אומרים המדוות נאות, (מח) אחשורוש שהיה טיפש אמר להם אין נאה כושתי המלכה, (א"ל אל) [ולא] תאמרו שהיא נאה מפני שהיא לובשת בגדי מלכות ומקושטת, אינו כן אלא היא מכפנים כבהוין, א"ל אם כן תבא ערומה לפנינו, שכן הוא אומר להביא את ושתיה המלכה, ולא יהיה עליה כלום אלא כתר מלכות, מי נתן לו עצה זו, אליו שהיו מסובין אצלו, שנאמר אמר למהוין בתאא הרבנא והקרוב אליו כרשנא שתר ארבתא תרשיש וגו', כיון שבאו הפרסים אצלה אמרו לה כך אמר המלך (בט), אמרה להם אמרו לו שומה טיפש אם ביינך יצא לכך, אני ושתיה המלכה (ג) בתו של בלמשאצר בנו של נבוכדנצר, שהיה מתקלם במלכים ורוזנים נעשו (נא) מומסים לפניו, שכן הוא אומר והוא במלכים יתקלם ורוזנים משהק לו (מקנא א'), (גב) ולא היה בקורסור לרוין לפני מרכבתו של אבי, ואילו היה אבי קיים, לא היה נותן אותך לי, ואתה מבקש להכניסני ערומה, ובשביל כבודך אני אעשה, שלא תיעשה שקרן בפני הגדולים, שאם אני נכנסת ואיני נאה, הן אומרים זו ראוייה למלך, כמה שקרן הוא המלך, ואם נכניצתי נאה, הן יאמרו הטיפש הזה משתמש כנאה הו, והן חורגין אותך, כדי ליטול אותי:

ותמאן המלכה ושתיה. למה עשה לה הקב"ה כך, (גג) בשביל שלא הניחה לאחשורוש ליתן רשות לבנות בית המקדש, אמרה לו טה שהחריבו אבותי אתה מבקש לבנות, ולא הניחה לו: (גד) ד"א למה עשה לה הקב"ה כך, היא בת בלמשאצר, והיאך נטלה אחשורוש לאשה, אמר רב אותו הליקה שנהרג בלמשאצר, והמליכו לדריוש (נה) כשנפלה הממורה והוציאה מוהו של בלמשאצר, והיו מסובין שם כורש ודריוש, אמר לו דריוש לכורש עמוד וטול מלכות שאתה ראוי למלכות, שהיה דניאל אומר לך שאתה נוטל את המלכות, שהיה כורש (נו) באאפיקון של נבוכדנצר, והיה דניאל שואל בשלזומו בכל יום, עד שאמר לו כורש לדניאל היצרת לי, ולמה אתה שואל בשלזומו, שאם ישימע המלך ויהרגך, א"ל עתיד הקב"ה ליתן לך מלכות, שכבר נתנבא בשלזומו עליך שתמלך ויתן רשות לבנות בית המקדש, שכן הוא אומר בת אמר ה' למושיחו לכורש וגו' (שניה מהא), (נד) בפני כל אמר דריוש לכורש עמוד וטול מלכותך, א"ל כורש לא כך אמר דניאל [פרס] פריסת מלכותך ויהבת למדי ופרס (והא' ז' זח),

הערות ותקונים

לכא חליל ולכא שזי ולכא דמך: (מז) ביום השביעי. מובא בילקוט שם והוא מומדש שלשנו, וכן מובא במנות הלוי דף ל"ט ע"ב כשם בילקוט ע"ש מבואר הענין: (מח) החבורים שהיו טיפש אמר אין נאה כושתיה, גם זה מובא במנות הלוי שם כשם בילקוט, ע"ש מה שכתב על ז': (מט) אמרה להם אמרו לו שומה טיפש מובא בילקוט ורשום בלדו "מדרש" וכוון למדש שלשנו, וכל המאמר הזה הביא בעל מנות הלוי דף כ' ע"ב כשם בילקוט: (ג) בתו של בלמשאצר בנו של נבוכדנצר וכן הוא לשל בל"ג, וכן מובא גם במומרא מגילת י"ב ע"ש שאתה בתו של בלמשאצר סלחה ליה נר האריותים למה לקבל אלפא המגד שתי כו', וזה יאמר (בדניאל ה' ה) בבלשאצר, ובתרגום ראשון בהחלפתו ברתיה דלוי מרוך נר נבוכדנצר: (גא) מומסים לפניו, א"ל מרמס. ובא"ל ובילקוט ובמנות הלוי שם הני' מהו לפניו, ויש לתקן מרמס: (גב) ולא היה בקורסור. בילקוט ובמנות הלוי כקפדור. ועיין לשל בל"ג הערה רכ"ח: (גג) כשכיל של היתה לאחורום ליתן רשות לבנות בית המקדש. מזה מובא דברי התרגום הראשון ריש הספר ועל דלא ספקת לפני ית ציה מקדשא אתגור עליה לאתקטלא ערשיתא: (גד) ד"א למה עשה לה הקב"ה כך. מובא ג"כ בילקוט שם ובס' מנות הלוי שם כשם בילקוט: (גה) כשנפלה הממורה והוציאה מוהו של בלמשאצר. בילקוט ומובא גם במנות הלוי א"ל דריוש לכורש כו' את הממורה והוציאו מוהו של בלמשאצר: (גו) באאפיקון. בילקוט ומובא גם כשם מנות הלוי הני' באפיקון, ושחרון המלך נעלם ממני: (גז) מפני זה אמר דריוש לכורש. מובא בילקוט שם, והמדפיסים יצאו על

תוך כרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ וארנמן. (לז) מן החבלין שהיו משיכין הלולאות את יודע מה היו המצעות, שהיו החבליים של בוץ וארנמן, והיו מבעות של כסף מקשרין מאינד, וארנמן היה פרום תחת הנלי השמישים, והיו מרדדין על רצפת אבנים מוכות ומרנליות לפני המסובין:

(לח) והשקות בכלי זהב. לא היה משקה אותם אלא בכוסות של זהב, ומי שהיה שותה בכוס, לא שנה ושתה בו, אלא מיד כששתה מכניסין אותו לקיום, ומביאין אחרים, והיו שש כוסות ודוסקות משונים אל מאלו, לכך נאמר וכלים מכלים שונים: (לט) ד"א וכלים מכלים שונים. כשהביאו כלי בית המקדש ראו אותן כלים שהיו משתמשין בהם ונישתנו, לכך נאמר וכלים מכלים שונים:

ויין מלכות רב כיד המלך. (מ) היין היה גדול משותיו, אם היה אדם גדול, אומרים לו בן כמה שנים אתה, א"ל בן ארבעים שנה אני, היו נותנין לו יין בן הששים שנה, לכך נאמר ויין מלכות רב כיד המלך:

ההשתיה כדת אין אונס. (מא) א"ר לוי כך היה מכסים של [אנשי] פרס שהיה להם כוס נדון (מב) מחזיק שלישים שמיניות, (מג) והוא נקרא פתקא, (מד) וכו' כדלעיל) [והם שקים בו לכל אחד ואחד, אפילו הוא סת אפילו הוא משתגע הוא שותה, ומי שהוא בר המשקים היו גדולי פרס מעשרין אותו, שהגדולים של מסובין רומים לו ונותנין לו כמה דינרין של זהב שלא להשקותו בו, אבל אחשוורוש לא הכניס אותו הכוס בסעודתו, אמר מי שהוא רוצה לשתות ישתה, לכך נאמר ההשתיה כדת אין אונס]:

גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות. (מה) א"ר יצחק שהיתה מוסכת להדין שחור: (מו) בית המלכות. למה עשתה בבית המלכות, כאן אתה מצדא

הערות ותקונים

ט"ז: (לז) חור כרפס מן ההבלין. מובא בילקוט שם והוא ממדרש שלפינו והכר היין: (לח) והשקות לא היה משקה ארום. מובא בילקוט שם, ומובא במנות הלוי דף ל"ג ע"ב בשם הילקוט, ומזה נובע דברי הת"ש ודעות שתי כנשא לא הוה תני ושתי ביה חוב כו': (לט) ד"א וכלים מכלים שונים כשהביאו כלי בית המקדש. מובא בילקוט שם, ובעל הילקוט הוסיף, "מניח מיבני ליה" והוא מנמרא מגילה י"ב ע"א, גם אחר הפיוס מהמאמר שלפינו הבוא הילקוט רבא אמר יצאת בת קול כו' הוא מנמרא שם, ואחר כך הביא והשקות בכלי זהב מי שהיה שותה כנוס וכו' הוא מן מדרש אבא גריון: (מ) היין היה גדול משותיו אם היה אדם גדול. הילקוט שם הביא ויין מלכות רב כיד המלך אמר רב מלמד שכל אחד השקאו יין שנדול ממנו בשנים, זה הוא מנמרא מגילה י"ב ע"א, ואחר זה הביא אם היה אדם [גדול] אומרים לו בן כמה שנים את אומר להם בן ארבעים שנה היה משקה אותו ויין בן חמשים שנה לכך נאמר רב כיד המלך, הוא ממדרש שלפינו, ומזה נובע דברי הת"ש. זה מבאיל ליה לעברא כל נבדרא כל נבדרא ונבדרא, ומשול כן כתיב ויין מלכות רב כיד המלך, ויש לחקק חמרא בר ארבעין שנין ודכוותיה לכל נבדרא ונבדרא, והוא מן מדרש אבא גריון: (מא) א"ר לוי כך היה מכסים. מובא בילקוט רמז אלף מ"ח והוא והוא משקי ליה חמרא בר חמשין שנין: (מב) מחזיק שלישים שמיניות. עיין לעיל בא"ז בספר קמ"ג: (מג) והוא נקרא פתקא. עיין לעיל בא"ג הערה קמ"ד: (מד) וכו' כדלעיל. ספ קצר המעתיק בלשונו וסיים וכו' כדלעיל, כוונתו לעיל במדרש אבא גריון, אבל ראיתי כי מנמרא המאמר שבלימותו בילקוט שפירא ממדרש שלפינו, ויש קצת שינוי בלשון ממדרש א"ג, לכן המעתיקו בפיוס כמו שהביאו בעלילת הילקוט: (מה) א"ר יצחק שהיתה מוכבת להדין שחור, בילקוט רמז אלף מ"ט הביא המאמר הוא א"ר יצחק לפי שהיתה נשאת להדין שחור, וגורם "נשאת" במקום "מוסכת", א"כ הביא מאמר מנמרא מגילה י"ב ע"א, ובסוף הביא עוד מאמר אחד גם ושתי המלכה א"ר יוחנן שהיתה מוזנת (להס') [להן] יין שחור, והמאמר האחרון לקוח מן מדרש אבא גריון, ואולי נשתבש המאמר במדרש אבא גריון כי המעתיק ראה שהיה כתוב שהיתה מוסכת והלגי מוזנת כי משך ומוג נרדפיס הם, ובמקום להדין נעשית, להס' יין", ובנאמת מלת מוכבת נשתבשה וז"ל מוכבת כי תרנוס של לקותה היא סב, והכוונה גם ושתי עשתה משתה יען כי נלקחה להדין מלך, ובתרנוס שני תרנוס לחוד ושתי מלכתא עבדת משקיא לנשי והוה מונא להון חמרא אוכמא, היתה גם לפינו הוסיפתא שהיתה מוזנת להן יין שחור, רק עשה בתרנוס שתרנוס שחור אוכמא, רק הכוונה יין שחור יין מלכות: (מו) בית המלכות למה עשתה בית המלכות. מובא בילקוט שם. וממדרש שלפינו נובעים דברי הת"ש וכו"ן משאלין ליה היך דמיך מלכא והוות מחוזה להון, למה נשי בען דידיעין כל מידי והוות אמרם להון מניא דמלכא נכא

מדרש פנים אחרים נוסח ב

שם, והכישו הארי ונפל ממנו, וכה"א איך נפלת משמים, וכי משמים נפל, אלא שבקש לישב על הכסא של מי שנתנה לו חכמה מן השמים. ובשמלך דריוש, וההריב את בבל, נטל את הכסא והביאו למדי, ולא ישב אדם עליו, ובשמלך אחשוורוש שלה והביא חכמים ממצרים לעשות כדמות הכסא, ולא יכלו לעשות, ועשו לשמו כסא אחר, לכך נאמר כשבת המלך אחשוורוש על כסא ונר':

בשנת שלש למלכו עשה משתה. (כו) יש אומרים שעברו עליו איפרכות, וכבשן ועשה משתה, ויש אומרים (כז) יום נינוסיא היה, ושלה אנרות לכל המדינות ולכל עיר ועיר, ורצים לכל שרי המדינות, לבוא ולעשות לפניו שמחה, באו לפניו קב"ו גדולים בני מלכים מן קב"ז ארצות, שהיה שליט בהן, (כח) וכולם עמופים איסמלאות של לבן, ובאו והיו מסובין על מפות של כסף ושל זהב, (כט) ויש מפות של כסף ושל זהב, אלא כפתון שהיו תהרתיו של כסף, ושל ראשיתיו של זהב היו, לפנייהם רצוף אבנים טובות ומרגליות, (ל) וישריים לבנים למעלה מהם, מקושרים בחבלים של בוץ, ונמשכין בללאות של תכלת ושל ארנמן:

(לא) **הפרתמים** ושרי המדינות לפניו. ומישראל היה שם, וכשביל שראו בנדים של בית המקדש היו בוכין ובספדין שם:

בהראותו את עושר כבוד מלכותו. (לב) עשרו לא נאמר, אלא את עושר, אמר הקב"ה יש עושר של בשר ודם, אלא שלי הוא, שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות (מי נ ה): ד"א בהראותו את עושר כבוד מלכותו. (לג) ששה (לד) תיסכריתו היה מראה להם בכל יום ק"פ יום, שכן הוא אומר את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו ימים רבים שמנים ומאת יום: ד"א בהראותו, כשראו ישראל כלי בית המקדש לא רצו להסב לפניו, אמרו לו אין היהודים רוצים להסב, שהם דואים כלי בית המקדש, ועשו להם מסובה לעצמן, ובשביל שהיו ישראל מצדיקין, לפיכך קראו הכתוב ימים רבים [ימים של צער]:

ובמלאת הימים האלה. (לה) כשהשליכו הימים שעשה משתות לכל המדינות, אמר אעשה משתה לבני מקומי, הביאן להצר נינת ביתן, (לו) והיתה נמועה אילנות של מאכל ושל בשמים, ועושין כיפין, ומקוף עד הצי האילנות, ורצופין אבנים טובות ומרגליות, והאילנות מצילות עליהם:

הערות ותקונים

מלה רומית Crystallus (קריסטלום): (כו) ו"א שמדו עליו איפרכות. נטה גם במדרש אבא נריון קאת צפטן אחר, ומוצא צילקוס, רק הילקוס הביא כלשון המדרש שלפנינו, ונצל מנות הלוי להרב הגדול ר' שלמה בן אלקנן ז"ל דף ק"ו ע"א הביא דברי הילקוס, וכן הרגס המהרגס הראשון לאסתר, ומסול מה ענד משקיא אית דלמריין מדרקין ועובר אפרסיה ואלו וכבשן: ובהר דלכנפטן איתא וענד משקיא, וזאת דלמריין יומא לודא הוה ליה כו': (כז) ו"א יום גיטסיא הוה. סס: (כח) וכולם עמופים איסמלאות כל לבן, עיין לעיל במדרש א"ג פ"א הערה קל"ז: (כט) ויש מסות של כסף ושל זהב. קן מוצא צילקוס, וליחא במדרש א"ג, וזה לעד כי הילקוס הביא המאמר הזה מתוך מדרש פנים אחרים שלפנינו: (ל) וישריים לבנים למעלה מהם. פי' של שיריין מלשון הכתוב והסרות והדעלות. (ישעיה נ יט), (קטטטטן, רינגטן), ומחסו תרגום שירין, וצילקוס בשפות וסדרון לבנים ז"ל ויירין: (לא) הכרתמים. מוצא צילקוס סס, ולקוח ממדרש שלפנינו, וכן מזה לקח ההרמס ראשון למגלת אסתר שהרגס ומן דרדבני ישראל הוה תמן משול דחוו תמן מחזי בית מקדשא, הוון ככין ומספדין תמן: (לב) בהראותו עשרו לא נאמר, כל המאמר הזה הביא נצל ה"ס: (לג) ששה תסכריות. מזה נוצע דברי ה"ס סס, ומוצא מאמר זה גם צילקוס, והוא לקוח ממדרש שלפנינו, כי לשון הילקוס הוא כלשון המדרש הזה, ומדרש א"ג הוא קל"ז בסגנון אחר, והכוס שלפנינו ליתא סס. ולפני זה הביא הילקוס סס חיל כרס וכתוב למלכי מדי, הוא מגמרא מגילת י"ב ע"א, וכן בהראותו אמר מר זומי הוא נ"ב מגמרא סס ומסר ה"ון: (לד) תסכריות. עיין לעיל ב"ג הערה קל"א: (לה) כשהשלימו הימים מזה נוצע דברי ה"ס ע"ג, ומוצא צילקוס סס אחר שהביא מאמר כסס מדרש א"ג ס"ס ובמלאות הימים כשהשלימו הימים ששה משתה, והוא ממדרש שלפנינו, ומוצא במנות הלוי דף ל"א ע"ב כסס הילקוס, ופ"ג שמבאר כוונת הדורש: (לו) והיתה נמועה אילנות. עיין לעיל ב"ג פ"א הערה קמ"ז, ומזה נוצע דברי ה"ס ע"ג

ויעקב נתן את המלכות ליהודה, ויהודה נתן לבנו לפרץ, עד שהגיע לצדקיהו, כיון שגלה צדקיהו נטל נבוכדנצר המלכות ממנו, אמר הקב"ה כל ימים שהיה המלכות ביד בניו, הייתי מנגלג עמהם, זה עומד רשע, וזה עומד צדיק, זה לווה וזה פורע, עכשיו שניטלה מלכות מבניו, תהווה לבית אביה, עולם היה בכורו של שם, ובשביל ישראל (בנ) נטלה מלכות מארפכשד שהן מבני בניו, ותהווה מלכות לעולם שהיתה שלו, שנאמר כשבת המלך אהשוורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה, ואין שושן אלא עולם, שנאמר ואני בשושן הבירה אשר בעולם המדינה (היאל מ כ): (בד) ד"א בימים ההם. כשעלה נבוכדנצר וההריב את בית המקדש, והגלה את צדקיהו ואת ישראל לבבל, העלה הכסא שלמה המלך בהכמתו, שנאמר ויעש המלך כסא שן גדול וגו' (מ"א יח), מכובש כאבנים טובות וברגלוות, ושש מעלות היו לכסא, וכ"כ מעלה ומעלה (וכו' כדלעיל) [מכובשת כאבנים טובות ומרגלוות (והם) [מהם] לבנות ירקרקות ואדמדמות, ויש בהם בזוכית טובה (כה) קריסטאלי, ואולני תמרים היו מקיפין לכסא, מכוסין בבגדי שש לבן, ועל ראשיהם מוסיין של שן מבוזנים כנגד נפי נשרים, ושני אריות של זהב היו עומדים על מעלה ראשונה, ושני עמודים של שיש היו עומדים על ראש האריות, ושני גפנים של זהב עומדות משני צדי הכסא, ומצילות על ראשי העמודים, ושני אריות של זהב הלולים היו עומדות כנגד הראשון, והיו מלאים כל מיני בשמים, שהיו וולפים בשמים, כשהיה המלך שלמה עולה, ושני קתדראות של זהב היו משני צדדי הכסא, אחד לכהן גדול ואחד לסגן, (ג"א אחד לנד החוזה ואחד לנתן הנביא), ושבעים קתדראות מקיפין לכסא של שבעים זקנים סנהדרי ישראל, וכשהיה המלך שלמה עולה לכסא, היה נותן רגלו על מעלה חזר גלגל של מנגנון, ארי פושט ידו על ימין, הנשר פושט ידו על שמאל, והמלך נשען עליהם ועולה, כך היה עושה על כל מעלה ומעלה, וכשהיה עולה לראש הכסא, הנשרים פורשים נפיהם, ועולים במנגנון, והיו מכסין למעלה על ראשו של מלך, ויונה של זהב יורדת מן העמוד במנגנון, ופותחת הארון ולוקחת ס"ת, ונותנת לתוך ידו של מלך, לקיים מה שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי היו, וכשהיה הכהן גדול והזקנים יואלים בשלום המלך, וישיבים מימינו ומשמאלו, ורנין עמו הדין, וכשמעיה את העד לפני שלמה, היו מנגנות קומעים, נגלות החורים, אריות נהמין, נשרים פורחין, מוסיין רצין, ולמה, להמוק לבם של עדים, בשביל שיעידו אמת, וכשהנלוהו נבוכדנצר רצה לישב עליו ולדון את צדקיהו ברבלתה, באותה שעה אמרו ישראל נתקיים עלינו מה שנאמר ואויבינו פליים, ולא היה יודע מנגנון, פרש רגלו פקע תנין של כסף, שהיה חוזר בתוך המנגנון, והכה אותו על ירכיו של שמאל, והיה מצטער ממנה עד יום מותו: [וי"א פרעה נכה שבה אותו מירושלים והביאו למצרים ובקש לעלות ולישב עליו והכה אותו הארי על ירכו, והיה צולע, לפיכך נקרא פרעה נכה]. ובששתהרוב נבוכדנצר הרשע את ירושלים ובא לכבוש את מצרים, טצא הכסא שם, ונטלו והוליכו לבבל לישב

ה ע ר ת ו ת ק ו נ י מ

(בנ) נטלה מלכות מארפכשד. בילקוט הגו' נתיב מלכות לארפכשד: (בד) ד"א נימוס ההם כשבת כשעלה נבוכדנצר. המאמר הוא הביא בילקוט ורסס נ"דו, "מדרש", ולפינו קצר המעתיק וסוים "וכו' כדלעיל", באשר כי נמא' נכ במדרש בא' גרין המאמר הזה, אס כי הוא קצת בסגנון אחר, ובאשר כי בעל בילקוט העתיק כל המאמר ממדרש פנים אחרים, אמרתי להשלים פה את ההסדר אשר לא העתיק המעתיק לפיניו, עש"י בילקוט. ואחרי המלות וכל מעלה ומעלה נמא' בילקוט הסיוס מכוונת באזנים טובות עד סופו, כמו איראס הקורא מן הסוכסס אשר הוכספי בפנים. ופה המקום להעיר כי במאמר הזה שסביא בילקוט ממדרש שלפינו נמא' באמצע "ג"א אחד לנד החוזה ואחד לנתן הנביא", וזה הוסף בעל בילקוט על המאמר "אחד לכהן גדול ואחד לסגן", ועל זה הביא טכסא אחרת אחד לנד וכו', וכונתו למדרש א"ג, כי שם הוא ביטחא אחרת שסביא, נכ נמא' בילקוט באמצע המאמר, וי"א פרעה נכה שבה אותו מירושלים וסביאו למצרים ובקש לעלות ולישב עליו והכה אותו הארי על ירכו ולמה צולע, לפיכך נקרא פרעה נכה" גם זה הוסף ממדרש א"ג וכונן כמה שסביא, "וי אומרים" למדרש א"ג. נכ כסוים המאמר הזה נמא' בילקוט, באשר גרין ובתרגום מוסיף מעט" כוונתו במדרש אבא גרין וגם בתרגום כל אחד מוסיף מעט על המאמר בעיני הכסא: (בב) קריסטאלי

מדרש פנים אחרים

נומת ב.

ויהי בימי אחשורוש. (א) זש"ה כאשר ינום איש מפי הארי ופגעו הדוב (פמסס יס), הארי זה בבל, שנמסרו ישראל לה, שנאמר קדמיתא כאריא ונפין (דנשר) [די נשר] לה (היאל ז ד), ופגעו הדוב, ששיעבדו אותן מדי שנמשלו לדוב, שנאמר וארו (חיי) [חיות] אחרי תגייא דמייא לדוב (היאל ז ס), ובא הבית וסמך ידו (אל) [על] הקיר (פמסס ס), באו לבנות בית המקדש, ועמד עליהם המן הרשע, (ב) הוא כפרא שמשאי בן המן, ומשם ירד (ג) פרוכבוטים כנגדו, מרדכי ירד בשביל שיבנה בית המקדש, אמרו ישראל מרדכי היה משבטו של בנימין, וכתוב בו ירד ה' ישכון לבמה עליו וגו' (דניס לג יג), לפיכך ירד פרוכבוטים כנגדו, מרדכי ירד בשביל שיבנה בית המקדש כימיו, והמן ירד בשביל שיבטל בנין בית המקדש, שכך כתיב ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שמונה (על היהודים) [על יושבי יהודה וירושלים] (היאל ד י), לפיכך צווחו ווי ויהיה בימי אחשורוש: [ויהי בימי אחשורוש]. (ד) א"ר לוי כל מקום שכתוב ויהי בימי ימים של צרה הם, ויהי בימי אמרפל (גראשית יד ה), ויהי בימי שפוט השופטים (רות א ב), ויהי בימי אחז (ישעיהו א ז), ויהי בימי יהויקים (ירמיהו א ג), ויהי בימי אחשורוש:

הוא אחשורוש. (ה) חמשה שכתוב בהן הוא, והן צדיקים, אברם הוא אברהם (היאל א טו), הוא משה ואהרן (שמות יז), הוא אהרן ומשה (שמות יט), הוא יחזקיהו (הי"ג לג יג), הוא עזרא (שעלה) [עלה] מבבל (היאל ז י): וחמשה שכתוב בהן הוא והן רשעים, הוא היה נבור ציר (גראשית ט), הוא עשו אבי אדם (ש ל מג), הוא דהן ואבירם. (במדבר ס ס), הוא המלך אחז (הי"ג כ טג), הוא אחשורוש, (ו) אשר בימיו נאמר חנם נמכרתם (ישעיהו נג ג): (ז) ד"א שבימיו היו דומין ישראל ליונה (ה) שעוברת על פי השובך, ולא היתה יכולה ליכנס ספני הנהש שהיה בפנים, ולצאת אינה יכולה, מפני שהנץ עומד מבוזין, כך היו ישראל אומרים אם נברה למדינות רהוקות, כבר כתב עלינו המן לארבע רוחות העולם, להשמיד להרוג ולאבד אם נהיה בשושן הבירה, כבר אנו מסורין בידם, לקיים בה שאמר משה והיו חייך תלאים לך כנגד (דניס נח טו): (ט) ד"א

הערות ותקונים

(א) זש"ה כאשר ינום. מובא בילקוט אסתר רמז אלף ג"ה וחסר ה'יון והכדיו לקוחים מן מדרש פנים אחרים נוסח שני שלפנינו, וכן מובא בילקוט עמוס רמז תקמ"ה ד"ה כאשר ינום מפי הארי זה צבל: (ב) הוא כפרא שמשאי בן המן. בילקוט אסתר סג הביא חז"ל הוא שמשא הסופר, כלומר שמשא בנו של המן עשה כן, וזה הוסיף בעל הילקוט ולא נמלא בילקוט עמוס סג. ולדעתי הסריס המלות וגטכו הנחה (עמוס סג) ועל זה ועמד עליהם המן הרשע: (ג) פרוכבוטים. בילקוט פרוכבוט, ובילקוט עמוס פרוכבוט, יש לתקן פרוכבוט'ים, והוראת המלה ביוני שלוחיים עיין ערוך: (ד) ח"ר לוי כל מקום כו'. עיין מדרש אסתר רבה בפתיחתא, וב"ר פמ"ג, וי"ר פ"א, מנייה י' ע"ב, והגרסו ראשון לאסתר, והלכו קטוב סג, וחסר ויהי בימי יהויקים ויהי בימי אחשורוש, ויש להשלימו לפני המלות וכן א"תה למד כולבון: (ה) חמשה שכתוב בהן הוא. עיין מנייה י"א ע"ב, מדרש אסתר פ"א אות ב', ב"ר פל"ו, וכן מובא בהגרסו שני: (ו) אשר בימיו נאמר חנם נמכרתם, מובא בילקוט סג וגרסו כלדו, מדרש"ה והוא מן מדרש שלפנינו: (ז) ד"א שבימיו היו ישראל דומין ליונה, מובא בילקוט סג: (ח) שטוברת על פי השובך. בילקוט ששעמדת: (ט) ד"א שכל אשה. מובא בילקוט

מדרש פנים אחרים

נוסח ב'

עם

הערות ותקונים

מסני

שלמה באבער

נחשולא, אנא מקריב לי חד עגל, כיון דקם ליה נחשולא, אמר לא אמרת ולא כלום, כן הן נבואתן של עובדי אלילים, להיות עתידים ליום הזה ואינן יודעין אם להרוג אם להרג, אבל ישראל נבואתן מפורסמות, להיות עתידים ליום הזה להגקם מאויביהם: **הרצים** יצאו הדחופים. (סו) א"ר הנין מאן דאמר הקב"ה וותרן ויותרן ויותרן בני מייעה, אלא מאריך רוחיה וגבי דיליה, א"ל הקב"ה לשבטים, אתם מכתרתם את אחיכם מתוך מאכל ומתוך משתה, [שנאמר וישבו לאכול לחם] (נבאית לז כה), חייכם שאחשוורוש מוכר בניכם מתוך מאכל ומשתה, הה"ד והמלך והמן יישבו לשלות, והיה אהר מישראל יוצא לשוק, ומבקש ליקח לישראל של בשר או אגודה של ירק, והיה פרוסי ולא חנק, ואמר למחר אני הונקך ומבונך את מבוונך. (סו) א"ר יששכר דכפר פרמי ומה אתי, שמחל ואמר לא אתם שלחתם אותי הנה וגו' (נבאית מה ה), ראה עד היכן היא מתוקנת, (סח) מי שאינו מוחל עאכו"כ:

ומדרכי ידע את כל אשר נעשה. (סט) ידע לרפאות את המכה, ידע מאיזה חמא לקי, על שאכלו בישולי גוים, (ע) ללבדיון (עא) שריקים איקונין של מלך, והיו הכל מתכנשין [ומסתכלין] בו, והוא יושב ורפואי את כליו:

ויקרע מדרכי את בגדיו. (עב) ר' פנחס בשם ר' אושעיא אמר שבטים גרמו לאביהם ליקרע, שנאמר (עג) ויקרע יעקב שמלותיו (נבאית לז לו), והיכן נפרע להן, ויקרעו שמלותם (נבאית מד יג), מנשה גרם לשבטים ליקרע, לפיכך נקרעה נהלתו, הציצה בעבר הירדן, וחצייה בארץ כנען, בניטין גרם לשבטים ליקרע, עמד בן בנו ופרע לו, שנאמר ויקרע מדרכי וגו':

ויזעק זעקה גדולה ומרה. (עד) אמר ר' הנינא רבה בימי למלכא דמיצעבד בימי לעלובייא, צעקה אחת צעק עשו מפני יעקב, שנאמר כשמוע עשו את דברי אביו ויזעק צעקה גדולה ומרה (נבאית לז לו), והיכן פרע לבניו, כאן, ויזעק זעקה גדולה ומרה: **ותתחלחל** המלכה באר. (עה) רבנן דתמן אמרי פירסה נדה, ורבנן דהכא אמרי שהפילה עוברת, ומשעה שהפילה שוב לא ילדה, (עו) ר' יהודה בר"ר סימון אומר במוך היתה משמשת, (עז) אמר ר' יהודה בר"ר סימון דריוש האחרון היה טהור באמו וטמא מאביו:

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

(סו) א"ר חנין. מוצא בילקוט סס, וכן נמצא במדרש אסתר: (סו) אמר ר' יששכר דכפר מנדי. וכו"מ במדרש אסתר סס, אולם בילקוט א"ר יצחק דכפר עוב מנדי, יש לתקן ס"ל מדי במקום מנדי, ומלת "מדי" יש לתמוך: (סח) מי שאינו מוחל על אחת כמה וכמה. בילקוט סס נמצא אחר זה מאמר אחד על והעיר שכן נבוכה הפיל הקצ"ם נכיס וערטובים הוא ממדרש פנים אחרים טכח שני כמו שזרחה להלכה, ומן המלות פ"ו היו תמסים על ע"י תשובה ותענית הם דברי נעל בילקוט מדנפסי, או היא הוספה: (סא) ידע לרפאות את המכה. מוצא גם בילקוט סס. ולשם כבוד שהיה כתוב בתחילה ידע לרפאות את הקרוב, וצא מתיק אחד ולא ידע הוראה מלת קרוב, וחסד שהיא המלה קרוב צמ"ס והנין תחמיה מלת "המכה", עיין מה שהשירותים צוה בנסיקתה פסקא ויהי כיום כלת מאה הברה ק"ז: (עג) ללבדיון. בילקוט לנברין, ו"ל לנברין, והלמ"ד הראשונה היא מוהרת, וכן המלא בשמ"ד פ"ל משל לנברין כו' רנס איקונין של מלך, ועיין בערך השלם בערך נריון: (עא) שריקים. ז"ל שריקים, וכו"מ לנטון בילקוט סס: (עב) ר' פנחס בשם ר' אושעיא. מוצא בילקוט סס והוא מן מדרש שלמינו, ובילקוט סס מוצא לפני זה "ד"א ומדרכי ידע את כל אשר נעשה אמר יודע אי שנגור עליהם כלים מיום שכתבו ללמו של נבוכדנצר שנאמר וצוה לאלהים יתרכ", והוא מן מדרש פנים אחרים טכח ז': (עג) ויקרע יעקב שמלותיו. בילקוט סס מוצא בשפוט ויקרע יעקב את בגדיו, ואין זה לטון הכתוב: (עד) א"ר הנינא. מוצא בילקוט סס, ובסוף המאמר הביא בילקוט מלי אמר רב אמר נבה מן המן עד ממלכת תחאה, הוא מן גמרא מגילה פ"ו ע"א והסר הנין, ובגמרא הני' ושמאל אמר במקום ניסבס בילקוט רב סימא בר חייה אמר, והמאמר בילקוט סס ובי הדיוט היה מדרכי, הוא ממדרש פנים אחרים טכח ז': (עה) רבנן דתמן אמרי. כוונתו למרמא מגילה פ"ו ע"א, ורבנן דהכא אמרי, כוונתו למדרש אבא נריון, וכן מוצא גם כן במדרש אסתר, ובעל בילקוט הביא מהאמר ממגילה דף פ"ו ע"א, ואח"כ הביא ויש לומרים מעוברת היתה, כוונתו למאמרם במדרש אבא נריון: (עו) ר' יהודה בר"ר סימון אמר במיך היתה משמשת. עיין הוס' מגילה י"ג ע"ב ד"א ופובלה: (עז) א"ר יהודה בר"ר סימון דריוש האחרון היה טהור מאמו. בוא"ר פ"ג אות ה' ובאסתר רבה טכף, "גנה של אסתר היתה":

(נד) ד"א ישנו עם אחד. ישנים הם מן המצוות, א"ל אהשוווש ישנים הם ואתה מבקש לעוררן עלך, א"ל לית אנא יכול להון ערק אנא, א"ל להוכיח את ערק, אם את נתון בהדרי הדדים יש להם כמה נביאים שהם מביאין על המטמונות שלך, כמו שעשו לבבל, הה"ד באו לה מקין פתחו אבוסייה (ימימי נטי), א"ל מפורד ומפורד הן: (נה) ה' הכא וי' הכא, והא כל שכן דאינון מתבטשין ואתין עלך, א"ל מפורד, מה פרדה זו אינה קולטת זרע, כך אין אחד מהם קולט זרע וזכה לאומות העולם, שכן כתב להן משה לא תתהתן בם (דברים יז):

ד"א ישנו עם אחד. (נו) א"ל שניהון ברברין, שהן מכניסין פיקה במטונו של עולם, הדא לשבתא יומא דשבתא. (נז) וכו' כדלעיל:

ולמלך אין שוה להניחם. (נח) אבר ר' לוי כל מה שהיה הפן מקטרנ מלמטה, היה מיכאל מלמד עליהם סנוגיריא מלמעיה, (נט) וכו' כדלעיל עד הכסף נתון לך, העץ נתון לך, הרשבנא דדין כחושבנא דדין:

ויקראו סופרי המלך. [ויכתב ככל אשר צוה הפן]. (ס) כתיב ויצו פרעה (שמות 6 כג), פרעה צוה והקב"ה לא צוה, פרעה צוה כל הפן הילוד (=), והקב"ה לא צוה, הפן צוה להשמיד להרוג ולאבד, וה' לא צוה, מה בידך, מי זה אמר ותחי ה' לא צוה, ומה צוה ישוב מחשבתו הרעה וגו', וכן הות ליה, ותלו אותו ואת בניו על העץ, (סא) אמר ר' לוי ארורין הן הרשעים שהן (סב) מתעמקין עצות רעות על ישראל, כל אחד אומר עצתי יפה מבעצתך, עשו אמר שוטה היה קין שהרג הכל כהני אביו, ולא היה יודע שאביו פרה רובה, שהוא נכנס אצל אמו והוליד שת, אני אין עושה כן, אלא יקרבו ימי אבל אבי ואהרנה את יעקב אחי. פרעה אמר שוטה היה עשו שאמר יקרבו ימי אבל אביו (גלגלית סא), ולא היה יודע שאביו פרה רובה כהני אביו, אבל אני אין עושה כן, אלא עד דאינון דקוקין תחות אימתהון אנא (סג) משנג להון, הדא הוא דכתיב כל הפן הילוד וגו' (שמות 6 כג), הפן אמר שוטה היה פרעה שאמר כל הפן הילוד, ולא היה יודע שהכנות נושאות ופרות רובות, אני אין עושה כן, אלא להשמיד להרוג ולאבד, א"ר לוי אף גוג ומגוג עתיד לומר כן, שוטים היו הראשונים שהיו מתעמקים בעצה על ישראל, ולא היו יודעין שיש להן פטרון בשמים, אני אין עושה כן, אלא היינו מזרווג על פטרונם תחילה, ואחר כך אני הוור ועושה עמם מלחמה, הה"ה יתעבו מלכי ארץ ורונם נסודו יחד על ה' ועל משיחו (דברים 32), אמר הקב"ה לי באת להזדווג ולעשות עמי מלחמה, כמה נודדים יש לפני, כמה שרפים יש לפני, כמה מלאכים יש לפני, וכמה ברוקים יש לפני, אלא אני בעצמי ארד ועושה עמך מלחמה, שנאמר ויצא ה' ונלחם ובגוים ההם (דברים יד), וכתיב ה' כניבור יצא (ישעיה מג י), מה כתיב תמן, והיה ה' למלך על כל הארץ (ישעיה יד ט):

פתשגן הכתב. (סד) אנטיגרפון דאנרתא: להנתן דת בכל מדינה ומדינה, א"ר לוי אומות העולם נביאתן סתומה, ואינן יודעין אם להרוג ואם ליהרג. (סה) משל לאחד שהיה מהלך בדרך מן דורקא [דאורחא] איתסבע (קם ליה) [קרסוליה], אמר הלוואי הוי לי חד חמר, עבר עלוי חד רומאי דילדית חסרתיה, א"ל סב ארכיב הדין [עולאוי], א"ל הא לא צלו דאישתמעית ברם אנא לא שאילת כהונן או למרכב או למרכבה כך, משל ראדם שהיה מפרש לים הגדול, עבר עלוי סער גדול ובקש לטבעו בים, אמר אי קם ליה הדין

העירות ותקוניים

(נג) יסן לו אחד מהם. מוצא בילקום רמז הלף נ"ח במאמר המדויק ולמך אין טוב לביטח, בתחלה המאמר בילקום סס הוא מנמרא מגולה ו"ל ט"ז, ומן ד"ל ישנו עם אחד הוא ממדרש שלמינו: (נד) ד"א ישנו עם אחד ישנים הן מן המצוות. מוצא בילקום סס וגרסא בלדו „מדרש“ והוא ממדרש שלמינו: (נה) ה' הכא וי' הכא. בילקום סס ו' הכא וי' הכא: (נו) ה"ל סביהון רפריבין. הוא ממדרש א"ל: (נז) וכו' כדלעיל. הטובה בל"ג סס: (נה) ה"ר לוי הוא נ"ל בל"ג סס: (נט) וכו' כדלעיל. היינו בל"ג סס: (ס) כתיב וי"ל פרעה. מוצא בילקום רמז הלף ל"ח ספ' ויכתב ככל אשר צוה הפן: (סא) ה"ר לוי. מוצא בילקום סס, ועמיה ממדרש אסתר ג' ויקראו סופרי המלך, בפסוקתה ספרא כור לו כסז (דף ט"ה ע"ג): (סב) מתעמקין. בילקום מעמיקוס, ובפסוקתה מתחמסוס, ועיין סס הטרס ל"ג: (סג) משנג. בפסוקתה ובילקום מחנק: (סד) אנטיגרפון דאנרתא. וכן הוא במדרש אסתר, וכן העתיקוהו הטרנס בפסוקים *επιμαρτυρα* פ"ח משה הכהן (קמפיס): (סה) נוכל לאחד. זה יוצא במדרש סס ומוצא בילקום סס:

הרשע בימים ההם ובזמן הזה וקלקל את מחשבתו, והשיב נמולו בראשו, והראנו מפלתו, הוא יפרע מכל שונאיו, ויראנו מפלתם, וישחית וישפיל ויכניע את כל הקמים עלינו, ויראנו מהם בנקמת המן, כמו שאמר הארי לחיות, מה עשה הארי, קיבין כל טרפו, וזימן כל החיות, ועשה להם מעודה, ועשה להם סוכות מעור הטרף, כשהן מושבין אוכלין, אמרו לארי לישיר לן מר, עמד עליהם ואמר כד חמיתי בעילאי אחמי בתתאי, כך יעשה הקב"ה הוא יחמי לן בקרבאי, יחבי לן בבתראי, ויקיים לנו בקרא שכתוב והלכו אליך שחח בני מעניך וגו' (ישעי' ס"ד), ויקבין נפוצותינו מארבע כנפות הארץ, וינאלנו מהרה, ויוליכנו לבית עולמים, כמו שהכביחנו על ידי חוזה, ועתיד הקב"ה לפיים את ישראל, לעתיד לבא ישגר הקב"ה את אברהם לפיים את ישראל עמו, ואומר להם בתי קבלי פיוסין מלפני המקום, אומרת לו ממך אקבל פיוסין שלא עמתי על בנך יחידך, ועוד ישגר לה יצחק, אומר לה בתי קבלי פיוסין מלפני המקום, אמרה לו ממך אקבל פיוסין שכרכת את עשו הרשע, שהחריב את ביתו ושרף את היבול, והגלה את בניו לבין אומות העולם, ועוד ישגר לה יעקב ואומר לה בתי קבלי פיוסין מלפני המקום, אמרה לו ממך אפיים שנשאת שתי אחיות ועברת על מה שכתוב בתורה ואשה אל אחותה לא תקח לצדור (ויקרא י"ט), וישגר לה הקב"ה כל הנביאים, והיא משיבה להם תוכחות, מיד ילך הקב"ה אצלה, ויאמר לה כתי כל כעס זה למח, אמרה לו לא יפה אכעוס, שקילאתי והגליתני לבין האומות, עד שנעשה פני כשורא קדירה, ולא זכרת מעשה סני, שהקדמתני נעשה לנשמע, ולא עוד אלא שאני מתיירא שלא תחזירני לבושת הראשון, א"ל הקב"ה בתי מעשה כתי זכות הוא לך, הובח הוא לך, כתבתי בתורתך לא תרצה לא תנאף לא תגוב, ומה כתיב בך (הגנוב ורצוח) [ורצה ונגנב] וגאוף (ישעי' ז'), כתיב בתורה כבוד את אביך ואת אמך, ומה כתיב בך אב ואם הקלו בך (ישעי' נ"ג), כתיב בתורה זכור את יום השבת לקדשו, ומה כתיב בך ואת שבתותי הילת (שם ט"ז), אבל תנהומין לפיוסין שלא תדחה נאולה זו כנאולה ראשונה, זו לא תחיה לה הפסק עולמית, שנאמר אל תיראי כי לא תבושי (ולא) [ואל] תבלמי כי לא תחפירי [כי] בושת עולמיך תשכחי והרפת אלבנותיך לא תזכרי עוד (ישעי' נ"ד) :

ויקרי באמרם אליו יום ויום. (כו) אמר ר' יודן בשם ר' בנימין בניה של רהל ניסן שוה וגדולתן שוה, (כו) וכו' כדלעיל, (כה) ר' לוי אמר בשם ר' חסא בר הנינא, א"ל

משה אהרוננו בתורתך ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה (דברים לו טו), ר' יהושע אמר אמר להן ישעיה הוזהרנו בנבואתו הדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא (ישעי' נ"ג), אמרין להון תאמר לזה להשמיד להרוג ולאבד, אמר להון והגידו ליה, ולא עוד (מט) איסניטירין של הקב"ה הוא בנימין, ובי איסניטירין של מלך משתחוה להדויט, (נ) [הה"ד] ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין ותגשן גם לאה וילדיה וישתחוו ואחר נגש (גס) יוסף ורחל וישתחוו (גנאל' ג ט), אמר זקני לא השתחוה לזקינך ועדיין לא טולד בנימין, ואמרין ליה ואמר להון, אמר להון ואמרין ליה והגידו ליה :

וירא המן כי אין מרדכי. (נא) אמר ר' אייבו תהשכנה עיניהם בראות (תנ"ס ט"ז נד), לפי שראוית עינים של רשעים מורידן לגיהנם (נב) וכו' כדלעיל :

ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד. (נג) ישן לו אחד מהם, אותו שכתוב בו ה' אחד, אמר ר' ברכיה בש"ר אלעזר אמר לו הקב"ה אני אין לפני לא שינה ולא תנומה, דכתיב הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל (תנ"ס ק"א ז'), ואתה שנית אותי, ואמרת יש שינה לפני, הייך שמתוך שינה אני אעורר על אותו האיש ומפסנו מן העולם שנאמר וייקין כישן ה' (שם ע"ח ט) :

הערות ותקונים

ס"ח הדורס מדנפסי : (כו) אמר ר' יודן בשם ר' בנימין. עיין לעיל במדרש אג' נריון פרס' ג' הערה ל"ח נירכאות טוגת : (כו) וכו' כדלעיל. כוונתו למדרש אג' נריון : (כה) ר' לוי אמר בש"ר חסא בר הנינא. אג' נריון ט"ז : (כט) איסניטירין. עיין בל"ג ט' הערה מ"ה : (ג) ה"ה' ותגשן השפחות. עיין לעיל בל"ג הערה מ"ו : (נא) א"ר אייבו. א"ג ט', וסיין ט' הערה מ"ו : (נב) וכו' כדלעיל. היינו בל"ג ט' :

מביאין ביכורים ישראל לבית המקדש, ולא עוד שבי נמשלו ישראל, שנאמר כביכורה בתאינה בראשיתה וגו' (ספ"ט י'), גפן אמר אני אתן את נפשי, שמטני מנסכין ויין בבית המקדש, ולא עוד אלא שבי נמשלו ישראל, שנאמר גפן בוקק ישראל (הושע י'), (בח) וכו' כדלעיל, וכיון שקיבל עליו קוץ השתק הקב"ה כל עצי בראשית, ואמר הואיל ונתת נפשך לתלות עליך רשע זה, שרצה לאבד בני ישראל בניו, יתלה עליך, באותה שעה קרא אותו רשע לחכמו ואמר להם, עשו לי עין נבזה חמשים אמה לתלות מרדכי עליו, כדי שיראו אותו כל המדינות, אמרו לו אין נמצא עין נבזה חמשים אמה (כט) אלא בדירה שלך, מה עשה אותו רשע, סתר כל אכסדרה שלו, (ל) וגמל קוץ מכיתו והכניו ונפל עליו מודרו, מיד השיבו נבריא ואמר לו לך נאה העין ולעצמך מששת ימי בראשית פתוקן: (לא) ורבנן אמרו נדדו עליונים ונדדו תחתונים, (לב) ורבא אמר שנת אהשורוש מבוש, נפלה מילתא בדעתיה ואמר מאי האי דומינתה אסתה להמן בהדאי, דילמא עצה קא מייעזי עליוה דההוא גברא למיקטליה, הדר אמר אי הוי הכי לא הוי איניש דרחים עלי הוה מודע לי, הור ואמר דילמא איכא איניש דעביד לי טובו ולא פרעתיה, משום הכי מימנעי איניש ולא אתו ופגלו לי, (לג) ועוד אמרו חכמים, (לד) ירד מיכאל אצל אחשורוש, ונדד שנתו כל הלילה וחבטו בקרקע שם"ו פעמים, (לה) כו' כדלעיל עד והמן נדהף אל ביתו, אבל מבתו וחפזו ראש מכה שאירע לו:

(לו) **וישב** מרדכי. מלמד ששב לשקן ולהעניתו: ויספר המן לזרש אשתו, ויאמרו לו חכמו וזרש אשתו אם מודע היהודים מרדכי וגו'. (לז) א"ר יוחנן כל האומר דבר הכבד אפילו באותות העולם נקרא חכם, אמרו לו אם משאר שבטים קאת יכלית ליה, ואם משבט יהודה [ובנימין] אפרים ומנשה לא יכלית ליה, יהודה כתיב ירך בעורף אויבך (נבאש"ז מע"ה), באפרים ובנימין ומנשה כתיב לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה [את] גבורתך (יהל"ט ט):

כי נפול תפול לפניו. (לה) דרש ר' יהודה בר' אלעאי שתי נפילות הללו למה, אמרו לו אותה זו משולה כעפר, ומשורה ככוכבים, כשהן יורדין יורדין עד לעפר, וכשהן עולין עולין עד לשמים:

עודם מדברים עמו. (לט) וכו' עד ויתלו את המן:

וחמת המלך שככה. (מ) שתי שכיכות הללו למה, אחת של מלכו של עולם, ואחת של אחשורוש:

ליהודים היתה אורה ושמה. (מא) ר' יצחק פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא, שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם (הל"ט קה"ג), אדם ולא מלך, (מב) ושמואל אמר לא מאתים [ולא נאלתים לכלותם ויזא"ו מן], לא מאתים [בימי יונים, לא נעלתים (מג) בימי אספסיינוס קיסר, לבלותם בימי המן], להפר בריתו אתם (מד) בימי רוביין, כי אני ה' אלהיכם בימי נוג וטנוג, (מה) מי שפרע מהמן

הערות ותקונים

אלף ט"ס קאת טניוים: (בח) וכו' כדעיל. הוא צ"ל ט"ס * (כט) אלף נדירה שקל. עיין לעיל צ"ל פ"ז הערה ח' הנאחזי ים נוסחאות נכירה שקל: (ל) וגמל קוץ מנייתו והכניו ונפל עליו ומודדו. עיין בילקוט רמז אלף ט"ס וכו' שם מלמד אהד ומפני מה חמשים אמה כו' הוא ורבה היכן היו זלזבים זו כו', וזה לא נמלא לא במדרש ח"ג ולא במדרש פנים אחרים ז' וכו' וכו' נשמש שם, ועיין ה"ס: (לא) ורבנן אמרו נדדו עליונים * מגילה י"ד ע"ג: (לב) רבא אמר. מגילה שם: (לג) ועוד אמרו חכמים. הוא צ"ל פ' צלילה הוא: (לד) ירד מיכאל. צ"ל ירד נבריא, וע"ש בהערה א': (לה) כו' כדלעיל עד והמן נדהף אל ביתו. הוא צ"ל ט"ס: (לו) וישב מרדכי מלמד שכל נשקן ולהעניתו. ח"ג וכו' מגילה פ"ו ע"ג: (לז) א"ר יוחנן. מגילה פ"ו ע"א: (לח) דרש ר' יהודה בר' אלעאי. מגילה שם: (לט) וכו' עד ויתלו את המן. כונתו למחמס מגילה שם: (מ) עזי שכיכות הללו למה. מגילה שם: (מא) ר' יצחק פתח. מגילה י"א ע"א, וסע הני' רב נהמן בר' יצחק: (מב) ושמואל אמר. מגילה שם: (מג) בימי אספסיינוס קיסר. הוא Vespaianus קיסר רומי. ונמרח צללי שם נוסחא אחרת לא נאלתים בימי נבוכדנצר: (מד) בימי רומיים. נמרח השמיפו המלות בימי רומיים והלנו בימי פרסיים: (מה) מי שפרע מהמן הרשע. הוא סו"ס

קדיחה אוכלין והשליך בה מלוא קומצו הול, מקהה שינוי של אוכלו, וכן כל הנוגע בישראל תקדינה שינוי, שנאמר כל אוכליו יאשמו (יחזק' ג ב):

ויקראו סופרי המלך. ויכתב ככל אשר צוה המן. (כב) וזוהי אגרת שכתב המן האגני ושלה לכל ממלכות הארץ, ולכל גדולי אומות העולם, להרגו ולאבד כל ישראל: כתבתי אני גדול המלך ושני לו, ראש לסגננים ושביעי לסריסים, ומזכר שבגדולי המלכות, הסכמתי אני וכל [אפרסין] וכל שרי המלך ופחות וסגננים, וכל מלכי בני קדם והאחשדרפנים, הוסמננו בולנו בעצה אחת, בפה אחד ובדבור אחד ולשון אחד, כתבנו מרששות המלך האשורוש, והתכבנו בטבעתו, שלא להשיב על עסק הנשר הגדול, שהיה נבניו פרושים על כל העולם כולו, ולא היה עוף בהמה והיה יכולין לעמוד בפניו, עד שבא הארי הגדול והכה את הנשר מכה גדולה, ונשכרו כנפיה, ונמרטו אנפיה, ונתקצצו גליה, ונעשה כל העולם כולו בנתת בשלוח והשקט, מיום שנדדה מקינה עד היום הזה, ועכשיו אנו רואים שהיא רוצה לגדל ולפרוח נוצה ואנפיה, ורוצה לכפות אותנו ואת כל העולם כולו, בדרך שבוסה ושיבה את אבותינו הראשונים שהיו לפנינו, לכן נקבצו כל גדולי מלכי מדי ופרס מרששות המלך האשורוש, וכתבנו לבם להיות בורנו בעצה אחת, להכין פחים לנשר זו ללוכדה קודם שיגדל כחה, ותחזור אל קינה, וראינו למרט אנפיה, ולשכור כנפיה, ולהאביל בשרה ליעוף השמים, ולבקע ביציה, ולפצוע אפרוחיה, ולעקוב זכרה מן העולם, ולא תהא עצתינו כעצת פרעה, שגזר על הזכרים, והניח את הנקיבות, ולא קעשו שאמר יקרבו ופי אבל אינו ואהינה את יקרב אחי (נחמ' טו ט), ואנה את בניו להיות לי לעבדים, ולא כעמלק שרדף אחר ישראל, והרג נחשלים שבהם, והניח גיבוריהם, ולא כנבוכדנצר שהגלם והניחם והושיבם כססא מלכותו, ולא כסנהריב שהגלם אל ארץ בארצם, אלא הסכמנו ברוח ברורה, להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן, ולא יהיה להם לא זכר ולא שם ולא זרע בעולם, שלא יעשו בנו כדרך שעשו בזקנינו ובאבותינו ובגדולינו שהיו לפנינו, שכל מי שעשה עמהם טובה, לא נמלוחו אלא רעה, וראוי לנו לזכור מפרעה העניי שעשה עמהם כמה טובות (כג) כדלעיל עד ויישב הדבר לפני המן ויעש העין:

פתשגן הכתב וגו'. (כד) א"ר נשפאח בעליה וכו' (כה) כדלעיל עד מיד נתגלגלו רמיו של הקב"ה עליהם, ושיכר את החותמות, וקרע את האגרות, והפר עצתו של המן ומהשבותיו, והצמיח ישועה לישראל ולברדכי ולאסתר, לקיום מה שנאמר כל קרני רשעים אנדע תרוסמנה קרנות צדוק (תהי' ע"ה):

בלילה ההוא נדדה שנת המלך. (כו) א"ר יוחנן נדה שנת מלכו של עולם, וקרא לאבות העולם, ואמר להם בניכם נתהייבו כלייה, אמרו לפניו רבש"ע ספני טה, אמר להם מפני שלא קודשו את שמי בימי נבוכדנצר הרשע, ועשאוני כמו שאין בי כח להציל, אמרו לפניו רבוננו של עולם כל מה שתרצה עשה מהם, כיון שראה הקב"ה שנברה מידת הדין, עמד מכסא דין, וישב על כסא ההמים, ואמרה כל פמליא שלו לפניו, רבוננו של עולם לא בראת העולם אלא בשביל תורה שנתת לישראל, והבל עומד בזכותן של ישראל, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (יחזק' ג ט), אם אומה זו ארעה מאבד, אנו מה תהא עלינו, אמר להם לא יפה עשו לפני, אמרו לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שטיראה עשו את הדבר הזה, מיד נתמלא הקב"ה הרמים על ישראל, (כו) שלח וקרא לכל עצי בראשית, אמר להן מי יתן נפשו לתלות עליו רשע, תאינה אמרה אני אתן את נפשי לתלותי עלי, ומכני

הערות ותקונים

ממדרש א"ל צ"ב ויבז גשיוו בקל'ט שטייט: (כב) וזוהי אגרת שכתב המן. זה לא נמצא במדרש אבא גרין: (כג) כדלעיל עד ויישב הדבר. סוגתו ממדרש א"ל צ"ב ויקראו סופרי המלך: (כד) א"ר נשפאח. במדרש א"ל ובאסתר רבתי א"ר יתק' צר נשפאח: (כה) וכו' כדלעיל עד מיד נתגלגלו. הוא ב"נא"ט ויישב הדבר לפני סמן: (כו) א"ר יוחנן נדה שנת מלכו של עולם. נממרה מנילס ט"ו סט"ג א"ר תנחום נדה שנת מלכו של עולם: (כז) שלח וקרא לכל עצי בראשית. הוא במדרש א"ל פ"ו, ואסתר רבה וילקוט רמז א"ל.

מדרש פנים אחרים

נוסח א'.

יתברך שמו של הקב"ה שהוא יהיד בעולמו ואין שני לו. כתיב ויהי בימי אהשורוש, (א) רב אמר ווי היה, (ב) ושמואל אמר אהשורוש שהושחרו פני ישראל כשולי קדירה, ונעשו הכל רשין בימיו, שנאמר וישם המלך אהשורוש סם על הארץ (אסני י 6):

הוא אהשורוש. (ג) הוא ברשעתו מתהללו ועד סופו:

המולך. (ד) אמר רבא שמלך מעצמו, (ה) אמרי לה לשבח, ואמרי לה לננאי, אמרי לה לשבח, דלא דזה איניש דחשיב למלכותא כוותיה, ואמרי לה לננאי, דלא הוה חשיב למלכותא, אלא דיהיב כמנא יתירא וקם:

המולך מהורו ועד כוש. (ו) רב ושמואל, חד אמר הודו כסוף העולם וכוש כסוף העולם, וחד אמר הודו וכוש בהדי הדדי קיימו, כשם שמלך עליהו, כך מלך על כל העולם כולו:

בימים ההם כשכת המלך אהשורוש על כסא מלכותו, (ז) אמרו חכמים כשמלך אהשורוש בקש לישב על כסא שלמה, דכתיב בה וישב שלמה על כסא ה' (דכ"א כ"ג), אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כסא שכתוב בו כסא ה', ישב עליו אותו רשע, עשה למען שמך, ואל תנבל כסא כבודך, והיאך נמצא כסא זה במדי, לאחר מיתתו של שלמה עלה שישק מלך מצרים ונמלו בכתובת בתו, הה"ד ויהי בשנה התמישית עלה שישק מלך מצרים על ירושלים (ה'כ"ג י"ג ט) (ה) (כדלעיל עד בשנה השלישית ישב עליו ועשה משתה לכל שריו ועבדיו, הה"ד בשנת שלש למלכו ונו'):

כתיב אחר הדברים האלה גדל המלך ונו'. (ח) טאי אחר הדברים האלה, אחר שברא הקב"ה רפואה למכתן של ישראל, (י) דא"ר שמעון אין הקב"ה מכה את ישראל אלא א"כ ברא להם רפואה למכה, שנאמר כרפאי לישראל (ישע"א 6), אבל לאומות העולם אינו כן, אלא מכה אותם תחלה, ואחר כך בורא להם רפואה, שנאמר ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא (ישע"א י"ג), איזה רפואה ברא להם, מה כתיב למעלה כן הענין, בימים ההם ומרדכי וישב ונו':

הערות ותקונים

(א) רב אמר ווי הים. נמרא מגילה י"א ע"א אמר רב ווי וי: (ב) ושמואל אמר כו' ונעשו הכל רשין בימיו, נמרא סם ושמואל אמר שהשחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדירה, ור' חנינא אמר שהכל נעשו רשין בימיו, ופה ערב ב' מאמרים יחד: (ג) הוא ברשעתו. מגילה סם: (ד) אמר רבא. נמרא אמר רב: (ה) אמרי לה לשבח. נמי סם: (ו) רב ושמואל. מגילה סם: (ז) אמרו חכמים. כוונתו למדרש אבא גריון: (ח) כדלעיל עד בשנה השלישית. פה קצר המפתח וליין כדלעיל עד . . . כוונתו כמו שכתוב למעלה במדרש אבא גריון עד סוף המאמר המסיים בשנה השלישית ישב עליו: (ט) מאי אחר הדברים האלה. מגילה י"ג ע"ב: (י) דא"ר שמעון. נמרא סם, דאמר ר"ל, אין ספק שיהיה הני' דאמר ר' שמעון בן לקיש, נמרא

מדרש פנים אחרים

נוסח א'

עם

הערות ותקונים

טמני

שלמה באבער

מדרש אבא גוריון פרשה ז

תאינה אמרה אני אתן את נפשי שסמני מביאיין ביבורים, ולא עוד אלא שבי נמשלה ישראל, שנאמר כביכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם (הושע ט), (ד) נפן אמר אני אתן נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר נפן מצרים תסיע (הושע ט ט), ריבון אמר אני אתן נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר כפלה הרמון רקתך (עזרא ז), אגוז אמר אני אתן נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר אל גנת אגוז ירדתי (סו"א), אתרונ אמר אני אתן נפשי (ה) שסמני נוטלין ישראל למצוה, שנאמר פרי עין הדר (ויקרא כ ט), הדם אמר אני אתן את נפשי, שבי נמשלה ישראל, שנאמר והוא עומד בין ההדסים (זכריה א ח), זית אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר זית רענן יפה פרי תוצא (ירמיה יא י), תפוח אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר (ו) תחת התפוח עוררתיו (ש"ש ס), דקל אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר זאת קומתך דמתה לתמר (ש"ש ז ח), ערבה אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר כערבים על יבלי מים (שש"ס מד ד), ארוז אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר כארוז בלבנון ישנה, (הש"ס צג יג), באותה שעה בא קוין לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע אין לפניך (ז) לא בשא פנים ולא מקח שוחד אני שאין בי זכות להתלות אני אתן את נפשי ויתלה טמא זה עלי, מיד קבל ממנו, באותה שעה נזר אותו רשע לעבדיו לעשות עין נבזה המשים אמה, אמר כרי שיראה בכל המדינה, אמרו לו והיכן נמצא כזה (ח) אלא בדירה שלך, (ט) יש אומרים החריב אכסדרה שלו ונטלו משם והבינו, והשיב הקב"ה נמולו בראשו, ונתלה הוא ובניו, כן יקלקל הקב"ה מחשבות אויביו מעלינו ושלום על כל ישראל אמן:

(י) **אמר** ר' יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי רוח שבוטן שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שבר עולה בידו, מנחה שבר מנחה בידו, ועכשיו כל מי שדעתו שפלה כאילו הקריב כל קרבנות שבעולם שנאמר ובהו אלהים רוח נשברה (הש"ס נא י), ולא עוד אלא שתפלתו אינה נטאסת שנאמר לב נשבר ונרכה אלהים לא תבוזה (ש"ס). וכתוב קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח וישוע (ש"ס נג י):

הערות ותקונים

ובכ"פ מי ראוי בכס שיהלה אותו רשע עליו, ובגדפם מי יתן עלמו: (ד) נפן אמר. בכ"פ נפן אמר. ממני מנסכין יין לזית המקדש ובי נמשלו ישראל שנאמר נפן בוקק ישראל (הושע י א) וכתוב נפן ממזרים חסיע: (ה) שממני נוטלין ישראל למצוה. בכ"פ אחרונ אמר כי מקלסין ישראל להקב"ה שנאמר וקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר, גם סיים שם חמר אומרם כפות המרים ובי נמשלו ישראל שנאמר זאת קומתך דמתה לתמר: (ו) שנאמר תחת התפוח עוררתיו. בכ"פ ק' מונח הכתוב וריח אפך כתאחיס (ש"ש ז ט): (ז) לא משוא פנים ולא מקח שוחד. בכ"פ א' וכ"פ ב' טופף וכל מה שבראת בעולמך לכבודך בראת ואלו כולן מאלו להם זכות שלא לחנם נבראו, ואני למה אני בעולמך שאין לי זכות ולא פתחון פה לפניך אלא אם כשר הדבר בעיניך מלך עולם, יתלה קוץ בן קוץ יבא מין אלל מיט דכתיב והיו עמים משרפות סיד קוים כסוחים וכו' (שע"ה ל"צ י"ג), ואומר ובלעיל כקון מונח כולהם (ש"כ ל"ג ו'), מיד קיבל הקב"ה ממנו ונתלה עליו הוא ובניו, וקיים בו הקב"ה חופר גומן בו יפול (קהלת י ח'), ואומר בור כרה ויחפרו ויפל בשחת יפעל (הש"ס ז ט"ו), ומי שפרע מן הראשונים יפרע לנו מן האחרונים ושלוט על ישראל, מה נמלא נ"כ בילקוט אסתר רמז אלף נ"ט ב"ב נשלשה עשר לחדש: (ח) אלא בדירה שלך. בכ"פ א' וכ"פ ב' לא נמלא המאמר, באותה שעה נזר אותו רשע וכו'. וגם בכ"פ ק' הני' בדירה שלך, ובגדפם וזילקוט הני' אלא בדירה שלך: (ט) ויש אומרים החריב אכסדרה שלו ונטלו. בגדפם הני' מיד החריב אכסדרה שלו, וכן הוא בילקוט, וגם במדרש פנים אחרים אמרו לו אין נמלא עין נבזה ממשים אמה אלא בדירה שלך, מה עשה אותו רשע שחר כל האכסדרה שלו בו: (י) אמר ר' יהושע בן לוי. ע"י סוסה ה' פ"ב: ובהדרין מ"ג ע"ב, ילקוט הש"ס רמז תשס"ו:

דידיה, א"ל קום רכוב על הדין סוסיא, (לב) א"ל לית בי כח, דאנא נבר סיב, א"ל ואנא נמי נבר סיב, א"ל את גרמית לנפשך, א"ל קום רכוב, (לג) ואנא מיסוך קדלי ודרום עלי וסליק ורכוב, לקיים מה שנאמר ואתה על כמותימו תדרוך (דברים לג כ), כיון שרכב על הסוס היו מקלסין לפניו, ואבוקות דולקות לפניו, והוא משבה להקב"ה ארוםטך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי, ה' אלהי שועתי אליך ותרפאני ה' העלית כן שאול נפשי דיתני מירדי בור (תהלים ל, ג ד), תלמידיו אמרו זמרו לה' חסידיו תודו לזכר קדשו, כי רנע באפו היום ברצונו, בערב ילין בכי ולבוקר רנה (שם סו ה ו), (לד) אותו רשע מה אומר ואני אמרת בשלוי כל אבוט לעולם, ה' ברצונך העמדתה להררי עוז הסתרת פניך הייתי נבהל (שם סו ז ח), אסתר אומרת אליך ה' אקרא ואל ה' אתהנן, מה בצע בדמי ברדתי אל שחת הוודך עפר היניד אמתד (שם סו ט ו), ישראל אמרו שמע ה' והנני ה' היה עוור לי, הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאורני שמחה (שם סו יא יג), ר' פנחס אמר (לה) בקריאת שמע היה עסוק, (לו) ולא הספיק לגמור, (לז) למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך (שם סו יג):

(לח) וישב מרדכי אל שער המלך. (לט) מלמד שישב לשקן ולהענינו. (פ) אמר ר' חלבו כל מי שלובש שק ומתענה אינו מעבירו מעליו עד ששעשה בקשתו:

והמן נדקף אל ביתו. ובידו ארבע מלאכות בלנאי וספר גליור וכורז:

עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו, אמרה אסתר (כא) דיכוריון הוא ובניו איפרכון במדינות שמא יטררו:

פרשה ז

(א) ויתלו את המן על העיץ. מה עין היה, אמרו חכמים (ב) בשעה שבה להבינו, קרא הקב"ה לעצים ואמר להם (ג) מי יתן נפשו ויתלה רשע זה עליו,

הערות ותקונים

הוא מאני ספרא דדידי, נפסיקתא ואת משכח מאני ספרא דדידי: (לב) א"ל לית בי כח. עיין נפסיקתא השרה ע"ג: (לג) ואנא מיסוך קדלי, עיין נפסיקתא השרה ע"ד: (לד) אותו רשע מה אומר, עיין נפסיקתא השרה ע"ה: (לה) נק"ש היה עסוק. עיין נפסיקתא השרה ע"ז: (לו) ולא הספיק לגמור. כ"ה: בכ"א, אולם בכ"ב ב"ם וכ"י פ' וכו"ר ונפסיקתא הני' ולא הפסוק: (לז) למען יזמרך. עיין נפסיקתא ע"ו ובמדרש אסתר נוסח אחרת רוח הקודש מה היתה אומרת למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך: (לח) וישב מרדכי אל שער המלך. לפני זה נמצא נכדפס גס בכ"ב ב"ם וכ"י ל' וכ"י ק' כי היה אזיל בשבילא דבני המן חזייה ברתיה כו' כמו שהוא בגמרא מגילה ס"ז ע"א, אבל בכ"א א' וכ"י פ' ליתא כי היא הוספת המעתיק. ובמדרש אסתר איהא ק' בתו של המן נקפסה מן החלון לראות בזליבא וכו' וכו' שראתה מרדכי רובץ ואביה מכרוז לפניו ככה יעשה לאש סעליכה עפמה לארץ ומתה: (לט) מלמד ששב לשקן ולהענינו. בגמרא סס המלות, והיינו דכתיב"ה הם מיותרות, או ל"ל היינו דכתיב אבל והפיו ראש, גס בגמרא סס מונא זה גס רב שש: (כ) א"ר חלבו כ"ה גס במדרש אסתר, וזה חכר בגמרא סס: (כא) דיכוריון הוא ובניו איפרכון. נכדפס אמרה אסתר המן דוכס הוא ובניו איפרכיא, בכ"ב ב"ב המן חכס הוא ובניו איפרוכיסיס קודס שיגנר להס וימרדו מלך, וככ"י ק' המן זה כדזבין הוא ובניו איפרכין, וככ"א א' וכ"י פ' הוא כמו לפניו, וזילקפס והוא מן מדרש פיסס אחרים, אמרה אסתר יודעת אני שהוא ובניו דוכסין ואיפייסין [ג] ואכסרפלוסין]:

[ז] (א) ויתלו את המן. לפני זה נמצא הוספה בכ"י ק' ויאמר המלך להסתר גס כיום השני והמלך קס בהמתו והמלך סב מננת הניח' ירד מלאך והיה חותך את האילות והנישיות ונדמה צעיוו כאלה מביני המן וכשיזא מוסס היה המן משתחוה לאסתר המלכה כדי להעביר החימה מן המלך וכל מלאך והשליכו על המטה אסר אסתר עליה שב המלך מן הבית וראה אוהו אמר לו הנס לבגוש את המלכה עמי צניו ווי מנחוץ ווי מנפניס, נכך חותך הנישיות בחוץ המלך הנין וזהו יופל בגמס של אסתר ראוי לך שחשעה כך, הדבר יא מפי המלך לפני המן הסו, אז עניה חרבוניה אחד מהסריסיס ואמר למלך גס הנה העץ אשר הכין המן למרדכי וכו' ע"כ. וזה לקוח מנגרמא מגילה ס"ז ע"א: (ב) בשעה שבה להבינו. בכ"י א' וכ"י פ' בשעת מפלת אותו רשע: (ג) מי יתן נפשו. בכ"י ב"ם בכ"י ק' אמר להס על מי יתלה רשע זה, וככ"א א' וככ"י

תפל דבר מכל אשר דברת, (יג) באותה שעה קרא אחשוורוש לחרבונא ולשרים אחרים שילכו עמו, אמר להם והדרו שלא יפיל דבר סבל אשר דבר, וילכו עמו, (יד) כיון שראוהו מרדכי חשב ואמר כמדומה אני שרשע זה בא (טו) לרוכסני בטוס, אמר לתלמידיו ברתו שלא תבוה בנחלתי, אמרו לו (טז) בין לחיים בין למות עמוך אנו. (יז) מה עשה נתעטף בטליתו ועמד בתפלה, אדהכי קרב אותו רשע ויתיב ליה נכי תלמידיו, אמר במה אתן עסוקן, (יח) אמרו לו במצות העומר, (יט) שהיו ישראל מקריבין, אמר להם (כ) במה הוה דכספא או דדהבא, א"ל דשערין, א"ל (כא) בכמה הוא טימיה דידיה, בעשרה או בעשרים קונטרין, א"ל סנין סנין (כב) בעשרה מעי, א"ל קומו דנצחן עשרה מעי דייכון לעשרת אלפא כיכרא כסף דידו, (כג) בן דמצלי א"ל קך לבוש הריון לבושא דמלכותא, א"ל מה את מבזה מלכותא, אית בר נש לביש לבושא דמלכותא (כד) ולא סהי, אויל בעי (כה) בלנא ולא אשכח, מה עביד (כו) אמר זירתיה ואסחיה, כיון דעל א"ל לבוש הרין כלילא, א"ל ואית בר נש דלביש כלילא ולא מספר, אויל בעי ספרא ולא אשכחיה, מה עביד אויל לביתיה ואיתיה מאני דספרא וספר ליה, (כז) שרי מתנה, א"ל מרדכי מאי האי, א"ל חי לההוא גברא מדעביד (כח) קומים פנטון קוזמוקלשור איתעבד בלן וספר, א"ל (כט) ולית אנא חכים לאבוי דהאי גברא, דהוה בלן וספר (ל) בכפר קריגוס כמה שנין, (לא) ואילין הוה מאני ספרא

הערות ותקונים

אמרו לו אדוני המלך לא אני וכל גוליון ושרך כתבנו כהכמה אחת להשמידו ואת כל עמו, וזהו נוסף מהמסתיק ע"פ מהממרס מגילה ס"ז ע"א, ובכ"ז ק' נוסף כלשון הגמרא: (יג) באותה שעה קרא אחשוורוש עד כיון שראה מרדכי חסר נדפס, ושם כתוב במקומו: „בשח לפניו בנכיה ואמר בנקשה ממך אדוני אל תפשי שחוק במדינה, מיד שאל עליו המלך כחריה ואמר אל הפל דבר". וכ"ה בכ"ז ק' כיון שהצטרפת נזירת המלך עליו מיד נשפח לפניו בנכיה גדולה ואמר למלך בנקשה ממך אל תפשי שחוק במדינה מיד שאג עליו כחריה ואמר לו אל הפל דבר, וכ"ה גם בכ"ז ב"ב: (יד) כיון שראה מרדכי שאל והסוס צידו. נשנה בו"ר פ"ח ופסיקתא ספרא העומר דף ע"ה ע"א, ובפסיקתא רבתי ומדרש אסתר פסקו מהר קח וזילקוס אסתר רמו אלף כ"ח, ועיין מגילה ס"ז ע"א: (טו) לרוכסני בטוס. בפסיקתא ספרא רשע זה בא אל אל המלך, ובכ"ז ב"ב לרוכסני ולהרני ע"ס הסוס נא: (טז) בין לחיים בין למות עמוך אנו. במדרש א"ל חס אתמות נמות עמוך, ובפסיקתא בין למות בין לחיים לא נשחוק יתיך: (יז) מה עשה נתעטף בטליתו. במדרש אסתר שם אמר להם אם כן נעמד בתפלה ונספר מתוך התפלה: (יח) א"ל צמלות העומר. ובגמרא מגילה ס"ז ע"א אל אשכחיה דיתבי רבנן קמי ומחוי לכו הלכות קמייה לרבנן, ובמדרש אסתר ב"י מהר קח את הלבוש חלקן ללוההון ויתבון ועסקין בהלכות מטות העומר שדרי אותו היום ששה עשר בניסן היה אמרו לו במצות העומר ה"ד שאל תחריב וכו', תמן אמרי הלכות קמייה אותו (יה) [לכו]. והאלי תמן אמרין כוונתו לגמרא בבלי מגילה שם, וע"פ הפסיקתא יסד הפייסן (מעריב ליל שני פסח) ליל שמורים קומן השביע לשנה, פי' מרדכי השביע והספיק לשנתן הלכות קמייה בליל פסח: (יט) שהיו ישראל מקריבין. בפסיקתא שהיו ישראל מקריבין ביום זה צבית המקדש: (כ) כמה הוה. בפסיקתא ומה הדין עשרה: (כא) בכמה טימיה. היא מלה יונית מן הַמֵּטָה וענינה מחיר ושרך הדבר: (כב) בעשרה מעי, בו"ר ובפסיקתא בעשרה מנין, ובגמרא שם בעשרה מעי, ובכ"ז ובג"ו והני' בעשרה פולרין: (כג) מן דמלני. בפסיקתא כיון דחסל מן מלני. ובבו"ר פ"ח חס בילקוס אמרו ובפסיקתא שם יסד הוספה „כיון דשמעת אסתר כן אפקת כרוז: כל מדינתא ואמרה לא יפתח בר נש תנות נגו סוקא, כל עמא יפקון להון פרטי דיוודאי בעי למשלבנא". וזילקוס אסתר להדין אבנסי, אולי צ"ל אבנסי ור"ל כל עמא יפקון לאבנסי, לקראת פניו, כי המלה יונית, והמ"כ פי' פרטי המושל והשליט, והוא דחוק: (כד) ולא סהי. פי' ולא רחץ בשרו במים: (כה) בלנא. פי' ביוני בעל המרחץ: (כו) אסר זירתיה ואסחיה. בכ"ז ק' אסר צותיה ואילו אסחיתיה, בכ"ז ב"ב אסר חריה ועל ופתי ליה, ובכ"ז א' ובכ"ז פ' הוה כמו לפנינו, ובגמרא שמיים המעתיק והליג רק מה עבד על אסחיה, ובפסיקתא הוה כמו לפנינו, ועיין מה שהעירוהו שם בעברה ס"ו ש"ל וזנסתיה ופי' תגורה: (כז) שרי מתנה. פי' החל להתאגח: (כח) קומים פנטון קוזמוקלשור. עיין בפסיקתא שם הערה ע': (כט) ולית אנא חכים לאבוי דהאי גברא. פי' וכי אין אני מכיר לאביו של אותו האיש שהיה בעל מרחץ ומנלנא: (ל) בכפר קריגוס. בגמרא מגילה דף ס"ז ע"א ולא ספר של כפר קראוס היית תנא המן כפר של כפר קראוס היה כ"כ שנה, ויש לתקן שם ש"ל קריגוס, עיין בפסיקתא שם הערה ע"ב: (לא) ואילין

מדרש אבא גוריון פרשה ו

כ

אנו נהנינו, הלכו וראו אסתר והמן שאין להם צער, חזר המלך ואמר מי עשה לי טובה ולא שלמתי לו : מיד

ויאמר להביא את ספר הזכרונות. (ה) אמר ר' יוחנן שמשי בן המן היה קורא, וכשהיה מגיע לזכות מרדכי היה גולל והדפיץ גלגלן מאלוהין. (ו) ויש אומרים האותיות זעקו מעצמן ואבדו אשר הגיד מרדכי על בנתנא ותרש, שנאמר ויהיו נקראים לפני המלך : מיד

ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי עד זה [ויאמרו נקרי המלך משרתיו לא נעשה עמו דבר]. כיון שהזכירו לפניו מרדכי בא עליו מעט שינה, וראת בחלומי המן עומד (ז) והסייף בידו להורגו, ונבעת המלך, וגדדה שנתו, ויאמר מי בהצר :

ויאמרו נערי המלך אליו הנה המן עומד בהצר, אמר כל מה שראיתי בתלומי אמת היא :

ויאמר המלך יבא. א"ל וידע אני כך שבעל עצה אתה וכל היועץ כך אינו נכשל, מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו, מיד ויאמר המן בלבו למי יהפוך המלך לעשות יקר יותר ממני, כסבור היה המן שאין המלך רוצה לכבד יותר ממנו, לכן אמר לו יביאו לבוש מלכות :

יביאו לבוש מלכות. (ח) שארנתו לברק לילות, (ט) ועוד אחר אינטיבני שמו שהביאו לדריוש ממדינת הים], (י) ועוד כלי אחר שהביאו לבורש ירוק שמו, (יא) ואחר שתרגו שמו שפירא וקורין לו ונחש טוב ויבדני :

ואשר נתן כתר מלכות בראשו, ואחד ממדולי מלכות יכריז לפניו ויאמר כל מי שאינו כורע ובשתחוה לזה, הוא להרגה וביתו ינתן לו, כיון שהזכיר לפניו הכתר, נשתנו פניו של אחשורוש, אמר זה הוא הלומי, כיון שראה המן שנשתנה פניו של אחשורוש, טוב לא הזכיר הכתר, אלא ונתן הלבוש והסוס וכו' :

ויאמר המלך להמן מהר קח אתה הלבוש וגו', (יב) ועשה כן למרדכי היהודי, א"ל ואוני המלך הלא אני ואתה כתבני להשמיד ולהרוג לו ולכל זרעו, א"ל אל

הערות ותקונים

לאסתר והמן אש הס צמדה ו הורניט, ונדפס ילכו לאסתר והמן אש חיים צמדה זו הרנינו, ז"ל אש הס צמדה זו : (ה) א"ר יוחנן שמשי בן המן היה קורא. בכ"א א' וכו' פ' וכו' ק' שמשי בן המן סופר המלך היה וכשהיה מגיע לזכות של מרדכי היה גולל, וכו' ק' נוסף ומוזיף האותיות, והמלות והדפיץ גלגלן מאלוהין ליהא סס. וגם בת"ש מתרגם ואמר לשמשי ספרא. ובגמרא מגילה פ"ז ע"ג מלמד ששמשי מוחק ונצריאל כותב, וע"ש ברש"י שמשי סופר המלך סוגא ישראל היה ומומות כורס היה כו'. ובגדפס הגי' פרשגדתא בן המן היה סופר : (ו) וי"ל האותיות זעקו מעצמן. הוא צמאמרס מגילה פ"ז ע"ג ויהיו נקראים מלמד שנקראים מאלוהין, ובא"צ הגדפס הלשון משושב : (ז) והסייף בידו להורגו. בכ"א פ' נוסף ונצריאל היה שדמיה לו כדמות המן ונבעת משנתו : (ח) שארנתו לברק לילות. בכ"א ב"ם שארנתו לאדם הראשון לילות נהשך, וכו' ל' וכו' פ' וכו' א' ובגדפס שארנתו לברק לילות נהשך, וכו' ק' שארנתו לילות לברק נהשך : (ט) ועוד אחר אינטיבני שמו. כ"ה צב"א פ' וכו' צב"א פ' וכו' הני' אינטיבני שמו, ובכ"א א' אינטיבני שמו, ועיין במכ"ע ליד ידי הרב הגדול מהר"ן בריל סנה ראשונה נד קנ"ז שז"ל אינטיבני או אינטיבני פ' נגד משי : (י) ועוד כלי אחר שהביאו לכורש ירוק שמו. בכ"א א' וכו' ק' ועוד כלי אחר ירוק שמו שהביאו לכורש, ובכ"א ב"ם וכו' פ' ובגדפס ועוד אחר כלי ירוק שמו שהביאו לכורש (בגדפס במקום לדריוש ז"ל לכורש כמו שהוא בכל הכתבי יד), ואולי כלי ירוק יש להצניחה ולעשותה מלה אחת. ולדעת יד ידי הרה"ל הא"צ צמ"ט שלו שם לתקן לניידין, והוא המלה *טעוטיטעוטיטע* : (יא) ואחר שתרגו שמו שפירא וקורין לו ונחש טוב ויבדני. בגדפס ואחר שזירגו שמו שפירא קוראין לו החש טוב וזכרנו, בכ"א ק' ואחר שתרגו שפירא קורין לו ונחש טוב וזכרנו, בכ"א ב"ם ואחר שתרגו שמו שפירא קורין לו ונחש טוב וזכרנו, ולכל הנוסחאות המאמר מוקפה וקשה לבארנו, וגם הרב בריל במכ"ע שלו לא עלה בידו למאז פירוק, ועי' בת"ש : (יב) ועשה כן למרדכי היהודי. בכ"א פ' נוסף וכך איתא שם ועשה כן למרדכי אמר לאוז מרדכי, אמר לו יהודי, אמר לו סוגא מרדכי איכא ציכודאי, אמר לו כיושב בצער המלך. וא"ח ממחיל כמו לפנינו אמרו

מדרש אבא גוריון פרשה הו

כולם (כו) צעקה גדולה וטרה, ואמרתיהן נועות כפרות מבחין, (כה) ובניהם כעגלים מבפנים, עד שעלתה צעקתם וצעקת אבות העולם למרום, (כט) בסוף ג' שעות בלילה נשמעה בכייתם לפני הקב"ה, (ל) אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע קול נדיים וכבשים אנו שומעין, (לא) באותה שעה עמד משה רבינו בבכיה לפני הקב"ה ואמר, רבש"ע (לב) נלוי וידוע לפניך שלא קול נדיים וכבשים הם, אלא קול קמני עמך ישראל (לג) ששרויין בתענית היום ג' ימים, (לד) ואסורין בקולרין ובשלשלת של ברזל, (לה) ולמחר עומדין בשהימה (לו) כנדיים וכבשים, ולב אויב שמח עליהם, באותה שעה נתגלגלו רחמים של הקב"ה, ושיבר החותמות וקרע האיגרות, (לז) ונידע קרן רשע, והשיב (לח) מהשבתו הרעה בראשו, (לט) והרים קרן ישראל והצמיח להם ישועה. (מ) אמר ר' חבבו אין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקת של בית רבן, ואף מהשבתו של המן הרשע לא ביטלה אלא בשבילם, שנאמר מפי עוללים ויונקים יצאת עוז (תהלים ח ג), (מא) ועליהם נתבא שמואל וכוה קול הצאן הזה באזני (ש"א טו יז), ואין עוז אלא תורה, שנאמר ה' עוז לעמו יתן (תהלים כט יב), ואומר סורו ממני כל פועלי און כי שמע ה' קול בכי (ש"א י ט), וששו עליונים ושמחו תחתונים, והודו ושבחו למי שאמר והיה העולם, (כב) שנאמר יודוך עמים אלהים יודוך עמים כולם (ש"א כג ו):

פרשה ו

בלילה ההוא נרדה שנת המלך. (א) באותה שעה ירד גבריאל אצל אחשוורוש והיה סגוד שנתו מעיניו, וחובטו בקרקע (ב) שס"ו פעמים, ואמר לו כפוי טובה שלם טובה לבעליו, מיד נור להרנג כיתות של נחתמים ושל טבחים ושל משקים, ואמר להם סם מות נתתם לי לאבדני מן העולם, (ג) אמרו לו אדונינו המלך מסאכב אסתר והמן אכלת וממשיקה ששתו שתית, (ד) אם הם במדה זו הרגנו, ואם לאו למה

הערות ותקונים

(כו) צעקה גדולה ומרה. כנדפס חסר מלת גדולה, וזכ"י ב"ם מיד לעוף כלס צמר נפש: (כח) ובניהם כעגלים מבפנים. זכ"י א וזכ"י פ' הגי' וזכיה כנדיים מנפנים: (כט) בסוף ג' שעות בכ"י ב"ם וכ"י ל' זכ"י ק' ובנדפס ובמדרש אסתר הגי' בשתי שעות בלילה, וזכ"י א' וכ"י פ' עד שעלת צעקתם וצעקת אבות העולם למרום זכ"י שעות בלילה, באותה שעה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה כקול נדיים וכבשים אנו שומעין: (ל) אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע קול נדיים וכבשים. כנדפס אמר למלאכי השרת קול נדיים אנו שומע: (לא) באותה שעה עמד משה. זכ"י ק' וכ"י ב"ם הניב משה: (לב) נלוי וידוע לפניך שלא קול נדיים וכבשים הם אלא. א' וחסר זכ"י ב"ם וכ"י ק', ונמצא לנו זכ"י ל' ובנדפס, וכ"י א' ובכ"י פ' נלוי וידוע לפניך שאין לך נדיים ולא כבשים אלא קטני עמך בית ישראל שפדית על ידי נגלך: (לג) ששרויין בתענית היום ג' ימים. ובכ"י א' וכ"י פ' ובנדפס ובמדרש אסתר טוסף וג' לילות, זכ"י ב"ם זכ"י ק' שלא אכלו ושחו ג' ימים וג' לילות: (לד) ואסורין בקולרין ובשלשלת של ברזל. זכ"י א' ובכ"י פ' ובנדפס חסרים המלות של ברזל, ובכ"י ק' ואסורין בזיקים ובכבלי ברזל, וכ"י ב"ם ואסורים בזיקים וכבליים, ובמדרש אסתר חסר זה: (לה) ולמחר עומדין בשחיפה. כ"י א' ובכ"י פ' ובנדפס לשחיפה, ובכ"י ב"ם וכ"י ל' ועומדין להשחם: (לו) כנדיים וכבשים. ובכ"י ק' טוסף ונדיים, ובכ"י פ' ובכ"י א' נדיים ושלמים: (לז) ונידע קרן רשע. זכ"י א' חסר זכ"י ק' וכ"י ל' כעוף והסר עלתו, ובנדפס והסר עלת המן הרשע, ובכ"י א' וכ"י פ' ליתא: (לח) מהשבתו הרעה. כנדפס ובכ"י ק' וכ"י ב"ם וכ"י ל' חסר מלת הרעה: (לט) והרים קרן ישראל. כנדפס בהרים קרן ישראל: (מ) א"ר חננו. כנמצא שנת קר"ע ע"כ מונח בשם ריש לקיש שאמר משור ר' יהודה נשיאה: (מא) ועליהם נתבא שמואל, עד באזני. חסר זכ"י ק': (כב) שנאמר יודוך עמים אלהים. זכ"י ב"ם הגי' שנאמר יודוך ה' כל מלאכי ארץ ואומר יודוך עמים אלהים יודוך עמים כולם. זכ"י ק' חסר הסוס כולו מהכחז, וזכ"י א' וכ"י פ' ועליהן אמר שמואל ומה קול האין הזה באזני, באותה שעה נחרווח העולם ושמה ועל אותה שעה נאמר יודוך ה' כל מלכי ארץ ע"כ:

[ג] באותה שעה ירד גבריאל. כתרנוס הוא מלאך מיכאל, וכן במדרש פנים אחרים הגי' ירד מיכאל, ונילקוט רמז אלף כ"ו באותה שעה ירד המלאך ז"ל ירד המלאך גבריאל: (ב) שס"ו פעמים. זילקוט שס שס"ה פעמים: (ג) אמרו לו אדונינו המלך כו'. זכ"י ב"ם אמרו לו אדונינו המלך אתה והמן ואסתר אכלתם ביחד, שלא אלסו וכיו ישינס כדרכם זלל אער: (ד) אם הם במדה זו הרגנו. זכ"י ק' הגי' ילכו ויראלו לנשח:

מדרש אבא גוריון פרשה ה

יט

ורבו בו, ואם תעויר עיניו, (ט) סניאן דקמל שמשון כד עויר, אלא צלוב יתיה על צליבא דלא אשכחן (י) דשוייב מניה. מיד ויימב הדבר לפני המן ויעש העין. (יא) נמל ארו מנינת הביתן ארכו חמישים אמה ורחבו שתיים עשרה אמה, (יב) ייש אוטרים פרשנדתא בנו היה (יג) הגמון בקרדוניה והביא מתיבתו של נח. (יד) והוציאו בהלל וזמר והכינו על פתח ביתו, ואמר למחר בשעת קריאת שמע של שחרית אתלה מרדכי עליו, וכיון שהכינו מדד עצמו עליו, השיבתו בת קל ואמרה נאה לך העין, (טו) מרעוק לך העין שששת ימי בראשית, (טז) מיד הלך לבית המדרש ומצאו לו למרדכי יושב, (יז) וראשי התינוקת מפולשין באפר ושקים בסתניהם (יח) וסופדים וכוכים, וציוה ומנה אותם ומצאם (יט) כ"ב אלף, ונתן קולרין בצואריהן. (כ) ושלשלות ברנליים, (כא) והפקיד עליהם שומרים, ואמר הללו (כב) אני שוחמ תחלה, (כג) ואמר כך אני תולה את מרדכי, ואמרתו היו מביאות להם לחם ומים, ואמרות להם בנינו אכלו ושתו קודם שתמותו, ומניהים ידיהם על ספריהם, ונשבעים בהיי מרדכי רבינו, לא נאכל ולא נשתה, אלא בתעניתינו נמות עיפיים, והיה כל אחד נולל ספרו (כד) ונתנו לרבו, ואומרים סבורים היינו שבזכות התורה נאריך ימים, שנאמר (בה) כי היא הייך ואורך ימים (יגיים ל ג), (כו) ועכשיו שלא זכינו מול ספרך מדינו, מיד צעק

הערות ותקונים

וינלו: (ט) סניאן דקמל שמשון כד עויר. במדרש אבהר ואם עיניו תעויר הרי שמשון דקמל כמה וכמה נשפחה מפלשתאי כד עויר. ובכ"י ק' נוסף „יותר משהיה פקח“, וכן בכ"י ב"ם נוסף „ממה דקמיל נחמיה“: (י) דשוייב ובכ"י ק' דלשתייב, ובגדפס דלא אשכחין דשוייב ית אדם מיניה. יש להקן סג"ל דלא אשכחין ית אדם שוייב מיניה. ובמדרש אבהר דלא אשכחין חד מן עמי דלישתייב מיניה. ובכ"י פ' וכו' א' הני' דלא אשכחן ביה יוסין: (יא) נמל ארו מנינת הביתן. בכ"י ב"ם ובכ"י ק' מתחיל מה עשה הלך וקצץ ארו, וכן בגדפס, בכ"י א' וכו' פ' הני' הלך וקצץ ארו, רק המלות „מה עשה“ חסרים: (יב) ויש אומרים פרשנדתא בנו הניאו. בכ"י ב"ם הני' וי"א אחד מנביו היס הגמון, והמאמר הזה הביא גם הילקום סוף רמז אלף נ"ו וגרסם בנלו „מדרש“, וז"ל: יעשה עץ נטוב חמישים אמה והיה המן הורר מנבקס קורה של ג' אמה ולא מלא הלא קורה שהיתה בתוך ביתו לפי שהיה בנו פרשנדתא הגמון בקרדוניה ונטל נכר אחד מתיבותא של נח שהיה ארכו של נכר חמישים אמה כו'. והלויין „מדרש“ טוהנו למדרש פנים אחרים: (יג) הגמון בקרדוניה. וכו"ה בכ"י א' וכו' פ' וכו' ל', ובכ"י ב"ם בטעום היה הגמון בקרדוס סג"ל בקרדו, ותרנוס ותנח התייב על הרי אררט על סורי קרדו ונחמיה על סוורי דקרדון סג"ל דקרדון, ובכ"ר פלג' סורי קרדוניה: (יד) והוציאו בהלל וזמר והכינו על פתח ביתו. בכ"י א' וכו' פ' הוציאו בשמחה והעמידו על פתח ביתו. ומזה בהרנוס אבהר ובנו דהמן דלויין וחזיון ורש אינתיה מנגא בכריו: (טו) מתוקן לך העין מששת ימי בראשית, בכ"י ק' נוסף שנאמר המן העין אשר לוייתך אל היקף המן העין אלא קמן העין, והוא נובע מנמרה חליון דף קל"ט, וכן במדרש אבהר פ"ס אות ג' איהא כיון שהציאו לפניו הכינו על פתח ביתו ומדד עצמו עליו, להראות עבדיו היאך יהלה מרדכי עליו השבחה בת קול נאה לך העין מתוקן לך העין מששת ימי בראשית רבנן דתמן אמרין מניין להמן מן התורה שגמר המן העין דרש ליה המן העין. וכוונתם בהמלות רבנן דתמן למאמרם בנבלי הולין שהגאלי, וכן בהרנוס קס המן רשעא למגיה לניבא בקומתיה נפקת בת קול משמי מרומא ואמרת ליה כי יאי המן רשעא וכן שפר צדק המדעה: (טז) מיד הלך לבית המדרש. בכ"י ק' הני' צדק הטיס המן למדרש אל מרדכי ומלאו יושב, והמאמר הזה נשנה במדרש אבהר פ"ס אות ד' לאחר ששעה עין הלך אלל מרדכי ומלאו שהיה יושב בבית המדרש: (יז) וראשי התינוקת מפולשין באפר. בגדפס בכ"י ב"ם ומרדכי יושב בראש, וצילקום ומלאו מרדכי שהיה יושב בראש התינוקת, ובמדרש אבהר והתינוקת יושבת לפניו, ובכ"י פ' וכו' א' ומלא למרדכי יושב דורס והתינוקת מפולשין באפר: (יח) וסופדים וכוכים. בכ"י א' ויוהין וכוין: (יט) כ"ב אלף. ובכ"י ב"ם ארבעים אלף, ובכ"י ל' וכו' א' וכו' ל' כמו לפטעו כ"ב אלף, וכן במדרש אבהר שס כ"ב אלף: (כ) ושלשלת ברנליים. בכ"י ק' וכנלי נרול ברנליים. ובמדרש אבהר השליך עליהם שלשלת של נרול: (כא) והפקיד עליהם שומרים. בכ"י ק' ומכרס לשומרים: (כב) אני שוחמ תחלה. בכ"י ק' אהרונ תחלה וכו"ה במדרש אבהר: (כג) ואמר הללו אני שוחמ תחלה. בכ"י ק' ואח"כ למרדכי: (כד) ונתנו לרבו. בכ"י ב"ם ובגדפס ומחזירו לרבו, ובכ"י ק' ומחזירים אותם לרבים: (בה) כי היא הייך ואורך ימים. בכ"י ב"ם מוסף ואומר כי בני ירבו ימך ויוספו לך שנת חיים, ובכ"י ל' חכר נ"ב ובכ"י ק' נוסף ואומר אורך ימים סניאן בשמאלה עשר כבוד: (כו) ועכשיו שלא זכינו מול ספרך מדינו, זה חכר בכ"י ק':

מדרש אבא גוריון פרשה ד ה

ויגד לו מרדכי את כל אשר קרוהו. (טו) ברסו דבר לה על המן שהוא בנוע עמלק, שכתוב בו אשר קרך בדרך (ויגים כח יח):

ויבא התך. (נו) כשראתו המן להתך נכנס ויוצא בעמו והרנו, לפיכך אין מזכירו עוד, אמר הקב"ה הואיל וכן נחיה, (נח) רוח הקודש תהא משמשת בהם, שנאמר ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר:

פרשה ה

ותאמר לו זרש אשתו. (א) אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא (ב) שלש מאות וששים בעלי עצה היו לו לאותו רשע, וכולם לא היו יודעים כורש אשתו, אמרה לו אדם זה שאתה אומר אם מורע היהודים הוא לא תוכל לו, אלא בהכמה, אם תפילו לכבשן האש, (ג) כבר עלו מתוכו הנגיה בישראל ועיריה, (ד) ואם לבית האסורים תאסרוהו, (ה) כבר יצא מתוכו יוסף, (ו) ואם במולא תסיק תחתיו, כבר התחנן בגשמה ונעתר לו הקב"ה (ז) ונפק ממנה, ואם בסדברא תגליגיהו, (ח) כבר פרו

הערות ותקונים

רבינ דתמן אמרין התך זה דניאל ולפי שחתכוהו מגדולתו נקרא התך חתך, ורבינ דהכא אמרין שחתך את הדברים. וגם פה כוונתם רבינ דהמן על המאמרם בגלי מגילה ס"ו ע"א, אולם המלות רבינ דהכא הוא בשעות, מלבד כן אין זכר מזה במדרש אבא גוריון, הלא הם דברי שמואל נגמרם שם, ושמואל אמר שכל דברי מלכות נחשכין על פיו, רק יש להקין ש"ל ואיכא דלמר שחתך את הדברים, והוא המאמר משמואל. וראיתי בילקוט אסתר רמז אלף ק"ז שהביא דברי הנגמר מגילה, ובמקום ושמואל אמר הביא הוא איכא דלמרי שכל דברי מלכות נחשכין על פיו: (נו) ברסו דבר לה. בכ"י ב"ם הגירסא רמז לה על המן, ובכ"י ק' זו בדבר דבר לה על המן, ובמדרש אסתר פ"ח ס' ה' ויגד לו מרדכי כל אשר קרוהו אמר להתך לך אמור לה בן בנו של קרוהו בא עליכם, הה"ד אשר קרך בדרך, ע"כ. על זה כתב המ"כ בן בנו של קרוהו הוא עמלק ובמסכת מגילה הגירסא יותר מתוקפת וכן הביאו הילקוט עכ"ל. אולם עשה כמה שכתב בגמ' מגילה הני' ויהר מתוקפת, כי לא נמלא שמך דבר מזה נגמרם מגילה ס"ו ע"א, רק חשב כי הניין בילקוט "מגילה ס"ו" על המאמר ותקרא להתך מוסב גם על זה, ובאמת על המאמר אשר הביא צעל הילקוט על הכתוב את כל אשר קרוהו מזוין גלדו מדרש, והוא ממדרש פנים אחרים. עיין להלן: (נז) כשראתו המן להתך נכנס ויואל. מובא בילקוט שם במאמר ויש אומרים כשראה המן להתך, וכוונתו למדרש פנים אחרים: (נה) רוח הקודש תהא משמשת בהם. בכ"י ק' הני' אמר הקב"ה הואיל וכן היה הדבר אם כן רוח הקודש ישי' משתמשין בו. ובכ"י א' וכ"י פ' אמר הקב"ה הואיל וכן הוא תהא רוח הקודש משמשת ביניהם דכתיב ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר. גם עקף בכ"י א' וכ"י פ' ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות וכה"ל רוח לבשה את עמאל:

[א] (א) א"ר אלעזר א"ר חנינא. במדרש אסתר פ"ט אות ז' בקצת שינויים והסר שם האומר, ומובא בילקוט רמז אלף ק"ז במאמר המתחיל המאמר לו זרש אשתו, והסר הניין אבא גוריון, והני' שם א"ר אלעזר א"ר יהושע בן לוי: (ב) שלש מאות וששים. וכן הוא בכ"י ל' בכ"י א' בכ"י פ' ש"ם צעלי ע"ה, ובגדפס ג' מאות וששים וששה, ובכ"י ב"ם שלש מאות, ובכ"י ק' ובמדרש ובילקוט שלש מאות וששים וחמשה, ובמדרש שם עקף כמנין ימות החמה: (ג) כבר עלו מתוכו. כ"ה בילקוט ובגדפס, וכ"י ק' וכ"י א' וכ"י פ' כבר ילאו מתוכו, ובמדרש אסתר כבר הוללו חניניה וחזריו, ובכ"י פ' כבר ילאו הימנו אנדרים חניניה מישאל וחזריו: (ד) ואם לבית האסורים. בכ"י ק' וכ"י ב"ם א' ובכ"י פ' ובגדפס נגמרם אסתר ובילקוט נמלא לפני זה ואם לגוב האריות הפילו כבר ילא דניאל, ויש נוסחאות כבר ילאו הימנו דניאל, ובכ"י ל' חסר ג"כ: (ה) כבר ילא מתוכו יוסף. בכ"י ק' עקף ואם לים כבר עלו ישראל מתוכו, ובכ"י פ' וכ"י א' הני' ואם נהרב משה ואם לבית האסורין יוסף ואם למדבר תגלוהו כבר פרו רובו בו: (ו) ואם במילא תסיק תחתיו. בילקוט חסר זה עד ואם במדברא תגליגיהו, ונמלא ג"כ במדרש אסתר שם, ואם במולי תסיק תחתיו: והכוונה ע"ה המאמרם נפקיהו פסקא דקב"ה (דף קס"ב ע"א) ויבאסרוהו במחשבים מה במחשבים א"ר לוי עשה לו כמין מולי ש נחושד ועשה אותו קבצים נקבים ונתנו לחובו והתחיל מסיק תחתיו, ופ"ש בהערה מה שהעירוהו. ובכ"י ב"ם הוא ואם נכנלא דנחושדא ובתרגום אסתר אם נסירא דנחשד נרמי יתיה כבר נבועה מנשה ונפק מניו: (ז) ונפק ממנה. בגדפס ונשה מניוה ש"ל ונפק מניו: (ח) כבר פרו יר' בו. כ"ה בילקוט ובמדרש אסתר עקף כבר פרו ורבו אבותיו במדבר וכמה נסיונות נתנשו ובתוין עמדי ונלאו

תוד מדה אחרת יש בו, יש עקרב אחד שיש בו תשע מאות ותשעים ותשע חליות, ועל כל חוליא והוליא יש לו תשע מאות וצ"ט חביות (מח) של דם, וכל חבית והבית יש בו תשע מאות וצ"ט לוגין, ואדם שכופר בהקב"ה ומשתחוה לצלם דנין אותו ככולם, (בט) ואנו היאך נשתחוה לצלמא דדהבא, (ג) ואילולי אותן צדיקים שקדשו את שמך, (גא) כבר אבדנו (גב) מהעולם, ועכשיו עמד עלינו המן הרשע, (גג) וביקש לעקור את הגפן, ולא נזר להניח מחצה או שלישי או רביעי, אלא את הגפן כולה, שנאמר להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים שנער ועד זקן:

(גד) ותבאנה נעויות אסתר וסריסיה ויגידו לה ותתחלחל המלכה מאד. (גה) יש אומרים מעוברת היתה והפילה, וכן הוא אומר על כן מלאו חתני הלהלה צירים אהוני יולדה (שפי"ג א):

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

וכן נוסף שם ורחשו ז' ריבוא פרסאות. ובמדרש א"צ דר' עקיבא (נדפס צביהמ"ד ח"ג) הביא בג"ד 28 מלמד של ניהוס וגיהוס שלש מאות ארכו ושלש מאות רחשו ועניו אלף פרסה ועמקו אלף פרסה. ובכ"ב ב"ם הני' ורחשו ז' פרסאות, ז"ל ז' ריבוא פרסאות, וכן מובא במדרש לקח טוב: (בח) של דם. בכ"י ק' הני' מחמת חנינים, ובנדפס הסר שורה שלשמה ובכ"ל וכל חוליא וחוליא יש בה תשע מאות והששים ותשע [חביות של דם וכל חבית וחבית יש בו תשע מאות והששים ותשע] לוגין, והששים המשתחיק מן ותשע עד ותשע. ובכ"י ק' ובכ"א א' הני' לוגין של מדה: (בט) ואנו היאך נשתחוה ללמלא דדהבא. בכ"י א' וכ"י פ' הני' היאך נשתחוה ללמלא, ובכ"י ב"ם ללמלא דדהבא דידך. גם נוסף בכ"י ב"ם מאמר אחד ורשום עליו "הוספא בלא מה"ר אלעזר ז"ל ואין ספק שהוא תוספת מהרוקח, ואמרתי להעתיק את הדברים אשר נוספו בנוף הכ"י, וכך הוא: "אמר אלעזר ועוד (1) ד' מדורין יש להבס, כוונתו בזה כי יש גן עין למעלה והוא הסכל וכל אשר הוצי' לו והמשה ממנו יוצ'ה הוא מעדן ויורד לניהוס, וד' מדורים למטה ממנו החתון הוא עבור מן העליון, וכל מדור ומדור עומק מזה ריבוא פרסאות, לישא דקרא נקב, אלף אלפין ישמבויה (לנהר דיטור) (דט"ל ז'): (ו) ורחשו (2) ז' פרסאות, הכוונה ז' גלגלים והחתון שבהם ארקה שמו, והוא הניו כרד והניו אש, ובשד"ן לרשע בו' הכוונה בזה הרקא הוא הארץ שנאמר (כדינא) [כדנה] תימרון ליון אלהא (דשמיה) [די שמיה] וארקה לא עבדו (ירמיה י יא), הניו אש וחניו כרד היא כלולה מן העפר אשר סבעה קר ויבש והוא מיחס לז' גז' קצור היובש הרוכב עליו, ועוד דמחו מלך אד הלח הנדבק בו אשך הוא מימימי קר וזה, וכשרשע נאון בזה וזה כלמרו בזה גז' צמיס (תהלי' טו ב'), ועוד יש מדה אחרת, יש עקרב אחד וכו' הכוונה בזה העקרב הוא המלגין חובה, הוא הקסינור, ואמרו בדרך במו מדליקין (שבת ל"ב ע"א) אפילו יש לאדם תהקל"ם מלמדי חובה ואחד מלמד זכות יניול שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחטו ויאמר פדעבו נורדה שחת מלאתי כופר (איוב לג כג כד), הכי תהקל"ם חליות, ר' אליעזר ב"ר ר' יוכי הגלילי אומר אפילו תהקל"ם צבאותו מלאך חובה ואחד מליץ זהה יניול שנאמר מליץ אחד מני אלף, והי' תהקל"ם חביות, ובהיות ע"ה ההמורה משאר העבירות החמור בעונם לתת תהקל"ם לויים בכל חבית, הנה פירשנו כפי השגותינו את המאמר הזה למען יקבל בעיני הכתובים ולא חסרנו מכל הכתוב בספר מלה אחת. וגשבו לעניינינו, עוד נאמר, שלש מספרים הם, אחדים עשרות מאות, ט' סוף לאהדים, ז' סוף לעשרות, תה"ק סוף למאות, הרי תהקל"ם כלל כל השבועות, והאלף ראש כלום, והוא מליץ אחד מני אלף שקבול כנגד כולם, והסיומן טל"ק, ע"כ לשון תוספת": (ג) ואילוני אותן לדיקים שקדשו את שםך. בכ"י ב"ם ואלו חנינו מישאל ועזריהו אד קדשו את שםך: (גא) כבר אבדנו מהעולם. וכ"י ק' כבר היינו נאכדין מן העולם. ובנדפס בעשות כבר אבדנו ז"ל אבדנו: (גב) המלכות בכ"י ק' כבר היינו נאכדין מן העולם הזה ומן העולם הבא: (גג) ובקש לעקור את הגפן כולה. והמלות "ולא נזר להניח מחצה או שלישי או רביעי אלא את הגפן כולה" ליהא בכ"י א' וכ"י פ' גם לא נדפס: (גד) ותבאנה נעויות אסתר. נדפס ותבאנה נעויות אסתר וכו' ותתחלחל המלכה מאד. במקום "וכו" ז"ל ונו': (גה) יש אומרים שיצרת היהיה והפילה. במדרש אבהו פ"ח אות ג' איהא ותתחלחל המלכה רבין דמתן אמרין שפרסה נדה, ורבנן דהבא אמרין הפילה עוגרה, לדעתו כוונת המדרש, רבנן דמתן על מאמרם מנילה ס"ו ע"א נדה פ"א פ"א. והכוונה "רבנן דהבא" על דברי המדרש אבא גוריון, ועוד יש להעיר במדרש אסתר שם פ"ו סוף אות ו"ג המלות "מהו ותתחלחל מלמד שפרסה נדה" הוא תוספת חליות שהוסף אחד אחר הכיסוס מיד ותתחלחל המלכה מאד, הוסיף מהו ותתחלחל אשר אין בו מקומו, ובהא או לא ראה דברי המדרש בסמוך בפ"ח אות ג' שהבאתי ובדרך אנג העיר כי במדרש שם אות ד' ותקרא אסתר להתך

(1) הביא כוונתה כ"י ב"ם ד' מדורין :

(2) גם פה הביא כוונתה כ"י ב"ם ז' פרסאות במקום לפנינו נדפס ורחשו ז' ריבוא פרסאות, טיין לעיל פרסה מ"ז :

מדרש אבא גוריון פרשה ד

מיד ויקרע מרדכי את בנדיו, מה עשה קבץ כל תינוקות של בית רבן, (לב) ועינה אותם מלחם ומים, (לג) והלביש שקים עליהם, (לד) והיו צועקים בבכיה וביללה, באותה שעה אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כל זמן שאומות העולם עומדים עלי, אינם מבקשים ממני לא כסף ולא זהב, אלא לכלותיני מן העולם, שנאמר ואכרות קומת ארזיו (ישעי' לו כד), (לה) עמד עלי נבוכדנצר מלך בבל ובקש לכלותי מן העולם, (לו) שנאמר אכלני הסמני נבוכדנצר מלך בבל (נחמיה יא לד), (לז) אימתי הממני בשעה שהעמית צלם בהיכל, קיבץ עלי שבעים מלכים ודן אותי לפניו, (לח) ואמר לי השתחוה לצלם, א"ל הננייה מישראל ועזריה אין אנו משתחיים, אמר להם מפני מה, אמרו לו מפני שגזירותיו של הקב"ה (לט) קשים מגזירותיך, שאמר לנו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כ ג), אמר להם ולמה מרדתם בו, אמרו לו לכך באנו ליריד, אמר להם אין אתם מתייראין מכבשן האש שלי, (מ) אמרו לו וכי אש שלך קשה מאשן של הקב"ה, והלא שש אשות יש לו להקב"ה, יש אש אוכלת אש, זה אשן של הקב"ה, שהיא אוכלת אש של מלאכי השרת, (מא) ויש אש שמתירא מאשן של הקב"ה, שבשעה (מב) שהפיל הננייה מישראל ועזריה לכבשן האש ירד נבריא ויציג את האש, (מג) ולא היה לכבשן האש רשות להבעיר, ויש אש שאוכלת ושותה, זה אשן של אליהו, שנאמר ואת המים אשר בתעלה לחכה (מ"א יח נח), ויש אש שותה ואינה אוכלת, זה אישן של חמה, ויש אש אוכלת ואינו שותה זה אש שלנו, ויש אש לא אוכלת ולא שותה, זה אש של מלאכי השרת, ולא עוד אלא שאש שלך אינה אלא לפי שעה, אבל אשן של הקב"ה אדם נכוה בה לעולמי עולמים, ולא עוד שאין מניחין נשמתו לצאת (מד) אלא מטרפת בתוכו, (מה) וכשארם מרחיק מטכנו ארבע מאות ושלשים פרסאות הוא נכוה בה, (מו) ועוד ז' מדורים יש בניהגם, (מז) וכל מדור ומדור עומקו מאה ריבוא פרסאות, ותחתתן שבהם ארקא שמו, והוא חציו אש וחציו ברד, וכשדנים ברד הרשע, מוציאין אותו מאש לכרד ומכרד לאש,

הערות ותקונים

למעלה להשמד כל ישראל, וככ"י ב"ם והניד לו שהסכימו למעלה, ונדפסם ואמר הסכימו מלמעלה: (לב) ועינה אותם מלחם ומים, נדפסם נלחם ומים, וככ"י ק' ומגטן מלאכול ומלשחה, וככ"י א' וכ"י פ' וטיגן נתענית: (לג) והלביש שקים עליהם, נכ"י א' וכ"י פ' והלבישן שקים על האפר, (לד) והיו צועקים בבכיה וביללה, כ"ה נס נדפסם, וככ"י א' וכ"י פ' והיו צועקין בבכיה כל אותו הלינה: (לה) עמד עלי נבוכדנצר. נכ"י ק' נוסף בתחלה עמד עלי פרשה הרשע הכביד עליו עולו כשהייתי נקטותי ולא הם עלי כמו שנאמר רבת לרזוני מעשורי (תהלים קכט א), כשהייתי נער, כמו שאמר כי נער ישראל והעבדו (השע"י יא א), ועוד קס נבוכדנצר הרשע וביקש לללות אותי וצא עלי בכל סקימא וערמה נו': (לז) שנאמר אכלני הממני, נדפסם חסר זה, והוצא הכתוב צל נבוכדנצר מלך צל (מ"ב כב א), וכאשר הוא לפנינו ובכל כתבי יד הוא לנכון: (לז) אימתי הממני, המלות האלה חסרים נדפסם וככ"י ב"ם: (לח) ואמר לי השתחוה לצלם. נכ"י ק' נוסף תזר בי דיונים משונים ושפטים גדולים: (לט) קשים מגזירותיך. וכ"י א' וכ"י פ', אבל נכ"י ק' הני' גדולים מגזירותיך: (מ) אמרו לו וכי אש שלך קשה מאשן של הקב"ה והלא שש אשות יש להקב"ה יש אש אוכלת אש וכו'. נכ"י א' וכ"י פ' הוא כסגנון אחר, אמרו לו אשן של הקב"ה משלך, ולא עוד אלא ששה אשות הן, יש אוכלת לחין וישבין, כגון אשן דאליהו, ויש שותה ואינו אוכלת דחולים, יש לא אוכלת ולא שותה דמלאכי השרת, יש אוכלת ולא שותה אש שלנו, יש אש דוהה אש דמיכאל, ויש אש אוכלת אש של הקב"ה, ואש שלך אינה אלא לשעה קלה, אבל של הקב"ה אדם הכוהו צה ידיון לעולם ולעולמי עולמים, ולא עוד כשאלם מתחייב הוא מתחייב נפשו כגופו ומסרטיין בתוכו וכשאלם רחוק ממנה ת"ל פרסאות הוא נכוה בה, פ' יומא דף כ"א פ"ב וילקוט מלכים רמז רס": (מא) ויש אש שמתירא מאשן של הקב"ה. נכ"י ק' הני' מאשן של מלאכי השרת: (מב) שבשעה שהפיל. נכ"י ק' וככ"י ב"ם וככ"י ל' ונדפסם הני' סידרו: (מג) ולא היה לכבשן האש רשות להבעיר. נכ"י ק' ולא היתה יכולה להבעיר: (מד) אלא מטרפת בתוכו. נדפסם מטרפת בתוכו, וככ"י ב"ם מטרפת בתוכו: (מה) וכשארם מרחיק ממנה ארבע מאות ושלשים פרסאות. כ"ה בכל כתבי יד, ונדפסם בטרם ארבע אמות, וצ"ל ארבע אמות: (מו) ועוד ז' מדורים יש בניהגם. נכ"י ב"ם נכשות ארבעה מדורים, ובכל כתבי יד נאמר לנטון שבעה, ולפני המעתיק היה כתוב ז' מדורים, וחשב שהיא אות ד' והציג ארבעה מדורים: (מז) וכל מדור ומדור עומקו מאה ריבוא פרסאות. כ"ה בכל כתבי יד. ונדפסם הני' ארבע נמוקם עומקו,

מה תהא עליה, (יב) אמר לפניו תסתפק בעליונים, (יג) אף הקב"ה השווה דעתו לכך, באותה שעה אמר הקב"ה למה לי אומה זו (יד) שבשבלה רבו אנחותיי בכל יום, שנאמר אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש וזכרם (ינני לנס), הביאו לי אנרות וכתבו עליהם כלייה, מיד הביא השמן איגרות וכתב ותתם, כיון שראתה תורה כך, יצאה שבגדי אלמנותיה, (טו) ונתנה קולה בבכי, (טז) ולקול בכייתה צעקו מלאכי השרת, שנאמר הן אראלם צעקו הוצה וגו' (יט טיט לנ ז), ואמרו אם אין ישראל שמעטפיון דם לשמונה אנו מה צריכים לעולם, דכתוב אם לא בריתי יואם וילזה חוקת שמים וארץ לא שמתי (יט טיט לנ ז), וכתוב הבט (יז) לברית כי מלאו מחשבי ארץ וגו' (תהלים עד כ), כיון ששמעה חמה ולבנה כך, (יח) הנרו שקים ותנו קולם בבכי, (יט) שנאמר שמים וירח קדרו וככבים אספו נגהם (יחל לנ ז), ושמים וארץ נתאבלו, שנאמר אלביש שמים קדרות ושק אשים בסותם (יט טיט לנ ז), (כ) מיד רץ אליהו ובהלה אצל אבות העולם וצדיקי עולם ונביאים הראשונים, (כא) ואמר להם שמים וארץ וצבא מרום בוכים במר נפש, וכל העולם אחותו היל ביולדה, ואתם שוכבים במנוחה, אמרו לו על מה, אמר להם (כב) מפני שנגזר על שונאי ישראל כלייה, למה, מפני שנהנו בסעודה של אחשרוש, (כג) כיון ששבע משה כך אמר לאליהו כלום יש אדם כשר באותו הדור, א"ל יש אדם אחד ושמו מרדכי, א"ל לך והודיעו, (כד) ועמוד הוא שמם ואנו מכאן, א"ל רועה נאמן (כה) כבר כתבו כלייה על צאנך (כו) וכבר התוסה, אמר להם לאבות העולם אם בטיט התובה (כו) רחמינו נשמעים, ואם בדם התובה (כז) מה שהיה היה, בא אליהו אצל מרדכי והודיעו, שנאמר ומרדכי ידע וגו', (כט) ועד עכשיו לא היה יודע, (ל) אלא דלא היה מתירא עד שבא אליהו (לא) והודיעו מה שהסכימו למעלה,

הערות ותקונים

מכתיסוס לפניך אס רלוגך וכו'. זכ"ל פ' הגי' שהס מכתיסוס לפניך אפי"ט שנתקיים בזה ואתה אורה גנוים אינן חוזרים בנחמה שלימה לפיך אס רלוגך תאדונה מן העולם: (יב) אמר לפניו תסתפק בעליונים. במדרש אסתר שס י"ט לתקן בלשון ע"פ המדרש הזה: (יג) אף הקב"ה השווה דעתו לך בנאותה שעה אמר הקב"ה למה לי אומה זו. זכ"ל פ' הגי' והודה לו הקב"ה ואמר מה לי בזאמה זו: (יד) בשבילה רבו אנחותיי בכל יום. זכ"ל ק' ששכילה רבו עלי כמה נעסם ובמדרש אסתר ששכילה הרבתי אוהותי ומופתי לכל אנחותיי בכל עתה לרעה: (טו) ונתנה קולה בבכי. זכ"ל ק' נוסף ועמדה לפני הקב"ה ונתנה קולה בבכי נדולה: (טז) ולקול בכייתה צעקו מלאכי השרת, זכ"ל ק' הגי' וגם מלאכי השרת נבו במר נפש: (יז) וכתבו הנס לברית כי מלאו מחשבי ארץ. זה חסר במדרש אסתר, ובגדפס הביא הכתוב שנאמר הן אראלם יצקו חולה הנס לברית, יש לתקן ש"ל וכתוב הנס לברית ולציון ז"ל (תהלים עד כ): (יח) הנרו שקים ותנו קולם בבכי. זכ"ל א' וכ"י. פ' הגי' אף חמה ולבנה חשך אורם מהלער דכתיב שמש וירח קדרו: (יט) שנאמר שמש וירח קדרו, במדרש אסתר השמים המעתיק מן שנאמר ראשון עד שנאמר שני, וכן ק' לתקן שס, כיון ששמעו חמה ולבנה כך אספו נגהם [שנאמר שמש וירח קדרו וככבים אספו נגהם (יחל לנ ז) ושמים וארץ נתאבלו] שנאמר אלביש שמים קדרות. זכ"ל א' הגי' ושמים וסדרי בראשית מתאבלין, זכ"ל פ' וכל מעשה בראשית מתאבלין ואומרים רבש"ע יבטלו ישראל שהולכין ומחורין על הפתחים כדי שילמדו תורה ומזות, ע"כ: (כ) מיד רץ אליהו וזכר לטוב בבהלה אלז אבות העולם. זכ"ל א' וכ"י פ' מיד רץ אליהו אלז אבות העולם, ש"ין במדרש אסתר הלשון שמונה ובהוספת דברים בדרך מדרשים מאוחרים: (כא) ואמר להם שמים וארץ וצבא מרום בוכים במר נפש וכל העולם אחותו היל ביולדה, זכ"ל א' וכ"י פ' הגי' ואמר להם שמים וסדרי בראשית בלער גדול ואתם שוכבין: (כב) מפני שנגזר על שונאי ישראל כלייה, זכ"ל ב"ם מפני שנגזר גזרה על שונאיהם של ישראל כלייה, והוא בדרך סני נהור, זכ"ל פ' וכ"י א' א"ל למה א"ל לפי שנגזר כלייה לעולם, אולם במדרש אסתר הגי' מפני מה אמר להם מפני שהנו ישראל מעטדותו של השחרוש ובעבור זה נגזרה נזירה לכלות מן העולם ולאנד את זכרם: (כג) כיון ששבע משה. נס בבאן הגי' שנתית במדרש אסתר: (כד) ועמוד הוא משס ואנו מכאן. זכ"ל ק' ואמר ויתפלל הוא משס ואנו מכאן, וגם במדרש אסתר אמר לו לך והודיעו כדי שיעמוד הוא משס ותפללה ואני מכאן ובגדפס רחמים לפני הקב"ה: (כה) כבר כתבו כלייה על צאנך (כו) וכבר התוסה. זכ"ל ק' ונתחמו הספרות: (כו) רחמינו נשמעים. זכ"ל א' וכ"י פ' ובמדרש אסתר תפלתית שמעת: (כז) מה שהיה היה. בגדפס נשעת מה שהיה היה: (כט) ועד עכשיו לא היה יודע, כל זה עד ותתחלת המלכה מאוד ליתא במדרש אסתר: (ל) אלא דלא היה מתירא, זכ"ל ב"ם וכי עד עכשיו לא ידע אלא היה יודע ולא היה מתירא עד שבא אליהו כו': (לא) והודיעו מה שהסכימו למעלה, זכ"ל ק' ואמר לו ידוע לך הי סכיסע למעלה

מרש אבא גריון פרשה ג ד

קודמנא, כבני חרי לא עביד עבודההו, ולפיקודנא לא צייתו, בכך איתכנסד קדמנא רברייא סגוייא פהיתא והתיבנא עימא ושעם וקייבנא אוסר ורשום כרת מדיופרס דלא תננדי לשציותהון מדרי עלמא, ושלחנא איגרתא בכל שבע ועשרים ומאה מדינה די במלכותאי לקמלא יתהון בניהון נשיהון וספליהון, ונבר לא ישתיר מתחות ירכון, ביום תלתא עשר דיריא באדר, כמא דעבדו לאבתגנא, וכמה דהשיבו למיעבד לנא, ונכסיהון יהון למיבו בכך תשכחון רחמין קדמאי דא נשתון איגרתא די שלח אליכון ארתהששת מלכא דמדי ופרס:

פרשה ד

(א) ומרדכי ידע את כל אשר נעשה. וכשיצא המן מפלטין של מלך ואינרות בידו וכל שרי המלך אחריו. פנע (ב) בהם מרדכי, ראה שלשה תינקת יוצאין מבית רבן, אמר להם מרדכי אמרו לי פסוקים, פתח ראשון ואמר אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבא (מגילת אסתר), פתח שני ואמר עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל (ישעי' מ), פתח שלישי ואמר ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסכול אני עשיתי ואני אשא ואני אסכול ואמלם (שם מו ד), מיד צחק מרדכי, א"ל המן מה אמרו לך התינוקות הללו שצחקת, א"ל בשורות טובות בשורוני, מיד כעס המן בלבו, אמר איני שולח יד תחלה אלא בתנוקת הללו, (ג) אמר ר' יצחק נפחא (ד) בעלילה גדולה בא המן על ישראל, שנאמר ובמלאות הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה (אסתר א), ואין עם אלא ישראל, (ה) שנאמר עמים הר יקראי שם יזבחו וזבחי צדק (דברים לג יט), א"ל המן לאחשורוש (ו) אלהיהם של אלו שונא ומה הוא, אלא העמד עליהם זונות ועשה להם משתה וגוור עליהם שיבואו ויאכלו וישתו כרצונם, שנאמר לעשות כרצון איש ואיש, (ז) ומי שירצה לבוא יבא, ומי שלא ירצה לבוא לא יבא, כדי שלא יהא להם פתחון פה (ח) לומר על כרחם הביאום, (ט) נזר המלך כך, מיד עמד מרדכי והכריז ואמר בניו הואיל ארצינכם הוא לא תלכו, שלא יהא פתחון פה לשמן עליכם, הניחו דברי מרדכי והלכו לבית המשתה, א"ר ישמעאל (י) שמונה עשר אלף ותשע מאות הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו וקלקלו, והשמן השמין אותם לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע עד מתי תדבק באומה זו (יא) שהם מכעיסים לפניך, אם רצינך תאבד אומה זו מן העולם, א"ל תורה

הערות ותקונים

[ד] (א) ומרדכי ידע. מכאן מהחיל גנדפס אחר שספר סס דף שלס: (ב) פנע בהם מרדכי, נמדרש אסתר פ"ו אות י"ט הלשון משנה כדרך מדרשים מאוחרים שהסיפו והקנו הלשון, וכן מוצא דברי מדרש אבא גריון זילקוס רמז תתרי"ז: (ג) א"ר יצחק נפחא. כ"ה בכ"י א' וכ"י פ', וכן נס נמדרש אסתר ונדפס, וזילקוס רמז תתרי"ז ר' יצחק בר נפחא, אצל בכ"י ב"מ א"ר יצחק בר הנינה: (ד) בעלילה גדולה בא המן על ישראל שנאמר ובמלאות ימי ואלין עם אלא ישראל כו'. וכ"ה נמדרש אסתר, אצל בכ"י א' וכ"י פ' ג' ארחת בעלילה גדולה בא המן על ישראל לפי שהגו מסעודה אותו רשע אמר לו המן לאחשורוש בוראן של אלו שונא ומה זה: (ה) שנאמר עמים הר יקראו. נמדרש אסתר מוצא הכתוב אסריך ישראל מן כמורה עם נושע בה' (דברים לג כס): (ו) אלהיהם של אלו. בכ"י א' וכ"י פ' בוראן של אלו: (ז) ומי שירצה לבוא יבא כו'. עד נזר המלך כן חסר נמדרש אסתר ונמלא נס זילקוס: (ח) לומר על כרחם הביאום. בכ"י א' וכ"י פ' לומר אלוסיס היינו: (ט) נזר המלך כך. נדפס גזר כן, ובכ"י ב"מ הני' והמלך נזר כך, ומוסב למעלה ר"ל שלא יהא פתחון פה לומר על כרחם הביאום וגיורת המלך היא, וזילקוס וכ"י א' וכ"י פ' הסר זה: (י) שמונה עשר אלף ותשע מאות, וכ"ה נדפס, ונמדרש אסתר ובכ"י ב"מ וכ"י פ' שמונה עשר אלף ותשע מאות, וזילקוס רמז תתרי"ז י"ח אלף ותקמ"ד, ובכ"י א' הסר זה, ואלין ספק שבטפסא אחת היה כתוב תת"ק וזא המעתיק והליג תשע מאות, ובכ"י אחר נשמא אות ת' ושאל ת"ק והליג המש מאות. ונס לפני הילקוס היתה הוספא ות"ק, רק אחר זה כתוב עמד השמן והספין, בנודלי היתה הוספא מיד עמד השמן והספין, ועשית בשעת התקמ"ד, אחרי כהני זאת מלאתי כי דברי הילקוס מוצאים בנות הלוי דף ג"ח ע"ב, ור"מתי כי הביא כמו שחקתי ושמתתי: (יא) שהם מכעיסים

(קסג) ולא הויעיל להם כשפיהן, מהם הרג, מהם השליך בקולרין ובששלת של ברזל, והביאום בינינו, ואעפ"כ לא שינו מעשיהם המכוערים, ומשחקים עלינו בכל יום, ומתלוצצים ומלעינים עלינו ועל יראתנו, ותועבה אנו בעיניהם, (קסד) בנותינו אינם לוקחים, ובנותיהם אינם נותנים לנו, לחמנו אינם אוכלים, ומשקנו אינם שותים, ואפילו מלכנו חזבה בעיניהם כאשה נדה, (קסה) הללו המדות מנגנות באומה זו, ועוד מה שאין אנו יכולים לספר, (קסו) ועכשיו חשבנו והפלנו גורלות על שנים עשר חדשי שנה, ונפל הגורל [על חדש אדר, והפלנו על ימי החודש, ונפל הגורל] על שלשה עשר יום להדיש, ועכשיו בזמן שאינרות הללו באות לידיכם, השחיתו והשמירו לא תשאירו מהם פליטה :

נוסה אהר בלשון ארמי ע"פ כ"י ב"מ.

ויקראו סופרי המלך בחדש הראשון. מה כתיב בהו' : (כל) [לכל] עממיא אוסיא ולשנייא [די דארין בכל ארעא] שלמכון ישנא. יודע לבון דנברא חד אתא לוותנא, לא מדילנא ולא מארענא, אילהן מורעא דעמלק, (בין) [ביר] רברבין עלמא הוא, והבן שמה, ושאל מיננא שאלתא ועירתא, ואמר עמא חד אית ביננא, דבזיוא מכל עמא, דזמנין לתקלא ולקקולא, ומשתנין בנאותא, יודען בבישותנא ואחסורנא, ולמיין אינון למלכא, ולמותא דמלכא תדירא ברומהון, וכד למויתהון אמרין ה' מלכותיא קאים לעלם ולעלמי עלמיא אבדו בני עממיא מאתריה. ותו אינון אמרין למיועבד פורענותא בעממיא, וכפרין אינון במיבותא כל ימיהון, מה עבדו לפרעה מלכא דמצראי נחתו לארעיה בעדן כפנא ערמלאין אינון גשיהון ומפליהון, וקבליון בסבר פנים יפות בהדוון, ואותכיוון בטוב ארעיה, וזנינון ומרעם לא חסרו, פלטרין הוה ליה למיבני, ואמר להון למבנייה, ושרו למיבנייה ברעבנותא, ועד כאן סתכבי ולא שלים, אתו עלוהי כלהון בתספוי מלין, ואמרו ליה סחלק תלתא יומין נהך ונדבה קדם ה' אלהנא ונהדר וניתוב, במיין מנך הב לן מיני דכסף ומנין דדחב איצטלוון ולבושין, ושאליון ובענו ית בעיריהון כל אחד תשעים המורים, ורוקינו ית מצראי, ולא חורו להון קדל אול בתריהון פרעה כד חוינון ערקין לשזבא ית נכסיה, כד מטנון על ימא, הוה ביניהם נבר רב [תרישיא] [תרישיא] דאיתרבי בביתיה, ומשה בן עמרם שמה, ורמא ית חמרי על ימא ובזייה, ואעבר ית משריתיה בימא ושניק רתיכי פרעה ושפר גברוהי ומשריתיה, ואליהון הוה כסעדהון, כל עדן דאינון קיימין אורויתיה לא שבק חד למיקם קדמהון, ואף בלעם נביא חד דהוה ביננא קטלו בהרבא, ובדון עבדו לסיהון ולעוג מלכיא תקיפא דארעא דכנען וקטלו ותרוכיוון מן ארעיהון ואחסינו יתה, ואף מלכא רבא יקרא דעמלק שציאו אינון מלכיהון ונביאהון, ובתר כן קם מלכא אכורא דוד שמה, וקטלו בפלישתאי ארומאי עמטנאי ומואבאי ולא קם חד קדמוהי, ובתר כן קם שלמה בריה נבר הכים וסוכלתא, ובנא להון ביתא בירושלם דלא אתבדרון לכא ולכא, וכד סגיוא בארעא חבו קדם אלהיהון, ומסרינון ביד נבוכדנצר מלכא, ואוליון לכבל, ועד כען דאינון תחות ידנא נחנא כלא השיבן קדמיהון, ורתיהון ונימוסיהון משנין מכל עמא, ולא מתחתנין בנא, וית אלהנא לא סגדין, ולא חשחין ליקרותנא, ולא מיסגד

הערות ותקונים

(קסג) ולא הויעיל להם כשפיהן מהם הרג מהם השליך בקולרין. וזה חסד במדרש אסתר. ובכ"י ק' ולא הויעיל כשפיהם שבו עומדין בה וכנס כל כרכיהם וסתר כל צניניהם והרנס בני חמלה והשליכם בקולרין, והיה המלוח ובשלת של ברזל היה הוספה לפרש מלת בקולרין, וליתא נס בילקוט, ובכ"י א' נאמר נ"כ מהם השליך בקולרין ובששלתא : (קסד) צותינו אינם לוקחים. בכ"י א' ובילקוט ואין מתחתנים ממנו : (קסה) הללו המדות מנגנות באומה זו ועוד מה שאין אנו יכולים לספר. בכ"י ק' הגי' כל אלו מעשים הרעים והמנוגים של אומה זו ויורד אין אנו יכולים לספר להם מעשיהם המכוערים. וכ"י א' הללו מעשיהם המנוגים של אומה זו ועוד מה שאין אנו יכולין לספר : (קסו) ועכשיו חשבנו. בכ"י ק' ועכשיו היטב השם יאדונינו המלך האחרוש וחסנט עמו לנכטת :

מדרש אבא גוריון פרשה ג

ורוחם גסה, (קנד) וקללת המלך שרויה בפיחם, ומה קללה מקללים, אומרים ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו (תהלים י טו), ועוד אומרים לעשות נקבה בנים תוכחות בלאומים (תהלים קמ"ז), (קנה) וכופרים בטובה מימיהם, מה עשו לפרעה העני, כשירדו למצרים קבלן בסבר פנים יפות, והזשיבן בטימב הארץ בארץ נושן, וזו אותן בשני רעבון, והאכילן מכל טובה, (קנו) פלטין היה לו לבנות שם, ולא היה יכול לעמוד בגננו, ובאו עליו בעליה, אמרו לו לזוכה לאלהינו אנהנו הולכין ולבסוף ג' ימים אנתנו חזרין, רצונך להשאלנו כלי כסף וכלי זהב ובגדים ומגוליות ונלך, והשאלום וטענו כל אחד ואחד מהם (קנו) תשעים חמורים, עד שניצלו אותם, הלכו ונתעקבו ולא חזרו, הלכו אחריהם בשביל ממונם, ומה עשו להם, אדם אחד היה עמם ושמו משה בן עמרם, ונטל מקלו וליחש עליו, והכה בים ויבש, ואיני יודע במה יבשו והעבירם בתוכו, כיון שראה כן פרעה אף הוא נכנס אחריהם, והיה מבקש להזור ולא יכול, (קנה) ואיני יודע במה רדפו, ונשקע הוא וכל הילו ולא זכרו הטובה שעשה עמם פרעה. עמלק אבי אבא מה עשו לו בשעה שבא עליהם למלחמה, שנאמר ויבא עמלק (שמות י"ח), (קנט) מהיכן בא, א"ר כרוספדי מאצל בלעם הרשע בא שחלך ליטול עצה ממנו, א"ל אני יודע שבעל עצה ומחשבה אתה, וכל היועץ עמך אינו נכשל, מה אתה יועצנו, אלו המצריים שעשו להם כמה טובות כך עשו להם, שאר בני אדם על אהת כמה וכמה, א"ל לך עשה עמם מלחמה, ואם אתה לא תוכל להם, אין כל בריה יכולה להם, לפי שהן תלויין בזכותו של אברהם, אף אתה כן, מיד בא עליהם למלחמה, מה עשה אותו משה, היה לו תלמיד אחד, ושמו יהושע בן נון, אכזרי בלא רחמנות, ואמר לו משה בהר לנו אנשים (שמות י"ט), איני יודע אם בכשפים בא עליהם, (קס) מה עשה משה נטל אבן וישב עליה, ואיני יודע מה היה לוחש עד שרפו ידיהם של עם עמלק ונפלו לפניהם הרונים, שנאמר ויחלוש יהושע את עמלק (ע), באו לארץ סיחון, גבורי עולם היו, ואיני יודע במה הרגום, באו למלכי מדון, אף אותם איבדום, מה עשה תלמיד של משה שהכניסם לארץ ו' עממים, איבדם מן העולם ונטל ארצם מידם, ואיבד ל"א מלכים ולא ירחבן, ועוד באו לסיסרא ואיני יודע מה עשו לנהל קישון וגרפם ושטפם לים הגדול. (קסא) ושוב היה להם מלך אחד ושמו דוד, (קסב) והיה יוצא ומשחית ומכלה כל האומות ולא היה מרחם לכל בריה, שנאמר ואיש ואישה לא יהיה דוד (ש"א כ"ו א), עמד אחריו שלמה בנו ובנה להם בית אחד וקראו בית המקדש, ואיני יודע מה היה להם בתוכו, וכשבאים עליהם למלחמה נכנסים בתוכו ועומדים שם, ואיני יודע מה עושים בו, לשעה קלה יוצאין והורגין הכל, ולא היה מדה טובה שלא נתגאו בה, ובתוך טובה יתרה שהיה להם לא חשבו כל אומה ולשון בעיניהם, עד שבא עליהם אדם אחד נבוכדנצר שמו, והיה מטשלה בידו, וקיבץ עליהם כל העולם כולו ותפסם,

הערות ותקונים

כמשוגעים. מזה נראה כי במקום בלשון ארמי „ומשתנין“ היה כתוב „ומשתנין“ וגם סילקום הביא דומים כמשוגעים, אולם במדרש אסתר ליתא: (קנד) וקללת המלך שרויה בפיחם. בילקום יש לתקן וכל' חפלים ברעתיו [וקללת המלך שרויה בפיחם ומה קללה מקללים] אומרים אבדו גוים מארצו [ועוד אומרים] לפנות נקמה בגוים: (קנה) וכופרים בטובה מימיהם. בילקום ובכ"א א' וכפוי סוכה הם, ובמדרש אסתר וכופרים בניו שעשה להם טובה: (קנו) פלטין היה לו לבנות. בילקום נשמע איזה מלת ויש לתקן ע"פ המדרש א"ל: (קנה) תשעים חמורים. ובכ"א גם בילקום. ובמדרש אסתר שם הג' כמה חמורים: (קנה) ואיני יודע במה רדפו. בכ"א א' ואיני במה רדפו, ובמדרש אסתר שם ואיני יודע במה רדפוהו בתוך הים: (קנט) מהיכן בא א"ר כרוספדי שם אמר ר' כרוספדלי בשם ר' יוחנן, ובהשגח הם מהיכן בא עמלק אינו מכתבי המן, רק מוצא דרך אנב: (קס) מה עשה משה נטל אבן וישב עליה, ובכ"א בילקום ובמדרש אסתר שם איחא נטל מקל בידו: (קסא) וטוב היה להם מלך אחד ששמו דוד. במדרש אסתר נוסף גם דגרים על שאלו ושמאל כדרך מדרשים המאחרים: (קסב) והיה יוצא ומשחית ומכלה כל האומות, בכ"א ב' ובכ"א א' ומכלה את כל הממלכות וכן במדרש אסתר ומכלה כל הממלכות -

תנאים עונם והסתיר פניו מהם ואינו מסתכל בהם, שהרי נבוכדנצר עלה וההריב ביתו ושרף היכלו, (קלו) ולא עמד כנגדו, שנאמר ויאמרו לא יראה יה וגו' (הילס ג' ז'), (קלח) כיון שאמר להם כעניין זה, מיד קיבלו ממנו ועמדו והסכימו עמו, אמר להם אהשוורש [נפיל גורלות] אם יעלה הכסף בידי והעם בידך, הרי הם מסורים לך, ואם יעלה העם בידי והכסף בידך אינם מסורים לך, מיד הפילו גורלות, ורוח הקודש צוותה ואמר ואל עמי ידו גורל (ג' ז'), ועלו העם בגורלו של הכסף, (קלט) מיד צרה לו צרה גדולה על הכסף, ראה אהשוורש (קכ) ושאוירע לו על הכסף, מיד ויסר המלך את טבעתי וגו':

ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך. (קכא) איני מבקש לא משכרן ולא בהפסדן, השיבה רוח הקודש ואמרה לו (קכב) הכסף נתון לך, העיץ נתון לך, החשבניה דדין כחשבניה דדין:

ויסר המלך את טבעתי. (קכג) רבנן אמרין אהשוורש היה שונא את ישראל יותר מהמן, כנהגו של עולם דרכו של לוקח לתת ערבון למוכר, ברם הכא ויסר המלך את טבעתי:

ויקראו סופרי המלך. (קכד) מה כתיב בהון, כל עממיא אומיא (קכה) ולשניא [די דארין בכל ארעא] שלבכוני יסגא, (קכו) ידוע לטון כי אדם אחד (קכז) בא לפניו, לא מארצנו ולא מאדמתנו, אלא מורע עמלק, (קכח) בן גדולים הוא, והמן שמו, (קכט) ושאל ממני שאלה קטנה (קנ) וקלה, (קנא) אמר עם אחד יש בינינו ובזוי מכל העמים, (קנב) מכשול בכל זמן, (קנג) ודומים כמשוגעים, והפצים ברעיתו,

הערות ותקונים

הוא נהקב"ה ראו להם וכשהיה בית המקדש קיים חלל עכשיו היה אליהם שעה להם ניסוס מרובים עונם והסתיר פניו מהם ואינו מסתכל בהם. ועיין נמדרש אסתר שם ג'כ' בשמיים. וצ"ל א' וכו' פ' ה' ה' אמר להם אליהם שאתם אומרים כבר עונם והסתיר פניו מהם ואינו משגיח בהם: (קלו) ולא עמד כנגדו. צכ"י א' וכו' פ' טפף, לא ראה הוסיף ואינו יסול: (קלח) כיון שאמר להם כעניין זה. צכ"י א' וכו' פ' כיון ששמעו כך מיד קיבלו ומהסכימו עמו: (קלט) מיד לראו לו לרה גדולה על הכסף. נגדפס וצכ"י ב"ם סייח אמר עכשיו אני שוקל כל הכסף הזה, וצכ"י ל' הכר ג"כ: (קכ) שאירע לו על הכסף. נגדפס סגרה לו על הכסף, וכו' פ' וכו' א' שהיר לו על הכסף: (קכא) איני מבקש לא משכרן ולא מהפסדן. זה הכר נגדפס, וצכ"י ב"ם מיד ויסר המלך את טבעתי אמר איני מבקש לא מהפסדן ולא משכרן: (קכב) הכסף נתון לך העץ נתון לך חשבניה דדין כחשבניה דדין. מונא נמדרש אסתר פ"ז אות כ"א הכסף נגממתיא קפ"ה כמו העץ חשבניה דדין ורחויה בתוס' מנילה י"ג ע"ג ד"ה הכסף שביא וז"ל הכסף קפ"ה לך נגממתיא דהכסף עולה העץ, רמו לו שיתלה עליו, עכ"ל. ודבריהם נובעים ממדרש א"י, ונשנה גם באסתר רבה: (קכג) רבנן אמרין מנהגו של עולם. מונא גם נמדרש אסתר פ"ז אות כ' ונובע מ"א"י, וכן נובא גם בילקוט רמו אלף נ"ה: (קכד) ומה כתב בהון. מלאך מחילי צכ"י ק', עיין למעלה הערה קכ"ה שהנתיח כי הכר דף שלם. והג"י שם ומה כתוב בספרים, ונגדפס מה כתוב מין ז"ל נכון: (קכה) ולשניא [די דארין בכל ארעא] שלבכוני יסגא. הוא לשון הכתוב דיאל ג' לא, וכן ו' כ"ז, ונגדפס שלמה יבסי ז"ל שלמנא קפ"ה (קכו) דמות לכו. ק' הוא בכל כתיב יד, וכן נגדפס מנא ההתלה ידוע לכו אחד בא אלינו לא מארצנו ולא מאדמתנו אלא מורע עמלק פ"כ, וצ"ל נשלו שם הפרשה, והשאר חסר, כי נשמע דף שלם, ומתחיל פ"ד ומרדכי ידע. והנה המאמר הזה אשר הוא לפנינו נלשון עברי לח מנא עברי ב"ם נלשון ארמי, ואין ספק שכן היה בעצם ורשגוה נמדרש א"י וז"ל העתיקוהו המעתיקים ללשון עברי, והנתיח צפנים גם נידסת כה"ל ב"ם נלשון ארמי. נמדרש אסתר פ"ז אות י"ג מנא המאמר הזה בק"ה שמיים, וכן מנא בילקוט רמו אלף נ"ה ורשם נדו, "מדרש" וז"ל אלא גריון: (קכז) בא לפניו. צכ"י ק' בא אלינו מנישי ארעא: (קכח) בן גדולים הוא, צכ"י ב'ין גדולי עולם הוא, ונמדרש אסתר אלא מורע המלוכה הוא ומורעו של עמלק ומגדולי הדור הוא, וכן נוסחה אחרת נלשון ארמי כתוב בין דבריו עמלק הוא, ותקריה ש"ל"ז ביר דברין עלמא הוא: (קכט) ושאל ממני. צכ"י ק' ונמדרש אסתר וצכ"י א' ממנו: (קנ) וקלה. המלה הואת ליתא צכ"י ק', וק' ליתא נלשון ארמי, ומנא גם נמדרש אסתר: (קנא) ושאל ממני יש בינינו. מלאך מחילי בילקוט שם ע"ב זוי בינינו דומים כמשוגעים חפאים ברעיתו, והכר שם שורה שלימה, ויש ללקח ע"פ המדרש אלא גריון: (קנב) מכשול בכל זמן. צכ"י ק' מכשול הוא ביטוי בכל זמן, וזה ליתא נמדרש ובילקוט, וצכ"י א' מרבה מכשול בכל זמן: (קנג) ודומים כמשוגעים

מדרש אבא גוריון פרשה ג

מסמלותם נלחבו עם סיסרא (שופטים ה ב), (קבא) ולסיסרא עצמו מה עשו, כמו שספרו לנו אבותינו, לא היה גבור כבדוהו, וכן שלשים שנה היה, וכבש כל העולם בכחו, ולא היה כרך שלא הפיל חומותיו בקולו, (קכב) ואפילו היה בשדה, כיון שנתן קולו עליה לא זזה ממקומה, (קכג) אמרו עליו פעם אחד ירד לנהל קישון לשתות מים, (קכד) ועלו בזקנו כמה דגים, (קכה) וכשהיה יורד למלחמה, היו נושאין אותו תשע מאות סוסים במרכבה, ובהזירתו (קכו) לא היה אחד מהם יוצא מתחתיו בשלום, (קכז) שהיה הותכן כברול לצמר, ולבסוף טסרו אלהיהם ביד אשה, (קכח) ועשאוהו חרפה וקלון לכל העולם, (קכט) ומלכים רבים וגדולים מסנו עמדו עליהם, (קל) וכלם הפילם וביטלם מן העולם, (קלא) והיו חרפה לדורות, ואנו על אחת כמה וכמה, (קלב) חדל לך מהרעה הזאת, ואעפ"כ היה מטריחו בכל יום, (קלג) אמר לו אהשורוש הואיל וכן נימלך בחכמים ובהרטומים, מיד קיבץ כל הכמי אומה ולשון, א"ל מה אתם אומרים, רצונכם שנאבד אומה זאת שמעשיה משונים מכל הבריות, אמרו לו (קלד) מי זה שרצה להכשילך במכשול גדול כזה, אם ישראל יאבדו, אין העולם יוכל להתקיים, אפילו שעה אחת, לפי שאין העולם מתקיים אלא בשביל התורה שהוגין בה יומם ולילה, שנאמר אם לא ברית יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שפתי יומים לג כה), ולא עוד אלא שכל אומות העולם קרויין נכרים, שנאמר וגם את הנכרי (מ"ח ח מה), וישראל קרויין בנים, שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם (דברים יד ה), ויש אדם שנוגע בבניו של הקב"ה שהוא מלך בעליונים ובתחתונים ובידו רוחות ונשמות והוא משפיל ופרומם סמית ומחיה, (קלה) וינקה מהם, (קלו) א"ל המן אלהיהם שעשה להם כל

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

וטרפוס, וככ"ו פ' וטלם נהממו וטלו לכוכבים להילחם עמו: (קבא) ולסיסרא עצמו מה עשו כו'. ככ"י ק' הגי' סיסרא בן שלשים שנה היה, והשאר הכר, וככ"א א' וככ"ו פ' אחת ק: ושמענו עליו על סיסרא שלא היה כמותו נטר דדורו וכן שלשים שנה וכבש כל העולם בכחו: (קכב) אפילו היה בשדה כיון שנתן קולו בכ"י ק' ואפילו היה בשדה השומעת קולו לא עומדה עליו עד וכשהיה יורד למלחמה חסרו נדפסם, וככ"י ק' הכריס המלות, "אמרו עליו" ומתחיל "כטס אחת". ככ"ו א' וככ"ו פ' אמרו כשהיה יורד לנהל קישון לשתות או לרחוץ: (קכד) ועלו בזקנו כמה דגים. ככ"י ק' ועלו בזקו ריבו דגים, ככ"ו ב"מ ועלו בזקו שלשה אלפים רבוא דגים, אולם ככ"י ל' הגי' ועלו בזקו הדגה דגים, וזילקוס שופטים טס אמרו כשהיה יורד לרחוץ בנהל קישון היה עולה בזקו כמה מאכל בני אדם דגים. ככ"ו א' וככ"ו פ' היה עולה בזקו מאכל כמה בני אדם, דגים. ככ"ו ש"ל כח"ן נס זילקוס והיה עולה בזקו דגים מאכל כמה בני אדם: (קכה) וכשהיה יורד למלחמה היו נושאין אותו תשע מאות סוסים במרכבה. כ"ה נדפסם וככ"ו ב"מ, אכן ככ"י ק' הגי' והיו מושכין מרכבתו תשע מאות סוסים, והשאר חסר. וככ"ו פ' וככ"ו א' היו טסאים ט' מאות סוסים במרכבה: (קכו) ובהזירתו לא היה אחד יוצא מתחתיו בשלום. ככ"ו א' וכ"ו פ' ובהזרה לא היה אחד מהם חוזר שלם: (קכז) שהיה הותכן כברול לגמור. נדפסם שהיה הותכן כברול לגמור, יש לתקן כמו שהוא לפיטו, וככ"י ק' הגי' וכשהיה יורד מהם היו כולם מחוס ונפל ביד אשה ומלכים רבים הפילו לפניהם, והכר דף שלם עד ויקראו סופרי המלך. וכ"ו א' וככ"ו פ' ובסוף נמכר ביד אשה, והמלות שהיה הותכן כברול לגמור לא היה שם: (קכח) ועשאוהו חרפה וקלון לכל העולם. וככ"ו א' ועשה החרפה וקלם לכל העולם: (קכט) ומלכים רבים וגדולים מסנו עמדו עליהם. ככ"ו פ' וכ"ו א' וסחרוב שביבש כל העולם כולו ומלכים גדולים ועמומים שעמדו עליו כולן הפילו הקב"ה מפניהם וביטלן מן העולם: (קל) וכולן הפילו. ז' מלות האלה נשמטו נדפסם: (קלא) והיו חרפה לדורות. המלות האלה חסריים ככ"ו א' וככ"ו פ': (קלב) חדל לך מהרעה הזאת. ככ"י ב"מ חדל לך מן החרפה הזאת, ונדפסם חדל לך מן הדיעה הזאת: (קלג) אמר לו אהשורוש הואיל וכן נמלך בחכמים, מובא זילקוס רמו תהר"ו נפ' גלילה הבוא ותרסם בצלם מדרש והוא מן מדרש כ"ס חסריים א' וקצת נבגטון אחר, וכן נולא נדפסם אסתר כ"ו אות י"ג בשיטתים ובהוספת כדרך מדרשים המאחרים, ככ"ו פ' וכ"ו א' הגירסא ואעפ"כ היה מטריחו בכל יום עד שאמר לו אהשורוש הואיל וכן הוא נמלך בחכמים כו': (קלד) מי זה שרצה להכשילך במכשול גדול כזה. במדרש אסתר נשעוה ורואה להשליך ז"ל להכשילך, ובעל מ"כ כתב ורואה להשליך לטון דחוק קצת טו', וכאשר תקתי נכון הוא: (קלה) וינקה מהם. המלות האלה נשמטו נדפסם, וככ"י ל' הגי' וינקה למי ששפסם של רעה וככ"ו פ' וככ"ו א' הגי' ויש אדם שנוגע בבניו של הקב"ה הוא משפיל וינקה. וכל השאר חסר: (קלו) א"ל המן אלהיהם שעשה להם כל הנסים. נדפסם הגי' ושהנה קצת, אמר להם המן כל הדברים שאמרתם נאמח ה"א

וימך דאנא עתיד לביתך בהון שמחה במטלתו של אותו רשע, (קה) כדכתיב להיות עושים את שני הימים האלה (אסח ע' טו) :

ולמלך אין שוה להניחם. (קו) אמר ר' לוי כל מה שהיה הפן סקטרגן ישראל מלמטה, היה סיבאל (קז) מלמד זכות מלמעלה, אמר לפניו רבש"ע נלוי וידוע לפניך שאין מקטרגין שעבדו ע"י, ולא על שגילו עריות, ולא על ששפכו דמים, אלא על ששומרים תורתך, א"ל הקב"ה חידך לא שבקינן ולא אשבקינן, דכתיב כי לא יטוש ה' את עמו (ש"א יב כג) :

אם על המלך טוב. אמר ליה (קח) [וכמה אינון, א"ל] (קט) הפן השתא אין אנא יודע בנייניהון כמה אינון, אלא (קי) כד נפקו ממצרים הוו להו שית באה אלפי גברא, על כל הד וחד יהויבא לך (קיא) מאה זווי, (קיב) להוד קולמוס את יהיב, א"ל אהשורוש (קיג) אף אני רוצה לאבדן, אלא מה אעשה שאלהיכם גדול הוא, (קיד) והוא אוהב אותם ביותר, (קטו) וכל העומד עליהם הוא מפילו הנתת כפות גדוליהם, (קטז) ויש לנו ללמוד מפרעה שמלך בסוף העולם ועד סופו, (קיז) ובשביל שהעביד בישראל, שפטם בננעים גדולים, והוציאם ברכוש, וקרע להם את הים, מה שלא עשה לאומה אחרת, ודרך אהריהם בשש מאות אלף, וטבעו בים סוף הוא וכל חילו, (קיח) בא עמלק וקינך עליהם בארבע מאות אלף איש גבורים, וכלם מסין אלהיהן ביד יהושע בן נון והרגם, שנאמר ויהלש יהושע את עמלק ואת עמו (שם י"ג), (קיט) בא סיכרא עליהם בארבעים אלף ראשי גייסות, וכל אחד היה עמו מאה אלף איש, (קכ) וכלם הממם, וצוה לכוכבים ושדפים, שנאמר מן שמים נלחמו הככבים

הערות ותקונים

את שני הימים וגי' : (קה) כדכתיב להיות עושים. כ"ה נכל כהני יד, וזכ"ק מוצא הכתוב להיות עושים את יום הרבעה עשר להקם אחר ואת יום המשה עשר זו (אסח ע' טו), וכמה אסח (אסח ע' טו) מוצא הכתוב להיות עושים מדרשו מאוחרים, א"ל הקב"ה רשע אתה מפיל עין רשע צמועדיס כלה הרי אני מפילך לפניס ומיסיסיס להס מועד אחד על מפתח זה ימי הסורים הו"ד פי כסיל מהתה לו : (קו) א"ר לוי. נסנה נס במדרש אסח פ"ו אות י"ב בלי סס האומר, ומוצא ג"כ בילקוט רמז אלף ג"ה בשס ר' לוי, ובילקוט סס נרשס בלדו "מדרש" ומטורג במאמר הזאז מלמרים מהנה גריון וממדרש פניס אהריס נס מנמרה מנילה. וזכ"ק ב"ם וזכ"ק א' וזכ"ק פ' נוסף לפני זה "אמר לו אפילו זכוב נוסל בכוסו של אחד מהס זורק וסותהו, ואס אדוני המלך טונג בכוסו של אחד מהס חכמו על הקרקע". וזה הוסיף מעצמו אחד מנמרה מנילה י"ג ע"ב : (קז) מלמד זכות מלמעלה. בכל כהני יד הגוי' בניגוריא, וכן גס נגדפס במדרש אסח, ובא"ן השמיס המעטיק המלה הזאת והלעי תהיה מלה, "זכות" : (קח) וכמה אינון. הוסיפו וכו"ה לנכון זכ"ק א' וזכ"ק פ' : (קט) א"ל השתא אין אנא יודע בנייניהון. במאמר הזה נמלא במדרש אסח פ"ו אות י"ט, רק המסדר הדך הסדר, והמאמר סס בשיוס, א"ל המדרש סס, ד"א אל ע"י המלך טוב יכתב לאחדס אמר לו קולמוס את כותב לו ועשרת אלפי ככר כסף אשקול על ידי עושי המלאכה [א"ל אמר לו קולמוס אחד אתה כותב ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עושי המלאכה] וכו' : והמאמר הזה נמלא גס בת"ס ועל כל חד וחד מנהון אנא יתיב [א"ל יתיב] לך מאה זווי דסביס אנתחון כד נפקו ממצרים כוו סית מאה אלפי גברי וככוס סית מאה אלפי זווי הוין עשרת אלפיין ככרין דכסף לחוד [א"ל לחוד] קולמוסא תהיב לי וכספא אחקול : (קי) כד נפקו ממצרים. זכ"ק ב"ם נוסף אבל אנא דרנוני כד נפקו ממצרים (קיא) מאה זווי. במדרש אסח סיס "דהיינו המשה שקילום", ועיין במ"ם, ורלתינו צתום מנילה פ"ו ע"א ד"ה ודמי עשרה אלפי ככרי כסף סכתנו וז"ל : מעטיס ששסרס אלפי ככר כסף עולין הוי שקל ככל אחד מישראל שהיו ת"ר אלף כס"לאו ממצרים ואמר סיתן לאתשורוש כל פדיוס ודוק ותשכח עכ"ל : (קיב) לחוד קולמוס. ובילקוט סס קולמוס הנה כותב ועשרת אלפים ככר כסף אתה נוסל, וזכ"ק פ' יבד לי לחוד קולמוס, וזכ"ק ב"ם הגי' וכן הוי רואה ממך הנא לחוד קולמוס : (קיג) אף אני רוצה לאבדן, זכ"ק פ' וזכ"ק א' אף אני פוטאן צוותר : (קיד) אהב אותם ביותר. זכ"ק ב"ם והואב אותס הרבה : (קטו) וכל העומד עליהם, זכ"ק ק' ומפיל את אוניוהס לפניהם : (קטז) ויש לנו ללמוד מפרעה כדכתיב וכו'. זכ"ק א' וזכ"ק פ' הלכון בקרה ויש לנו ללמוד מפרעה את ששהעבד בן מה היה בכוסו, ע"ב, וכל השאר ליתא סס : (קיז) ובשביל שהעביד בהם. זכ"ק ב"ם נוסף "ראה מה ארע לו" : (קיח) בא עמלק וקינך. גס ככתן זכ"ק א' וזכ"ק פ' הלכון בקרה ונא עליהן עמלק וקינך כהרבע מאות אלף גיבורין וכלן מסרין הקב"ה ביד יהושע ע"כ : (קיט) בא סיכרא עליהם בילקוט שופטים רמז אלף מ"ג בשס אבא גריון : (קכ) וכלם הממם וכו' לכוכבים ושדפים, ונגדפס וכולס אלהייהס מסרס לכוכביס ונלחמו עמהס המיתס וזוה גס לכוכביס ונלחמו על ידס וזכ"קס,

מדרש אבא גוריון פרשה ג

ועוריה, מאזנים זכות איוב שנאמר (צד) ישקלני במאזני צדק (איוב לז א), עקרב זכות יחוקאל, שנאמר ואל עקרבים אתה יושב (יחזקאל ג ו), קשת זכות יוסף, שנאמר ותשב באיתן קשתו (נחמיה מג ז), נדי זכות יעקב, שנאמר ואת עורות נדי העינים (שם נז טו), דלי זכות משה, שנאמר ונס דלה דלה לנו (שמות יט), הגים לא מצא להם זכות, אמר (צח) כשם שהרגנים נבלעים, כך שונא ישראל נבלעים, תפושים הם בידי כהדא נונא, א"ל הקב"ה לית אינון בידך אלא את בידיהון, מה הדג הזה פעמים בולע ופעמים נבלע, אף את נבלע בידיהון:

(צו) ויאמר המן למלך אהשורוש ישנן עם אחד מפורד ומפורד בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתייהם שונות מכל עם. (צו) כד אנו בעין (צח) למיזבן מנהון מיד סוגרים עלינו שוקים, (צט) ומשחקים עלינו ומכניסין הפרד בממוננו, (ק) חדא לשבעה יומין שבתא, לתלתין יומין ריש ירחא, (ק*) בניסן פסחא, (קא) בסיון עצרתא, (קב) ואית להון ירחא ומפסידין בו מסוגו של עולם, ריש שתא ויומא רבא וחנא דמטללא תמניא יומין, כל יומא אבלין ושתין ורווין ונפקין ויתבין (קג) ובכוזי ליה למלכא, א"ל הקב"ה רשע יאות זנית (קד) אלא מה הנאה דלא מניח אינון תרין

הערות ותקונים

נמדרש אסתר ששס נוסף שהן דומין כנחלה שלא ידעה איש אומי עולה קר הם לא סיגו אליהם ודמותיהם והזיוק ביניהם: (צד) ישקלני במאזני צדק, כ"ה נס נכ"י ק' וכ"י ב"מ וכו' ל' ונדרש. אולם נמדרש אסתר הניח הכוזב לו שקל ישקל כעסי (איוב ו ג): (צח) כשם שהרגנים נבלעים כך שונא ישראל נבלעים. כ"ה נס נדרש. וכ"י ק', ופה חסר וכ"ל כשם שהרגנים [נבלעים כך אני נבלע אותם א"ל הקב"ה כשם שהרגנים] נבלעים כך שונא ישראל נבלעים. וכ"י ק' וכ"י ל' וכ"י פ' וכו' א' הנוסחא: דגים לא מצא זכות אמר כשם שהרגנים נבלעים כך הם נבלעים מידי ותפוסין כהדין נונא אמר ליה הקב"ה לית אינון בידך אלא את בידהון מה הדג הזה פעמים בולע פעמים נבלע אף את נבלע בידהון. והיא גי' ישרה. ונדרש ג"כ הלשון משובש, נס יש לתקן שס ותפוסין אינון בידי ל"ל ותפוסין אינון בידי, נס במקום אינון בידך ל"ל לית אינון בידך: (צו) ויאמר המן. לפני זה נמצא נדרשם הוספה, ויאמר המן למלך אהשורוש אנכי לו נכליתו אמר ליה מספיקו מאלההון כו', נס על מפורד ומפורד כפרידה הזו שאינה עושה פרי ואין הנאה ממנה כך מהם אין הנאה, כל זה הוסף המעתיק מנמרה ויליה י"ז ע"ב, ולימא בכל הכתיב יד: (צו) כד אין בעין, נכ"י ב"מ כד אין בעין, וכ"י ק' וכ"י א' כד בעין, ונדרשם כדאזו בעין: (צח) למיזבן מנהון מיד סוגרים עלינו את השוקים, נכ"י ב"מ וכו' ל' מיד הם סוגרין, וכ"י ק' וכ"י א' וכ"י פ' הגי' כד בעין למיזבן מנהון מידעם סוגרים עלינו השוקים, ר"ל כשאנו חפזים לקנות דבר מה סוגרים עלינו השוקים, ונדרשם הגי' משובש, כדאזו בעין למיזבן מנהון מירעה סוגרים עלינו שוקים. והרב המו"ל ירדו הרב החוקר הגדול מהר"א ישלניעק הלני סימן בשאלה, ובאמת ל"ל כד אין בעין למיזבן מנהון מידעם סוגרים עלינו שוקים, או ל"ל מיד הם סוגרים וכו'. ומזה טבע מה שהביא התרגום שני וימא דלגון לביין למיזבן מנהון אחרין לנא יומא שריא הוא, וימא די אכחא לביין למיזבן מנהון אחרין [ל"ל אגרי"ן] עלן שוקין ואמרין מן יומא סוגרין הוא: (צט) ומשחקים עלינו, נכ"י ק' ומשחקים בנו ואומרים לנו יום שבת הוא לבצעה יומין, וכ"י ב"מ ומשחקים בנו ומלשינים אותנו ואומרים לנו היום שבת, היום שבת, היום שבת, היום שבת, היום שבת, היום שבת, ומכניסין הפרד בממוננו. וכ"י א' וכ"י ב"מ ומשחקים עלינו ואומרים יום אכור הוא ומכניסין הפרד בממוננו של עולם: (ק) חדא לשבעה יומין. מונח במדרש אסתר פ"ו ס' י"ג ונזכר מאבא גוריון: (ק*) בניסן פסחא. נכ"י ב"מ נוסף באייר פסח שני, ונכל כתיב יד ליתא: (קא) בסיון עצרתא. נכ"י ק' נוסף וסלקין לאגרא וזרקין חוררין וחוררין ומלקטין אותן ואמרין הכדין יתלקטן ציבהון דשאנייא מביבא. וזה מלאכה נס בת"ש הטובע מזה המדרש וז"ל: בירח סיון תרין יומין עבין עבדין וסלקין לאגרא בית אלהון ושהיין חוררי תפוחים ומלקטין יתהון ואמרין הך מה דמלקטין חוררי הכדי יתלקטו ציבהון מן ציננא ע"כ. והנה ברור כי המלה תפוחים טוסה לפנש מלת חורי, עיין ערוך ערך חור: (קב) ואית להון חד ירחא. נכ"י ק' נוסף פה דיתבין ומבזין למלכא: (קג) ומבזי ליה למלכא. נכ"י ק' טספ ואומרים ומלכות זדון מהרה תפקר ותשבר, ועיין ילקוט רמז אלף ל"ה שהביא בשם מדרש ולמלך אין סוף להגות פוחים בני כנסיות ואומרים שמע ישראל ואח"כ אומרים בתפלתם ומכניע זרים, והוא במדרש פנים אחרים של מדרש אסתר כמו שתראה להלן: (קד) אלא מה הנאה דלא מניח. נכ"י א' וכ"י פ' הגי' אלא אכתי לא מניח שני יומי דאינון עזידין למיחו' (במשלתן) [ל"ל במפתח] כדכתיב ליהוה שושים את

מדרש אבא גוריון פרשה ג

צאן מרעייתי אדם אתם (ויחזקאל לה ז'), (עה) [בטל כל בני אדם ואה"כ כלה אותם]: בא לו יום ז' עלה לרקיע אמר כתיב בני ובין בני ישראל אות הוא לעולם (שמות לא יו), עקור אותו ואה"כ כלה אותם, כיון שראה שלא היה יכול לימים, בא לו לחדשים, שנאמר ומהודש להודש (למסג ג ז), (עו) ועלה לניסן זכות הפסח, לאייר (עו) זכות ה'פז, לסיון (עה) זכות מתן תורה, לתמוז (עט) זכות הארץ, (פ) לאב והפכתי אבלם לששון (יחזקאל לא יג), לאלול זכות החומה, (פא) דכתיב ותשלם החומה בערשתי וחמשה לאלול (תמיז ו טו), לתשרי (פב) זכות הרגלים, לחשוון (פג) זכות שרה, (פד) לכסליו וסבת זכות הנוכח, (פה) לשבט זכות אנשי כנסת הגדולה, (פו) באדר ששה, אמר (פז) אבדוק המזלות, (פח) מלה ויקחו להם איש שם (שמות יג ג), (פט) שור, שור, אור כשב (ויחזקאל כג יז), תאומים פריץ ורוח, (צ) שנאמר והנה תאומים בבטנה (בראשית לה כו), (צא) סרטן זכות יונה, (צב) אריה זכות דניאל, בתולה (צג) זכות חגיגה מישראל

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

פ' כתיב כי נבא אדם, וכן הוא בלקח סיב: (עה) בטל כל בני אדם. הוספתי ע"פ כ"י ק', וחסר נדפס גם ככ"י ב"מ וכ"י ל' וכ"י א', וכן במדרש אסתר שם סיים ואם אזה מנקה לעקרן עקור כל האדם ואה"כ ישלם זהם: (עו) עלה לניסן זכות פסח. ככ"י פ' ניסן עלה זכות פסח באייר זכות מן וכן כגולס הגי' באות ב': (עו) זכות ה'פז, ככ"י ק' טפח ופסח שני, גם במדרש אסתר לפנינו באייר זכות פסח קמן זכות המן שניקן להם לישראל בחמשה עשר בו, וככ"י פ' טפח, ובמדרש אחר באייר זכות פסח שני': (עה) זכות מתן תורה. ככ"י ק' זכות עזרת ומתן תורה: (עפ) זכות הארץ, ככ"י ב"מ טפח זכות יהוסע וכלל, ועיין בחדושי הרד"ל במדרש אסתר שם שהביא צפי' אכן יחיאל הביא בתמוז זכות מלחמת יהוסע שנבטל תמוז בתקופת תמוז כדליתא בפרש עולם פ"א, ולפי נוכחת ספרים זכות הארץ הדיינו זכות עליית עזרא וגלותו לארץ בתמוז וכדמוכחי קרא דכתיב (עורא ז ט) באחד לחודש התמיזי בא אל ירושלים, וכיון ששינוי (בדעיות י) פ"ו יום כדי שיבא אחרון שבישראל לנהר פרת ה"כ כפ"ו יום קודם אחד באב הוא שבער עזרא וגלותו את הנהר פרת וניסן לארץ ישראל בעלייתו ממצב הדיינו בחודש תמוז, ורבינו צפי' מהרז"ו שכתב בתמוז זכות הארץ שהלכו הרבגלים לתור את הארץ ומסר בלב נפשו וכתה משה זעורה ואבטלו עניבו, ומה היה בתמוז, כמ"ש במדרש רבה פס"ו סוף פ"ו י"ג, ועיין ציפה ענף: (פה) לאב והפכתי אבלם לששון. זה הסר במדרש אסתר רבה, ושם נמלא אפססה "ועוד למה לא עלה הנירל בתמוז ואם שאלתו לפני הקב"ה רבש"ע דיינו פורענות שאירעו לנו לבניך בתמוז המשה ובאב המשה, ור"ל בתמוז חמשה נשתברו הלוחות ובטל המזוי והבקעה העיר וסרף אפוסקמוס את התורה והעומד אלם בהיכל, ובאב חמשה נגור על אבותינו שלא יבאנו לארץ וחרב הנית בראשונה ובשנים: וגלגדה ביתר והחשה העיר", ובנדפס והפכתי אבלם לששון ז"ל והפכתי והוא לשון הכתוב (ירמיה לא יג): (אפ) דכתיב ותשלם החומה בערשתי והמשה לאלול. נדפס בטעמי ותשלם החומה בעשור לחודש אלול, ז"ל כשכרס והמשה לאלול, ובמדרש אסתר טפח וגם זכות מעשר בהמה כההוא דהנין תמן באחד באבול ר"ה למעשר בהמה, והוא לקוח ממדרש פנים אחרים, עיין להלן: (פב) זכות הרגלים, שמדרש אסתר זכות סופר וספור ורגלים. וככ"י פ' זכות הרגלים וזכות הסופר וזם ספור וסוכה וולג: (פג) זכות שרה. במדרש אסתר טפח זכות שרה אוננו שבו מתה. ור"ל שמתה מאער בשרת העקדה, ועיין צפי' מהרז"ו ובחדושי הרד"ל: (פד) לכסליו וסבת זכות הארץ, כ"ה בכל כתיב יד, ובנדפס שני' כסליו זכות חטכה וסבת זכות עזרא, וזה נתיקן מדרש אסתר, ומה שהביא זו זכות חטכה ר"ל עמיד להיות, ועיין בחדושי הרד"ל, ובילקוט (והוא מן מדרש פנים אחרים) איתא כסליו חטכה ונמרה מלאכת המשכן, ומה שכתב נדפס טבת זכות עזרא עיין במדרש שם שהביא ראיה מן הכתוב: (פה) לשבט זכות אנשי כנסת הגדולה. עיין באסתר רבה שם פ"ה שבערים ושליש בו נתקבלו בו כל ישראל על פלגה שנבטל ועל אלם מיכה, והוא לשון הכנריתאא שבעלת העינות: (פו) באדר ששה, וכן הוא נדפס וגם במדרש אסתר עלה רכ"י אחר ולא מלא בו סוס זכות החמיל הרשע לשמות. וככ"י ב"מ ובכ"י ק' טפח באדר ששה אחר זה מת משה רבם, ולא ידע כי בו נולד וצי מת, וככ"י ל' ליתא זה, ובמדרש אסתר נמלא זה אחר המאמר שבדק המולות, והוא ממרמא מגילה ז"ג ע"ב: (פז) אמר אבדוק המזלות. גם זה הוא במדרש אסתר שם באריות דברס כדרך המדרשים המתאחרים: (פח) ויקחו להם איש שם, במדרש שם עלה זכות פסח ה"ה ויקחו איש שם: (פט) שור או כבש. במדרש שם שור נמלא יוסף ויפח שור ה"ה שור ה"ה שור הדר לו וזכות קרבן שואמר שור או כבש: (צ) שאלתך והוא תאומים נבטלה. זה נמטע נדפס: (צא) סרטן זכות יונה, זה אמר במדרש אסתר שנשמש פ"י המשפיקים ויש לרבוץ שמה: (צב) אריה זכות דניאל. במדרש אסתר טפח שהיה משבט יהודה הנקרא אריה: (צג) זכות חגיגה מישראל

מדרש אבא גוריון פרשה ג

(סא) כי מראש צורים אראנו (מבדנר כג ט), ועובדי אילימ נמשלו להרם, שנאמר ושברה כשבר נבל ויצרים (ישעי' לא ז), (סב) נפל כיפה על קדרה ווי לקדרה, נפל קדרה על כיפה ווי לקדרה, כך כל מי (סג) שבא ומזדווג להם לישראל, (סד) נוטל את שלו מתחת ידיהם :

הפ"ל פור הוא הגורל. (סה) אמר רב חמא בר חנינא א"ל הקב"ה את הוא (סו) גורלן של ישראל :

מיום ליום ומחדש לחודש. (סז) ארז"ל כשאמר המן להפיל גורלות (סח) [התחיל להפיל גורלות] לימים שנאמר מיום ליום. (סט) עלה יום א' לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע בי נבראו שמים וארץ, ואמרת אם ימדו שמים ממעלה ויחקרו מסודי ארץ למטה גם אני אבאם בכל רזע ישראל (ישעי' לא ו), ורשע זה מבקש לאבדן, עקור שמים וארץ, ואח"כ כלה אותם. בא לו יום ב' לפני הקב"ה ואמר רבש"ע בי נברא רקיע והבדלת בין מים העליונים למים התחתונים, ובניך הבדלת (ע) מבין האובות, עקור רקיע ואח"כ כלה אותם. בא לו יום ג' עלה לרקיע אמר לפניו רבש"ע (עא) בי נבראו אילנות ובניך מקלסין אותך בהן, שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' (ויקרא י מ), עקור אילנות ואח"כ כלה אותם : בא לו יום ד' עלה לרקיע ואמר לפניו רבש"ע בי נבראו [מאורות] שמש וירח ויובנים ומולות וישראל נמשלו בהם, שנאמר והנה השמש והירח וגו' (בראשית ל ט), עקור מאורות ואח"כ כלה אותם : בא לו יום ה' עלה לרקיע אמר לפניו רבש"ע בי נבראו (עב) בהמות ועופות, ומקריבין לפניך קרבן, (עג) עקור בהמה ועוף ואח"כ כלה אותם : בא לו יום ו' עלה לרקיע, אמר (עד) בי נבראו אדם וחוה, וישראל קרויין אדם, שנאמר ואתנה צאני

הערות ותקונים

סה"כ כן לפניו נמדרש א"נ ושמש : (סא) כי מראש צורים אראנו. זכ"ל ק' וכ"י ב"ם ובמדרש אסתר נוסף עוד הניסו אל יור חונכת (ישעי' לא ה), וזכ"ל ל' וכ"י פ' וכ"י א' הכר נ"ג : (סב) נפל כיפה. כ"ה נמדרש אסתר, ונילקס הלשון מקוטע : (סג) שגא ומזדווג. זכ"ל ק' שיגא להזדווג, וזכ"ל ל' שיגא ומזדווג, וזכ"ל ב"ם כל מי שזדווג, וזכ"ל פ' וכ"י א' כל מי שגא להזדווג : (סד) נוטל את שלו מתחת ידיהם. כ"ה נכ זכ"ל ק' וכ"י ל', וזכ"ל ב"ם הגי' כל מי שזדווג לישראל נוטל הפדוקופי שלו מתחת ידיהם, אין ספק שג"ל נוטל הפדוקופי שלו מתחת ידיהם ר"ל כבוד שלו, עיין ערך ספק פדוקופי : (סה) אמר רב חמא בר חנינא. מונא בילקוס סס באריכות דברים ונכסנון אחר ואין ספק שזנבע מדרש פנים אחרים, והאספתי נמדרש סס בפנים, כי לפנינו קלר המעתיק ולא העתיק כולו, ע"ש, וזכ"ל הכ"י הוא כמו לפנינו : (סו) גורלן של ישראל. וזכ"ל כהני יד ונילקוס גורלן של בניו : (סז) ארז"ל בו, מבאן מתחיל המאמר נגדפס, כי בצהרה ל"ה העירתי כי הכר מאמר שלם עד כיום המאמר כלפניו אלה הוא גורלן של ישראל, וזכ"ל ק', וכ"י פ', וכ"י ב"ם, וכ"י ל', ונכדפס, הגי' שג רבזוית, וזכ"ל א' אמרו רבזוית, וכן נכדפס נמדרש אסתר שלו באריכות קצת, ושם מתחיל "תני" ונמא בילקוס כסנון אחר כמו שהעירתי לעיל, וזוודאי הוא ממדרש פנים אחרים : (סח) והתחיל להפיל גורלות. האספתי כמו שהוא זכ"ל ל' וכ"י ב"ם ונכדפס. וזכ"ל פ' וכ"י א' הגי' כשגא המן להפיל גורלות בהחלה הפיל פור לימים דתיב מיום ליום : (סט) עלה יום א'. נמדרש אסתר כחוב כלל הימים, "עמד סרו לפני הקב"ה" : (ע) מבין מקלסין נמקיס מלקסין : (עב) בהמות ועופות, זכ"ל ק' שפית ובהמות, הינת "בהמית" יש למחוק כי נבראו ביום הששי, וכן נכדפס ליתא. וזכ"ל פ' וכ"י א' כי נבראו לויחן ובהמות וזו שדי שבראל עתידין לשמות בהן לפניך בהחלה כלם ואח"כ את כולם, וזכ"ל פ' מונא אחר זה, ובמדרש אחר יוס ה' אמר לפני הקב"ה רבש"ע בי נבראו טופות ודגים וישראל מקריבין מן הטופות מן היור ומן בני יונה, נפל הקרבנות החולה והא"כ נבי"ח ע"ב, ובמדרש פנים אחרים נחמשי נברא או שדי, ובמדרש לקח טוב כי נבראו דגים ולייתן והוא שמיר לישראל, ועוד בו נברא בהמות ועופות : (עג) עקור בהמה וטוף, וכ"ה זכ"ל ל', וזכ"ל ק' וכ"י ב"ם ונכדפס הגי' נפל הקרבן : (עד) כי נבראו אדם וחוה. נכדפס כי נבראו גאן, וזכ"ל ק' הגי' כי נבראו אדם הראשון, וכ"ה נמדרש אסתר, וכן זכ"ל ב"ם וכ"י א' וכ"י

מדרש אבא גוריון פרשה ג

וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו. (כו) אמר ר' אבא תחשכנה עיניהם מראות (תהליס פס גז) לפי שמראית עיניהם של רשעים מורידים אותם לניהנם, שנאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה וגו' (בראשית ו ב), (מח) וירא עש (סס נח מח), וירא בלק (במדבר כג ב), וירא בלעם (שם נד ה), וירא המן (אסתר ג ה), לפיכך הם כתבוישין במראות עיניהם, שנאמר יראו גוים ויבושו (מיוסס ה), (מט) אבל מראית עיניהם של צדיקים (ג) מעלה אותם, שנאמר וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים (בראשית יב ב), וירא והנה באר בשדה (שם כג ב), וירא פנחס (במדבר כה ז), וירא והנה הכנה (במות ג ב), (נא) ולפיכך שמחים במראות עיניהם, שנאמר יראו צדיקים וישמחו (איוב כג יט):

וימלא המן חמה. (נב) אמרו מה עשה המן כשעבר (נג) ולא עמד מרדכי במקומו ולא שאל בשלמו, (נד) בא לו מצד אחר ועשה עצמו כאילו שאל מרדכי בשלמו, ואמר ליה מרי עליך שלום, אמר ליה מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים (ישעיה מ כה), מיד וימלא המן חמה:

ויבז בעיניו וגו'. (נה) אמר ר' לוי לעוף שקינן על שפת הים ועלה הים והציף את קנו, מה עשה (נו) עמד והתחיל סמלא פיו מים ונתנו בחול, ומבלא פיו חול ונתנו בים, בא חבירו וא"ל מה אתה עושה ותתינוע, אמר לו אין זו מכאן (נז) עד דאנא עביד הדין ימא חול, א"ל שומה שבעולם (נח) כמה תסתופף, כך ויבקש המן להשמיד את כל היהודים, א"ל הקב"ה שומה [שבעולם] אני בקשתי להשמידם ולא יכלתי, שנאמר ויאמר להשמידם לולי משה בחירו (תהליס קו כג), ואתה מבקש להשמידם, (נט) סוף שהוא טפל בידם. (ס) שישראל נמשלו לצורים, שנאמר

הערות ותקונים

השתחוייתו שעדיין לא נולד בנימין ה"ד ותנשן השפחות וגו' ותנשן גם ללא וגו' ואחר נשן יוסף ורחל וישתחוו: (כו) ח"ר אבא. במדרש אבא ח"ר איב, וזילקוס צדעות אמר רבי, ז"ל אמר ר' איבו, ובכ"ל ל' וכ"ו א' ובמדרש פנים אחרים ח"ר איבו, ובכ"ל ב"מ ח"ר נוי: (מח) וירא עש. בכ"ל ק' טכף וירא אותה שס, ובמדרש אבא טכף וירא חס אני כנשן: (מט) אכל מראות עיניהם של צדיקים מעלה אותם, במדרש אבא הלשון משונה קאת כדרך מדרשים מאוחרים, אכל מראות עיניהם של צדיקים חמר לפי שמראית עיניהם של צדיקים מעלה אותם למעלה העליונה: (ג) מעלה אותן, בכ"ל ק' נוסף ומצבחתן: (גא) לפיכך שמחין במראות עיניהם. בכ"ל ק' לפיכך משתבחים ושחמים: (נב) אמרו מכלן מתחיל צדקתם אחר שהשמים מאמר שלם: (נג) ולא עמד. בכ"ל ק' ולא זו: (נד) בלא לו. בכ"ל ק' חמר מן בלגונו עד בלגונו שהשמים המעתיק: (נה) ח"ר לוי לשון, וכ"ה צדקתם וגם במדרש אבא אות י"ב למח"ד לעוף ששעה קן כו' בקאת סינויים, אולם בילקוס הגי' משל לאבדני שקינן על שפת הים, ונרשם בלגו פ' עוף, ובעל ערוך השלם לידדי הרב הגדול מהרש"ם קאבוס כתב פ"י בלשון הולך דרך מים (וואסערשפאנג), ובנדפס ק"ר המעתיק בלגונו, וכך כתוב שם, ח"ר לוי לשון שקינן וכי' עד אמר לו הבקב"ה אהה הוא גורלן של בניי, שהוא כיום המאמר הנמלא לפניו בכ"ל זה הכתוב הפיל פור: (נז) עמד והתחיל ממלא פיו מים ונתנו בחול וממלא פיו חול ונתנו בים, בכ"ל פ' וכ"ו א' התחיל ממלא פיו מים ופסכו לחול וממלא פיו חול וזורקי לים, ובמדרש אבא הלשון ברחבה קאת, מה עשה וטפל מים מן הים בפיו וסופך ליבשה וטפל עשר מן היבשה ומשליך לים, וזילקוס הלשון משוש, וכנ"ל התחיל ממלא פיו וזאת לרוך החול והוצר וממלא פיו [חול ונתנו בים], ובכ"ל ק' הגי' והתחיל ממלא פיו מן החול ונתנו בים: (נח) עד דלגא עביד הדין ימא חול. וכ"ה בכ"ל ל' וכ"ו א' פ' וכ"ו א', אולם בכ"ל ק' וזילקוס עד דלגא עביד הדין ימא חול וזילקוס ב"מ עד שאני עושה זה הים חול וזה החול ים: (נח) כמה תסתופף. וכ"ה בכ"ל ל', וזילקוס הגי' סוף כמה תוסוף, ובמדרש אבא סוף שפ צמה אחי יכול, ובכ"ל ב"מ אמר במקומו סופך שאתה טפל בו ונשכח, ובכ"ל ק' הגי' צמה תינע ולא תושל סור מכתן סלה יספסך לא זו עד שישפך, ובכ"ל פ' שומה שבעולם סוף כמה תוסוף והכתוב אשר שמהי חיל גבול לים וגו' וגבול שסס הקב"ה אתה יכול לסקן: (נט) סוף שהוא טפל בידם. בכ"ל ק' סוף שתופל עד לים, ובכ"ל ב"מ א' וככ"ל ל' מה שאתה טפל וכל גי' פ' אני בקשתי לבלותם ולא יכולתי דכתיב ויאמר להשמידם לולי משה בחירו וגו' ואתה מבקש לבלותם סוף שאתה טפל בידם, וזילקוס המאמר מקיפוס, וז"ל אמר הקב"ה רשע אני בקשתי ולא יכולתי ויאמר להשמידם לולי משה בחירו ואתה מבקש ויבקש המן. ועיין במדרש אבא פ"ז סוף סי' י': (ס) שנמשלו ישראל לצורים. בכ"ל ק' צורים, ובכ"ל ב"מ וישראל כצורים משלו, ובמדרש אבא פ"ז אות י' מתחיל ר' שמעון בן יוסי בן לקויה אמר צלמא דין נמשלו ישראל לצורים, וזילקוס אבא פ"ז הוא כמו שלפינו במדרש ח"ג, וגם שם מובא בשה ר"ש ב"ר יוסי צר לקויה, לכן אין ספק שהיה

מדרש אבא גוריון פרשה ג

וכל עבדי המלך. (לב) ר' יוסי ב"ר הנינא פתח, שמנו גאים פח לי (תלמי קמ ו), אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע (לג) פרשו לי אומות העולם פח לי, אומרים לי עבוד ע"ו, (לד) לשמוע להם (לה) אני נענשת לפניך, שלא לשמוע להם הורנים אותי, א"ר הנינא (לו) יואב שפרטו לו מצודה על פי הכאר, אם ירד לשתות ניצוד, וואם איני יורד (לז) ימות בצמא:

ויקי באמרם אליו יום ויום. (לח) ר' בנייה בשם ר' לוי אמר (לט) בניה של רחל (מ) ניסן שוה וגדולתן שוה, ניסן שוה לשם ויהי כדברה אל יוסף יום יום (נאשית לע"ו), וכאן ויהי באמרם אליו יום יום, וגדולתן שוה ביוסף כתיב ויסר פרעה את טבעתו (שם מה מג), ובמרכי כתיב ויסר המלך את טבעתו, ביוסף כתיב וישם רביד הזהב (שם סג), וכאן כתיב ועמרת זהב גדולה (אסתר ט טו), (מא) ביוסף כתיב וירכב אותו במרכבת המשנה (נאשית מה מג), וכאן כתיב וירכיבוהו על הסוס ברחוב העיר (אסתר ו ט): (מב) ר' לוי בשם ר' חמא ב"ר הנינא אמר, אמר להם מרדכי משה רבינו הזהירנו בתורה ארור האישי אשר יעשה פסל ומסכה (דברים כ טו), וזה הרשעו (מג) שם עצמו ע"ו, ועוד ישעיה הנביא אמר הדלו לכם מן האדם אשר נשבעו (מד) כי במה נחשב הוא (ישעיה כ נב), ולא עוד אלא שאני (מה) וליד בית איסניגוריון של מלך, ומשתתחה להדיוט (מו), הרא הוא דכתיב ותגשן השפחות וגו' ותגש גם לאה וילדיהן ואחר נגש יוסף ורחל וגו' (נאשית לו ז), ועדיין זקני בנימין לא נולד.

הערות ותקונים

הנ"ו וכו"ל הקב"ה הרבה יבא המן ויכין רשע ולדיק ילבש וכו"ל יבא מרדכי ויטלה הימנו ויבנה צו בית המקדש, וכו"ל א' הני"ו אם טעל פרוקפי לא שניק לנירייה כלום אלא יבא המן ויכנס ויכין רשע ולדיק ילבש וכו"ל יבא מרדכי ויטול הימנו ויבנה בית המקדש: (לב) ר' יוסי בר חנינא פתח. מובא במדרש אסתר פ"ז רוח' ו', ונגדפס הני"ו ר' יוסי פתח וחסרי המלות "בר חנינא", ומובא בילקוט רמז אלף נ"ד ופסח הליון: (לג) פרשו לי או"ה פח. ככ"י ק' וכו"י ב"מ וכו"י ל' וכו"י א' ונגדפס כתיב מלדה נמקס סח: (לד) לשמוע. ככ"י ק' וכו"י א' אם אשמע להם: (לה) אני נענשת לפניך. ככ"י ק' הני"ו אני נענשת לפניך מיהם שחמור וזנה לאלהים יחס: (לו) לואב. ככ"י ב"מ משל לואב: (לז) ימות בצמא. ככ"י ק' סיס "כך עושין לי אומות העולם": (לח) ר' בנייה בשם ר' לוי. ככ"י ק' הני"ו ר' יהודה בשם ר' סימון, וכו"י ב"מ וכו"י ל' וכו"י א' ר' יהודה בשם ר' בנימין, ובמדרש ז"ר פפ"ו ר' יודן בשם ר' בנימין, וכן הוא הלן במדרש פ"ס חסרי. ובמדרש אסתר פ"ז אות ח' הני"ו ר' יוחנן בשם ר' בנימין בר ר' לוי, וכן מובא בילקוט רמז אלף נ"ד וחסר סס הליון "אבא גריון", והני"ו ר' יוחנן בשם ר' בנימין. ונגדפס כ"זכר ר' יהודה אמר בנייה של רחל כו' עד ירלו לדיקים ושמתו ע"כ, ק"ר המעתיק בלשון וילא נמלה "כו"י די חובתו, וכוונה עד ירלו לדיקים ושמתו שהוא סיוס המאמר: (לט) בנייה של רחל. זה יוסף ומרדכי הבא מנימין: (מ) ניסן שוה. וכו"ה במדרש ז"ר ואסתר רבה, המ"כ פ"י נס שלהם, אולם הנדרסה הכונה היא ככ"י ב"מ וכו"י ל' וכו"י א' כי יוסף לא שמע אליה אף שזכרה אליו יוס יוס, וכן רחמי כי היפ"ה פירש כן, ניסן שוה מלשון נסיון: (מא) ביוסף כתיב וירכב אותו במרכבת המשנה. ככ"י ק' נוסף טוד ביוסף כתיב וילבש אותו בגדי שם (נאשית מה מג) ובכאן כתיב ומרדכי יאל מלפני המלך בלבוש מלכות וגו', ועיין עוד במדרש ז"ר ואסתר רבה ח"וה שינויים: (מב) ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא. במדרש אסתר שם כ"זכר ר' לוי אמר, והמלת "בשם ר' חמא בר חנינא" חסריים סס, ובילקוט הכר סס האומר, ובמדרש סס מרחיל כן, מה אמר להם מרדכי למי שאומר לו מדוע אתה עובר את מותם האלה: (מג) שם עלמו ע"ו. ככ"י ב"מ שם עלמו אלוה, וכו"י א' עשה עלמו ע"ו: (מד) כי צמא נחשב הוא, ככ"י ק' נוסף אל הקרי במה אלא ד"ה, והוא הוספה מגמרא ברכות דף י"ד: (מה) וליד בית איסניגוריון של מלך, ככ"י ב"מ שאני יליד בית איסניגוריון של מלך, וכו"י ל' השמיט המעתיק המלה הורה, וכו"י ק' איסניגוריון, ובמדרש אסתר איסניגוריון, המלה רומית Signatorius Signatus (מיסניגוריון), והמלות "ליד בית" הן הוספה מאוזה מפרש, ולא מובא במדרש אסתר נס לא בילקוט אסתר דבריו לקוחים ממדרש אבא גריון. ובמדרש אסתר שם כתב המ"כ אלא שאני איסניגוריון גרסי', ולפי העיין פירושו יליד בית ומיוחס ע"ל, ובמדרש אסתר שם נוסף שכל השבטים נולדו בחוץ לארץ וזקני עולד בארץ ישראל, וכן ככ"י ק' כתיב, שגולד בנימין בארץ ישראל: (מו) הנה"ו ותגשן. עיין במדרש אסתר שם הלבוש משנה כדרך מדרשים מאוהרים, ובילקוט השמש כל זה, וכו"י א' הני"ו נשתנה ק"ל אלא אמר מרדכי רשע זה עשה עלמו ע"ו שאנו עוזהרין עליה בכמה מקומות, ולא עוד אלא שכל השבטים השתחוו לוקוט ואני לא כשתמיתו

נותן לה שלא במדה, (יד) אמרה סיחה לתמורתא תבא השעה ותראה, כיון שבא (טו) קלנדס נטלו החזירותא (טז) ונחררה, הוי אומר לא המאכל גורם אלא הבטלה, לכך נאמר אחר הדברים האלה נידר, ואחר כך ויתלו את המן על העץ: (יז) כתיב אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע כנללו לנצה יאבד (חייכ ו), מה הנללים הללו מזהמין כך הוא מזהם, רואיו יאמרו אזי (ע), המין ליה ולא חכמין ליה היכן הוא המן והיכן שלותו, מה כתיב למעלה הענין, ויתלו שניהם על העץ, אף סופו של אותו האיש לעלות ולצלוב, (יח) רבי [פנחס] הוי משתעי הדין עובדא (יט) אריא עביד סעודתא הכל היתרא ובעזרא, ועבד להון גנוגא מן מלכי דאריותא, כיון דאכלו (כ) אמרו מאן יימר לן זמירא, תלו עיניהון (כא) בתעלא, (כב) אמר להו עיינין אתון לי למאן דאימא, (כג) אמרו ליה אין, דלי עניה (כד) כלפי משכי מעליהון ואמר מאן דחמין לן (כה) מעלאי, יחמין סתתאי, כך מי שהראה לן בצלובן של בגתן ותירש יראה לנו בצליבא של המן, ומי שפרע מן הראשונים הוא יפרע מן האחרונים:

(כו) ד"א אחר הדברים האלה. הרהורי דברים היה שם, מי הרהר, ר' יהודה אומר המן הרהר, אמר הדא אסור (כו) אין יתודאה היא, קרובתי היא מן אבי עשו דכתיב הלא אה עשו ליעקב (מלכי א), ואין משאר עממין היא כל העממין קרובין אלו לאלו ראוי אני לטול (כח) פרוקפי מתחת ידה, ור' נחמיה אמר אהשורוש הרהר, אמר מרדכי זה אני חושב לו טובה והוא ישב כאן ומבקש לבנות בית המקדש, לבנותו אי אפשר, (כט) להחזירו אי אפשר, אלא הריני מנרה בו [את] המן ויהיה (ל) זה בונה וזה סותר, וחכמים אומרים הקב"ה הרהר, אמר מרדכי זה צדיק נמור הוא (לא) אם נוטל פרוקפי יבא המן ויסגל ממנו ויבא מרדכי ויטול ממנו ויבנה בית המקדש:

הערות ותקונים

ובכ"א ו' ונדפס, וזילקוס הגי' ולחזירה שאינו עושה כלום: (יד) אמרה סיחה לתמורתא. וכ"ה נדפס, ובכ"ב ק' ובכ"ג א' ובכ"ד ב"מ ובכ"ה ל' וזילקוס אמרה המורה לסייחא: (טו) קלנדס. בכ"י ב"מ ובכ"ו ל' ובכ"ז א' כיון שבא קלנדס שלהם, וזילקוס הגי' קלינא שלהם וז"ל קלנדס, ועיין ערוך ערך קלנדא: (טז) ונחררה. וכ"ה זילקוס ובכ"ז א', ובכ"ח ב"מ ובכ"ט ל' כהוב והכנוס: (יז) כתיב אם יעלה לשמים שיאו. מובא במדרש אסתר שם אית ג', ושם הגי' אס יעלה לשמים שיאו לרומא ורשע לעב יגיע לעניה, וכן הוא בנדפס ושם במקום לרומא הגי' לרומא, ועיין ציפא ענף: (יח) רבי פנחס. הוה סוף משהי. הוספתי מלת פיהם כמו שהוא בכ"י ונדפס, וכן מובא במדרש אסתר שם אית ד', והוא לקיח מן מדרש ח"ג, וגם שם הגי' ר' פנחס, וזילקוס רמו אלף ל"ג הוא כמו לפנינו רבי הוה משהי, ובכ"ז א' הגי' ר' יהודה משהי, אין ספק שהיה כתוב רבי וחשב המעתיק שהוא ר"ת ר' יהודה, ופי' ר' פנחס היה מספר המעשה הזאת: (יט) אריא עבד סעודתא כו'. כ"ה גם זילקוס, אולם במדרש אסתר העתיק המסדר מלשון ארמין עברי, אמר עשה סעודה לבהמה ולחיה וסוּכך על גבן עורות של אריות וזאבים וחיות רעות: (כ) אמרו מאן יימר לן טובה. בכ"י ב"מ אמר אית לן מאן דלמר לן מאן דחזון. ובנדפס מן לימא לן זמירא ז"ל מאן יימר לן זמירא: (כא) בתעלא. בכ"י ק' ובכ"ב ל' נדקין העלא, ובכ"י ב"מ ובכ"ו ל' נדקין העלא: (כב) אמר להו עיינין אתון לי למאן דאימא. בכ"י ק' מאן דלאא אמר, ובכ"י ב"מ ובכ"ו ל' עיינין אתון מה דלאא אמר, ובכ"י א' ובנדפס עיינין אתון לי מה דלאא אמר: (כג) אמרו ליה אין. ובכ"ז א' אמרו ליה הן, וזה חסר בכ"י ב"מ ובכ"ו ל' ובכ"ז ק' ונדפס: (כד) כלפי משכי מעליהון. בכ"י ק' די עליהון, ובכ"י ב"מ ובכ"ו ל' כלפי משכי דארוהא דמעליהון, ובכ"י א' כלפי משכא עילאי: (כה) מעלאי. בכ"י ב"מ ובכ"ו ל' ובכ"ז א' ובנדפס עילאי: (כו) ד"א אחר הדברים האלה. מובא במדרש שם אית ה' וזילקוס רמו ל"ג ומעייין אבא גריון, ובמדרש מובא רק דברי ר' יהודה, אבל דברי ר' נתניה ורבנן השמיים המסדר: (כז) אין יהודה היא. בכ"י ק' אין יהודית היא, ובכ"י א' אי אסתר הדא יהודית היא: (כח) פרוקפי. בכ"י ב"מ בטעות פרוקפי, והמלה יונית $\eta\epsilon\sigma\alpha\sigma\kappa\epsilon\tau\alpha$ פי' גדולה וכבוד, במדרש אסתר שם חסר הסיון, ויש לתקנו ע"פ מדרש אבא גריון: (כט) להחזירו אי אפשר. זה נשמע בכ"י ל', וממלא בכ"י ב"מ ובכ"ו ק': (ל) זה בונה וזה סותר, נדפס בכ"י ק' ובכ"י א' ובכ"ב א' יבא דין צינה ודין סותר: (לא) אס נוטל פרוקפי כו'. נדפס אס נוטל פרוקפי ויגלגל המן ויבא מרדכי ויטול ממנו ויבנה בית המקדש, ובכ"י ב"מ ובכ"ו ל' הגי' אס נוטל פרוקפי [ז"ל פרוקפי] נזול את הצדיקים אלא יבא הכן ויטול פרוקפוי [ז"ל פרוקפי] ויסגל ממנו ויבא מרדכי ויעלנו ויבנה בית המקדש, וזילקוס הגי'

מדרש אבא גוריון פרשה ב ג

קצף בנתן ותרש . (נא) וטה הקצפון היה שם , (נב) מעמיד שנים ומשיב אחד , מעמיד שני (נג) קלוסנטרון (נד) ומשיב הברברי הזה :

פרשה ג

אחר הרברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן . (א) לא נתגדל המן אלא לרעתו . (ב) אמר ר' ירושע בן לוי משל (ג) לגוליר שקלל בנו של מלך , אמר המלך (ד) אם אני הורגו יאמרו הכל גליוור הרג , (ה) אמר המלך אנדלנו ואחר כך אהרנו , עשה אותו (ו) טריכונס , ואחר כך עשה אורנו הנמן , ואחר כך התיו את ראשו , כך אמר הקב"ה אם יהרג המן (ז) שיעץ לבטל בנין בית המקדש (ח) אין מי יודעו , אלא (ט) יתגדל ואחר כך יתלה :

וישם את כסאו . (י) לאדם שיש לו (יא) סייחה והבורתא והזירתא , והיה נתן לחבורתא ולסייחה במדה , ולחזירתא שלא במדה , (יב) אמרה חבורתא לסייחה אנו עושין מלאכה לבעל הבית נתן לנו במדה , (יג) ולחזירתא שאין עושה מלאכה

הערות ותקונים

ק' הגי' אמרה לו בלוג ותשכח מיד בלוג ואשכח למרדכי ולותוציה נהרע מלכא שנאמר ומרדכי יושב בשער המלך : (נא) ומה הקאפון היה שם . בכ"י ק' ומה קאפן היה שם , וזכ"ב ב"ם וכו' א' ומה קאפין היה שם , ונדפס מה קף : (נב) מעמיד שנים ומשיב אחד . נדפס בשעות ומוסיף אחד , והמאמר הזה מונח במדרש אסתר סוף פרשה ו' ושם הגי' מעביר שנים ומשיב אחד , וכן בהנרות ראשון דאסתר לסלקא תרין ולוקמא חד , וכן בילקוט הביא המאמר הזה , ד"ל קף בנתן ותרש אמרו העביר שני קלוסטרין ומשיב הכנברי אחד , והגיון אבא גריון במאמר שלאחריו מוכח על זה : (נג) קלוסטרין . זכ"ב ב"ם קלוסטרין ז"ל קלוסטרין , וזכ"ב א' קלוסטרין ז"ל קלוסטרין . במדרש אסתר קלוסטרין , בילקוט קלוסטרין , ובהנרות שם קלוסטרין , וכתב המוספי בערך קלוסטרין וז"ל : במדרש אסתר מעביר שני קלוסטרין פי' בל"ר קלוסטרין אנשים אורחים וכנברי ארן , אבל בהנרות אסתר כחוב קלוסטרין פי' קלו בל"י טולסא טובים , פי' סהרין בלשון רומי senators אנשי ענה וכבודים : (נד) ומשיב הכנברי הזה . נדפס גם פה בשעות ומוסיף במקום ומשיב ובהנרות ולוקמא חד בכין , אולי ז"ל מלה אחת הכנברין . והוראת המלה Barbaren ידועה :

[ג] (א) לא התגדל המן . זכ"ב ב"ם כהוב לפני זה ז"ה פפרוח רשעים כמו עשב ויליו כל פעלי און להשמיד עדי עד , וליהא בכ"י ל' וכו' ק' וכו' א' וגם נדפס ליהא , וליהא גם במדרש אסתר פי' זה ביה ז"ה פפרוח רשעים כמו עשב ויליו כל פעלי און מה תביז בסוף קרייה להשמיד עדי עד , וכן הוא במדרש פנים אחרים ז' ע"ס : (ב) אמר ריב"ל מהל לגוליר . במדרש אסתר שם א"ר לוי , וכן הוא במדרש פנים אחרים ז' ומונח בילקוט רמז אלף י"ג בספר ר' לוי לנד : (ג) גוליר . עיין בערוך הנהג : (ד) אם אני הורגו יאמרו הכל . זכ"ב ק' אם אני הורגו עכשיו הכל יאמרו , וזכ"ב א' אם אהרנו עכשו יאמרו המלך הורג גולירין , ונדפס הלבון משושב אם אני הורגו כך אומרים הכל גוליר אחד נהרג : (ה) אמר המלך אנדלנו . זכ"ב נדפס , וזכ"ב ב"ם וכו' ק' וכו' א' חסרים המלות „אמר המלך“ וגי' אלא אנדלנו : (ו) טריכונס . וכו' במדרש אסתר , וזכ"ב ק' וכו' ל' טריכונס , וזכ"ב ב"ם פפריאכוס , וזכ"ב א' טובריטוס , ונדפס טריקוטוס , ובמדרש פנים אחרים ומונח בילקוט ארטיטוס , והגי' טריטוס היה הגי' הנמונה , וכן הביא המוספי בערך פפריטוס . מאמר המדרש אסתר גורם טריטוס , וכתב פי' בל"ר

Tribunus זה אלף . וירושלם מדרש פנים אחרים ארטיטוס ז"ל ארטיטוס : (ז) שיעץ . זכ"ב ל' . וזכ"ב ב"ם וכו' ק' ונדפס סידר , וזכ"ב א' כך אמר הקב"ה הרשע הזה ביטל בנין ביתי , ונדפס אסתר כך אמר הקב"ה אילו נהרג המן כסידר ועץ לאהבוהו לבטל בנין בית המקדש : (ח) אין מי יודעו . בכ"י ק' וכו' ב"ם וכו' ל' מי יודעו בני מלת „אין“ , ונדפס אין איש יודעו , ובמדרש אסתר לא היה מי יודעו : (ט) יתגדל . זכ"ב ק' אנדלנו : (י) לאדם שיש לו סייחה . זכ"ב ק' לאדם שהיה לו סייחה , וזכ"ב ב"ם מהל לאדם שהיה לו סייחא , ונדפס בשעות למה"ל ז"ל לאדם , והמאמר הזה מונח במדרש אסתר שם במאמר שלפניו מהל לאדם שהיה לו סייחה , והגיון אבא גריון שם , והגיון אבא גריון שם להניח על המאמר הזה וישם את כסאו מהל לאדם , כי המאמר שלפניו הוא ממדרש פנים אחרים : (יא) סייחה וחבורתא וחזירתא . בכ"י ק' וכו' א' וזילקוט סייחא וחבורה וחזירה , ונדפס חבורה וסייחא וחזירה : (יב) אמרה חבורתא לסייחה . זכ"ב נדפס , וזכ"ב ק' וכו' ב"ם וכו' ל' וכו' א' וגם בילקוט אמרה סייחה לחבורתא : (יג) ולחזירתא , „שיין עושה מלאכה גרין לה“ . המלות שרשמיה ליהא בכ"ב ב"ם וכו' ל' וכו'

מדרש אבא גוריון פרשה ב

ביוסף כתיב (לא) ויט אליו חסד (בגמ' לט טז), ברם הכא כתיב ותתי אסתר נשאת חן, ותשא חן וחסד לפניו:

ויאהב המלך את אסתר. (לב) א"ר הלבו מלמד שאף הנשואות (לג) הביאו לפניו, (לד) דכתיב מכל הנשים ומכל הבתולות:

וימליכה תחת ושתי. (לה) אמר ר' לוי (לו) איקונין של ושתי היה מעל כסות, (לז) וכשהנשים נכנסות היה מסתכל בהן ובאיקונין של ושתי (לה) ולא היה כסות ושתי, (לט) [וכשנכנסה אסתר] (מ) טרד איקונין שלה ושתי והעמיד של אסתר: **אין אסתר** מגדת מולדתה ואת עמה, (מא) אמר ר' יהודה בר סימון בשם ריב"ל היה שואלה ואמר בת מי את, (מב) והיא אומרת לו בן מי אתה, אמר לה אני מלך בן מלך, והיא אומרת לו ואני מלכה בת מלכים, אמרה לו (מג) הלא סתוך דברייך הרגת את ושתי, אמר לה (מד) לא מדעתי, אלא מדעת שריו פרס ומדי הרגתיה, אמרה לו (מה) המלכים הראשונים לא היו מתנהגים (מו) על ידי דעת סרוחה, (מז) אלא על ידי הנביאים, נבוכדנצר מה כתיב ביה, ארין אריוך (מח) בהתבהלא העל לרניאל קדם מלכא (מט) ויג' א' ג' ע' ד', בלשצר מה כתיב ביה, בארין דניאל העל קדם מלכא (ס' ג' יג'), (סא) אמר לה ואית הבא מן התרא קירצא טבא, אמרה לו (ג) בלוש ותשכח:

הערות ותקונים

אחר שהביא מאמר מנמלא מגילה י"ג ע"א סייס א"ר לוי חן וחסד ויהר מיוסף, ביוסף כתיב ויט אליו חסד מופך היה עליו אלז וז פגוה חן וחסד שנלמד וחסד חן וחסד, והוא מן א"ג: (לא) ויט עליו חסד. ככ"י ב"ם סייס פה חסד מתוך עליו, ונגדפס כופה של חסד היה עליו, ז"ל סיפס של חסד, וכ"ה ככ"י פ' וכו"א, וכן ככ"י ק' סיפס אחת של חסד: (לב) א"ר הלבו. מדרש אסתר רבה טס אות י"ה ומובא בילקוט ט, והוא מן מדרש פנים אחרים, וככ"י ב"ם בשעות א"ר חנקין, ויש הג' אף פני הארשים היו מביאין לו: (לג) הביאו. וכן נגדפס, וכלל כתיב יד הג' הביאו: (לד) דכתיב. ככ"י ק' לכך נאמר: (לה) א"ר לוי. ילקוט טס, וקצת בלשון אחר, והוא לקוח טס מן מדרש פנים אחרים, עיין להלן: (לו) איקונין של ושתי היה מעל מסוה. ככ"י ק' היה הקוקה על מסוה, ונגדפס הלא מעל מסוה: (לז) וכשהנשים נכנסות. ככ"י ק' וכשהיו הנשים נכנסות: (לח) ולא היה כמותו. וכן נגדפס, וככ"י ב"ם כמו ובתה וככ"י ק' ולא היו נאות כמו ושתי: (לט) וכשנכנסה אסתר. הובשתי עפ"י כ"י ק', וכן ככ"י ב"ם ובשבת אסתר, ונגדפס כיון שנגוסה אסתר היתה נאה יותר מאיקונין של ושתי, וזה נכנס ממקומו, וראוי להיות אחרי המלות כמותו ושתי: (מ) טרד. תרומו של גירוס וביטוח, וכן בתרגום ראשון ועוד מן קיסין בית דמטי ית אקונין דושתיה, וככ"י ב"ם הורד, וככ"י פ' וכו"א א' נהקצר הלבו, וכן איתא טס א"ר לוי איקונין דושתיה היתה מעל מסוה וכשנגוסה אסתר טרד איקונין דושתיה והעמיד של אסתר: (מא) א"ר יהודה בר סימון בשם ריב"ל. נגדפס ר' יהודה בר סימון אמר, והמלה בשם ריב"ל חסרים טס, וככ"י ב"ם וכ"י ל' ר' יהודה בשם ר' יהושע אומר, וככ"י א' א"ר שמעון בשם ר' יושע בן לוי, וחסרים נודלי איזה דפיס, כי מכאן פסוק אין אסתר מנדה עד פסוק ויבז בניינו לא הוליא לי הרב החכם מהרס"ס הורוויין את השינויים: (מב) והיא אומרת. עד והיא אומרת השני חסר ככ"י ב"ם: (מג) הלא מתוך דברייך. ונגדפס וככ"י ק' הלא מתוך הדברים הללו, וככ"י ב"ם שמה מתוך הדברים האלה, וככ"י א' ומתוך אלו הדברים: (מד) לא מדעתי אלא מדעת טו. המלה "מדעתי" חסרה נגדפס וכן ככ"י ב"ם וכ"י ק', וזוהי האחרון חסרה טס מלת "אלה", וכן הג' טס אחר לה ללא, מדעת שרי ומדי הכתיבה, והן ככ"י א' רק מלת "לאו" ליהא טס: (מה) המלכים הראשונים. ככ"י ק' ונגדפס לפי שהמלכים הראשונים, וככ"י ב"ם לפיכך המלכים שהיו לפניך: (מו) על ידי דעת סרוחה. ככ"י ל' על דעת סרוחה, וככ"י א' דעת סרוחה, וככ"י ב"ם על ידי ענמן, ונגדפס בשעות על ידי דעת שרים: (מז) אלא על ידי הנביאים. ככ"י ק' אלא על ידי דעה בני הנביאים: (מח) בהתבהלא. בקרא בהתבהלא, ונגדפס חסרה המלה הזאת: (מט) אמר לה ואית הבא. לפני זה נמלא טוסף בחבא גריון הגדפס נבית המדרש, ששאט יע על הדבר היה אומר לו שנלמד דניאל בתרע מלכא", וזה ליתא בכל הכהני יד שלפני. וזה הוסף המעתיק מיליקוט על הכתוב בימים ההם, והוא לקוח מן מדרש פנים אחרים, וז"ל: כשנגוסה אסתר למלכות אמרה לאתשורוט לפה אין אחת עושה כסס שהיו המלכים הראשונים עושים שהיו מושיבים ארס לדיק יהודי וישב בשער המלך, נבוכדנצר הוסיב דניאל על פתחו שאט יגיע לו דבר היה אומר לו, שנלמד דניאל בתרע מלכא (דניאל ז מט), לכן מזה תראה שהוסף המעתיק על המדרש חבא גריון המלות, שאט יע טי הדבר היה אומר לו שנלמד דניאל בתרע מלכא": (ג) בלוש ותשכח. ככ"י ב"ם וכ"י א' מיד ומרדכי יושב בשער המלך, וככ"י ק'

מדרש אבא גוריון פרשה ב

(י) ויש אומרים שנתנו לו עצה (יא) לבטל בנין בית המקדש, לפיכך ננזר עליהם מיתה: ושבו מרדכי. (יב) הרשעים קודמין לשמן, נבל שמו (ש"ל כה כה), (יג) גלויות שמו (ש"ל י"ד), שבע בן בכרי שמו (ש"ל כ ה), אבל הצדיקים שמן קודמין להם, (יד) ושמו מנוח (ש"ל י"ג ב), ושמו שאול (ש"ל פ ב), ושמו ישי (ש"ל י"ג), ושמו אלקנה (ש"ל א ה), ושמו בועז (י"ח ב א), ושמו מרדכי. (טו) דומין לבוראן דכתביב ושמי ה' לא נודעתי להם (שמות ו ג):

יִרְיָי אומן את הדסה היא אסתר. (טז) רב אמר (יז) בת ארבעים שנה היתה, ושמואל אמר (יח) בת שבעים היתה, (יט) ורבנן אמרו (כ) בת שבעים וחמש שנים. (כא) ר' ברכיה בשם רבנן דתמן אמרו, אמר הקב"ה לאברהם, את יצאת מבית אביך (כב) כשהייתה בן ע"ה שנים, חייך אף הנואל (כג) שעתידי לעמוד סמך על בנייך במדי, לא תהא אלא בת ע"ה שנה, מנין הדס"ה: כי אין לה אב ואם, (כד) אמר ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר הקב"ה לישראל אתם בכיתם יתומים היינו ואין אב (א"כ ה ג), אף הנואל שאני עתיד להעמיד (כה) עליכם במדי, (כו) אין לו לא אב ולא אם, [הה"ר כי אין לה אב ואם]:

ותקיי אסתר נושאת חן. (כז) ר' נחמיה אמר (כה) העמיד מדיות מכאן, ופרסיות מכאן, (כט) ואסתר יפה מכולן. ר' לוי אמר נשאת חן מעונה חן: (ל) [יותר מיוסף],

הערות ותקונים

מכאן וחילין אין מזכירם, ובכ"ו ב"מ ובכ"ל ל' לפיכך אינו מזכירם עוד, ובמדרש פנים אחרים ומוצא בילקוט הגי' יש אומרים שמורדן שכן אתה מוצא שאינם מזכירם עוד אלא ויאמרו נערי המלך משרתיו: (י) וי"א שנתנו לו ענה. זכ"ל ק' וי"א משה שנתנו ענה, ובכ"ו פ' וכו' א' וי"א אלו נתנו לו ענה: (יא) לנבל בנין בית המקדש, כדפסם סברה עברה בנין, ומדרשו אסתר פ"ה אות ג' מה עלתה לה קר לפי שלא הייתה מנחה לאחשורוש ליתן רשות לננות זיהמ"ק ולומרת לו מה שהצריכו אבותי אתה מנקה לננות, וזה כתוב לפנינו על הכתוב כדת מה לעשות: (יב) הרשעים קודמין לשמן. מדרש אסתר פ"ו אות ז', רות רבה פ"ד, אגדת שמואל פ"א, במ"ר פ"ה. ובכ"ו פ' וכו' א' חסר זה, וכס הכ"ו איש יהודי ולמה נקרא שמו יהודי שלא רצה ליהנות מעבודת של אותו רשע, והוא במדרש פנים אחרים: (יג) גלויות שמו. חסר במדרש: (יד) ושמו מנוח. עד ושמו מרדכי חסר בכ"ו: (טו) דומין לבוראן. וכ"ה כדפסם, ובכ"ו ק' שדומין לבוראן, ובכ"ו ב"מ הצדיקים דומים לבוראם: (טז) רב אמר. בכ"ו ק' עסף לפני זה מאמר אחד והוא מנמרא מגילת י"ג ע"א ויהי אומן את הדסה קרי לה הדסה וקרי לה אסתר ר"מ אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה וכו' וא"כ ממחיל אמר רב בת מ' שנה: (יז) בת ארבעים שנה היתה. המאמר הזה שנה בכ"ו פ"ג על הכתוב ואברהם בן שבעים וחמש שנה, ומוצא בילקוט אסתר שם על ויהי אומן את הדסה, ועד חוט של הסד משך עליה הוא מנמרא מנה, ומן ד"א כסם שדלם הוא מן מדרש פנים אחרים, ודעת רב בת ארבעים היתה הוא ע"ה מאמרם רות רבה פ"ד ב' והאמר רות אין קוראין בת אלא לבת ארבעים שנה: (יח) בת שבעים היתה. במדרש ב"ר ובילקוט הגי' בת שמונים היתה: (יט) ורבנן אמרו. בכ"ו ב"מ וכו' ל' ורבנן דתמן אמרי: (כ) בת שבעים וחמש שנים. ובכ"ו ק' בת ארבע ושבועים שנים, וכן הוא במדרש פנים אחרים ז', וכן בילקוט בת שבעין וארבעה עשר הדס"ה. וגם במדרש ש"ס לאמר לנכון שבעים וחמש, וזה שפיים כמנין הדס"ה ר"ל הדס"ה בנימי ע"ד ועם הדיבור הוא ע"ה, כמו שכתבו המפרשים: (כא) רבנן דרכיה בשם רבנן דתמן. וז"ה בכ"ו פ' ובמדרש ב"ר, ובמדרש ב"ר, ברכיה אמר וחסריה המלות, בשם רבנן דתמן, ובילקוט שם ר' ברכיה בשם ר' נחמיה אמר, ובכ"ו ק' רבנן דתמן אמרו, וחסריה המלות, ר' ברכיה בשם, ובכ"ו ב"מ ר' ברכיה בשם ר' זוחן, ובכ"ו ל' וכו' א' ר' ברכיה בשם רבנן: (כב) כשהייתה בן ע"ה שנים. בכ"ו ק' בטעות בן ע"ה שנים: (כג) שעתידי לעמוד סמך. בכ"ו ק' הגי' שעתידי לעמוד על בנייך לא תהא אלא בת ע"ה שנים כמנין הדס"ה, ובכ"ו ב"מ אף הנואל שאני עתיד להעמיד לבניך במדי, ובכ"ו פ' אף הנואל שאני מעמיד לבניך כמו ק' תהיה בת ע"ה שנה כמנין הדס"ה: (כד) אמר ר' לוי אמר הקב"ה לישראל אתם בכיתם יתומים היינו ואין אב ואלא אם: (כו) אין לו לא אב ולא אם. בכ"ו ק' לא שם הגי' לכם, בכ"ו פ' ובכ"ו א' אף הנואל שאני מעמיד במדי: (כו) אין לו לא אב ולא אם. בכ"ו ק' לא יהיה לו לא אב ולא אם, ובכ"ו פ' וכו' א' אף הנואל שאני מעמיד לכם במדי יתום לא אב ולא אם: (כז) ר' נחמיה אמר. מוצא במדרש שם אות י"ג, ובכ"ו ב"מ חסר מן נשאת חן עד שעונס חן וכל המאמר מר' נחמיה זר' לוי, ומוצא לנכון גם בכ"ו ל' וכו' פ' וכו' א': (כה) העמיד. בכ"ו ק' העמידו: (כט) ואסתר יפה מכולן. במדרש אסתר ובכ"ו ק' והיתה אסתר יפה מכולן: (ל) יותר מיוסף. תקנתו עפ"י כ"ו פ' וכן בילקוט אחר

אדמתא מן (רמד) אדום, תרשיש מן (רמה) קרשון, מרס מרסנא ממוכן מן ירושלים : **כרת** מה לעשות. למה עלתה לה כך, לפי (רמו) שלא היתה נחנת לאחשורוש לבנות בית המקדש (רמו) ואומרת לו מה שהחריבו אבותי (רמה) אתה רוצה לבנות : **ויאמר** ממוכן. (רמט) מה ראה ממוכן לקפוץ על העצה, פליגי בה תרין אבוראין, חד אמר כפני (רנ) שלא זימנתי לסעודה, וחד אמר כפני (רנא) שסיפרתי על פניו, (רנב) ויש אומרים בת היתה לו והיה מבקש להשיאה לבלבות :

ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה סמנה. (רננ) אמר ר' הנינא בר אבהו כתיב כי הוא ינאיב ויחבש ימחין וידין תרפינה (איוב טו ה'), בלשון זה (רנד) ניטלה המלכות מוקנה, שנאמר ונתנה לרעך הטוב ממך (ש"א טו ז'), (רנה) ובו בלשון חזרה לה המלכות, שנאמר ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה :

פרשה ב

(א) **אחר** הדברים האלה כשוך המת. (ב) כשהפך מיינו (ג) ביקש אותה, (ד) אמרו לו אתה הרגת אותה, אמר להם למה, (ה) אמרו לו שאמרת שתבא לפניך ערובה ולא באה, אמר להם (ו) לא יפה עשיתי, (ז) וסי נהן לי עצה להרנה, אמרו לו שבעת שרי פרס ומדי, (ח) טיד הרגו, (ט) ולפיכך לא הזכירן עוד,

הערות ותקונים

הרשיש מן מלרים. וכ"י ק' שחר מן אנטוקיאה, וככ"א א' נעשות שחר מאדוקי, ז"ל מאדוקי, וגמלא לנטון ככ"א פ' מן אדוקי: (רברד) אדום. ככ"א ק' נעשות אהם, ומן אהותיו דו נעשה ח: (רמה) מן קרשון. ככ"א ק' ונגדפם מן תרסיס, וככ"א ב"ם מן תרסיס, וככ"א ל' מן ערשין, וכת"ש תרשיש מן מלרים, וזינ"ע נראשית י' ד' תרנס תרשיש ערסס, ונס ככ"א פ' וכ"א א' נאמר לנטון תרשיש מערסוס, וכן נמדרש פנים אחרים תרשיש מן תרסוס: (רבו) שלא היה מנחת לאחשורוש לבנות בית המקדש. ככ"א פ' וככ"א א' לפי שכיבה בנין בית המקדש, ומזה שאב. התרנסו ריש אסתר ועל דלא שבקת למנני ית בית המקדש האגורו עלה לאתקטלא ערשיתאל: (רבו) ואומרת לו. וכל כתיבי יד ונגדפם אהם מבקש לבנות אומרת לו, וככ"א ב"ם אלא אומרת: (רברב) אהת רוצה לבנות. ככל כתיבי יד ונגדפם אהם מבקש לבנות: (רמט) מה ראה. מובא נמדרש אסתר פ"ד אות ו' נשיגוייס והוספות: (רנ) שלא זימנתי לסעודה. נמדרש שס שלא הזמינה את אשהו לסעודה נשים: (רנא) שסיפרתי על פניו. וככ"א ב"ם נעשות שפרטתו נפניו, וככ"א ל' וככ"א פ' וככ"א א' נאמר נ"כ כמו שהוא לפניו שפרטו, ונמדרש שס נוסף שהיתה מספרתו בקורדיין שלה על פניו לכאן ולכאן: (רנב) ויש אומרים בת היתה לו. כ"ה נס נמדרש אסתר שס. וככ"א ב"ם וב"א ל' וככ"א פ' ונגדפם הוא מאמר נפני עזמו, לא על המלך לבדו יש אומרים, וככ"א ק' אחר המאמר מפני שסיפרתי על פניו פנים שנאמר לא על המלך לבדו עותה ופתי המלכה וגו': (רנג) א"ר הנינא ז"ר אהו. נגדפם חסרים המלות „זר אהו": (רנד) ניטלה המלכות מוקנה. ככ"א ק' ניטלה המלכות מוקנה וניטלה לגוד, וככ"א פ' וכ"א א' שנלכון הזה ניטלה מלכה מוקנה שאלו דכתיב ותתה לרעך הטוב ממך: (רנה) ז"ו בלשון חזרה לה המלכות. ככ"א ק' חזרה המלכות לבת בן בנו אסתר שנאמר ומלכותה וגו', ונגדפם וגו' בלשון חזרה לה המלכות, ז"ל ובו בלשון, ומלת וגו' אינה מוסבת למעלה, וככ"א א' וכ"א פ' ובו בלשון חזרה לה המלכות:

[ב] (א) אחר הדברים. בילקוט רמז אלף י"א מובא מאמר הדומה קלת והוא מן מדרש פנים אחרים והסר הליון, ודכתי ההרנסו ראשון וננשים מן המדרש הזה: (ב) כשהפך מיינו. וכ"ה נגדפם ונילקוט, וככ"א ב"ם וכ"א ל' כשהפך מיינו, ככ"א ק' כשהפני את יינו, ככ"א פ' וכ"א א' כשהפך יינו, והוא גי' נכונה, וכ"ה נמדרש פנים אחרים, והרנסו הסרי את ייך מעלך הלא תפני ית חמך מייך, עיין ערוך ערך נג: (ג) ניקב אותה. ככ"א ק' ניקב אותה מהם היכן ופתי, ככ"א ב"ם וכ"א ל' זכר וניקב אותה: (ד) אמרו לו אתה הרגת אותה. נגדפם ובכל כתיבי יד ליתא למלת „אהה": (ה) אמרו לו מפני שאמרת שתבא ערובה ולא באה, ככ"א פ' וכ"א א' נאמר במקומו „ספרו לו כל המאורע": (ו) לא יפה עשיתי, ככ"א ק' הני' ויפה עשיתם שלא באת, וככ"א ב"ם וב"א ל' ולא יפה עשיתם? וככ"א פ' וכ"א א' אמר יפה עשיתם: (ז) ומי נתן לי עצה להרנה. וכ"ה ככ"א פ' וכ"א א', וככ"א ק' וכ"א ב"ם וככ"א ל' ונגדפם ומי נתן העצה להרנה אותה: (ח) מיד הרגו. נגדפם נעשות מיד הרנו, וככ"א ק' וככ"א פ' וכ"א א' מיד אהו והרנסו, וכן כתרנסו ראשון וגור למהו לזיון שנעצו כתרנביאל על לזיוא ועיין בת"ס: (ט) לפיכך הזכירם עוד. ככ"א ק' לפיכך חזר וזכיר אותה, ונגדפם לפיכך חזר וזכיר אותה עוד, וככ"א פ' וכ"א א' הני' תדע סברי

מדרש אבא גוריון פרשה א

הוא (רכז) קומים איסתבליאות של בית אבא, (רכח) וספין בקורסין לרוין לפני מרכבתו, (רכט) קטידיקין של אבא לא נידונו ערוסים, (רל) דכתיב באדיין (רלא) גובריא אולין כפיתו בסרבליהון (דניאל ג ט), (רלב) מיד

וחמתו בערה בו. (רלג) אמר רב חנינא באותה שעה (רלד) רמו הקב"ה למלאך הממונה על החימה, (רלה) א"ל חות ושתח קיטומי לזרוק נפן באתונא, א"ר יוחנן (רלו) כל אותן שבע שנים (רלז) משנהרגה ושתי עד שנצלב המן היתה חתה בוערת בו. (רלח) מתיבי הא כתיב כשוך (אבא ג ט), כשוך ולא שוך (רלט) שכיבה ולא שכיבה, וכוון שנצלב המן וזמת המן שכיבה:

ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים. (רמ) אמר ר' סימון (רמא) זה שבטו של יששכר שנאמר ובבני יודעו בינה לעתים (ד"א י לג):

והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא. כרשנא מן (רמב) אפריקי, שתר מן (רמג) אנדיקיאה,

הערות ותקונים

בכל כתיבי יד ובגדפס אורו האיש: (רכז) קומוס איסתבליאות. כ"י א' קומוס איסתבליאות, ובכ"ב ב"מ קומים איסתבליאות ז"ל קומים, ובמדרש אסתר כפ' ותמתן המלכה שלחה ואמרה לו קומוס איסתבליאטי של בית אבא היית כו', ומונח במוספי ערך קמים וכזה פי' ב"ר Comes stabili נגיד על אריות הסוסים: (רכח) וספין בקורסין לרוין לפני מרכבתו, זה חסר בכ"ב ב"מ, כ"ל' וספון בקורסין לפני מרכבתו. ובכ"ב א' ובכ"ב פ' וספון בקיכון לרוין לפני מרכבתו, ובכ"ב ק' ספין לזון בקורסין בפני מרכבתו, והיא ג' משונבת, ובגדפס ואפילו כקוסדר לרוין לפני מרכבתו, והוא אשר תיקן הרב המו"ל עפ"י הליקוט שם שביבא בשם מדרש ולא היית כקוסדור לרוין לפני מרכבתו אבי, והאמור שביבא הוא מדרש פנים אחרים ג', ולפינו מדרש שם (כמו שהראה להלן) ולא היה בקורסור לרוין לפני מרכבתו של אבי: (רכט) קטידיקין של אבא. בכ"ב ב"מ וכו' ל' קטידי, ובכ"ב ק' אנדיקין, ובגדפס כ' אסתר אנדיקין, וכ"י פ' קטידיקין, ורש"ש שם, פ"י עוגש בלשון יו"ן ע"כ. והג' קטידיקין נכונה, עיין ערוך ערך קטידיקין ופי' בעלי עוגש: (רל) דכתיב באדיין. וכ"ה בכל כתיבי יד ובמדרש אסתר, אולם בגדפס השמיטו הכתוב היה והלינו דכתיב אבא לקבל לנשא חמרא שתי ולא רוח ואת רוחות בחמך, וממזין שם דניאל ה' א', והוא בשמות, כי אין יד לשון הכתוב, ובדניאל שם כתוב ולקבל אלפא חמרא שנה, רק נשתבש המאמר ונתוסף מנמרא מגילה י"ב ע"ב, אמר רבא שנהא ליה בר אבוייריה דאבא, אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוח, והוא גברא אשכסי בחמריה, מיד וחתו בערה בו. וגם בת"ש אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא חמרי יהיה חמרא למימר מלין ללא כשרין חתך: (רלא) גובריא אילין. וכ"ה בכל כתיבי יד, ובקרא כתיב אילין: (רלב) מיד וחתו בערה בו. בכ"ב ק' נופך: מבקש שאבוא ערומה לפניו מיד וחתו בערה בו: (רלג) א"ר חנינא. וכ"ה בכל כתיבי יד ובגדפס. אולם במדרש אסתר הג' א"ר יוחנן: (רלד) רמו הקב"ה. בגדפס רוח הקודש קרא למלאך, ובמדרש אסתר אמר הקב"ה למלאך: (רלה) א"ל חות ומתח קיטומי לזרוק נפן באתונא. בכ"ב ק' חות ויקא ומתח קיטומא לזרוק נפן באתונא. וכן בגדפס חות ויקא ונפח קיטומא וזרוק נופרתי באתונא, ובכ"ב ב"מ חות ויקא וזרוק באתונא, ובכ"ב ל' חות ויקא ומתח קיטומא וזרוק נפן באתונא, ובכ"ב פ' וכו' א' חות ויקא ומתח קיטומי וזריק נפן באתונא, ובמדרש אסתר חות פח ויקא בכרסיה ונפח בקיטומיה וזרוק נופריהא באתונא, המ"ב כה: לפי מה שהאיתי בזהא אמת נראה להגיה חות פח ויקא באפי' (או בכרסיה) פי' בפתו ונפח כו', ופי' רד ונפח רוח באפיו ונפח באפיו וזרק נפריה בתנורו, וכל זה משל להגדיל החמה ע"כ. אולם יש לתקן וכ"ל חות ויקא (פי' רוח חזק) ומתח קיטומא וזרוק נופרתי באתונא (פי' וזרוק נפריה בתנורו) והכל משל בעצת ההמה: (רלו) כל איתון שבע שנים. פי' חכמים. ובכ"ב ב"מ וכו' א' ובכ"ב א', ובכ"ב ק' חשע שנים, ובמדרש אסתר כל אותן השנים: (רלז) משנהרגה ושתי עד שנצלב המן. במדרש אסתר משעה שהנהרגה ושתי עד ששכבה אסתר: (רלח) מתיבי הא כתיב. וכ"ה במדרש אסתר איתיובין והכתיב, אולם בגדפס בשמות אמר והא כתיב, וז"ל איתיובין והא כתיב: (רלט) שכיבה ולא שכיבה. בכ"ב ק' וכו' ל' ובגדפס שכיבה ואינה שכיבה, ובכ"ב ב"מ חסרים המלות שכיבה ואינה שכיבה, ובכ"ב פ' וכו' א' והא כתיב כשוך ולא שך שלה בכמה מהכל: (רמ) אמר ר' סימון. בכ"ב ב"מ וכו' א' א"ר שמעון, ובכ"ב פ' הוא כמו לפניו: (רמא) זה שבטו של יששכר. וכן בתנורא רש"י ואמר מלכא להכימא בניו מדיששכר, וכן מונח באסתר רבה ריש פ"ד, ועיין מגילה דף י"ב ע"ב ופסיקתא פסקא ויהי ביום בלתי משה לר' ויבערה שם, ונבסורת המדרש דפוס ווילנא זיין לעיין מה שכתוב בהערות ותקונים בפסיקתא דרב כהנא, כוון להערה שני: (רמב) אפריקי. בכ"ב ק' אפריקאה: (רמג) אנדיקיאה. וכן במדרש פנים אחרים ב' אנדיקין, ובכ"ב ב"מ בשמות מן ארקי, ובגדפס בשמות אנקרוין, וז"ל אנדיקין, והיא אנדיקין, וביבית ו"א אטאדני" והאמור היה נמא' בת"ש כרשנא מן אפריקי שתר מן אפריקי (ז"ל הנדיקין) אדמתא מן הדוס

אלא הכתר וערוסה, (רי) ר' שמעון בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אין הרשעים נדונים בניהם אלא ערוסים, שנאמר ה' בעיר צלבם תבוז (האיס פ' כ), (ריא) ולמה בעיר, (ריב) אמר ר' שמעון בר נחמני בשם ר' יונתן מקום שהלכטים טקפה (ריג) תמן נצלב. (ריד) אמר ר' יונתן אף המצריים לא נידונו אלא ערוסים, שנאמר וברוח אפך נערמו מים (שמות טו ט):

ותמאן המלכה. (רטו) שלחה לו דברים שנוגעים בלב, אמרה לו (רטז) מה נפשך (ריו) אם רואין אותי כעורה, (ריח) הרי אתה כמתנה בי, ואם רואים (ריט) אותי יפה, (רכ) יתנו עיניהם לדרוג האיש ההוא, (רכא) ומקלקלין בי, (רכב) [רטותו לא נרמו עוקצתו לא נעקין], (רכג) שלחה לו אי טפש יצא לבך מיינד, (רכד) דע שאני בת בתו של נבוכדנצר, (רכה) שהיו מלכים ורוזנים עשויים מרמס לפניו, ולא היה (רכו) האיש

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

ובתרנום ראון וגזר מלכא וכו' לאתחיל ית ושתי מלכתא פרטילתא כו' צרם כלילא דמלכותא על רישה: (רי) ר' שמעון בר נחמני בשם ר' יונתן, בכ"ב פ' וכו' א' ר' שמעון בש"ר יונתן, ובכ"י ק' ונדפס ר' שמעון בר ר' נחמן בש"ר יונתן, ובכ"ב ב"ם וכו' ל' ר' שמעון צ"ר נחמן בש"ר יונתן, ובמדרש אסתר פ"ג אות י"ד ר' שמעון בר אבא אמר בש"ר יונתן: (ריא) ולמה צעיר. מדרש אסתר שם וילקוט תהלים רמז תת"ה בשם התנחומא, והוא בתנחומא תה"ה ס"ו ו"ה ובתנחומא כ"י תה"ה אות ז': (ריב) ארבע: בשם ר' יונתן, בכ"ב ב"ם וכו' א' א"ר שמואל בר רהמן בש"ר יונתן, וז"ל ר' שמעון, וכו"ה לנכון בכ"י ל' וכן במדרש אסתר, ובכ"י ק' א"ר שמעון בר רהמן, ונדפס א"ר שמעון, והסביר המלות "בר נחמני": (ריג) תמן נצלב: נדפס תמן מנלב, ובכ"י ק' תמן מנאלב, ובכ"י ל' מקום שהלכטים טקפה שם מנלטיין, ובכ"י פ' וכו' א' נבחר דליכטיס מקפה תמן מיליני: (ריד) א"ר יונתן. וכו"ה בכ"י ל' ונדפס, ובכ"י פ' ואמר ר' יונתן, ובכ"י א' ואמר ר' יונתן, אולם בכ"י ב"ם ליתא הבלות "א"ר יונתן" כי כבר אמור למעלה בשמו: (רטו) שלחה לו. מדרש אסתר פ"ג אות י"ד, וצילקוט רמז אלף, מ"ט מעב בשם מדרש ויטוד שלחה לו טופס פסח מן מדרש פ"ט אחרים כי כמו שתרצה להלן, וע"ש בתרגום שני: (ריז) מה נפשך. ב' מלות האלה חכמים בכ"י ק': (ריו) אם רואין אותי כעורה. בכ"י פ' וכו' א' אם רואין אותי לנאי הרי את מתגנה עליהם: (ריח) הרי אתה מתגנה בי. צילקוט שם שאם אני נכנס ואני נאה יאמרו המלך שקרן הוא, והוא ממדרש פ"ט אחרים: (ריט) אותי יפה. וכו"ה בכ"י ב"ם, ובכ"י ק' ונדפס ובמדרש אסתר רכג אם רואים אותי נאה, ובכ"י פ' וכו' א' אם רואין אותי לבשה: (רכ) יתנו עיניהם לדרוג האיש ההוא. בכ"י ב"ם וכו' פ' וכו' א' ונדפס מתניס עיניהם לדרוג אותו האיש, ובכ"י ק' הן מתקליין וגוהיט עיניהם ב' להרוג אורו האיש: (רכא) ומקלקלין בי. וכו"ה פ' וכו' א' דע שאני בכ"י ב"ם ומעליס בי, ונדפס ונשתמשים בי, וכן במדרש אסתר ז' עיניהם להשתמש בי והורגים אותי, ובכ"י ק' וכת"ש קטלין יהך ונשבין יתי לאתחיל: (רכב) רמזוהו כו'. הוספתי כמו שהוא בכל כתבי יד ונדפס ובמדרש אסתר: (רכג) שלחה לו. וכו"ה בכל כתבי יד ונדפס, וז"ל ויטוד שלחה לו, וצילקוט שם בשם מדרש והוא במדרש פ"ט אחרים ויטוד שלחה לו טופס פסח אם ציידך יאל לבך, וכן יש לתקן גם לפנינו טפס אם ציידך וכו'. ובכ"י ל' דע כי אני בתו של נבוכדנצר, נ"ב בפעות, וז"ל דע שאני בתו של נבוכדנצר, וכו"ה פ' וכו' א' דע שאני בתו של נבוכדנצר, ולפ"ו יש לתקן של"ו דע שאני בתו של נבוכדנצר. וצילקוט (והוא ממדרש פ"ט אחרים) וכן נדפס (בוודאי נתקן עש"ה צילקוט) דע שאני בתו של נבוכדנצר, וזה נבוכדנצר (דניאל ה א), וכן בגמרא מגילה דף י"ב ע"ב שלחה לי אבא לקבל אלפא חמרא שתי כו'. ובואר לפ"ו שתיים בתו של נבוכדנצר, ובכ"י ק' שתיים ע"ד שם בפ' הזה אג"ה היא ושתי מלכתא ברת חויל מרוך ברתיה דבריה נבוכדנצר מלכא דנבל, וז"ל ספק אג"ה שתיים כתיב, "אג"ה ושתי מלכתא ברתיה דבריה נבוכדנצר" ואחד הוסיף "ברת חויל מרוך" כמו שהיה בתרגום ראשון, וגם חויל מרוך היה בנו של נבוכדנצר, עיין רש"י דניאל ה' א': (רכה) שהיו מלכים ורוזנים עשויים מרמס לפניו. בכ"י וכו' ל' שהיה מלכא מלכטיס מלכטיס עשויים שחוק לפניו, ובכ"י ק' שהיה מתקלם מלכטיס ורוזנים מתמחבין לפניו שנאמר והוא מלכטיס ויתקלם ורוזנים משחק לו (חזקוני א'): ונדפס וצילקוט ורוזנים עשויים מאמה לפניו ז"ל מרמס לפניו: (רכו) האיש ההוא.

(קצו) אומות העולם אין להם טובה, בטוב לב המלך אין כתיב כאן, אלא כטוב[לב המלך], אבל ישראל [כתיב בהם] וילכו לאהליהם שמהים וטובי לב (מ"א טו): ר' יוחנן ור' לוי (קצח) אמרו שממיה ד' יוחנן (קצט) כל מקום שנאמר בטוב לב אסתר מלך אחשורוש באחשורוש (ר) הכתוב מדבר, ובכל מקום שנאמר מלך פתח (רא) במלך מלכי המלכים הכתוב מדבר, כטוב לב המלך ביין, כטוב לבו של הקב"ה ביניה של תורה: אמר לסהוסן. סהוסן זה מלאך (רב) הממונה על החימה, בתא (רב) זו ביזה, חרבונה (רד) אחר בא, בתא ואבנתא (רה) א"ר יצחק (רו) אמר הקב"ה מצחק אני עליכם (רי) כאבגתיים מאחורי הקורים:

להביא את ושתי המלכה בכתר מלכות, (רח) אמר ר' אבא (רט) שלא יהיה עליה כלום

הערות ותקונים

נגזר עליה כאשר עשהה כן נגזר עליה, והוא מנמלא מגילה דף י"ב ע"ב ומוזא נס בליקוס וחסר ה'יון וביליקוס הגי' א"ר אבא ובגמרא הוא בשם רבא, וכן בתרנוס וביומא שביעלא דהוה שכתא כו' על עיסק דות מפלחא ית בנהא דישראל ערשיין: (קצו) או"ה אין להם טובה. במדרש אסתר מוצא זה בשם ר' יצחק עם קצת הוספות, או"ה אין להם טובה דכתיב וסזן לה יהיה לרשע (קהלת ח ט) אחיוון והכתיב כטוב לב המלך ביין, א"ל כטוב אין כתיב כאלא אלא כטוב, טובה ואינה טובה כו'. ובכ"י פ' וכו"א א' הגי' או"ה אין להם טובה שלימה: (קצח) ר' יודן ור' לוי אמרו משמיה דר' יוחנן, וכו"ה בכ"י ב"ם וכו"ל ו' ובגדפס ובמדרש אסתר פ"ג אות י'. ובכ"י ק' ר' יודן ור' לוי בשם ר' שמעון: (קצט) כל מקום שנאמר במלח אסתר. בכ"י ק' כל מקום שכתוב במגלה, ובכ"י ב"ם וכו"ל ל' כל מקום שנאמר במגלה, ובמדרש אסתר כל מקום שכתוב במגלה זו: (ר) הכתוב מדבר. מהן ועד הכתוב מדבר חכר בכ"י ק' שהשמים המעתיק מן מדבר עד מדבר, ובכ"י א' ובכ"י פ' נאמר רק כל מקום שנאמר במגילה מלך פתח מלכי המלכים הכתוב מדבר, והשאר ליחא: (רא) במלך מלכי המלכים הכתוב מדבר. במדרש אסתר שם כתוב: שמש קדש וחול, ר"ל פעמים בשמש קדש ופעמים חול, ופיין בגמרא מגילה דף ט"ו ע"ב: (רב) הממונה על החימה. וכן הוא בכ"י ב"ם וכו"ל ל' וכו"ה א' ובמדרש אסתר פ"ג אות י"ב. ובמדרש זה מלאך הממונה על הממונה, וכן בגמרא רשאון מהוין דמהני על מהומתא. ובכ"י ק' הגי' על הממונה ועל החימה. ובמדרש אסתר פ"ג אות י"ב ט"כ א"ר יוחנן ברוחה שעה קרא הקב"ה למלאך שמונה על החימה, ודורש וסריקין למלאך חימה בחילוף ה"א בחי"ת. וראיתי בגדושי הרד"ל שכתב נכון לנרסם על הממונה ושכתבו לכתוב על החימה ע"כ: (ג) זו ביזה. בכ"י ק' זו ביזה, בכ"י ב"ם וכו"ל ל' זו ביזה, בגדפס ביזייתא, במדרש אסתר השך דבריו טבעים מן א"ג זו ביזיה, ובגמרא רשאון פ"ג אות י', ובכ"י פ' וכו"א א' ברוחה על הגז: (ד) אחר בא. וכו"ה בכ"י ק', ובכ"י ב"ם וכו"ל ל' אחר בא, מלה אחת. ובגדפס אחרבנא, ובמדרש אסתר אחרבי ביהא, ובגמרא רשאון אחר ביה, וז"ל אחרביה, מלה אחת, וכן במקום אחרבי ביהא ז"ל אחרבייתא. ובכ"י פ' וכו"א א' חרבונה על הרב: (רה) א"ר יצחק. במדרש אסתר הגי' א"ר שמעון ב"ר ינאי: (רו) אמר הקב"ה מנחק אני עליכם. בכ"י פ' וכו"א א' ובגדפס אמר הקב"ה משחק אני עליהם: ובכ"י ב"ם חקרים המלות אמר הקב"ה וגם שם הגי' משחק אני עליהם, וגם במדרש אסתר משחק אני עליהן: (רי) כאבגתיים מאחורי הקורים. בכ"י ק' ובגדפס כאבגתיים מאחורי הקורים, ובכ"י ב"ם וכו"ל ל' כאבגתיים מאחורי הקורים, ובכ"י פ' וכו"א א' כאבגתיים מאחורי הקורים, ובמדרש אסתר רבה אביא נתיב מאחורי הקורים, וכל היריבאות הם בעשות, וז"ל אמר הקב"ה משחק אני עליהן כגחיות מאחורי הקורים, והלשון הזה נמאך במדרש ב"ר פט"א אף הנתיב מאחורי הקורים [ז"ל הקורים] היו סוגיין בה, ופי' אף הגשים, כי יג'יהו הוראתה אשה צלשון ערבי, ומזה הביא הערוך ס"א אגשים ז"ל גים. ובערך קר הביא הגי' אף הגשים. ופי' מאחורי הקורים, מאחורי חוס הערב (מוסטר דבר מטררפ דגם ווברטטוולט), (כי המלה קריום היא יונית, עיין פסיקתא פסקא ויהי בשלח הערה ר"י), ופי' היה סוגיין בה, היו שחקות בה, סגם הוראתה מנחק. והמאמר הזה מוצ"ר מוצא בערוך ערך נתיב ובערך קר ח' וגם בעשות בעשות וז"ל סוגיות. וראיתי בגמרא רשאון לאסתר שתרנס בנתא ואבנתא עתיד מרי עלמא ג'א"י יתהון בגזר דעזר עיניו בעזרתא, הרנס כן פ"ם מדרש אבא גריון, והשך בטוונת המאמר כך הוא עתיד הקב"ה לשהק אותם בנתיב מאחורי הקורות, ר"ל ידוך עליהם וישחקם הדק היעז כלשני גת הדורסים את העגבים אחרי קורות בית ה' הבד. והוראת עסא א"ר בגמרא דריכה ורמיסא (טרפטטן, טרפטטן), ותרגומו של גת עזרתא. והשך כי מלת לשהק היא צי"ן ימית מלשון ושהקת ממנה הדק, ויגלס ממנו טוונת דברי במדרש: (רח) א"ר אבא. וכו"ה בכ"י ק'. ובכ"י ב"ם וכו"ל ל' ובגדפס חקרים המלות, א"ר אבא: (רט) שלא יהיה עליה כלום אלא הכתר וערומה. בכ"י ב"ם שלא יהיה עליה כלום אלא ערומה, ובכ"י ל' ובכ"י פ' ובכ"י א' שלא יהי עליה כלום אלא הכתר, וגרסה כי בכ"י רומי שלפינו הרכיב ב' טפחאות יחד ובגמרא

קפה) שריו . . . וזוגת להם יין שחור . מה ראה הכתוב לפרסם מעודה של ושותי , (קפו) אמר ר' יהושע בן קרחה להודיעך לאיזה שלוחה אסתר נבנתה , אמר ר' מאיר (קפו) אם כן נתן הקב"ה לטבעיסוי , לעושה רצונו על אתה כמה וכמה :

בית המלכות (קפה) מלמד שנתנה אותן בבתיים מצויירים מקום שהמלך ישן , דאמר ר' אבין (קפט) רוצה אשה שהיא מנסת בציירות נאות מליכל עגלות מפוטמות :

ביום השביעי כטוב לב המלך ביין . (קצ) אמר ר' אבהו כשישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה (קצא) ובהשכחות לפני הקב"ה , אבל אומות העולם כשאוכלין ושותין מתחילין (קצב) [בדברין] תיפלות , (קצג) הללו אומרים מדיות נאות , והללו אוכרים פרסיות נאות , אמר להם אהשורוש כלי שאני משתמש בו לא מדאי ולא פרסאי (קצד) אלא כשראי , ואין כיוצא בו בעולם , אבר להם סבבקים אתם לראותה , אברו לו הן (קצה) ובלבד ערומה : ר"א כטוב לב המלך ביין . (קצו) א"ר לוי

הערות ותקונים

לפי שהיה נשאת להדין שחור בו' עד לא רצו להסב נמסכה , אלא לקוח מן מדרש פנים אחרים ב' , ולפיכך נב"י שם שהיה מטוכת להן יין שחור : (קפה) שהיה מווגת להם יין שחור . ונכ"י ב"ם וכו"ל ל' כתוב יין שחור , ופי' יין של מלכות , וזוהי עבד מלך כמלך הדבק לשחור וישתהון לך , ועינין רש"י נכמות ב"ו ע"א מהשרי כן פרסאי . ובעל ת"ס לא הכין טוגת המלה והרגס והוא מוגא להין רמלא אוכבא , ותשג שפי' שחור מראה שחור , וכבר הערותי ע"ז בהמניד שם . . . : (קפו) אמר ר' יהושע בן קרחה . שנה נס באסתר רבה פ"ג אות ט' , וכן מוצא בילקוט שם רמז אלף מ"ט , ובמדרש הגי' כל כך למח? להודיעך כו' . ובילקוט הגי' לומר לאיזה שלוחה נכנסה אסתר . ונכ"י ק' חסר א"ר יהושע בן קרחה עד אמר ר' מאיר , שהמים המעתיק מן אמר עד אמר : (קפו) אם כן נתן הקב"ה למכעיסו . נכ"י פ' וכו"ל א' ובמדרש אסתר הגי' אם כן למכעיסו כל שכן לעושי רצונו , ונכ"י ב"ם וכו"ל ל' אם כך נתן הקב"ה לעוברי רצונו ק' לשי' רצונו . ובילקוט למכעיסו כן ק"ז לעושי רצונו : (קפה) מלמד שנתנה אותן צבחים מצויירים כו' . נכנה במדרש אסתר פ"ג סי' י' ובילקוט שם והסר הליון , ובמדרש אסתר הפרים המלה , מקום שהמלך ישן . וזוהי בתרגום ארץ וסתי וכו' עבדא משהא נשיא צביה מלכותא אהר קיסון בית דמוך די למלא . ונכ"י ק' נמצא לפני זה עוד מאמר אחד וכך הגי' שם בית המלכות מלמד שנתנה אותן בית הכלא שאם ימרוד אחד מבעליהן מנחין תהא אשתו מנפסי' . ד"ל שנתנה אותן צבחים מצויירים כו' , והמאמר הזה נמצא גם במדרש אסתר שם , ד"ל בית המלכות נתנה אותן צביה איספלידא שלה לומר שאם ימרוד צבילה של אחת תהא אשתו מנפסי' והויה ולא ימרוד . והמעתיק נכ"י ק' שבמס' אסתר בית אספלידא שיהא יונית $\alpha\epsilon\delta\iota\omicron\varsigma$ (המאמר) והגי' המלות "בית הכלא" , ובילקוט שם בית המלכות למה עשהה צביה המלכות כאן אהי מואל שהשנים מנפסות להיות יודעות הכל הכניסה אותן למקום שהמלך ישן והיתה לומרת להן זו מסכה כל מלך כאן הוא יסן כאן הוא אוכל כאן הוא שוה , ובווא ממדרש פנים אחרים ב' . וזוהי שאז בעל הת"ס שהרגס והואין משאלין לה היך דמוך מלאך והוות מהויה להון , למה נשי נפין דידעיין כל מיודי והוות המרון להין מנייה דמלאך , לכא אכיל ולכא שתי ולכא דמוך . ויש לתקן במקום מנייה דמלאך ל"ל בגיניא דמלאך , והוא הרגס של מסכה של מלך , עיין לעיל הערה קל"ח : (קפט) רוצה אשה . נכ"י ב"ם ובנדפס רוצה אשה בתהא מנסת צבורה נאות מלאכול עגלות פטומות , ונכ"י ק' שהיא מנסת צבורה נאות ויהר מלאכול עגלים מפוטמים . ובמדרש אסתר רוצה אשה שהיא צבחים מצויירים ונדפס מצויירין מלאכול עגלים מפוטמים . ונכ"י פ' וכו"ל א' רוצה אשה להביס צבורת מלאכול פטומות : (קצ) אבהו כשישראל אוכלין ושותין . נכ"י ב"ם כתוב אמר רבי , ונכ"י ק' וכו"ל פ' וכו"ל א' ובנדפס הגי' כמו לפני' א"ר אבהו , ונכ"י ק' טפח , כשיש עושין רצונו של מקום ואוכלין ושותין והיא גי' משבושת . ומאמר דומה לזה נמצא גם במדרש מנייה דף י"ב ע"ב שישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובדברי תשכחות . ובילקוט הגי' כמו שהוא במדרש פנים אחרים והסר הליון . ונכ"י פ' וכו"ל א' כשישראל שביעים מהחילים בדברי תורה ובשרות : (קצא) ובהשכחות . נכ"י ק' ונכ"י ב"ם וכו"ל ל' הגי' וסירות ותשכחות , ובנדפס נאמר ובסירות ונשגם מלות ובהשכחות , וכן נכ"י פ' וכו"ל א' ליהא למלת , ובהשכחות : (קצב) בדברי תיפלות . נכ"י ק' ונכ"י , ובדברי עריות : (קצג) הללו אומרים . נכ"י פ' וכו"ל א' החילול לומר לפני אהשורוש מדיות נאות : (קצד) אלא כשראי . נכ"י ק' וכו"ל ב"ם וכו"ל א' אלא כשראי הוא , ונכ"י פ' אלא כשראי : (קצה) ובלבד ערומה . כ"ה נס נכ"י פ' וכו"ל א' , ונכ"י ב"ם ובנדפס ובלבד שהיא ערומה , ונכ"י ק' ובלבד שתהא ערומה : (קצו) א"ר לוי . כ"ה בכל חבני יד ובנדפס , אצל נכ"י ק' נוסף לפני זה , לא טב לביה בחמרם עד יום השבת לפי שכלהה וסתי הרשעה והייתה מביאה בנות ישראל ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת לפיכך נגזר עליה שהיא ערומה בשבת והיטו דכתיב (וכראת) [וכר אתה] וסתי ואת אהר עשהה ואת אשר

מדרש אבא גוריון פרשה א

(קסז) ושרי המשקים שלהם היו מתעשרים מאותן המסובין שלא ישקו אותם בו, אבל אחשוורוש (קסח) לא הכניס אותו הכוס לתוך סעודתו דכתיב אין אונס :

לעשות כרצון איש ואיש. (קסט) אמר לו הקב"ה רשע יכול אתה לעשות כרצון איש ואיש, שני אנשים מבקשים [לישא] אשה אחת, שמא יכולה (קע) ליגשא לשניהם, וכן שתי ספינות (קעא) מפורשות (קעב) לים הגדול, אחת (קעג) מבקשת (קעד) רוח דרוכית, ואחת [מבקשת] רוח צפונית, (קעה) שמא יכולה רוח אחד לנהוג את שתיהן, שני בני אדם באים אצלך למחר, (קעו) איש יהודי ואיש צר ואויב, יכול אתה לצאת ידי שניהם כאחד, (קעז) אלא לרוכס לאחד ולצלוב את אחד, ומי יכול לעשות כרצון איש ואיש, הקב"ה, (קעה) דכתיב ביה (קעט) רצון יראיו ועשה (ההליס קמז יט), (קפ) ר' הונייא בשם ר' לוי אמר בעוה"ז כשרוח דרוכית מנשבת אין רוח צפונית מנשבת, אבל (קפא) לעתיד לבא הקב"ה מביא רוח (קפב) אגרסמם בעולם, (קפג) ומנהיג את שתיהן כאחד, לשמאר אומר לצפון תני ולהימן אל תכלאי הביאי בני מרהוק ובנותי מקצה הארץ (שמיס מג ו) :

גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות. (קפד) אמר ר' יצחק

הערות ותקונים

(קסז) וכרי המשקים שלהם היו מתעשרים. בילקוט הביא הגי' ומי שהוא שר המשקים היו גדולי כרס מעשרין אותו, שהגדולים של מסובין רומזין לו ונתהיין לו כמה דיניין של זכב שלא להסקיהו בו, והוא לקוח מן מדרש פילס אחרים ב', רק במדרש פילס אחרים שם קצר המעתיק והציג וכו' כדלעיל ע"ש, ואני הוספתי את הנחמר אל מקומו, ועיין גם בת"ש : (קסח) לא הכניס, וכן בכ"י ב"ם וכו' ל' ובנדפס, אבל בכ"י לא הוציא, ובת"ש לא יעלו, ובכ"י פ' וכו' א' הני' היו מהעשרין מן המסובין שלא ישחו בו בל' אחשוורוש ונפלו דכתיב אין אונס : (קסט) אמר לו הקב"ה. מובא בילקוט סוף רמז אלף מ"ח, והציין נמאמר שלפניו מוכס גם על זה. וכו' במדרש אחר בנצח שינויים כדרך מדרשי מאוהרים : (קע) ליגשא. בכ"י ק' וכו' ב"ם וכו' ל' להגשא, ובכ"י פ' וכו' א' שמא הוכל להשיאה לשיניהם : (קעא) מפורשות. וכו' בכ"י א'. ובכ"י ק' וכו' פ' פורשות : ובנדפס מתפרשות : (קעב) לים הגדול. בילקוט ציס הגדול, ובנדפס הכרה מלת הגדול : (קעג) מבקשת. וכו' בילקוט ובכ"י ב"ם וכו' ק' וכו' ל', ובנדפס הני' לריכה : (קעד) רוח דרוכית והחת מבקשת רוח לסינית, וכו' בכ"י ק' וכו' פ' וכו' א' גם בנדפס, ובכ"י ב"ם וכו' ל' אחת מבקשת רוח לסינית והאחרת רוח דרוכית : (קעה) שמא יכולה רוח אחד לנהוג את שתיהן. ובנדפס ובכ"י ב"ם וכו' ל' וכו' פ' וכו' א' שמא יכולה רוח אחת להנהיג את שתיהן, ובכ"י ק' ובילקוט שמא יכול לנהוג שניהן : (קעו) איש יהודי ואיש צר ואויב. ובכ"י ב"ם וכו' ל' האחד איש יהודי והאחר איש צר ואויב. ובכ"י פ' וכו' א' למחר שני בני אדם אללך מרדכי והמן שמא תוכל ללאת ידי שניהם כאחת אלא לרוכס האחד וללנוב האחר : (קעז) אלא לרוכס לאחד בו. בכ"י ק' לרוכס אחד וללנוב אחד, ובכ"י ב"ם וכו' פ' וכו' א' לרוכס האחד וללנוב האחר : (קעה) דכתיב, ובכ"י ק' ככהו בו, ובכ"י ב"ם וכו' ל' שהנאמר : (קעט) רצון יראיו ועשה, בילקוט ובכ"י פ' וכו' א' מובא הכהוב ומשניע בכל חי רצון (ההליס קמ"ה ט"ו) : (קפ) ר' הונייא בשם ר' לוי. בכ"י פ' וכו' א' ר' הונייא בשם ר' בנאה, ובכ"י ק' ר' הונא בשם ר' בנייא בר' לוי, ובכ"י ב"ם וכו' ל' רב הונא בשם ר' בנאה בן לוי. ובמדרש אחר ר' הונא בשם ר' בנימין בר' לוי, ושנה המאמר צו"ר פ"ס וסס הני' ר' יוסי בשם ר' בנימין בר' לוי, יש להק' שג"ל ר' הונא במקום ר' יוסי. ובנדפס, ר' לוי אמר" לנד : (קפא) לפתיד לנא. בכ"י פ' בעולם הבא : (קפב) אגרסמם. וכן בכ"י ב"ם וכו' ל' אנריסמם, וז"ל ארנסמם, וכו' לנכון בנדפס וצו"ר, ובכ"י ק' ארנסמם נ"ב נפשות, ובילקוט אחר שם ובכ"י פ' וכו' א' ארנסמין, וז"ל ארנסמין, והיא מלה ויגות ἀρσέμωσιν וכו' רוח מערבית אפסות. וראיתי עתרוך ערך ארנסמם שהביא המאמר מו"ר וסיים ס"א ארנסמם, והיא בנירסמ הכ"י רומי שלפניו אשר שמתיו לפניס הספר, אבל הני' הוצת משיבשה. ועיין עתרוך השלם לירדני הרב הגדול מוה"ר ח"י קאהוב ערך ארנסמם : (קפג) ומנהיג את שתיהן כאחד. בכ"י ק' ומנהיג לשתייהם כאחד, ובנדפס ומנהיג אותם כאחת, ובכ"י פ' וכו' א' ומנהיג את שתייהן כאחת, ובילקוט ומנהיג שניהם כאחד, ובמדרש אחר רבה ובמדרש יו"ר שם ששה רוחות משיבשה : (קפד) א"ל יתקן. כ"ה בכ"י ב"ם וכו' ל' וכו' א' ובנדפס, אולם בכ"י ק' כתיב א"ל אלימור, ובכ"י א' ובילקוט מובא זה בשם ר' יוחנן וחסר שם הי"ן אבל גריון, ובילקוט שם בתחלת המאמר מובא מאמר אחד א"ל יתקן

שכלי בית המקדש הואין כלי אותו רשע, משתנים (קנו) ונעשים כעופרת : והשתיה כדת. (קנה) כדת כל אומה ואומה, (קנט) אילין מדאי לא שתו מזוגיא ארטון מן גרבא : כדת כל מקום ומקום, (קס) אית אתר דבעי למיכל ובתר כן משתייא, ואית דבעי למשתיא ובתר כן למיכל : של

אין אונס. (קסא) אמר רבי לוי כך היה (קסב) טכסיס לא אנשי פרס, היו משקין בכוס גדול (קסג) סחויק (ר"ה שמיטות) (ד' ה' שמיניות) (קסד) ונקרא פתקא, (קסה) ואפילו מת או משתנע (קסו) לא היה מחזירו עד ששותיהו,

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

אומא עלמא הוה משתני זיוסין : (קנז) ונעשים כעופרת. וכו"ה נמדרש אסתר שס וכן נפדר"א פ"מ והביא כלי בית המקדש וכלי ביתו היו משתנים ונעשים כעופרת : (קנה) והשתיה כדת כדת כל אומה ואומה . מכאן מתחיל נדרסם בית המדרש ח"א לז 2), ע"ין לעיל הערה מ"ב שהערתו כי הפר נדרסם דף שלם . והמאמר הוה מונא נס נמדרש אסתר ולקוח מן אבא גוריון : (קנט) אילין מדאי לא שזו מוגיא ארטון מן גרבא . זכ"ו פ' וכו"י א' דלילין מדאי לא הוה מוניקייא ארטון מגרבא . זכ"ו ק וכו"י ב"ם הג' אילין מדאי (זכ"ו ב"ם מדיי) לא שזו מוניקייא (זכ"ו ב"ם מן זיקייה) אלא מן גרבא) זכ"ו ב"ם גרבי"א). וזכ"ו ל' חסר כל המאמר מן אילין מדייא עד וכתר המנו מינס . וידידי הרב החוקר הגדול מהר"ם יעלניעק הביא צוטפות להקדמתו כי זכ"ו העתק המנו צעדו כזו : מלא מדייא לא שזו מוניקייא, ארטון וונדרה . ובמדרש אסתר לפניו אילין כותלי דלא סאתן חמרא דבזיקין אייתי להון חמרא דקליה . ולפי גרסת המדרש השמיים זבאב גריון הנדרסם המלות "ארטון וונדרה", ותיקן אילין מדייא לא שזו מוניקייא אייתי להון דקלייח, אולס המלה וונדרה שהביא נשתבש במקום סגרבא שהאריה מכ"ו פ' וכו"י א' ונעשית ע"י שנתה המעתיק וונדרה, (אות ס נכרדה ונעשית וז ומן אות ר נעשית ד). וראיתי נמ"כ נמדרש שס פ' דלא סאתן חמרא דבזיקין, יין המוגיא ומשתמר בזיקין נמדוט [ז"ל צנדורף] והביא להס יין המוגיא ומשתמר בקלייח מין כלי מלבן קולתא דברז"ל כדס כל הרס, ולדעתי יוחר נכון לנרוס מוניי"ח ר"ל יין מוגיא מעורב עס דנרסס מרוקחים מלשון המקרא אל יהסר המוג (שה"ס ז' ד'), אייתו לון מן גרבא, הביאו להס מן נבל וזאד, תרנוס כל נבל ימלא יין (יקמיס יג יב) כל נרבי יתמלי חמר, והמלה ארטון קשה לנדרה, וזכ"ו ק' וכו"י ב"ם נכתב במקומה אלא סי. ואין ספק שהיה הני' הראשונה אֲרֵיבָה שתרנס על כי אס או על מלת בלתי : וראיתי נמ"כ של ידידי הרב החכם הגדול הר"ן ברז"ל (בנס ראשונה לז 197) הביא את המדרש הוה ודקא לתתן את הנוסחא המשונה ולא עלתה בידו : (קס) אית אתר דבעי למיכל . בכל כחזי די וננדסם אומדרש אסתר שס הני' אית אתר דבעי מינס ובתר כן משתייא, ואית דבעי משתייא ובתר כן מינס, והמעתיק זכ"ו רומי השמיים המלה, "מינס" והניס פ' המלה, "למיכל". ובליקוס צבי לעשות כרתיין אס ואיס מוגיא המאמר הוה המתחיל והשתיה כדת כדת כל מקום אית דבעי לאכול מינס, הביא ז' נוסחאות יחד, ודבריו לקוחים שס המדרש אבא גריון : (קסא) א"ר לוי . מוצא בליקוס קית כנסתון אחר והוה מדרש פניס אהריס ז', ועל המאמר שלפניו והשתיה כדת און אונס מאי כדת א"ר עין כדת של חורה, נדרסם אבא גריון בטעמא, והוה מנמר"א מגילה י"ב ע"א. והמאמר הוה מונא נס בת"ש : (קסב) טכסיס כל אנשי פרס. בת"ש משול דכבא דלינסי פרסא, יס לתיק משול טכסא דלינסי פרסא, וזכ"ו א' וכו"י פ' הני' של מלני פרס, גס צמקוס היו משקין הני' שס משקין : (קסג) מחויק ר"ה שמיטות . תקתי ד' ה' שמיניות . זכ"ו פ' מחויק ארבעים חמשה הינין, זכ"ו ב"ם מחויק חמס שמיניות . וזכ"ו ל' מחויק ר"ה שמיניות, וזכ"ו פ' מחויק ד' ה' שמיניות . ובליקוס והוה מדרש פניס אהריס ז' מחויק ארבעים שמיניות ז"ל שמיניות כמו שהוה לנכון נמדרש פניס אהריס רק צמקוס ארבעים הני' שס שלסיס שמיניות, ונת"ש דהוה לבידו ארבעה וחמשה המינון, והוה גי' יסרה . ופי' בלשון יוני ורומי מין מדה הני' ההין ומוצא צמוספי ערך המינא, ובכור מן ארבע חמשה היני המעתיק ד' ה', ואח"כ נעשית בטעות ר"ה, ונדרסם מחויק ט"ו שמינית, ואין ספק שזכ"ו היה כתיב ד' ה' והמעתיק חשב על אות ד' שהוה י' ובמקום י' ה' היני ט"ו, וזכ"ו ב"ם נבאר מלת חמס והסרה מלת ארבע : (קסד) ונקרא פתקא . זכ"ו ק' וכו"י א' חתוה פתקא, וכן בת"ש והוה מתקריס שמיס פתקא, וננדסם, הנקרא פתקא, וזכ"ו פ' פסקא, וזכ"ו א' חתוה פתקא, ובליקוס פסקא, וזכרתי המלה בלשון פרסי הוה כוס, (עיין פרעמדשפראכליכט רעדענסאדערטען להחכם המסולל מהר"א בריל לז 50), והמתורגמן בערך פתקא כתב לא ידעתי מזה והערך לא הביאו עכ"ל, וראיתי נמדרש אסתר מין אונס פתקא לפוס דתמן סאתן נכסא לפיכך און אונס צפקא, יס לתתן שז"ל צפקא : (קסה) ואפילו מת או נשתנע . זכ"ו ב"ם וכו"י ל' ואפילו אית הוה מונא נס . וזכ"ו ב"ם וכו"י ל' ואפילו הוה משתנע : (קסו) לא היה מחזירו . וכו"י ב"ם וכו"י ל' וננדסם . וזכ"ו ק' לא היה יכול מחזירו, וזכ"ו פ' וכו"י א' אין מחזירו עד ששותיהו כילו : וברי

אבא גוריון פרשה א

(קמג) אמרו לישראל יכול אלהיכם לעשות לכם (קמד) כסעודה זאת לעתיד לבא, אמרו לו (קמה) [אותה סעודה שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים לעתיד לבא, עליה נאמר] עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו (שמי' סו ג), אם עושה לנו כזה אנו אוברים לו (קמו) כבר אכלנו כמותה על שלחנו של אחשורוש:

בחצר ננת ביתן המלך. (קמז) היו נמועים אילני פירות ושבים ועשויה כיפם עד חצי האילנות, ורצופה אבנים טובות ומרגליות, והאילנות מצילות עליהן: **חור** כרפס ותכלת. (קמח) היו יריעות של בוץ וארנמן וסבעות של כסף (קמט) מקושרות בחבלי בוץ, והיה ארנמן פרוש (קנ) תחת רגלי המישמשים, ומרקדין לפני המסובין:

והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים. (קנא) מי שהיה שותה בכוס זה (קנב) לא היה שונה ושותה בו, אלא מכניסו ומצויא אחר: דבר אחר שונים (קנג) הביא כליו (קנד) וכלי כל העולם, כליו נאים בכלי העולם, כליו וכלי בית המקדש, כלי בית המקדש נאים בכליו, (קנה) משל למטרונה שהיתה סבתת בשפחה, [כל זמן שהיא סבתת בשפחתה] פניה משתנות, (קנו) כך כל זמן

הערות ותקונים

אלהיכם לעשות לכם סעודה כזו לעתיד לבא: (קמג) אמרו לישראל, זכ"י ק' וכ"י ב"ם אמר להם אחשורוש לישראל: (קמד) כסעודה זאת. זכ"י ק' כסעודה כזאת, וכ"י ב"ם סעודה כזו, והמלות לעתיד לבא ליתא זכ"י ב"ם. ובמדרש אמר לון אותו רשע יכול אלהיכון עתיד דעניד לכון יותר מכן, ז"ל יכול אלהיכון לעמיד לכון יותר מכן לעתיד: (קמה) אותה סעודה. הוספתי ע"פ ז"י ק', וליתא נס זכ"י ב"ם וכ"י פ' וכ"י א': (קמו) כבר אכלנו כמותה על שלחנו של אחשורוש. זכ"י ק' כבר אכלנו על שלחן של אחשורוש, וז"ל במדרש אחר, וכ"י ב"ם כבר אכלנו כמותה של אחשורוש, וכ"י פ' וכ"י א' כבר אכלנו כזו לפני אחשורוש: (קמז) היו נמועים אילני פירות ובשמים. וז"ל זכ"י פ' וכ"י א'. וכ"י ק' הגי' נינת ביתן היתה נעושה אילני בשמים ועשויה כמין כיפם עד הני האילנות והרופא אבנים טובות ומרגליות, וכן בילקוט והוא ממדרש פני אחרים ז' והיתה נעושה אילנות ובשמים ועשויה כיפין עד חצי האילנות ומחופה בזבזים טובות ומרגליות והאילנות מצילות עליהם. וכ"י ב"ם וכ"י ל' נינת הבית היתה נעושה בזילני פירות והיתה מחופה (זכ"י ל' והרופא) בזבזים טובות ומרגליות והאילנות מזלזלין עליהם, ז"ל מצילות עליהן. ומהו בחרנום ראשון דכות לניבא אילנין עבדין פירין ובוסנין כבישן עד פלגותהון דבס טב ושלמינו בזלזלמת אכן טבא ומשלנין עליוהון. ובילקוט שם מובא לפני זה ובמלואת הימים האלה וגו' בהשלימו הימים ששעה משתה לכל המדינות אמר אני עושה משתה לפני מקומי והביא לתאר נינת ביתן. וזה הוא מן מדרש פני אחרים טעם ז'. וכן בחרנום שני תרנס ובזבזל יומיא האילנין אמר מלכא ששתא אשכוד משקו לני אחריו כי' וטבד כיפין: (קמח) היו יריעות של בוץ. בילקוט אחר שהביא המאמר על בחצר נינת הביתן רב ושמאל כו' והוא ממארא מגילה י"ז, הביא אה"כ וז"ל חור כרפס מן החבזים שהיו מושכין הלולאות אח' יודע מה היו המצושות שהחבזים של בוץ וארנמן והיו מקושרים בסבעת של כסף והבז וארנמן פרום תחת רגלי המשמשים והיו מרקדין על רגפת אבנים טובות ומרגליות לפני המסובין. והוא לקוח מן מדרש פני אחרים ז': (קמט) מקושרות בחבלי בוץ. זכ"י ק' וכ"י ב"ם וכ"י ל' הגי' בהבלי מילת, וכ"י פ' וכ"י א' חבזני מילתי: (קנ) תחת רגלי המשמשים. זכ"י ב"ם וכ"י ל' פרום תחת רגלי המסובין והמשמשים מרקדין לפני המסובין, וכ"י פ' וכ"י א' וארנמן פרום על הרגפה והמשמשים מרקדין עליהם לפני המסובין: (קנא) מי שהיה שותה בכוס זה. מובא בילקוט שם ומכר הליון, וכן מובא במדרש אחר בפסוק וכלים מכלים שונים, וכן מובא בחרנום שני: (קנב) לא היה שונה ושותה זו. זכ"י ק' הסר המלה "ושותה", ושם הגי' אלא היה מכניסו ומצויא רשע ומוציא אחר. וכ"י פ' וכ"י א' לא היה שונה ושותה זו אלא מכניסו והוא של: (קנג) הביא כליו. מן כליו עד כליו שלאחריו הסר זכ"י ק' ע"י שנגת המצויק, וכ"י פ' וכ"י א' המלות ד"א בזבזי ליתא, ומתחיל ומהו וכלים מכלים שונים שהביא כליו וכלי עולם: (קנד) וכלי כל העולם כליו נאים מכלי העולם. בכל דבדי ד' הגי' הביאו כליו וכלי עולם, כליו נעים מכלי עולם, וז"ל נס במדרש אחר, וז"ל במדרש לקח טוב, וכן יש לתקן נס לפניו: (קנה) משל למטרונה. במדרש אחר למטרונה שהיתה לה שפתה יפה כל זמן שמבטת בשפחה היו פניה משתנות: (קנו) כך כל זמן. זכ"י ב"ם וכ"י ל' הגי' כך כל זמן שכלי עין בית המקדש נראים טב כליו, כליו לא אהו רשע משתנין, וכ"י פ' וכ"י א' כך כל זמן שראוי כליו עט כל בית המקדש משתנין ונעשין כשפחת, ובילקוט והוא מן א"ג כל זמן שמראים כליו עט כלי בית המקדש משתנין ונעשו כשפחת, ומהו טבע דברי החרנום תמן הוא מחלפין דמותהון הי' כאשר ומן קה"מני בית מקדשא אשתאמו. וכן בת"ש כד הוון מפקין למאני דבית מקדשה ומוציא ביון היעין

ה מדרש אבא גוריון פרשה א

והטמינו בארץ, והפך פרת עליהן, (קלג) וכשעמד כורש לבנות בית המקדש, הפך פרת מעליהן ומצאן, (קלד) שנאמר ונתתי לך אוצרות חשך ומטמניו סתרים (ישעי מה ג), אמר ר' לוי (קלה) ששה תיבוריות מלאין כסף וזהב היה מראה להם אחשוורוש בכל יום ויום, באותן שמונים ומאת יום, שנאמר בהראותו את עושר כבוד מלכותו (קלז) [ואת יקר הפארת גדולתו הרי ששה], (קלו) וישראל היו שם, (קלח) וכשהיו ישראל רואים כלי בית המקדש שם, לא היו רוצים להסב עמם, ועשה להם פסיגה לעצמם: **ובמלאת הימים האלה עשה המלך לכל הרוצים להסב עמו'.** (קלמ) אמר ר' תינא בר פפא מלמד (קס) כששמעו גדולי הדור ברחו, (קסא) אמר ר' שמעון בן יוחאי סמאן שאכלו בשולי גימ בעל כרחם, (קסב) אמר ר' הנינא בר עיגול

הערות ותקונים

של נחושא ומלא אורה וזכ והפר בארץ והטמינו והפך נהר פרת עליהם, ובמדרש אסתר מלא אורה ממך והפר והטמינו כפרה והפך פרת עליהן, והמפרש עץ יוסף הניא בשם בלוי יקר ו"ל: והפך פרת מעליהן כלאמרו והפך עליהן פרת נראה שחפר חוף לפרת והפך עליהם פרת, נמצא ששה בזבזין סילך פרת חורז ומחדר שלא במקומו, ומ"ם והטמינו כפרה היינו על שם סופו שנעשה דרך שם למי פרת עכ"ל. ובילקוט דפוס פולגא בשמות והפך עליהם עוברת, מן מי פרת ועשות המלה עוברת. וראיתי בהגיוס ראשון על אסתר תרגום ע"פ הגדה הזאת, ובהר דאלכו ושמו והתניקו אחיו להן ית עתהיה די ישתאר גידים מן כורש מדהא ואף כורש אשבה הווא עתהה גזדאזתה דבכל חפר כספר פרת ואשבה תמן שית מלה ותמנן אחמיהון דנהשא מלין דהב עב, ע"כ. המלות שית מלה ותמנן הם מיוחדות ויש למחוק: (קלג) וכבעמד כורש לבנות בית המקדש הפך פרת מעליהן ומלאין. ככ"י ק' וככ"י ב"ם וכו' ל' כהוב וכיון שממד כורש וביקש לבנות בית המקדש הפך פרת מעליהן והתגלו לו, וככ"י ב"ם הכריס המלות, הסך כרת מעליהן, וככ"י וכו' וכו' ובסביבם כורש לבנות בית המקדש הפך פרת מעליהן ומלאין: (קלד) סגמאר ויתת לך אוצרות הפך. ככ"י ק' כיים ולא הכתיב כורש כשא אחסורום ולקח, ובילקוט כיים ומשם יתת אורו ומתן: (קלה) ששה תיבוריות. ככ"י ק' תבנורות. ובין במדרש פנים אחרים ג' תבנורות. והמלה ויותו שפירשטעך ויפורטו אולר של תפוסים. וככ"י ב"ם השמים המעתיק המלה הורה והניג שם גבורים. וככ"י פ' וכו' א מלה "שש" ליתא, והני' א"ר לוי הסברות מלאים כסף וזהב, והמאמר הזה מובא בילקוט שם במאמר שלפניו המתחיל ד"ה בהראותו ששה הסברות, והוא ממדרש פנים אחרים ג' כי הלשון שהביא הוא בלשון אשר הוא במדרש ה"ל, עיין להלן. ובת"ש שיתא בי גזוי הווא מתזי ליהן בכל יומא מלה ותמנן יומין כו'. ובמדרש אסתר פ"ג בהראותו ששה יוסין הים פותה ומראה להן בכל יום, ז"ל ששה גימין, כמו שהא בשמ"ר פ"ס מובא במוספי ערך גס: (קלז) ואת יקר. עד הרי ששה הוספתי כמו שהא בכל כתבי יד ובילקוט וכן בת"ש דכתיב עושר כבוד מלכותו ואת יקר הכארת גדולתו הא שיתא, וככ"י ק' וכו' ב"ם וכו' פ' וכו' א' הכריס המלות "הרי ששה": (קלו) וישראל היו שם. ככ"י ב"ם וכו' ל' וקת מושראל כשהיו רואים כלי בית המקדש שם לא היו רוצים להסב עמם. וככ"י ק' היו מושראל מומונים סס. וככ"י פ' וכו' א' והיו שם מושראל: וכשהיו ישראל רואים כלי בית המקדש שם לא היו רוצים להסב עמם. וככ"י פ' וכו' א' לא רצו להסב שם. וככ"י ק' לא היו רוצים להסב עמם, במקום "הסב עמם". ובילקוט והוא ממדרש פנים אחרים ג' וכשראו ישראל כלי בית המקדש לא היו רוצים להסב לפניו אמרו לו אין יהודים רוצים להסב בשביל שם רואים כלי בית המקדש ועשו להם מסיבה לעצמם ובשביל שזו מדרין לפיך ימים רבים ימים של אשר ע"כ. וכן תראה בן בת"ש וכד תמנן תמנן ישראל מאני דבית מקדשה לא הוו גניין למגני * קדמיו ואמרו ליה למלכה לא גניין יהודאין למניי מקול דהוין מאני דבית מקדשה ואמר מלכא פטרו להון סמכא סמכא חורבא גזמיהון ע"כ. המהותומת ואחריו המוספי הביאו התרגום הזה בערך כ"ח פ"ג פטרוה, וכמסביר כרז כטידה הסועד וסמך את הנוף ע"כ. אולם המהתרגם תרגם בן על מסיבה כי בן יקרא הסעדה כמו הסבו אחד מנכך לגלס, יתן כי היו יושבים צעה האכילה בהסיבה ובכמיס על אד שמאלה, וזה התרגם סמכא. וראיתי ככ"י ב"ם במקום ועשה להם מסיבה לעצמם כתוב שם ועשו להם סעודה לעמין: (קלמ) א"ר הנינא בר פפא. מובא בילקוט רמז אלף מ"ח בשם אבא גריון. וכן נשתה במדרש אסתר פ"ג אות ה' א"ר הנינא בר פפא גדולי הדור היו שם ובתרו: (קס) כששמעו גדולי הדור ברחו. ככ"י ק' כיון ששמעו גדולי הדור ברחו, וככ"י ב"ם ששמעו גדולי הדור וברחו, וככ"י פ' וכו' א' מלמד ששמעו גדולי ישראל וברחו: (קסא) אמר ר' שמעון בן יוחאי עיגול, וככ"י ק' בר ממל, ובילקוט חפר שם האומר, ובמדרש אסתר שם בר עטל, וע"ש קת סיניוים. ונוטע ממדרש אבא גריון, וככ"י פ' וכו' א' חפר שם האומר, והני' שם והיו אומרים לישראל יבול הוא

(* המלה הזאת נעלה ממני פתורה, ובלאחי את פי דהיו הרב הנינא ושלמן הנינא דבי קאזוה, וסביב לי אי ספך כי סוף לשון עזבי גני פ"ה הסיק על דבר מה sich anlehnen לכן הוא ממש כמו להסב:

אבא גוריון פרשה א

אחשוורוש, ביקש לישב עליו ולא יכול, שלח (קיא) והביא אומנין מצור ומאלכסנדריא, (קיס) ולא עשו כמותו, (קב) ועשה כסא וישב עליו, ושלוש שנים עסקו בו, לקיים מה שנאמר בימים ההם כשבת המלך אחשוורוש על כסא מלכותו:

בשנת שלש למלכו. ובשנת שלש ישב על אותו כסא, ועשה משתה לכל שריו ועבדיו, (קבא) ולמה עשה משתה, יש אומרים (קבב) איפרכיות (קבג) עמדו עליו וכבשם, ויש אומרים (קבד) יום נינוסיא שלו היה, ושלא אגרות לכל שרי המדינות (קבה) לבא לעשות לפניו שמחה, (קבו) באו לפניו ומה ועשרים ושבועה גדולים בני מלכים, מן קב"ו מדינות שהיה שליט בהם, וכולם עשופים (קבז) ואצטלאות של לבן, ובאו (קבח) והיו מסובין על סמות של זהב ושל כסף:

בתראותו את עושר. (קבט) ומתיכן היה לו העושר הזה, אמר ר' תנחומא נבוכדנצר (קל) עינו צרה היה בממטו, וכיון שנמה למות אמר (קלא) כל הממון הזה איני מניחו לאויל מירודך בני, (קלב) עשה ספינות נחשת ומילאן זהב,

הערות ותקונים

ב"ם וכו' ערה אחשוורוש את הכסף נחשוה לטב עליו (קיא) והביא אומנין מצור ומאלכסנדריא. ככ"י פ' וכו' א' והביא חמשים אומנים מאלכסנדריא של מלכים. ובתרגום ואייתי ארזיכו מן אלכסנדריא: (קיס) ולא עשו כמותו. ככ"י פ' וכו' א' לעשות כמותו ולא עשו כמותו אלא עשו לו כסא וסבו נעשייתו ג' שנים וישב עליו בשנה השלישית, וכן בתרגום וחתעסקו ביה תרין שנין ובשנת הליחאה דמלכותיה יתיב עליו הדיא כורסיה. וככ"י ק' הני' ולא יכלו לעשות ועמדו לעשותו שתי שנים ובשנה השלישית כילו עשייתו. וככ"י ב"ם וכו' א' ולא יכלו לעשות כדמותו ועמדו לעשותו ב' שנים ובשנה השלישית כלו והשלמו עשייתו ועשה משתה לכל שריו דכתיב עשה משתה לכל שריו, ועיין נדנפס, וזהו שלם בביהמ"ד על דמות כסא של שלמה: (קב) ועשה כסא, בילקוט סייס באגף גריון ובתרגום מוסף מעש: (קבא) ולמה עשה משתה, זה חסד נדנפס ממדרש אבא גריון (בית המדרש ח"א ד' 2), כאשר השיחות לעיל חסד שם דף שלם עד והשתיים כות, ומובא בילקוט אסתר שם וחסד גריון מדרש, והוא ממדרש פנים אחרים ב', אף שגמא' גם באגף גריון, אצל הילקוט הביא כסאן מדרש פנים אחרים נוסף ב', גם הכוונ שהביא בילקוט ויש משות של כסף ליתא בא"ג רק ממדרש פנים אחרים: וכן נמצא בתרגום ראשון לאסתר ומשול מה עבד מסיקא את דאמרין דמדרין עליו אפרכיית ואול וכבשון ובתר דאכבשון אחא ועבד מסיקא, ואית דאמר יומא דלודא הוה ליה וסדר אגרתא לטולק מדינתא למיית למעבד קדמי הדותא: (קבב) איפרכיות. מלה יזית, ופי' מחוות: (קבג) עמדו עליו וכבשם. ככ"י פ' וכו' א' מרדו בו וכבשן: (קבד) יום גינוסיא שלי היה, ככ"י פ' וכו' א' יום גינוסו היה, והוראת גינוסיא יום הלידה, והמלה יזית: (קבה) לבא ולעשות לפניו שמחה. ככ"י פ' וכו' א' ליתא, (קב) וסלך אגרות לכל שרי המדינות קב"ו שיבאו וכו', כולם, ובמדרש פנים אחרים ב' הוא כמו לפניו: (קבז) באו לפניו מאה ועשרים ושבועה. ככ"י ק' באו לפניו מן מאה ועשרים ושבועה גדולות מלכים גדולים בני מלכים כולם עשופים אצטלאות לבנות, וככ"י ב"ם וכו' א' לפניו מכל קב"ו מדינות בני מלכים עשופים באצטלאות של לבן, וככ"י פ' וכו' א' דאמר רק וכו' וכו' כולם עשופים לבנים, ובמדרש פנים אחרים ב' באו לפניו קב"ו גדולים בני מלכים מן קב"ו ארנות שהיה שליט בהן: (קבא) אצטלאות של לבן, וככ"י פ' ממדרש פנים אחרים ב', וככ"י ק' אצטלאות לבנות, וככ"י ב"ם באצטלאות של לבן, וככ"י ל' נעשות אצטלאות ואל אצטלאות, וכו"ה גם בילקוט, ולעתי ז"ל אצטלאות של מילת, וכן בת"ש בספיק נשנת תרגם עסיפן באיטלון דמילת, עיין ערוך ומוספי ומתורגמן ערך מלת שפי' אמר נקי, ואולי נאמסה רק המלה "מילת" והיה כתוב של מילת לבן, כמו שאמרנו הו"ל (מגילה י"ג ע"א) חור כרפס מאי חור שמואל! אמר מילת לבנה: (קבח) והיו מסובין על סמות של זהב ושל כסף. ככ"י א' והסיקן, וככ"י פ' והסיבו, ובילקוט נוסף הוא מן מדרש פנים אחרים ב' שהנאצי להלן, והוא: יש משות של כסף ושל זהב אלא כפתין שזו תחתיו של כסף ושל זהב וזהו כו': (קבט) מתיכן היה לו העושר, גם זה חסד נדנפס, ומובא בילקוט סוף רמו אלף ס"ז בשם אבא גריון, וכן נשנה במדרש אסתר פ"ב אות א', ולקוח ממדרש אבא גריון: (קל) שיתו צרה היה בממטו, ככ"י ק' שיתו צרה בממטו היה, וככ"י ב"ם שיתו רעה בממטו היתה. ובילקוט וככ"י פ' וכו' א' היה צר עין בממון: (קלא) כל הממון הזה איני מניחו לאויל מירודך בני, בילקוט שם בשם אבא גריון כל הממון הזה איני מניח אחרים שלא יתכבד אחר בממטו, וככ"י פ' וכו' א' כל הממון הזה איני מניח אחרים שלא יתכבד כמותי, ובמדרש אסתר שם כיון שנמה למות אמר מה איני כל ממון זה לאויל מירודך בני, וככ"י ב"ם כל ממוני אני מניח לאויל מירודך בני: (קלב) עשה ספינות נחשת. ככ"י ק' הני' מה עשה הביא ספינות של נחשת ומילאן ארזין וזהו חסדך בארץ והשמינים והקץ עליהן מן פרת. וככ"י ב"ם וכו' ל' זה והביאו ספינות של

(קד) והעומדים [שם] אומרים (קה) תקום מלכות בית דוד לעולם: ועל כל מעלה ומעלה (קו) היו בו חיות שהורות כנגד ממאות, (קז) במעלה הראשונה שור וכנגדו ארי, שניה טלה [וכנגדו] זאב, שלישית נדי [וכנגדו] נמר, רביעית צבי [וכנגדו] דוב, (קח) חמישית נשר [וכנגדו] יונה, (קט) ששית ניץ [וכנגדו] צפור, (ק) והוא עולה ונותן שלום ביניהן, (קי) והיה קורא על כל מעלה ומעלה פסוק אחד, על מעלה ראשונה אומר תורת ה' תביכה כשיבת נפש (תהלים י"ח), בשניה ערות ה' נאמנה מהכימת פתי (ע"ע), בשלישית פקודי ה' ישרים משמחי לב (ע"ע ט"ו), ברביעית מצות ה' ברה מאירת עינים (ע"ע ע), בחמישית יראת ה' שהורה ועמדת לעד (ע"ע י'), בששית משפטי ה' אמת צדקו יחדו (ע"ע ע"ג), (קיב) ואחר כך יושב שלמה על כסא ה', (קיג) וכהן גדול וסנהדרין באין ושואלין בשלומם ויושבין מימינו ומשמאלו ודינו עמו את הדין, (קיד) וכשהיו באין העדים לפני הסלך, (קטו) המנגיני פוקים, והגלגלים חוזרין, והאיריות נוהמין, והגשרים פורחין, והמוסין מצפצפין, (קטז) וכל כך למה, לחשוף לבם ויעידו האמת, (קיו) וכיון שראה

הערות ותקונים

(קד) והעומדים עס. הוספתי מלת "שכ" עפ"י כ"י ק' וכ"י פ' וכ"י א', וחסר נס ככ"י ב"ם וכ"י ל' ובנדפס: (קה) תקום מלכות בית דוד לעולם מלת לעולם ליתא בכל כ"י: (קו) היו בו חיות שהורות כנגד סמאות. ככ"י ב"ם וכ"י ל' היו שני חיות פמה כנגד סהור, ככ"י פ' וכ"י א' היה חיות פמה כנגד סהור ומלת "שני" ליתא ש' ר. ובנדפס הגי' היו החיות סמאות עם הסהורים, ובכסף שלמה (ביהמ"ד ח"ה ז' 35) ליתא קד: כ"י א' אלעזר אומר אלנו החיות והבהמות שהיו החוקה נכבא חליים היו בעלי קרניים והזים בעלי פריפות יד ושיטין אלו בנמראל ואלו בטרפה (?) ולא חקק הקב"ה בכסף שלמה אלא להראות מהן דוגמא לישראל לעתיד לבא שעתידין אלו עם אלו להיות דרים כאחד כו', פה נרשם סימן השאלה, ובאמת ל"ל ושינין בנמראל אלו פרכות, וכן היקן ידויד הרה"צ החכם הכולל מהר"ם פערלשטצמכ"ע הירח של נרעסך משנת 1872 ז' 131: (קז) במעלה הראשונה שור וכנגדו ארי, וכ"י ב"ם פ' וכ"י א' אכל ככ"י ק' וכ"י ב"ם וכ"י ל' חסרים המלות במעלה הראשונה, והגי' עס בל' שור וכנגדו ארי: (קח) חמישית נשר וכנגדו יונה, בנדפס כתוב בחמישית נשר כנגד נפור, והוא בעטות, ול"ל בחמישית נשר כנגד [יונה] בששית נץ כנגד [נפור], והשמיט המעתיק מן כנגד עד כנגד: (קט) ששית ניץ וכנגדו צפור. ככ"י ק' בשני צפור וכנגדו נץ, והגי' שלמינו נכונה, וכ"י בכל כתבי יד: (ק) והוא עולה ונותן שלום ביניהן, ככ"י ב"ם והוא עולה ביניהם ונותן שלום ביניהם. ובכ"י ק' חסרים המלות ונותן שלום ביניהם. ובנדפס הגי' והוא היה עולה ביניהם להודיע שהוא נותן שלום ביניהם מפני שהוא יושב בין אלו לאלו: (קי) והיה קורא על כל מעלה ומעלה פסוק אחד, וכ"י ב"ם פ' וכ"י א' הגי' והיה קורא על כל מעלה, על האחת אחרת, על השנייה הכפופים האלה, על הראשון אומר כו'. ובכ"י ק' הגי' והיה קורא על כל מעלה, על האחת אחרת, על השנייה כו', על השלישית כו'. ובנדפס וכשהיה יושב על כל מעלה ומעלה קורא פסוק אחד: (קיב) ואחר כך יושב שלמה על כסא ה'. הוא לשון הכתוב בדה"א כ"פ כ"ג. אכל ככ"י פ' וכ"י א' הגי' והל"כ יושב שלמה על כסא: (קטו) המנגיני פוקים ושיטין באין ושואלין בשלומם. בנדפס הגי' וכשהיו באין ושואלין בשלומם ויושבין מימינו ומשמאלו ודינו עמו את הדין, ובכ"י א' הגי' וכשהיו באין ושואלין בשלומם ויושבין מימינו ומשמאלו ודינו עמו את הדין, וכן ליתא הגי' לפני בעל ת"ס שמהרגס וכד לתא כהנה רבא למשאל בשלמא דמלכא שלמה וכל כבייא או יתבין מן ימינא דמורסיה ומן שמאליה ודייבין דינא דכ"י, ים לתקן שז"ל ודייבין דינא דכ"י: (קיד) וכשהיו באין העדים לפני המלך. ככ"י ב"ם וכ"י ל' וכ"י ק' וכשהיו מביאין את העדים לפני המלך, ובכ"י פ' וכ"י א' הגי' ובשכונסין העדים להעיד לפני המלך. ובנדפס וכשהם מביאים את העדים להעיד, ובילקום (הוא ממדרש פנים אחרים) וכשהעדים את העדים לפני שלמה. ובה"ש וכד הוו עילון סהדאי די סהדון שקה"א קדם מלכא שלמה, המלות "די סהדון שקה"א" ים לחסוק מן הספר, כי היה כן לפני כל העדים אשר באו להעיד ולאו דוקא עדות שקר: (קטו) המנגיני פוקים, ל"ל פוקעים • ובכ"י פ' ובכ"י א' המנגיני פוקעים, ובכ"י ב"ם וכ"י ק' המנגינות פוקעים, ובנדפס השמיט המעתיק המלות האלה וכתוב היו בגלגלים של כסא החורין, וגמאל לניבון גס בת"ס הוו מנגינין פקעיני גלגליא חורין, וכן בילקום בשם מדרש (הוא ממדרש פנים אחרים) הביא היו מנגינות פוקעים גלגליא חוריים: (קטז) וכל כך למה לחשוף לבם ויעידו האמת, וכ"י ב"ם פ' ובכ"י א'. ובכ"י ב"ם כדי שיחדרו לבם ויעידו האמת, ובכ"י ל' לחשוף לב העדים, ובכ"י ק' כדי לחשוף את לבם להעיד האמת. ובנדפס הלשון מנומס קלת, כדי לחסוק את העדים בלבם כדי להעיד אמת, ובילקום הגי' לחסוק לבם של עדים בשביל שיעידו אמת: (קיו) וכיון שראה האשורוש ביקם לישב עליו. ובנדפס והאשורוש ראה אותו כסא ונתאהר לו לישב עליו יותר מנוכדנדר ומדריות ומפרעה ולא יכול לישב, ולפי זה כתוב עס, והף נוכדנדרל כשנבק לישב עליו נצבר כאשר כתבנו" והוא מיותר והוספת המעתיק. ובכ"י

אבא גורדין פרשה א

(פה) לגד החוזה, ואחד לנתן הנביא, (פו) ושבעים קתדראות מקיפין, (פז) לכסא לשבעים זקנים, (פח) ועל כל דרך ודרך שני אריות ושני נשרים עומדים על רגליהם, זה כנגד זה, (פט) וכשהמלך עולה לכסא נותן רגלו על מעלה הראשונה, (צ) חוזר הנלגל בתוך המגנון, והארי (צא) פושט את ידו של ימין, והגשר (צב) גפו של שטאל, והמלך ישען עליהם, (צג) ועולה למעלה השנייה, עמד על המעלה, (צד) חוזר, והגשר פושט (צד) גפו של ימין, והארי ידו של שטאל, והמלך ישען עליהם ועולה, (צה) וכן לכל מעלה ומעלה, (צו) והיה מווס של כסף טען במגנון למלך ומושיבו על הכסא, (צז) והנשרים פורסים גפיהם, (צח) והיו עולים במגנון, (צט) ומסבכים למעלה מראשו, (ק) ויונה של זהב, (קא) יורדת מן העמוד, ופותחת את הארון, ונושלת את התורה, (קב) ונותנת אותה על ברביו, לקיים מה שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו (יגדיס י"ט), (קג) וארי פישט ידו, ונוטל העמידה ונותנה על ראשו,

הערות ותקונים

לגד. כ"ה נס ככ"ו ב"ם וכ"ו ל' וכ"ו א', אלז ככ"ו ק' וכ"ו פ' אחת לגד: (פה) לגד החוזה ואחד לנתן הנביא. ככ"ו ק' הני אחת לנתן הנביא ואחת לגד החוזה, וזילקוס הביא בשם מדרש והוא מדרש פנים אחרים ב', אחד לכסן גדול ואחד לסנן, וסייס "ל"א אחד לגד החוזה ואחד לנתן הנביא". וכוון במה שהביא "ל"א למדרש אבא גוריון. ושיון להלן במדרש פנים אחרים ב' הערה כ"ד. וכן במדרש כסא של שלמה (בית המדרש ח"ה נד 36) הני אחד לגד החוזה ואחד לנתן הנביא. ור'אחי בת"ם הביא כמו שאז זילקוס בשם מדרש (מדרש פנים אחרים) "וחרין מותבנין דהנבא חד לכהנא רבא וחד לסנן כהניא": (פו) ושבעים קתדראות, נס פה בנדפס הני "של זב": (פז) מקיפין לכסא, זה חסר בנדפס, והסייס שם "ויוסבין כהן" הוא מיותר, וככ"ו ק' הירוסא מקיפות לכסא, וככ"ו פ' מקיפית לכסא: (פח) ועל כל דרך ודרך. כ"ה בכל כתבי יד. ובנדפס וכו' ושבעים קתדראות על זה לשבעים זקנים ויוסבין כהן ועל כל קתדרה וקתדרה שני אריות ושני נשרים ומנוטים אחד כנגד אחד ועומדין על רגליהם: (פט) ומלא לנתן כסא של לכסא. כ"ה בכל כתבי יד וגם זילקוס. ובנדפס הני "וכשהמלך עומד על הכסא: (צ) חוזר הנלגל בתוך המגנון, ככ"ו ק' וכ"ו פ' וכ"ו א' וחוזר הנלגל מתוך המגנון, וזילקוס (והוא מן מדרש פנים אחרים) חוזר נלגל של מגנון, אולם בנדפס והיה הנלגל חוזר, ומלת מגנון בחרתי לעיל, וז"ל מנגנון, ומלא לנתן ככ"ו א', וככ"ו פ' בשמות מנגנון נתחברו אריותיו נו ונטיות מ: (צא) פושט את ידו של ימין, זילקוס בשמות על ימין וז"ל של ימין, ובכל כתבי יד וגם בנדפס מלת "את" ליתא, וככ"ו פ' וכ"ו א' הני "פושט יד ימין: (צב) גפו של שטאל, בנדפס כנפו של שטאל: (צג) ועולה למעלה השנייה עמד על המעלה והנלגל חוזר. וכ"ה ככ"ו ק', וככ"ו ב"ם וכ"ו ל' הני ועולה למעלה השנייה עלה למעלה שניה חוזר הנלגל. ובנדפס הני ועל מעלה שניה הנלגל חוזר, וחסרים המלות ועולה למעלה השנייה, וככ"ו פ' וככ"ו א' ועולה למעלה שניה וחוזר הנלגל: (צד) גפו של ימין. נס פה בנדפס הני כנפו של ימין: (צה) וכן לכל מעלה ומעלה. כן הוא נס ככ"ו ב"ם וככ"ו ל', וככ"ו ל' הני ועל לכל מעלה ומעלה קד, ובנדפס וככ"ו א' וככ"ו פ' ועולה למעלה לשיטת וכן לכל מעלה ומעלה: (צו) והיה טעם של כסף טען במגנון למלך. ככ"ו ק' והיה שם תנין של כסף טען במגנון וזוקף למלך, וכ"ה ככ"ו ל' במגנון וזיפף המגנון למלך. וככ"ו ב"ם והיה שם תנין של כסף היה טען נלגל של כסא וזוכין למלך שלמה, רק במקום וזוקף כדזב שם וזיפף. ובנדפס הני תנין של כסף היה טען נלגל של כסא וזוכין למלך שלמה, במקום "טען במגנון" הני "טען נלגל של כסא". וכן במדרש כסא של שלמה (ביהמ"ד ח"ה נד 36) איתא ר' תנין של כסף במגנון. נס בת"ם הביא ומן בתר כן הוא תיגרא רבא מפקע במגנון, וככ"ו פ' וככ"ו א' הני "טען של כסף טען במגנון וזיפף המגנון לפני המלך: (צז) והנשרים פורסים גפיהם. וככ"ו פ' וז"ל חסרה המלה "גפיהם". ובנדפס ומיד פושפין הנשרים את גפיהם. וככ"ו פ' וכ"ו א' והנשרים עלו במגנון ופורסים גפיהם על המלך: (צח) והיו עולים במגנון, ככ"ו ק' ועולים במגנון, ככ"ו ב"ם וכ"ו ל' ועולה במגנון, ובנדפס נס פה השמים המלה הורה והיו המעתיק או המדפיס ועלוין נלגל של כסא: (צט) ומסבכים למעלה מראשו. כ"ה בכל כתבי יד, אולם ככ"ו ק' בשמות ומסובכים, נס בנדפס בשמות והיו מוסבין למעלה מראשו, והני המורה היא ומסבכים מלשון כנפייהם (שמות כ"ה ט) ענינו כסוי, וכן בת"ם והיו אריון ויסרין סלקין במגנון ומסלין על רישיה מלכא שלמה, ותרנוס סבות לראשי שלמה לרשי, וכן זילקוס שם והיו מסבין למעלה על ראשו של מלך: (ק) ויונה של זהב יורדת מן העמוד, וכ"ה בכל כתבי יד וזילקוס, וכן בת"ם ויונה די דהנבא הוה נחתא מן עמודא. אולם בנדפס ויונה של זהב היתה עומדת בין העמודים: (קא) יורדת מן העמוד. ככ"ו ק' נוסף "על ידי המגנון", וגם ככ"ו פ' יורדת מן העמוד במגנון. וככ"ו ב"ם וכ"ו ל' וכ"ו א' ויתא: (קב) ונותנת אותה על ברביו. ככ"ו פ' וכ"ו א' הני ונותנת בזיון: (קג) וארי פישט ידו. ז"ל וארי של אבא פושט ידו, כמו שהוא בכל הכתבי יד וגם בנדפס: והשומדים

מעלות, ועל כל מעלה שני אריות, (ע) ובסגנון היה עולה, (עא) וכיון שהמלך דורס (עב) היו האריות פושטין את ידיהן זה מזה וזה מזה, והיה כתב מורשם בידיהם, פנה לימינו וקרא לא תכירו פנים במשפט, פנה לשמאלו והיה קורא לא תקח שוחד, (עג) וכן בכל י"ב אריות, כתוב בהן כנון אלו הפסוקים, (עד) וכל מעלה היה מכובשת באבנים טובות, (עה) מהן לבנות ומהן ירוקות אדמדמת, (עו) ואבני קריסטלינין, (עז) ואילני תמרים מקיפין לכסא, סבורנין בבגדי שש, (עח) ומווסין של שן מוכנין, (עט) כנגד כנפי הנשרים, (פ) ושני עמודים של שיש על ראשי האריות, (פא) ושני אריות של זהב הלולים משני צדי הכסא, והיו בלאים מכל מיני בשמים, (פב) ושתי קתדראות, (פג) היו עומדין משני צדי הכסא, (פד) אחד,

הערות ותקונים

ובגדפם הני' ו' מעלות היו לכסא ומאותן המעלות היה עולה לכסא ושנים עשר אריות יש טו על כל המלה ומעלה יש בו שני אריות, ועיין בפרטות שני. ובכ"י ל' הוא כמו בכ"י ב"ם, אך חסרים שם המלות "ועל כל דרך ודרך שם מעלות": (ע) ובמגנין היה עולה, וכ"ה בכ"י ב"ם. ובגמנין, ובכ"י פ' והגמנין ל' והגמנין, ועיין לעיל הערה מ"ס, ובגדפם חסרים המלות "ובמגנין היה עולה": (עא) וכיון שהמלך דורס, וכ"ה בכ"י ל' וכ"י א', ובכ"י ב"ם הני' וכיון שהמלך עולה, ובגדפם ובכ"י פ' בטעות וכיון שהמלך דורס, וז"ל דורס, והוא מלשון דריסת הרגל, וכ"ה לנכון כללנו: (עב) היו האריות פושטין את ידיהן. בכ"י ב"ם הני' וכיון שהמלך עולה במעלה הראשונה היו פושטין ידיהם ומקבלים המלך על מזה, ובכ"י ל' וכ"י פ' חסרים המלות "הראשונה" וכן "ומקבלים המלך". ובגדפם נ"י אחרת כיצד כיון שהמלך שלמה דורס לעלות במעלה הראשונה היו אריות שבו שרשרות למעלה ידיהם. ובכ"י פ' וכ"י א' הני' ובכ"י דורס [ל' דורס] במעלה האריות פושטות ידיהן מכהן ומכהן לו כתב רבוס גידיון: (עג) וכן בכל י"ב אריות כתוב כן כנון אלו הפסוקים. ובכ"י ב"ם וכ"י ל' וכן בכל י"ב אריות כתובים הפסוקים האלו. ובגדפם הני' וכן בכל האריות היה כתוב כן מעינים אלו של משפט כנון ודל לא תהדר גריבו וכיוצא בו ט"כ. ובכ"י א' וכ"י פ' הני' ו' פסוקים פסוק לכל מעלה ומעלה וי"ב אריות כתוב עליהן כנון אלו הפסוקים, פה קצר המעתיק, עיין פסיקתא פסקא ויהי ביום כלת משה דף ט' ט"ז: (עד) וכל מעלה. בכ"י ב"ם וכ"י ל' וכל מעלה ומעלה היתה מכובשת באבנים טובות ומרגליות, וכן הוא במדרש פנים אחרים טוכה ז': (עה) מהן לבנות ומהן ירוקות אדמדמות. בכ"י ב"ם וכ"י ל' מהם ירוקות לבנות אדמדמות, ובכ"י פ' וכ"י א' חסרה מלת מהם ובמקום אדמדמות הני' שם ואדמות, ובגדפם הני' ויש כן אבנים יקרות לבנות מתורכמות, וכ"ה כללנו, וזו נ"י משוּבשת, ומן ירוקות נעשה יקרות ומן אדמדמות נעשה מתורכמות, וגם בילקוט אפרסם שם מדרש, והוא מדרש פנים אחרים טוכה ז', משוּבשת באבנים טובות ומרגליות והם [ל' מהם] לבנות ירוקות ואדמדמות. (עו) ואבני קריסטלינין. בכ"י ב"ם וכ"י ל' ואבני קריסטלין, ובכ"י א' ואבני קריסטלין ל' קריסטלינין. ובגדפם וכלכלו ויש בהן זכוכיות לנן וטובה. השמים המעתיק המלות ואבני קריסטלינין והנין תמורתם, וזכוכית לנן וטובה". ובילקוט שם בשם מדרש והוא מדרש פנים אחרים טוכה ז' ויש בהם זכוכיות טובה קריסטלי, וידוע כי המלה זוכית ורומית משמע מקיפין ט'. וכ"ה בכל כתבי יד, ובגדפם ואילני תמרים מופת את הכסא ומתקומת בגדיה שם. ובילקוט בשם מדרש והוא מדרש פנים אחרים ז' ואילני תמרים של שן. בכ"י ב"ם בטעות וטווסין של שם מוכנים לכסא, וז"ל של שן: (עט) כנגד כנפי הנשרים. בכ"י א' כנגד הנשרים, ומלת כנפי ליתא, ובילקוט בשם מדרש והוא מדרש פנים אחרים ז' כנגד נפי הנשרים: (פ) ושני עמודים של שיש על ראשי האריות, זה ליתא בכ"י פ' וכ"י א', ולפי זה כתוב בכ"י ב"ם והאחת של זהב אפומים על כל מעלה, ובכ"י ל' על מעלה הראשונה, והאחת כתוב ושני עמודים של שיש על ראשי האריות: (פא) ושני אריות של זהב הלולים משני צדי הכסא. בכ"י ב"ם וכ"י ל' וכ"י א' כתוב עומדים משני צדי הכסא. ובכ"י פ' במקום עומדים הני' שם עותריין. ובגדפם בטעות ושני אבנים של זהב היו על שני צדי הכסא, וכן בילקוט איתא ושני אריות של זהב הלולים, ולפי זה מובא בילקוט שם ושני נפשים של זהב עומדות משני צדי הכסא ומלכותו, ומן המלות "אריות של זהב הלולים" מתחיל בכ"י במלאך בנזר הכסרים בקאמרינטיס כי חסר בראשיהו: (פב) ושתי קתדראות. בכ"י ק' ובילקוט בשם מדרש פנים אחרים ושני קתדראות. ובגדפם ובכ"י פ' ובכ"י א' ובילקוט בשם מדרש והוא מדרש פנים אחרים טוכה, של זהב". וכן בת"ש ותרין מותבנין דהכסא. מזה נראה שהיה גם לפנינו הני' "של זהב", והמלה קתדרא היא זוכית ורומית *Cathedra* (קטהדרא) מין כסא לאדם חשוב: (פג) היו עומדים. בכ"י ב"ם וכ"י ל' וכ"י ק' וכ"י א' וכ"י פ' חסרה המלה "עומדים" ובגדפם חסרה גם המלה "היו": (פד) אחד

אבא גוריון פרשה א

שמו (נא*) פרעה נכה, (נב) ומתרגמינן פרעה הגירא, (נג) וכשבא נבוכדנצר למצרים, (נד) ומצא הכסא והוליכה לבבל וביקש לישב עליה, (נה) ולדון את צדקיהו ברבלה, (נו) אמרה כנסת ישראל (נז) לפני הקב"ה [רבש"ע] יתקיים בנו הכתוב ואויבינו פלילים (זכריס לג לא), אף הוא לא היה יודע (נח) מנהגו של מנגנון, (נט) והכהו הארי על צד שבאלו ונפל ממנה, (ס) ועליו הכתוב אוטר איך נפלת משמים הילל בן שחר (שפיס ד יג), (סא) וכי משמים נפל, אלא מכסא נפל, שנאמר בו וישב שלמה על כסא ה' (דה"א כג כו), וכשמלך דריוש והחריב לבבל נמלד והוליכו לעילם אשר במדי, הה"ד ושאתי כסאי בעילם (ויקום מש לא), (סב) ואעפ"כ לא ישב עליו, (סג) וכשעלה אהשוורוש בנו, (סד) הכיזא חכמים (סה) לעשות כמותו, ולא יכלו לעשות כמותו, (סו) ובאי זה צד היה עשוי, (סז) היה כרובש באבנים טובות וסרגליות, (סח) כמותו לא נעשה לכל מלך, (סט) ושש מעלות היו לו, ומשש מעלות היה עולה בו, ושש דרכים היה לו, ועל כל דרך שש

הערות ותקונים

ל' ונדפס לפיך נקרא שמו, ובכ"י פ' לכן נקרא נכה: (נא*) פרעה נכה. הוא נמ"כ כ"ב ל"ג : (נב) ומתרגמינן פרעה הגירא. כן הוא בתרגום לפנינו נמ"כ ס: (נג) וכשבא נבוכדנצר למצרים, ננדפס (נדמות כסא של שלמה) וכשעלה נבוכדנצר למצרים, ובכ"י ב"ם ו"כ' ד' וכשיבש נבוכדנצר את מצרים. ובכ"י פ' (נד) אמרה כנסת ישראל (נז) לפני הקב"ה [רבש"ע] יתקיים בנו הכתוב ואויבינו פלילים (זכריס לג לא), אף הוא לא היה יודע (נח) מנהגו של מנגנון, (נט) והכהו הארי על צד שבאלו ונפל ממנה, (ס) ועליו הכתוב אוטר איך נפלת משמים הילל בן שחר (שפיס ד יג), (סא) וכי משמים נפל, אלא מכסא נפל, שנאמר בו וישב שלמה על כסא ה' (דה"א כג כו), וכשמלך דריוש והחריב לבבל נמלד והוליכו לעילם אשר במדי, הה"ד ושאתי כסאי בעילם (ויקום מש לא), (סב) ואעפ"כ לא ישב עליו, (סג) וכשעלה אהשוורוש בנו, (סד) הכיזא חכמים (סה) לעשות כמותו, ולא יכלו לעשות כמותו, (סו) ובאי זה צד היה עשוי, (סז) היה כרובש באבנים טובות וסרגליות, (סח) כמותו לא נעשה לכל מלך, (סט) ושש מעלות היו לו, ומשש מעלות היה עולה בו, ושש דרכים היה לו, ועל כל דרך שש

ל' ונדפס לפיך נקרא שמו, ובכ"י פ' לכן נקרא נכה: (נא*) פרעה נכה. הוא נמ"כ כ"ב ל"ג : (נב) ומתרגמינן פרעה הגירא. כן הוא בתרגום לפנינו נמ"כ ס: (נג) וכשבא נבוכדנצר למצרים, ננדפס (נדמות כסא של שלמה) וכשעלה נבוכדנצר למצרים, ובכ"י ב"ם ו"כ' ד' וכשיבש נבוכדנצר את מצרים. ובכ"י פ' (נד) אמרה כנסת ישראל (נז) לפני הקב"ה [רבש"ע] יתקיים בנו הכתוב ואויבינו פלילים (זכריס לג לא), אף הוא לא היה יודע (נח) מנהגו של מנגנון, (נט) והכהו הארי על צד שבאלו ונפל ממנה, (ס) ועליו הכתוב אוטר איך נפלת משמים הילל בן שחר (שפיס ד יג), (סא) וכי משמים נפל, אלא מכסא נפל, שנאמר בו וישב שלמה על כסא ה' (דה"א כג כו), וכשמלך דריוש והחריב לבבל נמלד והוליכו לעילם אשר במדי, הה"ד ושאתי כסאי בעילם (ויקום מש לא), (סב) ואעפ"כ לא ישב עליו, (סג) וכשעלה אהשוורוש בנו, (סד) הכיזא חכמים (סה) לעשות כמותו, ולא יכלו לעשות כמותו, (סו) ובאי זה צד היה עשוי, (סז) היה כרובש באבנים טובות וסרגליות, (סח) כמותו לא נעשה לכל מלך, (סט) ושש מעלות היו לו, ומשש מעלות היה עולה בו, ושש דרכים היה לו, ועל כל דרך שש

ל' ונדפס לפיך נקרא שמו, ובכ"י פ' לכן נקרא נכה: (נא*) פרעה נכה. הוא נמ"כ כ"ב ל"ג : (נב) ומתרגמינן פרעה הגירא. כן הוא בתרגום לפנינו נמ"כ ס: (נג) וכשבא נבוכדנצר למצרים, ננדפס (נדמות כסא של שלמה) וכשעלה נבוכדנצר למצרים, ובכ"י ב"ם ו"כ' ד' וכשיבש נבוכדנצר את מצרים. ובכ"י פ' (נד) אמרה כנסת ישראל (נז) לפני הקב"ה [רבש"ע] יתקיים בנו הכתוב ואויבינו פלילים (זכריס לג לא), אף הוא לא היה יודע (נח) מנהגו של מנגנון, (נט) והכהו הארי על צד שבאלו ונפל ממנה, (ס) ועליו הכתוב אוטר איך נפלת משמים הילל בן שחר (שפיס ד יג), (סא) וכי משמים נפל, אלא מכסא נפל, שנאמר בו וישב שלמה על כסא ה' (דה"א כג כו), וכשמלך דריוש והחריב לבבל נמלד והוליכו לעילם אשר במדי, הה"ד ושאתי כסאי בעילם (ויקום מש לא), (סב) ואעפ"כ לא ישב עליו, (סג) וכשעלה אהשוורוש בנו, (סד) הכיזא חכמים (סה) לעשות כמותו, ולא יכלו לעשות כמותו, (סו) ובאי זה צד היה עשוי, (סז) היה כרובש באבנים טובות וסרגליות, (סח) כמותו לא נעשה לכל מלך, (סט) ושש מעלות היו לו, ומשש מעלות היה עולה בו, ושש דרכים היה לו, ועל כל דרך שש

אבא גוריון פרשה א

[וידי בימי אחשורוש]. (יו) ר' ברביה פתח מי פעל ועשה קורא הדורות מראש (בשמי מה ד), מתחילת בריותיו של עולם נור הקב"ה (יח) מי יהיה לראש בכל דור ודור, (יט) אדם ראש ליצורים, קין ראש להורגים, הבל ראש לנהרגים, נח ראש לנבלמים, אברהם ראש לנבולים, יצחק ראש לנעקדים, יעקב ראש לתמימים, (כ) יהודה ראש לשבטים, (כא) יוסף ראש לחסידים, אתרן ראש לכהנים, משה ראש לנביאים, יהושע ראש לכובשים, (כב) עתניאל ראש למחלקים, שמואל ראש למושחים, שאול ראש לנמשחים, דוד ראש למנננים, שלמה (כג) ראש לבונים, נבוכדנצר ראש למחריבים, אחשורוש ראש למוכרים, המן (כד) ראש לקונים, כיון שראו הכל שאחשורוש מוכר (כה) והמן לוקח, התחילו הכל צווחין ווי ווי, ויהי בימי אחשורוש:

בימים ההם כשבת. (כו) בשעה שבקש אחשורוש לישב (כו) על כסא שלמה, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, (כה) רבש"ע (כט) אל תנבל כסא כבודך, (ל) והאיך בא לידו הכסא, (לא) אחר מיתת שלמה, (לא) בא ועלה שישק כסא מצרים, (לב) ונטלה בכתובת בתו, (לג) דכתיב ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם (לד) עלה שישק מלך מצרים על ירושלים (הי"ג י"ג), בא סנחריב ונטלה ממצרים, (לה) והביא עמו לארץ

הערות ותקונים

(יו) ר' ברביה פתח. מובא במדרש אסתר נפתחתא אות י', ולקוח ממדרש אל"ג שלפנינו. ונגדפס ונכ"ל ל' נוסף לפני זה: קורא כל הדורות לא נאמר, אלא קורא הדורות. ונכ"ל ב"מ קורא דורות לא נאמר אלא הדורות. וזה השמש המעתיק, וכן חסר במדרש אסתר שם, וכן ליהא נכ"ל א' ונכ"ל פ': (יח) מי יהיה לראש בכל דור ודור. נגדפס מההנהג בריותיו של עולם נור הקב"ה על כל צדיותיו מה ראה להיות נבאש, ז"ל מי ראוי להיות נבאש. ובמדרש אסתר שם התקין הקב"ה לכל אהד ואהד מה שראוי לו. ונכ"ל ב"מ ונכ"ל ל' מתחילת בריותיו של עולם נור הקב"ה על כל צדיותיו ובריותיו מי ראוי להיות ראש. ונכ"ל א' ונכ"ל פ' הא כמו לפנינו, רק המלה "בכל דור ודור" ליהא שם: (יט) אדם ראש ליצורים. נגדפס ונכ"ל א' נשעת ראש ליצורים, ומן מוחותיו צונשית ש, ומלא לנטון נכתני יד אחריים וגם במדרש אסתר שם: (כ) יהודה ראש לשבטים, נשעת הקמת המשכן הוא הקריב ראשון לכל השבטים, וה"ה ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה (במדבר ז יב): (כא) יוסף ראש לחסידים. וכ"ה נכתני יד אחריים וגם במדרש אסתר, ונגדפס ראש לאכיריה ים לתקן שז"ל ראש לחסידים: (כב) עתניאל ראש למחלקים. הוא היה הראשון למלחמה אחרי מות יהושע, ועיין בחדושי הרד"ל במדרש אסתר שם: (כג) ראש לבונים. נכ"ל ב"מ ראש לבונים ז"ל לבונים: (כד) ראש לקונים. נכ"ל ב"מ ראש לקונים, ואין הפרש בניהם: (כה) והמן לוקח. נכ"ל ב"מ ונכ"ל פ' והמן קונה, ובמדרש אסתר חסר זה: (כו) נשעה שבקש אחשורוש. נכ"ל ב"מ נשעה שמלך אחשורוש בקש לישב על כסא שלמה, ובמדרש הובא שאלו הפרגוס אסתר גם הפר"ש שם ומונח בילקוט רמז אלף מ"ו, והביא בחתלה מאמר ממדרש פנים אחריים ב', ובתלמוד הבבלי "וי"א פתחה נכה שזה אוהה מיושלים" הוא מאל"ג, וכן שאלו בעל מדרש מגלת אסתר אשר הוליא לאור יידי הרב החכם מהרמ"ם הורוויץ, ונגרעה לקח המסדר הזה את מאמר מן מדרש פנים אחריים א', ולפנינו קצר המעתיק, ע"ש: (כו) על כסא שלמה. נגדפס ונכ"ל ב"מ ונכ"ל ל' עסף אחר זה "שכתוב זה וישב שלמה על כסא ה' (דה"א כט כג)", וכן הוא במדרש פנים אחריים נוסח א': (כז) רבש"ע. וכ"ה נכ"ל א', ונגדפס נוסף "במקום שישב נוף קדוש ישב רשע". ונכ"ל ב"מ ונכ"ל ל' "במקום שיהי שלמה יושב רשע זה". ונכ"ל פ' ובמדרש פנים אחריים א' רש"ע כסא זה שכתוב בו כסא ל' רשע ישב עליו, עשה למשן שמך: (כט) אל תנבל כסא כבודך. הוא לשון הכתוב ירמיה י"ד כ"א. ונגדפס חסרה מלת "כסא": (ל) והאיך בא לידו הכסא. נגדפס הגי' אמרו חכמים האיך נמצא כסא זה בידו. ונכ"ל ב"מ ונכ"ל ל' ואמרו חז"ל האיך נמצא כסא זה בידו. וגם נכ"ל א' ונכ"ל פ' הגולה "ואמרו חז"ל ליהא, רק הגי' והאיך בא לידו. ובמדרש מגלת אסתר שהוליא לאור ההכס הורוויץ והאיך נמצא זה הכסא במדי: (לא) לאחר מיתת שלמה. נכ"ל פ' ו"א אחר שמת שלמה: (לא) בא ועלה שישק, נגדפס ונכ"ל ב"מ ונכ"ל ל' עלה שישק מלך מצרים על ירושלים ומלא את הכסא ונטלה בכתובת בתו ואורידו למצרים. ונכ"ל פ' ונכ"ל א' הוא כמו לפנינו: (לב) ונטלה בכתובת בתו. עיין מדרש אסתר פ"א אות י"ב ארש"ל הוא שישק הוא הפרעה נ"ו הרבי נוסל אחוה נכחונת בתו, ו"ש"ה הרחבת דברים בזה. ועיין בתרגום אסתר בפ' בימים ההם: (לג) דכתיב "כ"ה נכ"ל פ'. ונגדפס שכן כתיב, ונכ"ל ב"מ ונכ"ל ל' שכן כתוב, ונכ"ל א' שזאמר: (לד) עלה שישק מלך מצרים על ירושלים. נכ"ל ב"מ מוסף, ובכתיב יוסף את אלנורית ביתה ואת אלנורית בית המלך את הכל לקח שם שם (ט) מהו אל הכל לקח, ואילו הכסא. וחסר גם נכ"ל ל' וכ"ה פ' א' (לה) והביא

מדרש אבא גוריון

פרשה א

(א) אבא גוריון איש צדיין (ב) אמר הטשה דברים, (ג) מדסניאו דייני שיקרא, סניאו סהדי שיקרא, מדסניאו (ד) דלטוריא (ה) כניאו כמניהן דנוברין חטופין, מדסניאו (ו) אפייא חציפתא, (ז) איתנטלא יקרא דבני אנשא, (ח) טראכר זעירא לרבא אנא רב מינך, איתקמעו (ט) שנייא (י) מבני אינשא, (יא) מדארניו בנייא חביבא קדם אבוהן דשמיא, (יב) העמיד עליהם מלך חנף, ואיזהו זה אחשוורוש, שנאמר ממלוך אדם חנף כמוקשי עם (יג) ולמה נקרא שמו חנף, לפי שהרג (יד) את אשתו מפני אוהבו, ודרג אוהבו בשביל אשתו, הרג ושתי בשביל חנף, ואת חנף בשביל אסתר, (טו) [יש לך חנף גדול מזה], (טז) וכיון שמלך, צווחו הכל ווי ווי, ויהי בימי אחשוורוש:

הערות ותקונים

[א] (א) אבא גוריון איש צדיין. בנדפס (בית המדרש ח"א) אבא גוריון איש צדיין. והמאמר הזה מובא בפתיחתא דלכזה רבה אה מ' וס הגירסא אבא גוריון איש צדיין. ובכ"ב ב"מ ובכ"ל ל' אבא גוריון איש צדיין, ובכ"ב פ' ובכ"א א' אבא גוריון והמלות "איש צדיין" ליהא, ובכ"ב ק' חסר ההתחלה, ומתחיל בלמע המאמר מן אריות של זהב חלולים. ובעל הילקוט אסתר רמז אלף מ"ד הביא המאמר הזה בסם מדרש אבא גוריון, וגורם כמו שהוא לפנינו בכ"ב רומי אבא גוריון איש צדיין. וכן הביא בעל הילקוט עוד הפעם איוב רמז התק"ב וס גורם איש צדין, וס אבא גוריון נזכר במשנה קידושין פ"ב ט"א אבא גוריון איש צדיין אומר משום אבא גוריא לא ילמד אדם את בנו כו'. ובמשנה שמשניות כתוב איש צדיין. ובס"ב סוכרים פט"ו ה"י אבא גוריון איש צדיין. ובגמרא ירושלמי קידושין פ"ד במשנה אבא גוריון איש צדיין, אולם נמי ירושלמי סם (הלכה יא) אבא גוריון איש צדיין, ואוריון הוא לפי מבטא של אנשי ירושלים והוא כמו גוריון. ולדעתי הגי' איש צדיין יורה נכונה, כי נקרא קן על סם עיר ציד, וכן נמא ר' יוסי צידעא, ר"ל מיער צידון: (ב) אמר חמשה דברים. בנדפס אסתר רבה סם בוסף, "משום רבן גמליאל": (ג) מדסניאו דייני שיקרא, בכ"ב א' מדסניאו נברי שיקרין: (ד) דלטוריא. בכ"ב ב"מ ובכ"א א' דלטורין, ובכ"ב פ' דלטורין, ובכ"ל ל' דלטוריא, פי' ב"ר delatura רבילות: (ה) כניאו ממוניהן דנוברין חטופין. כ"ה בכ"ב ב"מ ובכ"ל ל' ובכ"א א' ובכ"ב פ', וכן הובא בילקוט, ובנדפס הגי' סניאו נוברין חטופין, ל"ל כמו שהוא לפנינו. ובמדרש אסתר סגון ממוניהן דנבריהתא מהבזזה, פי' המ"כ משרבו המלשינים תרבו שממונם של הנברות מהבזו ונמסר ציד המלכות: (ו) אפייא חציפתא. וכ"ה בכ"ב א', ובכ"ב ב"מ ובכ"ל ר' אפייא חציפייא, ובכ"ב פ' אפייא חציפתא: (ז) איתנטלא יקרא דבני אינשא. בכ"ב ב"מ ובכ"ל ל' ובנדפס בילקוט איתנטלת יקרא מבני אינשא ל"ל איתנטלת, ובכ"ב פ' איתנטלת יקרא מבני אינשא, ובמדרש אסתר איתנסב הודא והדרתא יקרא מן דבריהתא: (ח) מדאכר זעירא. חסר במדרש אסתר, ופחה במשנה וביים בלחור, ויש לתקן עפ"י מדרש אבא גוריון, ופי' משאמר הקטן לגדול אינו גדול ממך נתקצרו שנת חיי בני האדם: (ט) שנייא. כ"ה בכ"ב ב"מ ובכ"א א' ובכ"ב פ'. ובנדפס ובכ"ל ל' ובילקוט הגי' שנייה: (י) מבני אינשא. בכ"ב ב"מ ובנדפס בילקוט דבני אינשא, ובכ"ב פ' חסרים המלות "דבני אינשא": (יא) מדארניו בנייא חביבא, כן מובא גם בילקוט, ובמדרש אסתר סם הגי' מן דלכטפון בניה הביא עובדיהון קדם אבוהון דנשמיא, פי' מההכתיבו הבינים החביבים את מדעיהם לפני אביהם שבשמים. ובכ"ב פ' ובכ"א א' מדארניו בני חביבין קמי אבוהון, והמלה דשמיא חסר בכ"ב פ': (יב) העמיד עליהם מלך חנף. בכ"ל ל' ובנדפס סיים "ופרע מהין", וכן במדרש אסתר אקיס עליהן מלכא הנפא ויתפרע מנהון. ובמקום "ואיזהו" כתוב בכ"ב א' ובכ"ב פ' "ומי הוא זה": (יג) ולמה נקרא שמו חנף. בכ"ב ב"מ ובנדפס ובילקוט נאמר לפני זה למה העמיד עליהם מלך חנף בשביל מוקשי עם, והסר נ"כ בכ"ל ל' ובכ"א א' ובכ"ב פ'. ולין ספק שהשמים המעתיק מן למה עד למה: (יד) את אשתו. הוספתי כמו שהא בנדפס ובכ"ל ל', וכן מובא לנכון במדרש אסתר רבה בפתיחתא סם אות ס' במאמר שלפניו, וכן בילקוט שם ובתרוס שני, והסר נ"כ בכ"ב ב"מ ובכ"א א' ובכ"ב פ': (טו) יש לך חנף. הוספתי כמו שהא בכ"ב ב"מ ובכ"ל ל' וכן בנדפס ובילקוט, והסר גם בכ"ב א' ובכ"ב פ': (טז) וכיון שמלך. בכ"ב ב"מ ובכ"ל ל' ובנדפס הגי' וכיון שרוא הכל שמלך האחרוש התחילו צווחין ווי ווי, ובכ"ב פ' ובכ"ל א' וכיון שמלך צווחו הכל ווי ווי:

מדרש אבא גוריון

על אסתר

עם

הערות ותקונים

סמני

שלמה באבער

עתה קורא יקר! הבאתי לפניך שלשה ספרים על מגלת אסתר. והשתדלתי לזרות ולהבר כל השגיאות שבכ"י אשר לפני עפ"י כ"י אחרים. ולעמוד על הנוסחא העיקרית. גם להוסיף את הנחסר. ולבארם ולפרשם כיד ה' הטובה עלי. כאשר תמצא בהערות אשר ערכתי עליהם. ואקוה כי חכמי זמננו ישמחו על המנחה הזאת אשר הבאתי. ויהי נועם ה' עלי ויזכני להוציא לאור עוד ספרים אחרים הממונים באוצרות הספרים להגדיל תורת קדמונינו ז"ל ולהאדירה:

לבוב דמתקרייא לעמבערג ניסן תרמ"ה

שלמה באבער.

פתח דבר

ליה עברא דמורכן במלמי, וזה נמצא במאמר שהוא שותבא בילקוט כי המן זבין נפשיה למרדכי במלמא דנהמא: (ס) ורוב בניו כמה רוב בניו, הוא בנמרא מגילה דף ט"ו ע"ב: (ס) אף לא הביאה לפיכך נצלב, מצויין ב"ר" והוא בפ"ט: (ס) יעשו עין גבוה, מצויין "מדרש" והוא מדרש פנים אחרים ב':

(רמז א"ף ג"ו) בלילה ההוא, הוא מנמרא מגילה דף ט"ו ע"ב: (ס) אמר ר' שמעון בשעה שאמר המן לאחשורוש לאבד את ישראל, מצויין "מדרש", ויותר נכון לציין "אבא גריון" כי קרוב יותר לסגנון הלשון במדרש אבא גריון: (ס) והיה המן מהלך, הוא מן אבא גריון: (ס) ותאמר לו זרש אשתו, הוא ג"כ מא"ל: (ס) ד"א בלילה ההוא נדרה שנת אבות העולם, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ס) ר' חמא בר גריון אמר כל בעלי שינה לא טעמו שינה, זה ליתא במדרש פנים אחרים, ונמצא ג"כ בהרנוס שני, ובוודאי נשמט במדרש פנים אחרים והוספתירו בפנים: (ס) באותה שעה ירד המלאך, הוא מן אבא גריון: (ס) עשרת בניו של המן היו סנקררין של אחשורוש, זה לא נמצא במדרש א"ג ולא בפנים אחרים, ובוודאי נשמט שם. והוספתי המאמר בהערות שלי למדרש פנים אחרים ב' הערה קס"ח ע"ש: (ס) ויאמר המלך מי בחצר, מדרש פנים אחרים ב': (ס) וימצא כתוב, מגילה ט"ו ע"ב:

(רמז א"ף ג"ח) בלילה ההוא ארבעה פעמים כו, מצויין "מדרש", והוא מדרש פנים אחרים ב': (ס) ד"א זה לילה, ג"כ במדרש שם: (ס) ד"א זה לילה של סיסרא, ג"כ שם: (ס) למי יחפוץ, הוא במדרש פנים אחרים ב': (ס) באמצע המאמר א"ל טובא איבא ביהודאי, הוא מנמרא מגילה ט"ו ע"א: (ס) באותה שעה נבלל, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ס) כיון שראתו מרדכי, הוא מן מדרש אבא גריון, גם בנמרא מגילה ט"ו ע"א: (ס) ויקרא לפניו, מגילה ט"ו ע"א: (ס) ויספר המן, מגילה שם: (ס) אם מצדע היהודים מרדכי, הוא במדרש פנים אחרים ב': (ס) כי אין הצד שוה בנוק המלך, מגילה שם: (ס) איש צר ואיב צר לעליונים, מדרש פנים אחרים ב': (ס) איש צר ואיב א"ר אלעזר, מגילה שם: (ס) והמלך שב מנגת הבית, מגילה שם: (ס) ויאמר הרבונא, מגילה שם: (ס) ויש אומרים באותה שעה בא אליהו, בפרד"א בפ"ג: (ס) ויאמר הרבונא אף הרבונא שונאו, במדרש פנים אחרים ב': (ס) בשלשה עשר לחדש, הוא בפרד"א פ"ג: (ס) ויהלו את המן קרא הקב"ה לעצים, בוודאי הוא מן מדרש אבא גריון, אבל בשינויים מאשר הוא לפנינו: (ס) באותה שעה קרא אותו רשע לעבדיו, לא נודע לי המקור, ואולי היה זה לפניו במדרש אבא גריון, והוספתי כל המאמר בהערות שלי למדרש פנים אחרים ב' הערה קפ"ז עיין שם: (ס) וירד אצל אחשורוש ונדרה שנתו, מגילה דף ט"ו ע"א: (ס) כי כתב אשר נכתב בשם המלך, תורות י"ב: (ס) ואל היהודים ככתבם, סנהדרין כ"א: (ס) ומרדכי יצא מלפני המלך, מגילה ט"ו ע"ב: (ס) ליהודים היתה אורה, מגילה שם: (ס) ר' פנחס אמר מרדכי מלך על ישראל, מצויין פרד"א והוא שם לנכון בפ"ג: (ס) ואת פרשנרתא א"ר אהא, מגילה ט"ו ע"ב: (ס) אמר ר' הנינא בר פפא דרש ר' שמלאי, מגילה שם: (ס) בשושן הבירה הרגו זה אי מו' ק"ו שבתורה, הוא במדרש ב"ר פצ"ב: (ס) מה בקשתך עוד ותעש אמר ר' אלעזר כו, הוא מנמרא מגילה דף ט"ו ע"ב, (ושם הגירסא אמר ר' אבהו): (ס) שנו רבותינו מגילה נקראת הוא ג"כ בנמרא מגילה דף ב' ע"א, וכל המאמרים שלאחריהם עד סופו הם נלקחים מנמרא מגילה במקומות מפורזים (טו):

ערה

(טו) עוד כס ילקוט בופצים רמז מ"ג הניא הילקוט תמלח גכס אגא גריון, וכן בילקוט איוב רמז תמק"ב טל הכתוב ממלך אדם מף, הניא תמלח מניס מדכס אגא גריון, ומליון "מדכס" וז"ל "אגא גריון" וכן ילקוט עמוד רמז תקמ"ה ד"ה באכז ינוס מפי הכזי, לקוט תמלח מן מדכס פניס אהניס ב', והאכר הליון:

פתח דבר

בר חנינא אתה הוא נורלן של בני , הוא מן מדרש פנים אחרים ב' : (ס) אמרו חכמים שהעין שלו ארו היה , הוא נ"כ מן מדרש פנים אחרים ב' : (ס) ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם , מצויין מגילה י"ג [ע"ב] : (ס) ולמלך אין שוה להניחם , מגילה שם : (ס) ד"א ישנו עם אחד ישן לו , הוא במדרש פנים אחרים ב' : (ס) ד"א ישנו שניהם רברבין , הוא ממדרש אבא מצויין „מדרש“ והוא נ"כ במדרש הנ"ל : (ס) ד"א ישנו שניהם רברבין , הוא ממדרש אבא גריון : (ס) ולמלך אין שוה להניחם , הוא במדרש פנים אחרים ב' : (ס) א"ד לוי על מה שהיה המן מקסרג , הוא ממדרש אבא גריון : (ס) אם על המלך טוב , הוא נ"כ מאבא גריון : (ס) אמר ריש לקיש , מגילה י"ג ע"ב : (ס) ועשרת אלפים כבר כסף , אמר ליה אם רצונך כסף מן הגרוטיות , הוא במדרש פנים אחרים ב' : (ס) א"ר אבא בר כהנא משל אחשורוש והמן , הוא בגמרא מגילה דף י"ד ע"א : (ס) רבנן אמרי אחשורוש היה עונא את ישראל , הוא מן מדרש אבא גריון : (ס) ויסר המלך את טבעתו , מצויין מגילה י"ד [ע"א] : (ס) ויקראו סופרי המלך , מצויין מדרש , וצ"ל אבא גריון : (ס) ויכתב ככל אשר צוה המן , מדרש פנים אחרים א' , ועיין במדרש אסתר קצת בשינויים :

(רמז אלף נ"ו) פתשגן הכתב , הוא מן מדרש פנים אחרים א' , וגם נמצא במדרש אסתר : (ס) והמלך והמן ישבו לשתות א"ר חנינא , הוא נ"כ מן מדרש פנים אחרים א' וגם במדרש אסתר : (ס) והעיר שושן נבוכה הפיל הקב"ה בכיה , הוא במדרש פנים אחרים ב' , ושם נוסף הוספה „פ'“ היו תמיהם היאך היה יכול לעשות דבר גדול כזה והוא לא היה חושש כלל כי היה יודע . לעשותו בקל , כך מרדכי ידע רפואה להמא ע"י השובה והעניות : (ס) ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ידע לרפאות את המכה , הוא במדרש פנים אחרים א' : (ס) ד"א ומרדכי ידע אמר יודע אני , הוא במדרש פנים אחרים ב' : (ס) וקרע מרדכי את בגדיו ר' פנחס בשם ר' אושעיו , הוא מן מדרש פנים אחרים א' : (ס) א"ר אבהו לפי שתפש אבינו יעקב את השק , הוא מן ב"ר פפ"ד : (ס) מאי אמר רב אמר גבה המן , הוא מן גמרא מגילה דף ט"ז ע"א , (ושם הגי' ושמואל אמר במקום רוב שימי בר חייא אמר) : (ס) וכי הדיוט היה מרדכי , הוא במדרש פנים אחרים ב' : (ס) ותתחלחל המלכה רב אמר , הוא מן גמרא מגילה דף ט"ז ע"א , ומן וי"א מעוברת היתה , הוא מן מדרש פנים אחרים א' : (ס) ותשלח בגדים , מצויין „מדרש“ והוא במדרש פנים אחרים : (ס) ותקרא אסתר להתך רב אמר , הוא בגמרא מגילה דף ט"ז ע"א : (ס) ויגד לו מרדכי , מצויין „מדרש“ , והוא מדרש פנים אחרים ב' : (ס) ויגידו למרדכי , הוא בגמרא מגילה ט"ז ע"א : (ס) ויש אומרים כשראה המן , מצויין מדרש , והוא מדרש פנים אחרים ב' : (ס) כי אם התרש תחרישו , נ"כ שם : (ס) לך כנוס , נ"כ במדרש פנים אחרים : (ס) וכאשר אברתי , מגילה ט"ז ע"א : (ס) ענה מרדכי ואמר לאסתר , מדרש פנים אחרים ב' : (ס) ויעבור מרדכי אמר ר' אלעזר , מגילה ט"ז ע"א : (ס) ויהי ביום השלישי , מגילה שם : (ס) וצומו עלי וכי יש אדם צם ואוכל , הוא במדרש שוח"ט מזמור כ"ב : (ס) ותלבש אסתר מלכות נערה העפר , מדרש פנים אחרים ב' : (ס) והי כראות המלך את אסתר כיון שראה אותה הפך את פניו , מדרש פנים אחרים ב' : (ס) א"ר לוי כיון שהגיעה לבית הצלמים , מגילה ט"ז ע"ב : (ס) ומה בקשתך עד חצי המלכות אמר רבא , מגילה שם : (ס) והאמר אסתר אם על המלך טוב שנו רבותינו , מגילה שם : (ס) ומחר אעשה כדבר המלך , מצויין „מדרש“ , והוא מדרש פנים אחרים ב' : (ס) אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא מאי דכתיב וכל זה איננו שוה לי , מגילה ט"ז ע"א . ושם נמצא בליקט אחר הסיום וזה בא בפרובוסי , מאמר אחד המתחיל פעם אתה נתן להם המלך ממון ושנים בראשי גייסות לכבוש המדינה כו' , זה לא נמצא בגמרא שם , ואולי היה לפני בעל הילקוט , וזה מה שנמצא בגמרא שם אמר רב פפא וקרו ליה

(ע) ושמו מרדכי וכי בנו של קיש הוא ג'כ במדרש פנים אחרים: (ע) אשר תגלה מירושלים, הוא מן מדרש פנים אחרים ב', והמלות „אמר רבא שגלה מעצמו“. תוסף בעל הילקוט מגמרא מגילה דף י"ג ע"א: (ע) ויהי אומן את הדסה קרי לה הדסה, נרשם בצדו מגילה י"ג [ע"א]. (ושם שהיו אומת העולם קורין אותה כוכב הנוגה על שם אסתרה, המלות „כוכב הנוגה“ הוסף הילקוט או מגיה אחר, וצ"ל שהיו אומת העולם קורין אותה על שם אסתרה (כוכב הנוגה), והוא הפי' של מלת אסתרה, כמו שתראה בתרגום שני איתקרי שמה אסתר בשם כוכב נוגה) (ינות איתתורא): (ע) ד"א כשם שהדם ריתו טוב כך היו מעשיה טובים, הוא מן מדרש פנים אחרים. ומן המאמר רב אמר בת ארבעים היתה, הוא מן מדרש א"ג, ומן ד"א כשם שהדם אינו יבש, הוא ממדרש פנים אחרים ב', וכן המאמרים היא אסתר משנכנסה למלכות כו', וכן וכך היה תכסיס על נשים כו', א"ר יצחק כך היו עשויה פריסים, וכן בערב היא באה כו' הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) כתיב כי אין לה אב ואם, עד נדמית לו כאמתו, הוא מן גמרא מגילה י"ג ע"א: (ע) א"ר לוי תן וחסד, הוא ממדרש פנים אחרים ב': (ע) ובהגיע תור לא היתה מבקשת, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) ד"א ובהגיע תור אסתר מהו תור, הוא ג'כ במדרש פנים אחרים: (ע) ובכל יום מרדכי מתהלך זה אחד מארבע צדיקים שנתן להם רמו, ונרשם בצדו שפואל קנ"ז, יש לתקן שצ"ל רמו קכ"ז, ושם מוכח המאמר בשלימות בשם המכילהא: (ע) לא תגידה אסתר, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) ותלקח אסתר אל המלך, הוא בגמרא מגילה דף י"ג ע"א: (ע) בשנת שבע למלכותו כל אותם שבע שנים כו', ונרשם בצדו „פסיקתא“, והציון הזה הוא רק על משל למלך שנשא נשים הרבה, והוא בפסיקתא פסקא החדוש, אבל התחלת המאמר הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) ויאהב המלך את אסתר אמר רבא, הוא מן מגילה י"ג ע"א: (ע) ויאהב המלך א"ר חלבו, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) ותשא חן, הוא ג'כ מן מדרש הנ"ל: (ע) ויעש המלך משהה, הוא מן מגילה י"ג ע"א: (ע) ואת מאמר מרדכי א"ר ירמיה, מגילה שם: (ע) כאשר היתה באמנה אהו אמר רבא, גמרא שם: (ע) וימליכה תחת ושתיה א"ר לוי, מדרש פנים אחרים ב': (ע) בימים ההם א"ר לוי, הוא ג'כ מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) באמצע המאמר א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הקצוף הקב"ה, הוא בגמרא מגילה י"ג ע"ב: (ע) ויודע הדבר למרדכי זה מהול, הוא במדרש ב"ד פל"ט אות י"ב: (ע) ד"א למה אמר מרדכי, וכל המאמרים שלאחריו עד או מצא אברה, הוא ממדרש פנים אחרים ב': (ע) ד"א קצף בנתן ותרש, הוא ממדרש אבא גוריון: (ע) אתר הרברים אלה גדל הרתרוי רברים היו שם, נרשם בצדו אבא גוריון, וכ"ה שם: (ע) ד"א אתר הרברים אלה גדל מאי אתר אמר רבא, הוא בגמרא מגילה דף י"ג ע"ב: (ע) ד"א גדל למה גדלו א"ר לוי, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) וישם את כסאו, נרשם בצדו „אבא גוריון“ וצ"ל „מדרש“, הוא במדרש פנים אחרים ב': (ע) וישם את כסאו משל לאדם, זה הוא מן אבא גוריון:

(למו אלף ג"ד) רבי הוה משתעי, הוא ג'כ מן מדרש אבא גוריון: (ע) וכל עברי המלך, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) בורעים ומשתחיים להמן ר' יוסי בר חנינא פתח, הוא במדרש אבא גוריון: (ע) ומרדכי לא יכרע, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) ויהי באמרם אליו יום ויום, הוא מן אבא גוריון: (ע) וירא המן, הוא ג'כ מן אבא גוריון: (ע) עבר הוא ולא זו מרדכי, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) ויבו בעיניו א"ל הקב"ה, הוא ג'כ שם: (ע) ויבו בעיניו הנה קמן נתתיך, הוא מן מדרש אבא גוריון: (ע) ר"ש ב"ד יוסי בר לקניא, הוא ג'כ מן א"ג: (ע) אמר רבא בתחלה ויבו, הוא מגמרא מגילה י"ג ע"ב: (ע) הפיל פור האנא כיון שנפל לו, הוא ג'כ מגמרא שם, והמלות „א"ר המא בר חנינא“ יש למהוק, ונשתרבבו ממאמר שלאחריו: (ע) הפיל פור הוא הגורל א"ר חמא

תסבוריות היה מראה, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (עס) בהראותו את עושר מתיכן היה לו, מצויין אבא גרין, וכ"ה במדרש א"ג:

(רמו אלף פ"ח) ובמלאות הימים האלה, נרשם בצדו מגילה דף י"ב [ע"א]: (עס) ר"ה ד"א ובמלאות הימים האלה א"ר הניא בר פפא, נרשם בצדו אבא גרין, וכן הוא באמת שם: (עס) ובמלאות הימים האלה, בהשלימו הימים, הוא מדרש פנים אחרים ב': (עס) בחצר צינת ביתן, נרשם בצדו מגילה י"ב [ע"א]: (עס) חור כרפס והכלה מן התבלים שהיו מושבין הלולאות כו', הוא מדרש פנים אחרים ב': (עס) חור כרפס תני ר' יהודה אומר הראוי לכסף כו', הוא כנמרא מגילה שם, והציון במאמר שלפניו מוסב גם על זה. (עס) והשקות בכלי זהב ולא היה משקה אותם בהם פעם שנייה, הוא ממדרש פנים אחרים ב': (עס) ובליים מבליים ענינים משונים מיבעי ליה אלא כשהוציא כלי בית המקדש, הוא ג"כ ממדרש פנים אחרים ב', והמלות "משונים מיבעי ליה" הוסיף בעל הילקוט מן נמרא מגילה י"ב ע"א: (עס) רבה אמר יצאת בת קול, הוא כנמרא מגילה שם: (עס) והשקות בכלי זהב מי שהיה שוטה בכוס זה, הוא מן אבא גרין: (עס) ויון מלכות רב אמר רב, מצויין כנמלה י"ב [ע"א]: (עס) אם היה אדם גדול. הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (עס) והשתיה כרת אין אונס מרו כרת, נרשם בצדו אבא גרין במעוה, וצ"ל מגילה י"ב ע"א: (עס) א"ר לוי כך היה תבסיס של אנשי פרס, הוא מן מדרש פנים אחרים ב'. (עס) לעשות כרצון איש ואיש אמר רבא. הוא מן כנמלה י"ב ע"א: (עס) והשתיה כרת אין אונס כרת כל מקום אית דבעי מינס כו', הוא מן מדרש אבא גרין, ואפשר הציון אבא גרין בהתחלת המאמר על והשתיה כרת נשמט ממקומו ושייך לכאן:

(רמו אלף מ"ט) גם ושתי המלכה א"ר יצחק, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (עס) גם ושתי המלכה עשהה משתה נשים בית המלכות בית הגשמים מבעי, הוא מן כנמלה י"ב ע"א: (עס) גם ושתי המלכה א"ר יוחנן שהיתה מוונת להם יין שחור, הוא מן אבא גרין: (עס) בית המלכות מלמד, הוא ג"כ בא"ג: (עס) ביום השביעי כטוב לב המלך בין ישראל כשהם אוכלים, הוא במדרש פנים אחרים ב': (עס) ד"א כטוב לב המלך בין, הוא כנמרא מגילה י"ב ע"ב: (עס) ותמאן המלכה ושתי, והוא כנמלה י"ב ע"ב: (עס) ועוד שלחה לו שוטה מפש, ונרשם בצדו מדרש, והוא מן מדרש פנים אחרים ב':

(רמו אלף נ') אמר לו כורש דניאל אמר פריסת מלכותך, הוא מדרש פנים אחרים ב': (עס) ויאמר המלך להכמים, נרשם כנמלה י"ב [ע"ב]:

(רמו אלף נ"ה) והקרוב אליו א"ר לוי, הוא כנמלה י"ב ע"ב, והציון במאמר שלפניו מוסב גם על זה: (עס) ויאמר ממכון הניא ממכון זה המן, נרשם "מדרש אסתר" במעוה, וצ"ל מגילה י"ב ע"ב: (עס) אתר הדברים האלה כשוך חמת כשהפך מיניו, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (עס) ויפקד המלך פקידים כמה מרחות כו', נרשם בצדו מדרש, והוא מן מדרש פנים אחרים ב': (עס) ויפקד המלך פקידים אמר רב נחמן, הוא מן נמרא מגילה י"ב [ע"ב]: (עס) איש יהודי אמר רב נחמן מוכתר בנימוס היה, נרשם בצדו מגילה י"ב [ע"ב]:

(רמו אלף נ"ז) ר' יוחנן אמר לעולם מבנימין קא אתי, הוא בכנמלה דף י"ג ע"א: (עס) והעזרה אשר היטב ומי היה הגון לדבר, ונרשם בצדו "מדרש", ובותרו למדרש שמואל פ"ג, ואף כי נמצא גם כן במדרש אסתר רבה פ"ה אות ד', רק הילקוט הביא כלשון המדרש שמואל: (עס) ר' שמעון אומר, וכי לא היה יהודי אתר, הוא מפרד"א פ"ג:

(רמו אלף נ"ז) ד"א לפי שצפה דוד, הוא מן מדרש פנים אחרים ב' (עס) איש יהודי היה ר' לוי אמר כל מי שנאמר בו היה, נרשם בצדו ב"ר פ"ל [את ח']: (עס) ד"א איש יהודי וכי משבט יהודי היה, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (עס) ד"א איש יהודי עליו נאמר מה שהיה, הוא ג"כ שם: (עס) ד"א שייחר שמו של הקב"ה, הוא ג"כ שם:

והנה בעל מנות הלוי ראה את הלקח טוב על אסתר, והביאו בספרו ל"ד פעמים (יד), ואלה הם המקומות שהוכירו: דף כ"ד ע"א, כ"ט ע"א, שם, ל" ע"א, ל"ד ע"ב, ס"ד ע"ב, ע"ב ע"ב, ע"ח ע"ב, פ"א ע"ב, פ"ג ע"ב, פ"ד ע"ב, פ"ו ע"ב, צ"ז ע"א, ק"ה ע"ב, ק"ז ע"ב, ק"ח ע"ב, ק"י ע"א, ש"ט ע"ב, קכ"ח ע"א, קל"ד ע"א, קל"ה ע"א, קל"ז ע"ב, קס"ד ע"א, קס"ה ע"ב, קנ"ז ע"ב, קנ"ב ע"א, ש"ט ע"ב, קנ"ד ע"ב, קנ"ח ע"א, ק"ט ע"ב, קס"ז ע"ב, קס"ט ע"א, ק"ע ע"ב, קע"ד ע"א. ובהערות שלי למדרש לקח טוב על אסתר העירותי בכל מאמר ומאמר אשר הרב בעל מנות הלוי הביאו:

ה.

והגנני ג"כ לתת בזה לפני הקוראים רשימה מכל מאמרי הילקוט. לאסתר אנה הם נמצאים באבא גוריון, ובמדרש פנים אחרים, ובגמרא מגילה, כי בעל הילקוט הציגם יחד בערבוביית ואת מקומם לא הערה, למען דעה מקור כל מאמר ומאמר היטב ואת המעין אשר שאב משם. אקוה כי זה לא לשפת יתר יחשב בעיני הקוראים החושקים לדעת מחצבת כל מאמרי קרבנוני ו"ל ולהתחקות על שורש מוצאם:

(ילקוט אסתר רמז אלף מ"ד) ר"ה ויהי, הוא מן ב"ר פמ"ב: (סע נסוף רמז) אבא גוריון איש ציידן כו', נרשם בצדו אבא גוריון, וכ"ה במדרש אבא גוריון, וכן מובא בילקוט אויב רמז התק"כ:

(ילקוט רמז אלף מ"ה) מצויין ב"ר פל"ו, והוא שם באות ג': (סע א"ר [אמר רב] אחשורוש אחיו של ראש עד ר"א ויהי בימי, הוא בגמרא מגילה י"א ע"א והסר הציון: (סע) ר"א ויהי בימי וז"ה כאשר ינוס. הוא במדרש פנים אחרים ב' והסר הציון: (סע) הוא אחשורוש שבימיו נתקיים והתמכרתם כו', נרשם "מדרש", והוא ג"כ במדרש פנים אחרים ב': (סע) המלך כהודו אבר רב שמלך מעצמו, נרשם בצדו בגמרא י"א ע"א: (סע) שבע ועשרים וצאה מרינה. הוא ג"כ מן מגילה שם: (סע) א"ר יהודה בן פזי משום אביו כו', הוא במדרש פנים אחרים ב': (סע) בימים ההם וז"ה והוא מהשנא ערניא, נרשם בצדו אבא גוריון במסעות, וצ"ל מדרש, והוא במדרש פנים אחרים ב', ועד המאמר שלאחר זה ברמז אלף ס"ו בימים ההם אצרו כשעלו נרשם מדרש, והוא מן מדרש פנים אחרים. ומ"ש הילקוט באמצע המאמר נ"א אחד לגד החווה ואחר לנתן הנביא הוא מן מדרש אבא גוריון, וכן עוד שם וי"א פרעה נבה כו' הוא מן אבא גוריון, וגם סיים שם באבא גוריון ובהרנום מוסף מעט, ר"ל על דברי המדרש הזה שהוא מדרש פנים אחרים: (סע) אמר רבא מאי כשבה כשנתיישבה דעתו, הוא בגמרא מגילה י"א ע"ב והסר הציון: (סע) בשנת שלש למלכו יש אומרים שעמדו עליו איפרכות, הוא מדרש פנים אחרים ב': (סע) חיל פרס ומרי, הוא מן גמרא מגילה י"ב ע"א: (סע) בהראותו את עושר. הוא מן מגילה שם: (סע) ר"א בהראותו את עושר שעה חסבריות

סיקף בעמוד ג' נראה ס' דות (פד דף ז' פ"ה) ומקיים: נשלים פ"י דות. בכל יום יש לי נסמון, לקבל פני ארון, ושבוני ביצות חכרון, וזכורו שלם נס ליון, חזק נא ידי עבדך, ואל יבוש נפש עבדך. וזכורו נבנת סודים, ואל יחזו נבנסי, מזרי מעט ה' פיהם עמים וארץ: ומתחיל אחר זה פ"י שזי השוים (פד דף כ"ז פ"ג), ושם מקיים כנוך רחמנא דקייטן נשלים פירוש שזי השוים, שבת לאל משפיל ומרוס, פד הנס סודני ה', ושם חזק ידי כנראשונה. פירוש מגילה אסתר (פד דף ת' פ"ה) ומקיים ג"כ ל"ז ו"א פ"י, ומתחיל מגלה איכה (פד דף ל"א פ"ג) ומקיים: "נשלים פ"י איכה". ונראה דף ל"ב פ"ה כהונ הפסוק אזה מקום מרחם ליון ומקנך נדמי ושרא כנראשון ויזמחו לך שם טודה זמחי שלמים וגם זמחי נדבה. פירוש קהלת מלקח טוב עמיני כנינו סודים נכחי אליעזר וק"ל. ומתחיל פ"י קהלת (פד דף ס"ז פ"ה), ושם מקיים: נשלים פירוש קהלת, מהלך לעמן פון ומתשלת. כתבתיו פס נולונייס בחודש אייר שנת ה"א והנכסס ז' ק' ו' נא בימים. וכל זמן נקוד נראה כי נכתב כ"ל בשנת ה"א קנ"ז (1397), ואולי גם שם הסופר הנכסס נחמ נהפסד. ומתא' הכנה מקוים וסבאום נגליונות: (יד) פיון נחמט ולמדס לקח טוב דף כ"ז ובשורה מ"ד, ושם כתבתיו כי נזכר בק' מעט הלוי נחמד ושפריח מקומום, ונחמתי נזכר ג"ל מקומום, כמו שכתמתי לתפלה:

פתח דבר

אלף נ"ד) עבר הוא ולא זו מרדכי ממקומו כו'. (דף צ"ז ע"א) בילקוט (רמו אלף נ"ד) א"ל הקב"ה כוזה בן בוזה (ומה שהביא עוד שם בסיום המאמר ויבן בעיניו הנה קמן נתיחד בנוים בווי אתה כאר, הוא מן מדרש א"ג). (דף צ"ט ע"א) ובילקוט (רמו אלף נ"ד) כתוב ברביעי שמש בנבעון דום. (דף ק"י ע"א) ובילקוט ויועק ועקה וכי הדיזט היה מרדכי כו' הוא בילקוט רמו אלף נ"ו ד"ה ומרדכי ידע. (דף ק"י ע"ב) בילקוט הפיל הקב"ה בכיה וערבוביא בתוך שושן כו', הוא בילקוט רמו אלף נ"ו. (דף ק"י ע"א) ובילקוט [הוא ברמו אלף נ"ד] איתא ועשרת אלפים וגו' א"ל אם צונך כסף מן הגרוטאות שבביתי כו'. (דף ק"ח ע"א) ילקוט ב' ויאמר המן למלך אהשוורוש [צ"ל ולמלך אין שוה להנחם רמו אלף נ"ד] ראה פניו רעים על דבר הכסף כו'. (דף ק"ב ע"ב) בילקוט רמו אלף נ"ו הפיל הקב"ה בכיה וערבוביא בתוך שושן (דף ק"ב ע"ב) איתא בילקוט רמו אלף נ"ו ומרדכי ידע רפואה לחטא כו'. (דף קב"ר ע"א) בילקוט ויועק ועקה גדולה וכי הדיזט היה מרדכי כו' הוא ברמו אלף נ"ו. (דף קב"ט ע"ב) ובמדרש בילקוט ו"א כשראה המן את התך נכחו ויוצא בעטו והרטו כו', הוא ברמו אלף נ"ו. (דף קל"ד ע"ב) ומצאתי במדרש בילקוט מהו הנמצאים אותם שאבלו הסעודה הם יצומו כו', הוא בילקוט רמו אלף נ"ו. (דף קל"ז ע"א) בילקוט ענה מרדכי ואמר לאסתר אני יכול לבטל מנלת הענית כו'. (דף קנ"ו ע"א) איתא בילקוט היה המן חוזר ומבקש קורה של חמישים אמה כו', הוא ברמו אלף נ"ו, ב' יעשו עץ נבוה. (דף קנ"ז ע"ב) איתא בילקוט נדרה שנת מלכו של עולם וכי שינה יש לפניו כו', מובא בילקוט רמו אלף נ"ו (דף קס"ג ע"א) בילקוט רמו אלף נ"ז כיון שהוכר הכתר נשתנו פניו. (שם) ובילקוט (שם) אמר המן בבקשה ממך אל תעשה אותי שחוק בכל המדינות. (דף קס"ח ע"ב) ובמדרש בילקוט (שם) כשעצענו לו לצלבו לא היינו סוברים שהוא מן המייתרים להקב"ה כו'. הוא בילקוט רמו אלף נ"ח. וכל המאמרים ההם הם לקוחים ממדרש פנים אחרים:

ד.

המדרש השלישי הוא מדרש לקח טוב על אסתר, במבוא למדרש לקח טוב על בראשית ושמות (צד 60) רשמתי כל כתיבי יד מן הלך טוב על חמש מנלות הנמצאים באוצרות הספרים. בין אלה כתבי יד הוא אחר אשר שלח אלי ירודי הרב החוקר הגדול מהור"ר אהרן יעליזנעק נכתב בשנת ה'א"רמ"א, (עיון מבוא שלי הערה נ"ב). ויען כי ראיתי אשר רוב דבריו על אסתר לקוחים מן מדרש אבא גוריון, אמרתי לספח את המדרש לקח טוב על אסתר אל המדרש אבא גוריון ומדרש פנים אחרים עם הערות קצרות: ובאשר נודע לי (כמו שהבאתי במבוא) כי נמצא המדרש לקח טוב על חמש מגילות גם באוצר הספרים במינכען קובץ 77, התאמצתי להשיגו, וע"י השתדלות הארון הנכבד דירעקטאר דער אססאלינסקישען ביבליאטעק Dr. Kentzrynski נשלח אלי הב"י ה"ה להשתמש בו (ג), והוצאתי השינויים וההוספות הנמצאים בו, והבאתי כולם בהערות שלי למדרש לקח טוב על אסתר.

והנה

פ"ב, רק עם הוספות שהסגנתי בין שתי תלמי מנוגע: (ג) הכ"ח כחונ על קלף כתבית חלי באגניו פאליא, ומחזיק 70 דפים של קלף, (המשה עמודים האחרונים הם חלק). ונכתב בכח הדך בלאותיות הדומות לכח כש"י. ונכתבו החמש מגילות על 67 דפים גדולים פנים ואחור, כי כל דף כחונ משני טבריו, וכל לד מחזיק 33 שורות בכל נוחם דף, ונכתב על זה הסדר: רות, שה"ש, אסתר, איכה, וקבלת, מנלם רות מתחלת דף א' פ"ב (אחרי שכל שער הכפר כחונ מדרש על חמש מגילות ועל ספר תהלים, ואין ספק שהיה נ"ל בקובץ סזה מדרש תהלים), וגם כתוב: לה' הארץ ומולוה קינן כספי אכנהם ככ"ה אהרן יצ"ו, וגם: פ' מתחם מגילות קינן הוסיפאים לאופן ככ"י יקחמול ככ"י אכנהם מפולכי (forli) הוסיפ, ככ"י משלם ז"ל ככ"י מתחם הוסיפ, ככ"י מדרש הוסיפ ז"ל, ככ"י יסודה הוסיפ ז"ל משישיטיביו (Trestevere), וזה מיוסדה מתח מהה אמי בת כמסור"ד מרדכי הוסיפ ז"ל מביט איטילוגי רומינימי (Angeloni Romano): אחר כל זה נכתב ת"פ

(דף כ ע"ב) מצאתי בולקוט רמו אלף מ"ט ו'ל ועוד שלחה לו שומה מ"פ פ"ש כו'. (דף כ"ז ע"א) וכן נמצא בולקוט עשה משתה י"א שעמרו עליו אצרכות כו'. (דף כט ע"א) ובולקוט עשה הסבורית היה כראה להם כו'. (דף ל"א ע"ב) נמצא בולקוט רמו אלף מ"ח הביאם לחצר נינת ביתך המלך והיתה נטועה אילנות כו'. (דף ל"ג ע"ב) בולקוט רמו אלף מ"ח ולא היה משקה בהם פעם שניה כו'. (דף ל"ד ע"ב) בולקוט רמו אלף מ"ו א"ר לוי כך היה תבסוס של אנשי פרס כו'. (דף ל"ט ע"ב) במדרש הילקוט רמו אלף מ"ט כתוב כלשון זה ישראל כשהם אוכלים ושותים עוסקים במקרא ובמשנה ובמבטא כו'. (שם) בולקוט רמו אלף מ"ט אחשוורוש שהיה שפ פ"ש אמר אין נאה כושתו. (דף נ"ו ע"א) במדרש רבתי אחר הדברים האלה כו' זה ליתא במדרש רבתי, רק הוא במדרש פנים אחרים טובא בולקוט שם רמו אלף נ"א ובמאמר שלפניו רשום "מדרש אסתר" וחשב כי גם המאמר הזה הוא במדרש רבתי, ואינו כן, והציון מדרש אסתר הוא בטעות, והילקוט לא הביא כלל מאמרים ממדרש רבתי. (דף נ"ח ע"א) אמרו במדרש רבתי ופקד המלך פקידים כמה סתרות נהן זה בעולם כו', זה ליתא במדרש רבתי, רק מובא בולקוט רמו אלף נ"א בפ' ופקד המלך, ומצויין בצדו "מדרש", והוא מדרש פנים אחרים ב' וחשב כי כוון לדברי מדרש רבתי. (דף ס' ע"ב) במדרש בולקוט רמו אלף נ"ב בפ' איש יהודי א"ר שמעון כו', הוא בפרד"א פ"ג, והילקוט ציין בהתחלת המאמר "מדרש" וכונתו למדרש שמואל פ"ג, ועל המאמר ר' שמעון אומר חסר הציון, והוא מפרד"א שם. (דף ס"ד ע"ב) ובמדרש בולקוט ולמה ב' פעמים אשר הגלה כו', מובא בולקוט רמו אלף נ"ג. (דף ס"ה ע"ב) וכן במדרש בולקוט היא אסתר בנערותה כו', מובא ג"כ בולקוט שם. (דף ע"א ע"א) דברי חו"ל במדרש ובהניע תור אסתר לא היתה אסתר מבקשת לעשות דבר כו', מובא בולקוט רמו אלף נ"ג, והוא ממדרש פנים אחרים ב'. (שם) במדרש בולקוט א"ר יצחק כך היו עושים סייסוס כו'. (דף ע"ג ע"א) אמרו רז"ל בילקוט כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד שהיה בורח בן הגדולה כו'. (דף ע"ו ע"ב) איהא במדרש כל הנשים שהיו בחצר היו מקשטות אותה כו', לקח זה מן הילקוט שהביא בן והסר הציון והוא מן מדרש פנים אחרים. (דף ע"ח ע"ב) ובמדרש בולקוט א"ר לוי איקונין של ושרי כו'. (דף פ"ג ע"ב) ובמדרש בולקוט א"ר לוי למה קצף בנתן ותורש כו'. (דף פ"ה ע"א) במדרש בולקוט למה אמר מרדכי לומר למלך כו'. (דף פ"ז ע"ב) איהא בולקוט ולמה אברה למלך בשם מרדכי כו'. (שם) ועוד איתא בולקוט י"א שבויה בגיבתא ותורש. (דף צ"ג ע"ב) דברי המדרש אשר בולקוט (רמו אלף נ"ד) אמרו לו היו יודע שאתה מפילין בחרב כו'. (דף צ"ד ע"ב) בולקוט איתא וכל עברי הכלך למה היו משתחווים לו י"א נתן אלדיו בבליו כו', הוא בולקוט רמו אלף נ"ז. (דף צ"ה ע"א) אמרו בולקוט (רמו אלף נ"ח) אמרו לו והרי מצינו אבותיך שהשתחוו לאבותיו כו'. (דף צ"ה ע"ב) במדרש בולקוט (רמו אלף

כמה להשקוט ומדכוי ידע אמר יודע אני שגורם פליסם כליים ט', והסתיוקו מהילקוט, ולא נתאל ככסה, רק במדרש פנים אחרים ב'. וכן דף נ"א מ"א סניא במדרש רבתי אמר סדכיס כו' וזה ליתא במדרש, רק ראה כי מונא כן בולקוט רמו אלף נ"א, ובמאמר שלפניו "שם מדרש אהבה", והסכיני כי גם המתאמר היה כו' במדרש רבתי, ואינו כן, רק הוא מן מדרש פנים אחרים ב'. וגם בולקוט במאמר שלפניו אמר רבתי ופקד המלך "מדרש אסתר" הוא בטעות, כי הוא מתמנה מנילה י"ב ע"ב. וכן דף נ"ח מ"א אמרו במדרש רבתי ופקד המלך פקידים כמה עבדות כו', זה לא נתאל במדרש רבתי, רק לקח דבריו מהילקוט רמו אלף ל"א ומציון שם כלדו "מדרש" ותשג כעוון למדרש רבתי, ואינו כן, רק הילקוט טוון למדרש פנים אחרים וציון בהסתובות למדרש פנים אחרים ב' הסכה ס"ג וס"ג. ואלוהי נמנות סלוי דף מ"ב מ"א שבויה וז"ל: "שבו מילתאי במדרש רבתי להשקוט ומכית יד". לכתמי לא היה לפניו המדרש ככתב יד, כי לא בודלתי היה מביא טוד סכנה פתמים, רק ראה כן ונוכח כליים מפרש ואלוי ס"ד יסודם בן טוון אשר סנילו סכנה פתמים, (בתו דף ק"ג ע"ב, ודף ק"ג"א ע"ב) מדרש ק"ה אשר הסתיק ס"ד יסודם בן טוון, פכס כי המאמר היה שבויה הוא לשון הגמרא, וז"ל: ומתאן מכדי פריטתא סיה דזמנ מר עטיס דדנר עבירי נסכונו מתלי לא אהתי א"כ יופי נר חנינא תלמד שפנמה בס לרעס [במדרש מ"ה לניגוס נשני], בהתיובתא מנא תלמד שגא נבדילא ועפס לה זנב [כשהיה דמנין סתן מתאנין את כדמלום שלא יפלו שניסן זמנין] ס"ד. והוא המדרש מנילה דף י"ב מ"ב

אשר בהאמבורג העתיק הסופר איזה מאמרים מן המדרש פנים אחרים נוסח ב' והעתיק בסירונון לא כסדר, והשמיט באמצע, גם נמצא בו הרבה שגיאות (יא), ונמצא בשלימותו במדרש פנים אחרים ב', ולא כמו שרצה לשער הרב החכם הנ"ל בהקדמתו לבית המדרש שם כי המדרש הקמן הזה הוא המדרש מגלת אסתר הגרפס בקושטנטינא רע"ט, ובאמת אינו כן, ושער כן בעבור כי המדרש הגרפס בקושטנטינא לא היה לפניו ויקר מאד במציאות, והוא אשר הוציא פעם שנית החכם הנודע ה"ר חיים שאיר הורוויטץ.

המעתיק או הסופר מן מדרש פנים אחרים א' וב' קצר בהרבה מקומות ולא העתיק כולו, וסיים בכל פעם "כרלעיל עד ...", וכוונתו שבמדרש אבא גריון אשר העתיק לפני המדרש הזה נמצא כסגנון הזה. ובהערות שלי אשר ערכתני על המדרש הזה העירותי על כל המאמרים אשר השמיט ובאיזה מקום נמצאים במדרש א"ג. ולא יפה עשה הסופר הזה, כי אם נמצא המאמר הזה באבא גריון, היה במדרש הזה בסגנון אחר ובלשון אחרת, כמו שהעירותי עליהם כי נמצאים ככתבם וכלשונם מובאים בילקוט אשר לקח מהמדרש הזה, כי המדרש הזה של פנים אחרים היה לפני בעל הילקוט, ועל המאמרים שהביא ממנו רשם "מדרש", ועל הרבה מאמרים לא רשם כלל, וכולם נמצאים מלה במלה במדרש הזה. גם תמצא ברשימה אשר נתתי לפני הקוראים להראות המקור ממאמרי הילקוט למגילת אסתר, ותראה איזה מאמרים הנובעים מן המדרש הזה. גם נמצאו בו איזה מאמרים אשר לא נמצאים במדרש פנים אחרים ב' רק במדרש פנים אחרים א', ואלה הם: ברמו אלף נ"ה ויתב ככל אשר צוה המן המן צוה וכו', הוא בפנים אחרים א'. וכן רמו אלף נ"ז פתעגן הכתב, ג"ב שם. עוד שם והמלך והמן הוא ג"ב שם. וכן ומרדכי ידע הוא ג"ב שם. וכן ותהלחל המלכה י"א מעוברת היתה ג"ב שם. ולדעתי קרוב הדבר שהיו המאמרים בראשונה ג"ב במדרש פנים אחרים ב', אבל המסדר מן פנים אחרים א' לקחם משם, ואח"כ בראות המעתיק כי כבר נמצאים בפנים אחרים א' השמיטם מן מדרש פנים אחרים ב' אשר שם עיקר מקומם. בעל הילקוט רשם על ב' מקומות אבא גריון וצ"ל מדרש, והוא ממדרש פנים אחרים, כמו רמו אלף מ"ה בימים ההם כשבת זש"ה והוא מהשגא ערניא, וצ"ל מדרש. גם ברמו אלף ג"ג וישם את כסאו עשה לו בימה, מצויון אבא גריון, וצ"ל מדרש, והוא בפנים אחרים ב'. ולפעמים להיפך רמו אלף נ"ה על ויקראו סופרי המלך מצויון מדרש וצ"ל אבא גריון. ולפעמים מצויון אבא גריון בטעות כמו רמו אלף מ"ח והשתיה כרת אין אונם מהו כרת מצויון אבא גריון וצ"ל מגילה י"ב ע"א. וכן ברמו אלף נ"א ויאמר ממוכן ציון אחד "מדרש אסתר" בטעות, מלבד כי הילקוט לא הביא המדרש הזה, הגה המאמר הוא במגילה י"ב ע"ב ולא במדרש :

הרב בעל מנות הלוי הביא הרבה מאמרים בשם הילקוט, והעיר עליהם לבארם ולפרשם, מהם אשר נובעים מן מדרש אבא גריון והבאתי אותם לעיל בסימן ב'. ועתה ארשום כל המקומות אשר הביא בהם מאמרים מהילקוט ונובעים מן מדרש פנים אחרים (יב):

דף

(יא) כמו צבית המדש (דף י"ט) ומקוה את הכרייה ז"ל את הכעסיה. (שם) פד שלא הביא המה, כ"ל פד שלא הביא המה. (דף כ') שמתפקד מן הקב"ה, חקרה מלם, ולכבדתי". (פוד שם) אמר לו הקב"ה כלום מנפש מנכיומו, ז"ל אז כלום הקב"ה מנפש מנכיומו. (דף כ"א) אמר לו אם כנוי, ז"ל עס כנוי. (פוד שם) הפגד קנט לדון אמר, כ"ל הפגד קנט לו לדון אמר. (פוד שם) יש לך בן ואמס אויב אויב, כ"ל יש לי בן אמר ואני אויב אויב. וכן שם נמקום ויכרתה אויב והולאית אויב ומיטת וקבעתי לו זמן. (דף כ"ב) אמר לו ר' מאיר ככר כמיב נבלתי יקומו, פה חקר ונמאל לנכון כ"ל אשר לפניו וכל"ל, אמר לו ר' מאיר ככר כמיב [ימינו מתוך נבלתי יקומו הקילו ורננו שוכני עפר, ח"ל הסגמון שמה ממים יקומו נפלים על יקומו, ח"ל ר' מאיר ככר כמיב] נבלתי יקומו. (דף כ"ג) חקר ושמו מרדכי ששמו מחקבל ונחש על הכריות, (פוד שם) בן קוש שהקיס על לגתי נחמים, כ"ל. (פוד שם) איש ימיני כ"ל סייס איש ימיני שהגביה שלי על הקב"ה שבעש שפשה הקטמ נהמן טרעש: (יב) את המדשט רכב כל אסתר הביא שמונים פעמים, וכלל פעם יכנסו "מדשט רכב דחאשמו"ס", והתאמרים שהביא שמון כולם נמאלים במדשט אסתר רכב, רק נדף ד' פ"ב הביא מאמר אחד ששם מדשט נכתי

לרשום בזה כל המקומות והם אשר הביא שם למען ידע הקורא מקורם : דף כ"ז ע"ב ובילקוט
אבר כל הכפמן הזה אינו מניח אחרי כו', מובא בילקוט רמז אלף מ"ז בשם א"ג . דף כ"ט ע"א
וכן בילקוט אבא גוריון א"ר חנינא בר פפא מלמד ששמעו גדולי ישראל וברחו , הוא ברמז
אלף מ"ח בשם א"ג . דף ל"ג ע"ב במדרש הילקוט מי שהיה שותה בכוס זה לא היה שונה בו
כו' הוא בילקוט שם וחסר הצינן א"ג . דף ל"ח ע"ב ובילקוט רמז אלף מ"ט אתה מוצא שהנשים
מבקשות להיות יודעות הבל כו' הוא מא"ג וחסר הצינן . דף פ"ט ע"א ובמדרש הילקוט רמז
אלף נ"ג אתר הדברים האלה הרהורי דברים היו שם בו הוא מן א"ג וכן גרשם בילקוט בצדו .
דף צ"ב ע"א במדרש אשר בילקוט רמז אלף נ"ג א"ר עקיבא עד היכן גדלו עד עין של חמשים
אמה , הוא מא"ג . דף צ"ד ע"א ובילקוט רמז אלף נ"ד אמר להם מרדכי משה רבינו והזיינו
בתורתו בו הוא מא"ג וחסר הצינן . דף צ"ח ע"ב כדאיתא במדרש בילקוט רמז אלף נ"ג א"ר
יצחק בר נפתח כו' הוא מא"ג . דף ק"ח ע"ב ובילקוט ממלוך אדם חנף כו' הוא בילקוט רמז אלף
מ"ד בשם א"ג . דף ק"ט ע"א איתא בילקוט א"ר יצחק בר נפתח הוא בילקוט רמז אלף נ"ז ר"ה
בלילה ההוא והוא מא"ג . דף ק"ט ע"ב ובילקוט א"ר חנינא בר פפא מלמד ששמעו גדולי
ישראל , הוא בילקוט רמז אלף מ"ה בפ' ובמלאות בשם א"ג . דף ק"י ע"א בילקוט בפ' בלילה
ההוא רמז אלף נ"ז אר"ש בשעה שאמר המן הוא בא"ג בפ' אם על המלך טוב . דף ק"ח ע"ב
בילקוט ויקראו סופרי הכלך עם בזוי יש כו' הוא בילקוט רמז אלף נ"ה והוא מא"ג . דף קל"ה ע"א
כמו שקדם הילקוט מרברי אבא גריון . דף קל"ו ע"א בילקוט רמז אלף נ"ז כתוב באותה שעה
הלך ומצאו למרדכי שהיה יושב בראש התינוקות כו' הוא בילקוט ר"ה ותאמר לו זרש , והוא
מא"ג . דף קנ"ו ע"א איתא בילקוט דאהשורוש ותאמר לו זרש אשתו שם"ה בעלי עצה היו לה
כו' , הוא ברמז אלף נ"ז בשם א"ג . דף קנ"ז ע"א ובילקוט בשעה שהכינו מרדו ונפל עליו הוא
ברמז אלף. נ"ז ר"ה ותאמר לו זרש והוא מא"ג . שם בילקוט בשתי שעות מהלילה נשמעה
בכיתת למרום כו' הוא בילקוט שם והוא מא"ג . דף קנ"ח ע"א בילקוט רמז אלף נ"ז באותה שעה
אמר הקב"ה למלאך , הוא מא"ג . דף קנ"ח ע"ב במדרש בילקוט והיה המלאך עומד על גבו כו'
הוא מא"ג . ובעל מצות הלוי הביא המאמרים האלה אשר מציא בילקוט והעיר עליהם דברים
נבוחים הראויים אליו :

ג.

המדרש השני על מגילת אסתר אשר אני מוציא לאור הוא מדרש פנים אחרים , ולא
נדע ממנו עד היום . ומצאתי בכ"י אקספארד והוא קובץ Michael 577 № 155
אשר הבאתי למעלה . בהתחלתו נמצא הרנחומא ואחר כך מדרש אבא גריון ואח"כ נמצא
עוד מדרש אחד ורשום עליו „פנים אחרים“ ר"ל מדרש אבא גריון בפנים אחרים . אבל
ראיתי כי נתחבר במדרש הזה ב' נסחאות יהד ובאמת נפרדים הם זו מזו ולא נולדו בזמן
אחד , לכן הפרדתי אותם . את החלק הראשון אכנה בשם מדרש פנים אחרים נוסח א' ,
ואת השני מדרש פנים אחרים נוסח ב' . הראשון הוא קמן בכמות , ונמצא בו מאמרים אשר
לקח המסדר מן גמרא בבלי מגולה , גם מאמר אחד מפרד"א , והעתיק מלה אחת איסטרוגולום
עם המעות כמו שמצא בפרד"א במקום שיש לתקן איסטרוגולום . לא כן אשר ב' הנה הוא
גדול בכמות , והוא מדרש בפני עצמו , ואין לו התיחסות אל הראשון . הרב החכם הגדול
מזהר"א יעללינעק הוציא לאור בבית המדרש ח"א צד 19—24 מדרש קמן ויכנה „מדרש
אחר על מגילת אסתר“ , והוא רק על פרשה ב' על הכתוב איש יהודי היה בשושן עד בערב
היא באה . וזה הוא אשר נעתק למענו נ"כ מאוצר הספרים אשר בהאמבורג בקובץ עם
מדרש אבא גריון ביחד אשר הוכרתי למעלה . והנה המדרש הקטן הזה אשר הדפיס מהקובץ

פתח דבר

חיים מאיר הורוויץ (בערלין תרמ"א). המדרש הזה הוא כמו ילקוט אשר אקף מאסף אחד מתנודות חז"ל בנפרא מגילה פדר"א אסתר רבה ויתרגום ראשון ויתרגום שני, וגם מן מדרש אבא גוריון לקט הרבה, והתעורר עליהם התחם הנ"ל בהערותיו.

הנשך הגדול רש"י ז"ל ראה המדרש אבא גוריון הזה, והביאו בפירושו מ"א י"ט, וז"ל: וכל צורת הכסא מפורש באגדת מגילת אסתר, וכוון למדרש אבא גוריון (1).

רבינו טוביה ב"ר אליעזר ז"ל בלקח טוב על אסתר כ"ו השתמש הרבה במדרש הזה, ואת המדרש אסתר רבה לא ראה כלל, כאשר יראה הקורא במדרש לקח טוב הנ"ל אשר ספתי אל מדרש א"ג, וימצא כי כמעט כולו מן מדרש א"ג לקוח, כמו שהעירותי בהערות אשר ערכתי עליו.

פסיקתא חדהא (נרפסת בבית המדרש ח"י צד 53—58) השתמשה במדרש א"ג, ומובא בה דברים ממדרש רבה ומדרש א"ג מעורב יחד, וגם היא מן מאסף אחרון.

תרגום ראשון ויתרגום שני (ח) השתמשו במדרש אבא גוריון. והיה להם לכקור, כאשר הראה בהערותי (ט), ולפעמים המצא כי לא ירד המתרגם להבנת דברי המדרש ומתרגם שלא כמשפט (1):

גם בעל הילקוט הביא מאמרים רבים בשם מדרש אבא גוריון, על איוה טהם רשם אבא גוריון, אבל לרוב לא רשם כלל. וברשימה אשר אני נוהג לפניכם מהילקוט מקור כל מאמר ומאמר אשר שאב ממנו למגלה אסתר, תמצאו איוה מאמרים שאב מן המדרש א"ג: **גם** הכלבו סימן קי"ט הביא מאמר אחד מן מדרש אבא גוריון המכונה „דמות כסא של שלמה המלך“, והוא לקוח מן מדרש אבא גוריון. והרב מדר"א יעלינעק הדפיס את המאמר הזה מהכלבו בבית המדרש ח"ב צד 83—85, ובאמת חסר זה באבא גוריון אשר הוציא הוא לאור, כי הכ"ו בהאמבורג אשר נעתק למענו הוא מקוטע וחסר הרבה, כמו שהעירותי לעיל: **והנה** גם הרב ר' שלמה אלקביץ בספרו מנות הלוי הביא הרבה מאמרים מהמדרש אבא גוריון, אולם הוא בעצמו לא ראהו, רק הביא המאמרים כאשר מצא בילקוט, ע"כ אמרתי לרשום

(1) נתינת שבו"ת הד"ך ק"כ ע"ה הביא ח"ל: רש"י מ"א י' י"ט מכנה את חכמים אסתר בשם מדרש אסתר פ"ב. זה איתו, כי מקור המאמר הוא במדרש א"ג, ודברי החכמים נובעים מן מדרש א"ג, וכפי"כ כוון למדרש א"ג: (2) חכמים רש"י הכיזו רש"י מגילה י"ג פ"ב, והסביר ערך דוגמא וערך פ"ו, ויתרגום שני מונח בנ"ט דברים ג' ד', והיה כנר מקודר לפני צבל מס' סופרים, וכפי"ג ה"ו הביא בשם חכמים רב יוסף מה שהוא חכמים שני, ויש איוה שיטתים בטקסא. ובפל מס' סופרים יבנה את החכמים בשם חכמים רב יוסף: (3) והחכם הגדול החוקר הנפלא מוהר"ב ז"ל טען בפרו ג"פ טז 270 חשב כי המדרש א"ג השתמש בחכמים שני בענין הכסא של שלמה והביא שם ג"כ דברי הילקוט שהביא בנמו ח"ג מ"ו „באבא גוריון ובחכמים מוסף חשב“, ולמד מזה כי במדרש א"ג הוא נחשב מאמר הוא בחכמים, מנב"ל כי הכוונה הוא להיפך, כי בחכמים מוסף חשב ובחכמים הוא נחשב, כדור כי החכמים השתמש במדרש אבא גוריון ושם חשב דעותיו, גם אין כוונת הילקוט כמה חשב באבא גוריון ובחכמים מוסף חשב, מנב"ל באבא גוריון המאמר הוא מן מדרש אבא גוריון, ובחכמים מוסף חשב. כמו שכתב הכהן מוהר"ב חיים מאיר הורוויץ בראש דבר למדרש מגילת אסתר שהולח לאור ל"ו, כי חשב שהילקוט הפתיח כל המאמר מן מדרש אבא גוריון, ומה שז"ל בדרש „מדרש“ כוון למדרש אבא גוריון, ומה שז"ל הילקוט באבא גוריון, פ"ה האגדה הזאת נמלאת באבא גוריון, ובחכמים מוסף חשב, ומה שז"ל הילקוט כי גם באבא גוריון הילקוט מוסף חשב, והוא שז"ל הילקוט כי באבא גוריון גם בחכמים מוסף חשב אחד ואחד. ומה שהקשה שם החכם הורוויץ ח"ל: ועוד הנב עלמך מהיוה מדרש הפתיח צבל הילקוט את האגדה הזאת במדרש דנה לאבא חשב נא נמלאת האגדה הזאת, והמדרשים החכמים חכמא של שלמה המלך לא יצט"ל עוד בימינו. נעלם חשב כי הילקוט כוון למדרש פנים אחרים אשר אני מוסיף כמה לאור, והז"ל „מדרש“ טונבו למדרש הזה, ואף בלי זיון הביא חכמי דברים למגילת אסתר כמו שכתבתי להלן בהערות שלי למדרש הזה. גם בענין כסא של שלמה אשר הביא הילקוט וז"ל בדרש „מדרש“ כוון למדרש פנים אחרים. וזה שז"ל „באבא גוריון ובחכמים מוסף חשב“ ר"ל שמוסף בענין יתה הכסא יתה ממה שהוא במדרש פנים אחרים, ולא כוון כמה שז"ל בדרש „מדרש“ אל מדרש אבא גוריון, כי שם הוא כגטון אחר ממה שהביא: (4) כמו שכתבתי במדרש אבא גוריון הפסד קפ"ה שתרנגם והוא מזקא להון ממלא ארכובא, ומקום אשר במדרש א"ג עמוד סתיבה מונחת להם מן שמו, וחשב שפי' שמו מלא שמו לך: ומגם ארכובא, ובאמת החכם ח"ל מלטט, כי שמו בלשון פסוקי פ"ה מלטט, ומה דנקב שמו וישתמוך לך: וז"ל גם במדרש פנים אחרים ב' שם הסתקא שתימה מוסבת להדין שמו. וז"ל שם בפרומוהו הפסד מ"ה.

אבא גוריון הזה, הואיל בחסדו החכם הגדול הזה, להוציא למעני כל השינויים, ורשם אותם על העתקה אשר שלחתי אליו מכ"י רומי. ואני נוהג לו בזה תודה ותשואות חן בעד מזבו וחסדו. את הב"י הזה אכנתו בהעדות "ב"י ק"י" (ר"ל קאמבריש):

עוד כתב יד אחד נמצא באוצר הספרים של די ראסי בפארמא, קובץ 563. וההוספות והשינויים בינו ובין ב"י שלי, הוציא למעני ידידי הרב החכם השלם ה"ר חיים מאיר הרוויץ, בהיותו בפארמא, ושלחתי אליו הב"י מבריטיש מוזיאום, והוא רשם השינויים ביני שימי. בב"י הזה נוספו לפעמים איזה מאמרים אשר רשום עליהם, ובכרדרש אחר". גם להחכם הזה אני נוהג אלף תודות. הב"י הזה אכנתו בהערות שלי "ב"י פ"י" (ר"ל ב"י פארמא):

ב.

בהמדרש אבא גוריון כבר השתמש בעל מדרש אסתר רבה, (ה), והביא ממנו הרבה מאמרים, ואסף בחפניו מאמרים שלמים עם הוספות ובהרחבת לשון כדרך מאסף אחרון (1). גם עוד השתמש במדרש אבא גוריון מדרש אחר המכונה מדרש מגילה אסתר (איננו המדרש אסתר רבה). נרפס פעם ראשונה בקובץ יחד עם ספרים שונים בקושטאנטינא שנת רע"ט, ופעם שנית בקובץ מדרשים קטנים אשר הוציא לאור הרב החכם המהולל רבי חיים

(ה) המדרש הזה הוא המתדבשים המלומדים, ונמצא בו דברים מן יוסופון ליהודים פ"ד, כמו שהתעורר בעל מאור עינים פ"י ו"ל: והנה תראה בנכח כשמש מדרש אסתר כי כל כיפוך תשוב מרדכי ותפלתו ותפלת אסתר הנמצאת עם גלבון הקדוש הכל לקוח מזה נאות מן היוסיפון ליהודים פ"ג [צ"ל פ"ד] ככ"ל, וכן ראינו בלקח עוב כ"י (פ"ה) ב"י ומעמוד מחזר בית המלך שהביא כתוב בס' יוסף בן גוריון בקורין לומר יוסיופוס, כי בלכת אסתר לחזר הפנימית לקחה עמה ג' נערות כו', גם זה נמצא במדרש אסתר פ"ט אות א'. וראינו כי בעל מלת לבו דף קמ"ד פ"א הביא כל המאמץ בשם היוסיפון אשר נמצא במדרש אסתר רבה. המדרש הזה לא הוסיף לפני כ"י ונעל הפסוק, גם לא היה לפני בעל הילקע, ולא הביאו כלל. וראינו בהגדה בקורה לכאנן מוה"ר"ן חיות ז"ל שכתב: מדרש אסתר מונח בעבור, ואני לא מנאמי כפסוק אף פעם אחת שהביא המדרש הזה, כי מה שהובא בעבור פסוק קומום הם דברי המוכפי. גם הביא עם הרב הכלל מדרש אסתר מונח בתוך פ"ה ל"ג ע"ב, גם זה היה, כי ז"ל המוס' מדרש אסתר גבי ישנו עם אחד שאל' המן לאהבויבוס אס' זכור ויפול לבוס של אחד מהם וזכור ובוטאו ואלו ראויי המלך עטם גם חובטם בקרקע ולא עוד אלא שמדעו טכור שלשה פעמים ע"כ. וזה לא נמצא כלל במדרש אסתר, רק כל המאמץ הוא בנמנאל המגילה י"ג ע"ב, רק כסיום שהביאו המניי המוס' וז"ל עוד אלא שמדעו טכור שלשה פעמים" ליתא עם, ואולי היה כן לפני המניי המוס' בנמנאל. והיה כתוב בתוך ב"ב' מגילה, וכוונתם בתפלתה מגילה, ואח"כ גם מרפס אחד והליג במדרש אסתר. והנה כפי הנראה נמנאל המדרש הזה ב"י, לכן נמצא בעל נמנאל במגילה כהג' רננין דתמין", כמו פ"ח אות ג' רננין דתמן, ופואל במגילה דף כ"ו. גם אות ד' רננין דתמן אמרין, הוא ג"כ במגילה בס. וכן פ"ג אות ב' נגנו דתמן אמרין תמין להמן, הוא בנמנאל חולין דף ק"ט. וכן פ"ח אות ז' המן אמרין, הוא ג"כ במגילה בס. וכן נמצא וכן נגנו י"ב המן אמרין, הוא בנמנאל כרית דף י"ב פ"א: (1) בפתיחה דלכתב אדם ע' נמצא החללה המדרש הזה אצ"ל גוריון אוש' ז"יון אבר מתפש דברים כו'. עוד עם אות ע' ל"א מתוך אדם היף זה התשובה, הוא מן מדרש א"צ. וכן עוד עם אות ר' ל' בכדי פתח מי פכל ועשה קורא הדורות אדם ראש ליתוריס. במדרש פ"ג אות א' בסתמורו מתיב העשיר, גם אות ה' ובמלאת א"צ מיינא נר פפא גדולא הדור היו עם, גם אות ו"א ובלים מכלים שונים הבוא מתיב וכו' ופילס, גם אות ו"א והשניה כדת, כדת כל מקום ומקום. גם אות י"ד לפסוק כתיבן אוש' ואיש א"ל הקב"ה. פ"ג אות ע' גם ושתי המלכה מה כחה הכתוב כרפסס ספדעה (עד ד"א השני). גם אות י"ז ד"א בית המלטה כו' ד"א אצין (עד ד"א השני). עוד בס' ב' יודן וכו' לוי בש"ל ויחנן. גם אות י"א א"ל יחנן ד"א אצין לכה סאנה. גם אות י"ב אמר למתורפד עד זמר הננס ר' יעקב. אורו י"ג כשיבדלל אצילין ושותין. אורו י"ד ובתמן שלשה והאמה לו. גם י' מנעין עד אבא חין הקב"ה דן (עד ר"ל כותבין). אורו ט"ו ויקוף י"א ויחנן נאחזה שפא. עוד עם א"ל ויחנן כל אותה השנים. פ"ד אות א' ויאמר המלך מי היו א"ל כיומן. אורו ו' מה דכח מתורבן לקפון ר' ויחנן אברהם מלחה אמורתיין. פ"ו אות י"ג מה קאפון. פ"ז אות א' משל לאדם שסיסה לו כסיסה. גם אות ב' ד"א אחר הדברים א"ל ב' משל לגוליי. אורו ג' ד"א אחר הדברים הכתוב דברים. אורו ד' ר' יוסף עד הניחא פתח. אורו ז' ויחי באחזר כ"י ויחנן בש"ל בנימין. אורו ח' ר' לוי אמר. אורו ט' א"ל אוש'. אורו י' ויגו כסיסו ל"ג בן וסיב בן לקנינא. גם משל דתמן. אורו י"א בנאחזר הני כנאחזר הני. אורו י"ב ד"א ישנו. גם כל מה שהיה המן. אורו י"ג בנאחזר, וכן הכינו בנאחזר אהרה. אורו י"ד ונעשו במדעיו. גם א"ל יאחזק נאחזה התן הכשע בשלילה גדולה נא. אורו י"ט אמר לו קלומס אמה טובע. אורו כ' נבנין אמה. אורו כ"א ויאמר המלך הכשע בנימתיא. אורו כ"ג ארוכים הם הכשעים. פ"ט אות ב' ובכולם לא היו יודעים לתת עליה. אורו ד' לאחזר כשפשה המן. פ"י אות ד' מהר קא. אורו ה' ד"א ויקח המן. אורו ז' והמן נדחף. כל המאמרים האלה לקחום מן מדרש א"צ: דלמתי

4 I J. (ר). וראיתי כי המדרש הזה נמצא בשלימות ולא נלקה בחסר ויתיר, אכרתו להציאו לאור עולם, עם הערות ותקונים ומראה מקומות, גם השויתי כל מאמר ומאמר עם עוד חכשה כתבי יד אחרים אשר השתדלתי להשיג, ואפרטם פה אחד אחד להודיע הכונתם בקצרה, ואלה הם:

האחד כתב יד מאקספארד אשר נשלח אלי מאוצר הספרים דרשם, והוא מספרי של הרב החכם המנוח מהר"ד חיים מיכל ז"ל מהאמבורג, כי הספרים מהמנוח הנ"ל נמכרו לאקספארד, ובסומן Michael 577 № 155 ונוכר ברשימה שלו הנקראת אוצרות חיים (האמבורג הר"ח) אות מ' סי' תי"ח, ונכתב על קלף בשנת ה'א"ר"ל, ומחויק קל"ט דפים ומכיל גם התנומא, והוא כ"י הרביעי מתנומא אשר היה לפני, ואשר אכנהו „כ"י רח"ם", ודברתי אודותיו במבוא להתנומא אשר יצא בקרוב לאור. ואחר סיום התנומא בדף קמ"ו ע"ב סתחיל „אגדה דמגילתא", והוא מדרש אבא גוריון, ואכנהו בהערות שלי למדרש א"ג „כ"י א"י" (ר"ל כ"י אקספארד):

גם היה לפני כ"י שני מברשימי מועזאם בלאנדאן, קובץ 15402, נכתב בשנת ה'א"רמ"ב, והעתיקו החכם השלם מהר"ר אריה לויב שלאסבערג, ואני קניתי את ההעתקה היא מצנו. על הכ"י רשום מדרש אבא אורוין, ובסוף תם אבא אורוין. ובכ"י הזה נמצא בפסוק וקראו סופרי המלך נוסח האיגרת בלשון ארמי, ובכל כתבי יד האחרים הוא בלשון עברי. והבאתי את הנוסח הזה בלשון ארמי במדרש אבא גוריון בסוף הפסוק הזה. גם נמצא בדב"י הזה בפסוק ומרדכי ירע. במאמר ועוד ז' מדרוין יש בניהגם, מאמר אחד ורשום עליו: „הוספות מהר"ד אליעזר ז"ל", והוא לפרש המאמר ההוא, ואין ספק שהוא מבעל הרוקח, והעתקתי כל המאמר הזה בהערות שלי פרשה ד' הערה מ"ט. הכ"י הזה אכנהו בהערות „כ"י ב"מ" (ר"ל ברישיש מועזאם):

הב"י השלישי הוא הנמצא בבית המדרש בעיר לאנדאן, נכתב בשנת תש"ס, והחכם הג"ל הוציא השינויים וההוספות מכ"י הזה, והציגם בנלווינת בהשתקה אשר העתיק מכ"י ברישיש מועזאם, והכ"י הזה אכנהו בהערות „כ"י ל"י" (ר"ל כ"י לאנדאן):

הכ"י הרביעי הוא הנמצא באוצר הספרים בקאמבריש, קובץ 33, וחצר בראשיתו, וסתחיל מן המלות אריות של זהב תלולים עומדים משני צדי הכסא (עיין מדרש אבא גוריון הערה פ"א). הכ"י נכתב בשנת ה'ק"ע, וכולל מגלת אסתר עם פ"י ה"ר שמריה דאיאקריטי, גם פ"י על פרק ראשון מכ"י מגילה לה"ר שמריה הזקן האיאקריטי, (אבי וקנו של ר' שמריה הג"ל), גם מדרש אבא גוריון. עיין מה שכתב יידי הרב הגדול מהר"ר משה בן מאיר, המבונה דר' ישללער סינעספי, בספרו בניות ברמה קובץ 33, והוא רשימה סכ"י אשר באוצרות הספרים בקאמבריש, עם הערות משכלות הנכוחות למכין. וכן המדרש אבא

של מושל, סכך לפני זה „רכנן אחרון אחשוות שונא את ישראל יותר מהמן". (דף יב) מה סכסו יתי, ז"ל מה סכסו היה. (דף יג) ארנב אמות, ז"ל ארנב מאות. (סג) יש בה משע מאות וחששים ותשפס, חסך „מניות עם דס וכל מניות ומניות יש בו משע מאות וחששים ותשפ". (סג) ומנאבה נפרות אסתר ובי' ותקרא אסתר לסתן וכי, ז"ל וגי. (דף יד) ובסך מייס, ז"ל ונפס מייס. (דף יו) ויאמרו נסכי התלך וכי, ז"ל וגי. (דף יז) שארנבו לנכך לילות, ז"ל לילות. (סג) שביאו לידיוס ואחר שבינו, ז"ל שביאו לכוש. (סג) סנין נ"י מייס, ז"ל בי' מנין. (סג) דלח קמי ומספר, המלה קמי מיוסר. (דף יז) איזו פפמיס ובי' במקוס וגי. (סג) ולא הספיק: ז"ל ולא הספיק לנמור: (ד) הויקוב יזוה תכול מדרשוס על ד' מגילות (ומסך על ש"ה), על מדרש איזוה הוא מדרש דבס שלפניס דנפוס. ועל קבלת ורות הוא מדרש לקח טוב מה' טובים בלי אליפוז ז"ל, ועל מגלת אסתר הוא מדרש אבא גוריון, אבל מפורכ פס הגדת מו"ל מנמחל מגילה, על המלחמים מנמחל נפוס עליהם „הגדה", ועל המלחמים מנמחל גוריון, נפוס עליהם „מדרש". וכן מנמל מלחמים ונפוס עליהם „פ"י" כ"י. נפוס הכ"י בדף סלחיון נכוח: קנימי ארסו מה"ל ימח קמחי פה קשפיון (נכאס הכ"י) כחד בלשון רומי Costilionē) שנת קל"ח (1878) לפנס קמן, אזי נפס וקף אבן מניס. (וכן יש לחקן מנמחל מדרש לקח טוב ז"ל „שנת קל"ח" במקיס רל"ח, וכן נכסס על גנשון יוסף 1378—5183 anno, ובס ז"ל „קנימי ארסו מה"ל ימח"):

פתח דבר

המדרש אבא גוריון על מבלת אסתר אשר אני נותן לפניכם קוראים יקרים : נקרא על שם התחלתו שבתחיל : אבא גוריון איש ציירן, וידוע כי הרבה מדרשים נקראים על שם התחלתם. הרב בעל הילקוט ראהו, והביא הרבה מאברים מכנו בילקוט אסתר גם בשופטים רטו נ"ג, וציין מצדו "אבא גוריון", ופעם אחת ברמז אלף מ"ו בסיום המאמר הביא "באבא גוריון ובתרנום מוסף מעט". ובעל שם הגדולים (ח"ב אות מ' סי' 62) ידע מן המדרש הזה רק כאשר הביאו הילקוט. והרב בעל מאור עינים פנ"ז ראהו, וז"ל שם : "לפי מה שראיתי בפסיקתא דרב כהנא נמצאת אצל מדרשי אבבי"ר ואבא גוריון בספר קרבן [כתב יד] שראיתי במדרש הנדב יצחק איש פאנו אורח פירד"ה".

המדרש הזה היה ספון וטמון בכתב יד, והוציאו לאור עולם ידידי הרב החוקר הגדול מוהר"ר אהרן יעלינעק, בבית המדרש ח"א (לייפציג רתי"ג), ע"פ כתב יד הנמצא באוצר הספרים בהאמבורג קובץ 37, אולם בקובץ הזה היסר ודילג הסופר מאברים שלמים, והרבה פעמים יצא במלת "וכו"ר די חוברתו (א). גם נמצא איזה הוספות אשר הוסיף הסופר מגמרא מגילה (ב). וכמו כן עלו קמשתו הטעות למכביר (ג). וזה לא כביר געתק לבעני המדרש הזה מכתב יד אחר הנמצא ברומי בכיבליאטקא הנקראת Casanata מסומן וראיתי

(א) שמו שזרחה נבית המדרש דף ב' גפ' נתיים ההם כשנת נכיום התאמר עם המלות לבקא אלף סגנד שש. פה חקר מאמר גדול, והכח המו"ל הוסיף בקוף מלת "אלעתי", אבל בלמה חקר כיום המאמר, וז"ל כנגד שם נביתם שפתיים לאלף מרומי, גם חקר כל המאמר שלאחריו מכאן של מלה, וגמלא לנטון בשלימות ככ"י שלפניו. וכן נדפס נבית המדרש ח"ב דף פ"ג בשם מדרש דמות כסא של שלמה המלך כ"ה, אשר הפחית מן ס' כלבו סי' ק"א, ובלמה הכלבו לקח את כל זה ממדרש אבא גוריון שלפניו, ואין ספק שנקבץ אשר נהאמטונד אשר נעסק ממט בעד הכ כד' יפליניטק חקר דף שלם עד והשחית כזה. וכן עוד שם נבית המדרש ח"ב דף ז' גפ' ויסי בלמאנס הליו יוס ויוס ר' יהודה אומר נבית של רחל וכו' עד ירלו זדוקים וישמחו. השמים פה מאמר גדול עד סקיום בלמאמר ירלו זדוקים וישמחו, וגמלא לנטון ככ"י שלפניו. עוד שם דף ח' ויבז בעיניו ח"ל לוי לשוף שקינן וכו' עד אמר לו הקב"ה אחי הוא גורלן של בניי, גם פה השמיט מאמר אחד עד הוא גורלן של בניי (לפניו של ישראלי). וכן עוד שם דף י"א בקוף פ"ג כפסוק ויקראו סופרי המלך, אחרי המלות אלף מרש פלמך, חקר מאמר גדול הנתאל לנטון בכל כתיבי שלפניו : (ב) כמו (דף ב') ויחי יומי אחשוכים הוא רשם בו' עד זדוד הוא הקטן, לקוח מן גמרא מגילה י"א ט"א גליהא ככ"י שלפניו : וכן (דף ט') ויאמר המן אחר לו נלנינה בו', וכן המאמר שלאחריו מפורד והפורד כפיריה היו בו', הוא מנמרא מגילה י"ג ט"ב : (ג) כמו (דף ח') מה רלו להיות נבאש. ז"ל מו רלוו להיות נבאש. (שם) אדם ראש לישכים, ז"ל לזורים. (דף ו') אל הכנל כבוד, ז"ל כסא כבודך. (שם) ומגדלים לחזקיהו, ז"ל ומגדנות. (שם) בניייתה, ז"ל בוז ביניה. (שם) אחרכנא, ז"ל אחריב ביניה. (דף ז') דכיוז אבא לקבל אלפא המרא שחא, ז"ל דכתיב לקבל אלפא ממרא שמי, וממלא אבא יש לתהוק. (שם) מן אהקובין, ז"ל מן הגדוקו. (דף ה') וגו' בלשון חזרה לה המלות, ז"ל וכו בלשון חזרה לה המלות. (שם) כהרף מייט, ז"ל כהרפ מייט. (שם) מיד הכנו, ז"ל הכנו. (דף ו') כופה של חקר, ז"ל כופה של חקר. (שם) על ידי דעת שמים, ז"ל על ידי דעת שמוה. (שם) שחא יגע לו הדבר היה אמר לו שנלמך דניאל מדרש תלבי, זה לו יס למתק מן הספר. (שם) ומוסוף אחד, ומחשיב אחד. (שם) למד"ה, ז"ל למד"ה. (דף ז') לזלח פדכו לו מודע, ז"ל שפרכו. (דף ח') אס יתמו שמים ובי, ז"ל וגו'. (שם) ונבין מלקבין, ז"ל מקלבין. (שם) והפכתה אלגל לשכון, ז"ל והפכתי. (שם) ומשלה החומה כשבור לחדש אלגל, ז"ל כשפכים ומתה לאלגל. (שם) ולא פקדנים ובי, ז"ל וגו'. (דף ט) ומסוכין ארטון נידו, ז"ל ומסוכין. (שם) כי יעבד בקמאי, ז"ל כדועבד בקמאי. (שם) כדלכו בעיני למיוון מהיון מירפס קודים עליט שוקין, ז"ל כדלכו בעיני למיוון מהיון מירפס סוגיין עליטו שוקים. (דף י') מלך לך מן הדעת הזאת, ז"ל מן הכפע הזאת. (שם) ויורא ממית ומתים, חקר ויקקת מהם. (שם) או אליהם ז"ל איה אליהם. (שם) ושפך היכלו, ז"ל ושפך היכלו. (דף יא) מהכנו

ספרי דאגדתא

SAMMLUNG AGADISCHER COMMENTARE

ZUM

BUCHE ESTER.

ENTHÄLT:

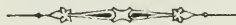
Midrasch Abba Gorion; Midrasch Ponim Acherim; Midrasch
Lekach Tob.

Nach Handschriften herausgegeben mit kritischen Noten,
Erklärungen und einer Einleitung versehen

VON

SALOMON BUBER

IN LEMBERG.

WILNA.

DRUCK UND VERLAG V. WITWE ET GEBRÜDER ROMM.

—
1886.

ספרי דאגדתא

על

מגלת אסתר

מחלקת המס

תשלום מס

המסודר במועצה הממשלתית

35
50
52
183

המסודר במועצה הממשלתית
המסודר במועצה הממשלתית
המסודר במועצה הממשלתית

דורשי רשומות אומרים רצונך שתכיר מי שאמר
והיה העולם, למוד הגדה שמתוך כך אתה מכיר
את הקדוש ברוך הוא, ומדבק בדרכיו:

(ספרי עקב פסקא מ"ט)

המסודר במועצה הממשלתית

המסודר במועצה הממשלתית

המסודר במועצה הממשלתית

המסודר במועצה הממשלתית

המסודר במועצה הממשלתית

המסודר במועצה הממשלתית

ספרי דאגדתא

על

מגלת אסתר

הלא המה קבוצת מדרשים שונים :

(א) **מדרש אבא גוריון**. ע"פ כתב יד ישן נושן הגנוז ברומו, וע"פ השואה עם עוד המשה כתבי יד אחרים הטמונים באוצרות הספרים: באקספארד, בריטיש מוזיאום, בביה"מ בלאנדאן, בקאמברידזש, ובפארמא.

(ב) **מדרש פנים אחרים**. ע"פ כ"י מאוצר הספרים באקספארד, אשר היה לפניו בעקד הספרים של הרב החכם הגדול המנוח מוהר"ר חיים מובל ז"ל מהאמבורג, והיה לפני בעל הילקום.

(ג) **מדרש לקח טוב**. מרבינו טוביה כ"ר אליעזר ז"ל, ע"פ כ"י הנמצא ביד הרב החוקר הגדול מהר"א יעללינעק, ועם השואה עם כתב יד שני מאוצר הספרים במונכען.

נאסער לאנדאן אהת

עם הערות ותקונים והגהות ומראה מקומות ופתח דבר בראש

מ מ נ י

שלמה באבער

מלכוב.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראָם

שנת חמשת אלפים ושש מאות וארבעים ושבע לב"ע

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BS
1375
B8
1886a

Sifre de-agadeta 'al megilat
Ester

DELL'AVELLA

54

MILITARY